

Från:

Ärende:

Remiss Ett förbättrat trygghetssystem för företagare – enklare och mer förutsägbart (2021:98)

Datum:

den 16 februari 2022 11:13:54

Bilagor:

[image001.png](#)[Remissmissiv - Ett förbättrat trygghetssystem för företagare – enklare och mer förutsägbart \(2021_98\).pdf](#)[Ett förbättrat trygghetssystem för företagare-enklare och mer förutsägbart SOU2021_98.pdf](#)

Näringsdepartementet

2022-0216

N2022/00233

Härmed bifogas remiss av betänkandet *Ett förbättrat trygghetssystem för företagare – enklare och mer förutsägbart (2021:98)*.

[Ett förbättrat trygghetssystem för företagare – enklare och mer förutsägbart - Regeringen.se](#)

Remissvaren ska ha kommit in till Näringsdepartementet senast den 20 maj 2022.

Svaren bör lämnas per e post till n.remissvar@regeringskansliet.se och med kopia till hildur.jonasdottir@regeringskansliet.se

Ange diarienummer N2022/00233 och remissinstansens namn i ämnesraden på e-postmeddelandet.

Svaret bör lämnas i två versioner: den ena i ett bearbetningsbart format (t.ex. Word), den andra i ett format (t.ex. pdf) som följer tillgänglighetskraven enligt lagen (2018:1937) om tillgänglighet till digital offentlig service.

Remissinstansens namn ska anges i namnet på respektive dokument.

Med vänliga hälsningar

Catherine Versini Bovin

Näringsdepartementet

Assistent till enheten för marknad och konkurrens

103 33 Stockholm

.e

Näringsdepartementet

Ett förbättrat trygghetssystem för företagare – enklare och mer förutsägbart (2021:98)

Remissinstanser

Arbetsdomstolen

Arbetsförmedlingen

Arbetsmiljöverket

Domstolsverket

Ekonomistyrningsverket

Entreprenörskapsforum

FöretagarFörbundet

Företagarna

Förvaltningsrätten i Stockholm

Försäkringskassan

Göteborgs tingsrätt

Hovrätten över Skåne och Blekinge

Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen (IAF)

Inspektionen för socialförsäkringen

Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering

Institutet för näringslivsforskning (IFN)

Institutet för tillväxtpolitiska studier

Kammarrätten i Jönköping

KLYS (Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares Samarbetsnämnd)
Konstnärsnämnden
Lantbrukarnas Riksförbund (LRF)
Landsorganisationen i Sverige (LO)
Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser (Tillväxtanalys)
Näringslivets regelnämnd
Regelrådet
Sveriges a-kassor
Sveriges Akademikers Centralorganisation (SACO)
Skatteverket
Småföretagarnas riksförbund
Svenskt Näringsliv
Statistiska centralbyrån
Swedbank
Tillväxtverket
Tjänstemännens centralorganisation (TCO)
Unionen
Uppsala universitet, juridiska fakulteten
Utredningen om en översyn av regelverket för sjukpenninggrundande inkomst för ökad trygghet och förutsägbarhet (S 2021:07)

Remissvaren ska ha kommit in till Näringsdepartementet **senast den 20 maj 2022**. Svaren bör lämnas per e-post till n.remissvar@regeringskansliet.se och med kopia till hildur.jonasdottir@regeringskansliet.se. Ange diarienummer N2022/00233 och remissinstansens namn i ämnesraden på e-postmeddelandet.

Svaret bör lämnas i två versioner: den ena i ett bearbetningsbart format (t.ex. Word), den andra i ett format (t.ex. pdf) som följer tillgänglighetskraven enligt lagen (2018:1937) om tillgänglighet till digital offentlig service. Remissinstansens namn ska anges i namnet på respektive dokument.

Remissvaren kommer att publiceras på regeringens webbplats.

I remissen ligger att regeringen vill ha synpunkter på förslagen eller materialet i betänkandet. Om remissen är begränsad till en viss del av betänkandet, anges detta inom parentes efter remissinstansens namn i remisslistan. En sådan begränsning hindrar givetvis inte att remissinstansen lämnar synpunkter också på övriga delar.

Myndigheter under regeringen är skyldiga att svara på remissen. En myndighet avgör dock på eget ansvar om den har några synpunkter att redovisa i ett svar. Om myndigheten inte har några synpunkter, räcker det att svaret ger besked om detta.

För **andra remissinstanser** innebär remissen en inbjudan att lämna synpunkter.

Betänkandet kan laddas ned från Regeringskansliets webbplats www.regeringen.se.

Remissinstanserna kan utan kostnad beställa tryckta exemplar av betänkandet via ett [beställningsformulär hos Elanders Sverige AB](#).

Råd om hur remissyttranden utformas finns i Statsrådsberedningens promemoria [Svara på remiss \(SB PM 2021:1\)](#). Den kan laddas ned från Regeringskansliets webbplats www.regeringen.se.

Håkan Hillefors
Departementsråd

Kopia till

Elanders Sverige AB, e-postadress: betankande@elanders.com

Ett förbättrat trygghetssystem för företagare

– enklare och mer förutsägbart

*Slutbetänkande av Utredningen om
ett förbättrat trygghetssystem för företagare*

Stockholm 2021

STATENS OFFENTLIGA
UTREDNINGAR

SOU 2021:98

SOU och Ds finns på regeringen.se under Rättsliga dokument.

Svara på remiss – hur och varför

Statsrådsberedningen, SB PM 2003:2 (reviderad 2009-05-02).

Information för dem som ska svara på remiss finns tillgänglig på regeringen.se/remisser.

Layout: Kommittéservice, Regeringskansliet

Omslag: Elanders Sverige AB

Tryck och remisshantering: Elanders Sverige AB, Stockholm 2021

ISBN 978-91-525-0293-8 (tryck)

ISBN 978-91-525-0294-5 (pdf)

ISSN 0375-250X

Till statsrådet och chefen för Näringsdepartementet

Regeringen beslutade den 25 juni 2020 att tillsätta en utredning med uppdrag att lämna förslag på hur företagares trygghetssystem kan bli tydligare, enklare och mer förutsägbart (dir. 2020:71). Som särskild utredare förordnades fr.o.m. den 22 juli 2020 riksdagsledamoten Mathias Tegnér.

Uppdraget i den del som här redovisas har varit att utreda hur sjukpenninggrundande inkomst ska fastställas för företagare med inkomst av näringsverksamhet från enskild firma, handelsbolag eller från en europeisk ekonomisk intressegruppering. I uppdraget ingick också att göra en kartläggning av bakgrunden till de nuvarande skillnaderna i regelverken beroende på val av företagsform i fråga om karensregler och sjuklöneansvar samt en analys av skälen för skillnaderna. Vidare skulle en helhetssyn av regler och processer kring företagets trygghetssystem göras. Nödvändiga författningsförslag skulle lämnas. Ett kunskapsunderlag skulle sammanställas och analyser göras av dels företagandets utveckling och pågående förändringar, dels utmaningar i företagets trygghetssystem. Följder och utmaningar med anledning av covid-19 skulle också sammanställas och analyseras. Uppdraget skulle slutredovisas senast den 15 december 2021.

Utredningen har antagit namnet Utredningen om ett förbättrat trygghetssystem för företagare.

Vilka som deltagit i utredningens arbete anges på nästa sida.

Jag överlämnar härmed slutbetänkandet *Ett förbättrat trygghetssystem för företagare – enklare och mer förutsägbart* (SOU 2021:98).

Uppdraget är med detta slutfört.

Stockholm i december 2021

Mathias Tegnér

/Elisabeth Kristensson
Altin Vejsiu
Nina Öhrn Karlsson

Förteckning över vilka som deltagit i utredningens arbete

Experter (samtliga från 16 september om inte annat anges)

Socialförsäkringsexperten Erik Gustaf Ageberg.
Styrelseledamoten /näringspolitiske samordnaren Mattias Andersson.
Välfärdsekonomen Thomas André.
Rättslige experten Hans Eriksson, t.o.m. den 22 mars 2021.
Förhandlaren/försäkringsexperten Catharina Bäck.
Utredaren Mikael Dubois.
Utredaren Linda Larsson.
Verksamhetsutvecklaren Eva Nilsson.
Skattechefen Urban Rydin.
Rättslige experten Johan Ragnesten fr.o.m. den 22 mars 2021.

Sakkunniga (samtliga från 16 september om inte annat anges)

Kanslirådet Esbjörn Åkesson.
Departementssekreteraren August Arvidsson, t.o.m. den 11 oktober 2021.
Kanslirådet Sofi Knutas fr.o.m. den 11 oktober 2021.

Sekreterare

Kanslirådet Elisabeth Kristensson, fr.o.m. den 17 augusti 2020.
Analytikern Altin Vejsiu, fr.o.m. den 20 november 2020.
Analytikern Nina Öhrn Karlsson, fr.o.m. den 19 juli 2021.

Innehåll

Sammanfattning	15
1 Författningsförslag	21
1.1 Förslag till lag om ändring i socialförsäkringsbalken (2010:110).....	21
1.2 Förslag till lag om ändring i socialavgiftslagen (2000:980).....	24
1.3 Utkast till förslag till förordning om beräkningsunderlag av sjukpenninggrundande inkomst av annat förvärvsarbete.....	25
2 Sjukpenninggrundande inkomst av näringsverksamhet...	27
2.1 Inledning.....	27
2.2 Avgränsning	28
2.3 Internationell utblick.....	28
2.3.1 Det norska socialförsäkringssystemet.....	28
2.3.2 Det danska socialförsäkringssystemet	34
2.3.3 Det finska socialförsäkringssystemet.....	38
2.3.4 Det nederländska socialförsäkringssystemet	42
2.4 En historisk tillbakablick.....	45
2.4.1 Regler om sjukpenningförsäkring och sjukpenningklass 1946 till 1973	45
2.4.2 Införandet av SGI 1974	47
2.4.3 Viktiga förändringar av SGI-systemet 1987 och framåt	48
2.4.4 Tidigare utredningar.....	49

2.5	Gällande rätt	51
2.5.1	Inledning.....	51
2.5.2	Regler för att fastställa SGI	51
2.5.3	Företag i uppbyggnadsskede	58
2.5.4	Kombinatörer	59
2.5.5	Sjukpenning.....	59
2.5.6	Pensionsgrundande inkomst	59
2.5.7	Underlag för arbetslöshetsersättning	60
2.6	Vissa skatterättsliga dispositioner och underskott.....	61
2.6.1	Aktiv eller passiv näringsverksamhet.....	61
2.6.2	Räntefördelning.....	63
2.6.3	Expansionsfond.....	64
2.6.4	Periodiseringsfond	65
2.6.5	Underskott av näringsverksamhet	66
2.6.6	Rättspraxis	67
2.7	Försäkringskassans handläggning av ärenden om SGI av annat förvärvsarbete.....	68
2.7.1	Generellt	68
2.7.2	Handläggningen av SGI.....	69
2.7.3	Egenföretagare	69
2.7.4	Företagare med aktiebolag.....	70
2.7.5	Företagare med varierande inkomst.....	71
2.7.6	Kombinatörer	71
2.8	Inkomstunderlag	71
2.8.1	Inledning.....	71
2.8.2	Tidigare utredningar av inkomstunderlaget	72
2.9	Data och beskrivande analys för enskilda näringsidkare.....	84
2.9.1	Inledning.....	84
2.9.2	Data.....	85
2.9.3	Beskrivande statistik	87
2.9.4	Nystartade företag	87
2.9.5	En översikt av enskilda näringsidkares inkomster.....	89
2.9.6	Underskott av näringsverksamhet	98
2.9.7	Jämförelse mellan inkomster och fastställd SGI av annat förvärvsarbete.....	101
2.9.8	Sammanfattande slutsatser	111

2.10	Data och beskrivande analys för delägare i handels- och kommanditbolag.....	112
2.10.1	Data och beskrivande statistik.....	112
2.10.2	En översikt av inkomster för delägare i handels- och kommanditbolag.....	113
2.10.3	Underskott av näringsverksamhet.....	117
2.10.4	Jämförelse mellan inkomster och fastställd SGI	119
2.10.5	Sammanfattande slutsatser.....	122
2.11	Överväganden och förslag.....	123
2.11.1	Beräkningsunderlaget för sjukpenninggrundande inkomst av näringsverksamhet ska regleras i lag och tillämpningsförfordning	123
2.11.2	SGI ska som huvudregel grundas på ett historiskt inkomstunderlag	127
2.11.3	En ny huvudregel för sjukpenninggrundande inkomst av annat förvärvsarbete.....	129
2.11.4	Alternativregel för fastställande av sjukpenninggrundande inkomst.....	136
2.11.5	Förhållandet mellan huvudregeln och alternativregeln	139
2.12	Förslag till lag om ändring i socialförsäkringsbalken (2010:110).....	140
2.12.1	Inledning	140
2.12.2	Förslag till lag om ändring i socialförsäkringsbalken (2010:110).....	140
2.12.3	Utkast till förslag till förordning om beräkningsunderlag av sjukpenninggrundande inkomst av annat förvärvsarbete.....	145
2.12.4	Definitioner	146
3	Karensregler och användning av sjukförsäkringen.....	149
3.1	Inledning.....	149
3.2	Historik	149
3.3	Gällande rätt.....	151

3.4	Jämförelse av karensregler mellan företagsformer	152
3.5	Effekter av karensregler i sjukförsäkringen	155
3.5.1	Studier av karensreglernas betydelse för företagare.....	155
3.6	Sjukpenning bland egenföretagare 2006–2019.....	162
3.6.1	Trender i enskilda näringsidkares sjukpenning ...	163
3.6.2	Uppföljning av 2013 års reform	168
3.6.3	Uppskattning av effekterna av 2013 års reform ..	172
3.6.4	Sammanfattning och slutsatser.....	173
3.7	Överväganden och förslag.....	174
4	Sjuklön och högkostnadsskydd	179
4.1	Inledning	179
4.2	Avgränsning	179
4.3	Bakgrund.....	180
4.3.1	Lagen om sjuklön (1991:1047).....	180
4.3.2	Försäkring mot kostnader för sjuklön.....	182
4.4	Ersättning för vissa kostnader för sjuklön – högkostnadsskydd.....	183
4.5	Gällande rätt	184
4.5.1	Lagen om sjuklön.....	184
4.5.2	Ersättning för höga sjuklönekostnader	185
4.5.3	Allmänt och särskilt högriskskydd	186
4.5.4	Användningen av ersättning för höga sjuklönekostnader	187
4.6	Olika företagsformer.....	189
4.6.1	Enskild näringsverksamhet.....	189
4.6.2	Handelsbolag.....	190
4.6.3	Kommanditbolag.....	190
4.6.4	Aktiebolag	190
4.7	Jämförelse av sjuklöneansvar och karensregler mellan olika företagsformer	191
4.8	Överväganden och förslag.....	193

5	Kunskapsunderlag	197
5.1	Utvecklingen av företagandet i Sverige	197
5.2	Anställningar och uppdrag via en tredje part	199
5.2.1	Gigekonomin och uppdrag via digitala plattformar	200
5.2.2	Anställning via egenanställningsföretag	205
5.2.3	Anställning via bemanningsföretag	206
5.2.4	Effekter för trygghetssystemen	207
5.3	Företagarnas trygghet under pandemin	210
5.3.1	Pandemins påverkan på näringslivet	210
5.3.2	Nyttjandet av stödåtgärder	212
5.3.3	Företagsdynamik under pandemin	215
5.3.4	Nyttjande av socialförsäkringssystemen	218
5.3.5	Sjuknärvaro bland enskilda näringsidkare	220
5.4	Sammanfattande slutsatser	221
5.5	Överväganden och förslag	222
5.5.1	Månadsvis utbetalning av kostnader för sjuklön	222
5.5.2	Företagare och a-kassa	223
6	Enklare regler och processer i företagens trygghetssystem	225
6.1	Inledning	225
6.2	Regeringens skrivelse 2021/22:3	226
6.3	Samordnat inkomstunderlag	226
6.4	Tillgång till arbetsmarknadsutbildningar	227
6.5	Ett hållbart arbetsliv	228
6.5.1	Friskvård	228
6.5.2	Rehabilitering och partiell sjukskrivning	230
6.6	Information och vägledning	230
6.7	Statistik	231

7	Konsekvensanalys	233
7.1	Inledning	233
7.2	Problemet och mitt förslag till lösning	233
7.3	Alternativa lösningar och effekter utan reglering.....	238
7.4	Förslagets förenlighet med EU-rätten och reglerna om statligt stöd	240
7.5	Beskrivning av vilka som berörs av förslagen	241
7.5.1	Enskilda näringsidkare	242
7.5.2	Beskrivning av data för delägare i handels- och kommanditbolag	247
7.6	Statsfinansiella effekter av förslaget om sjukpenninggrundande inkomst.....	247
7.6.1	Effekter bland enskilda näringsidkare.....	248
7.6.2	Delägare i handels- och kommanditbolag	252
7.6.3	Underrapportering av inkomster	255
7.6.4	Sammantagna statsfinansiella effekter för förslaget	256
7.7	Statsfinansiella effekter av förslaget om en dags karenss i sjukförsäkringen	256
7.7.1	Finansiering	257
7.8	Administrativa kostnader och effekter för företagen	259
7.8.1	Företagens administrativa kostnader	259
7.8.2	Försäkringskassans administrativa kostnader	263
7.8.3	Behov av informationsinsatser	266
7.8.4	Konsekvenser för små företags förutsättningar ..	266
7.8.5	Övriga effekter för företagen	267
7.9	Konsekvenser för jämställdheten mellan kvinnor och män	268
7.10	Konsekvenser för sysselsättning och offentlig service i olika delar av landet	269
7.11	Konsekvenser för möjligheterna att nå de integrationspolitiska målen.....	270

7.12	Konsekvenser för brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet.....	271
7.13	Konsekvenser för miljö och klimat.....	272
7.14	Övriga konsekvenser	273
8	Författningskommentar	275
8.1	Förslaget till lag om ändring i socialförsäkringsbalken	275
8.2	Förslaget till lag om ändring i socialavgiftslagen (2000:980).....	278
	Referenser	279
	Bilagor	
Bilaga 1	Kommittédirektiv 2020:71	287
Bilaga 2	Blanketter från Skatteverket	295
Bilaga 3	En framtida modell för att fastställa SGI	303

Sammanfattning

Utredningens uppdrag

I uppdraget i den nu redovisade delen har ingått att utreda hur sjukpenninggrundande inkomst ska fastställas för företagare med inkomst av näringsverksamhet från enskild firma, handelsbolag eller från en europeisk ekonomisk intressegruppering. En kartläggning av bakgrunden till de nuvarande skillnaderna i regelverken beroende på val av företagsform i fråga om karensregler och sjuklöneansvar samt en analys av skälen för dessa skillnader skulle göras. Vidare skulle en helhetssyn av regler och processer kring företagens trygghetssystem göras. Nödvändiga författningsförslag skulle lämnas. Ett kunskapsunderlag skulle sammanställas och analyser göras av dels företagandets utveckling och pågående förändringar, dels utmaningar i företagets trygghetssystem. Följder och utmaningar med anledning av covid-19 skulle sammanställas och analyseras. Uppdraget ska slutredovisas senast den 15 december 2021.

Utredningens direktiv återfinns i bilaga 1 till betänkandet.

Avgränsningar

Enligt direktiven ska de författningsförslag som lämnas så långt det är möjligt ansluta till systematiken i socialförsäkringslagstiftningen. Vidare ska det arbetsrättsliga regelverket och arbetstagarbegreppet inte påverkas av lämnade förslag. Inte heller det skatterättsliga regelverket ska påverkas av de förslag som lämnas om det inte är fråga om följändringar till förslag inom annan lagstiftning.

Pågående och tidigare utredningar

Flera utredningar som berör företagare har pågått parallellt med utredningens uppdrag. Här nämns några av dem. Utredningen om Förenklade skatteregler för att underlätta och främja egenföretagare, lämnade i september 2020 ett delbetänkande *Enklare skatteregler för enskilda näringsidkare* (SOU 2020:50). I delbetänkandet föreslås bl.a. slopande av expansionsfond till fördel för en förstärkning av periodiseringsfonder. Vidare föreslås att den negativa räntefördelningen slopas. En ändrad ordning av de skattemässiga justeringarna föreslås så att räntefördelning flyttas till efter periodiseringsfond. I slutbetänkandet som lämnades i juli 2021 föreslås ett schabloniserat system för inkomstskatt och egenavgifter, *Mikroföretagarkonto – schabloniserad inkomstskatt för de minsta företagen* (SOU 2021:55). Förslaget innebär att inbetalningar på ett särskilt konto upp till en omsättningsgräns på 120 000 kronor per år ska schablonbeskattas genom att källskatt ska dras från inbetalningarna. Källskatten ersätter uttaget av egenavgifter och inkomstskatt och kontoinnehavaren är inte deklarationsskyldig för inkomstskatt på inbetalningarna.

Utredningen om bostadsbidrag och underhållsstöd för minskad skuldsättning och ökad träffsäkerhet (dir. 2021:7) ska bl.a. analysera och föreslå hur tillgång till aktuella inkomstuppgifter från Skatteverket kan öka träffsäkerheten med bostadsbidrag och underhållsstöd. Uppdraget ska slutredovisas den 31 december 2021.

I utredningen *Ett modernare och enklare regelverk för tillfällig föräldrapenning med minskad risk för felaktiga utbetalningar* (dir. 2020:114) ska utredningen bl.a. kartlägga och analysera vilka utmaningar dagens arbetsliv innebär för möjligheten att använda tillfällig föräldrapenning och vid behov lämna förslag på hur förmånen och handläggningen av denna kan utformas för att möta dessa utmaningar. Uppdraget ska slutredovisas den 31 maj 2022.

Utredningen *Översyn av regelverket för sjukpenninggrundande inkomst för ökad trygghet och förutsebarhet* (dir. 2021:90) ska bl.a. se över regelverket för sjukpenninggrundande inkomst (SGI), inkomstunderlaget för beräkning av bland annat sjukpenning och föräldrapenning i de delar som inte ingår i uppdraget till Utredningen tydligt, enkelt och förutsägbart – Företagares trygghetssystem (N 2020:04). Utredaren ska ta till vara möjligheten att utnyttja månadsvisa uppgifter på individnivå i arbetsgivardeklarationen vid fastställandet av

SGI. Även SGI-skyddet ska ses över. Uppdraget ska redovisas den 20 april 2023.

I kapitel 2 avsnitt 2.4.4 och avsnitt 2.8.2 finns en utförlig redogörelse av tidigare utredningar som har bäring på denna utredning. Bland tidigare utredningar vill jag lyfta fram *Företagare i de sociala trygghetssystemen* (SOU 2019:41). Utredningen gjorde bedömningen att som inkomst av annat förvärvsarbete bör räknas inkomst av aktiv näringsverksamhet. Utredningen bedömde också att inkomstuppgifterna så långt möjligt borde hämtas från befintliga underlag i syfte att förenkla hanteringen.

Uppdragets genomförande

Jag har som stöd i mitt arbete haft en expertgrupp med representanter från näringslivs- och företagargorganisationer, arbetstagarorganisationer och från berörda myndigheter och departement. Under arbetets gång med slutbetänkandet har sju digitala sammanträden och två sammanträden med möjlighet till personlig närvaro hållits där samtliga experter och sakkunniga bjudits in. Slutjustering har skett dels genom ett slutjusteringssammanträde, dels genom skriftligt utskick.

Jag och kansliet har haft bilaterala möten med Entreprenörskapsforum, Fackförbundet Scen och bild, Försäkringskassan, Konstnärliga och litterära verksamhetsutövares samarbetsnämnd, Lantbrukarnas riksförbund, Landsorganisationen, Ludvigs & Co, Näringslivets regelnämnd, Småföretagarnas riksförbund, Skatteverket, Svenskt näringsliv, Swedbank, Tjänstemännens centralorganisation, Konstnärsnämnden och Småföretagarnas a-kassa. Mötena har i huvudsak varit digitala. Jag och kansliet har deltagit i ett seminarium anordnat av Giglab Sverige. Jag har haft två avstämningar med Näringsdepartementet om utredningens arbete.

För att kunna genomföra de undersökningar och beräkningar som analysen grundar sig på har utredningen köpt in mikrodata och bearbetningar av öppna data från Statistiska centralbyrån. Data från Skatteverket och Försäkringskassan ingår också i analysen. Jag har som ett tankepapper låtit ta fram En framtida modell för att fastställa SGI bilaga 3.

Utredningen i korthet

Sjukpenninggrundande inkomst av näringsverksamhet

I kapitel 2 föreslås att regler för att fastställa beräkningsunderlaget för sjukpenninggrundande inkomst för den som har inkomst av näringsverksamhet tas in i socialförsäkringsbalken (2010:110). Tillämpningen av de föreslagna ändringarna i socialförsäkringsbalken regleras i en förordning riktad till Försäkringskassan med närmare bestämmelser och förtydligande av hur reglerna om beräkningsunderlaget ska tillämpas.

Sjukpenninggrundande inkomst för företagare med inkomst av näringsverksamhet ska som huvudregel baseras på historiska uppgifter i form av fastställda deklaraionsuppgifter. Genom detta ges förutsättningar för ett automatiserat förfarande hos Försäkringskassan. Beräkningsunderlaget för den sjukpenninggrundande inkomsten av aktiv näringsverksamhet ska som huvudregel beräknas på det högsta av den inkomst som framgår av senaste beslutet om slutlig skatt, eller som ett genomsnitt av de tre högsta inkomsterna av de senaste fem årens inkomster enligt det senaste beslutet om slutlig skatt.

Den försäkrade har rätt att som alternativ till huvudregeln begära att beräkningsunderlaget för den sjukpenninggrundande inkomsten ska beräknas utifrån inkomsten av aktiv näringsverksamhet enligt senaste beslutet om slutlig skatt enligt kompletterat med underlag avseende tid därefter.

Försäkringskassan ska vid beslut om sjukpenninggrundande inkomst alltid besluta om det högsta av huvudregeln eller alternativregeln.

Karensregler och användning av sjukförsäkringen

Karensregler och användningen av sjukförsäkringen behandlas i kapitel 3. Få egenföretagare gör ett aktivt val och undersökningar tyder på att valmöjligheten 1 dags karens inte är känd för alla företagare. Att införa samma grundläggande karenstid om en dag för samtliga företagsformer utgör en förenkling för den som ska starta företag. Valet av företagsform blir då inte beroende av karensregler. Jag föreslår därför att den grundläggande karensen för en försäkrad med inkomst av näringsverksamhet ska vara 1 dag. Det ska även fort-

sättningsvisa vara möjligt att välja en karenstid på 7, 14, 30, 60 eller 90 dagar. Som en följdändring föreslås att sjukförsäkringsavgiften höjs från 3,64 procent till 3,76 procent.

Sjuklön och högkostnadsskydd

I kapitel 4 föreslås en översyn av reglerna om karens och sjuklön för egenföretagare och för företagare som är anställda i sitt eget aktieföretag. Syftet med översynen bör vara att utreda hur reglerna kan göras mer neutrala mellan företagsformer.

Kunskapsunderlag

I kapitel 5 analyseras hur företagandet utvecklats före och under pandemin, dels hur utvecklingen sett ut för sysselsättningen inom gigekonomin och andra flexibla sysselsättningsformer. Kapitlet innehåller också en analys av företagens ekonomiska situation under pandemin och effekterna av stöd och förändringar i trygghetssystemen som infördes under pandemin.

Under pandemin har åtskilliga tillfälliga undantag från regelverk gjorts för företagare. Flertalet har förenklats för företagarna och till viss del begränsat skillnaderna i regelverk mellan företagsformer och mellan företagare och anställda. Flera av dem har också riktat in sig på att underlätta för företagare att överbrygga kriser och bör permanentas. I kapitlet görs bedömningen att det bör utredas för att ge Försäkringskassan förutsättningar att vid utgången av varje kalendermånad kunna besluta om ersättning för höga kostnader för sjuklön. Något som gällt under pandemin. Vidare görs bedömningen att regeringen bör överväga att permanenta de regler som gällt under pandemin avseende vilka åtgärder som får företas i ett företag utan att rätten till a-kassa går förlorad.

Enklare regler och processer i företagets trygghetssystem

I kapitel 6 görs ett antal bedömningar. En av dessa är att beräkningen av inkomstunderlaget i arbetslöshetsförsäkringen och sjukförsäkringen bör samordnas. En annan är att tröskeln för tillgång till

Arbetsförmedlingen arbetsmarknadsutbildningar för vid Arbetsförmedlingen inskrivna personer med företag bör ses över. Vikten av ett hållbart arbetsliv föranledes bedömningen att reglerna om exempelvis friskvård bör ses över i syfte att även omfatta egenföretagare. Även tillämpning och regelverk avseende företagares partiella sjukskrivning och rehabilitering bedöms ses över i syfte att underlätta för och stödja företagaren i rehabiliteringsprocessen.

Utifrån vikten av tydlig och lättillgänglig information för att öka förutsebarheten och tryggheten för företagare görs bedömningen att Försäkringskassan, Tillväxtverket och Skatteverket bör få i uppdrag att ta fram anpassade informationsinsatser som kan ge stöd och vägledning när det gäller regler och allmänna villkor i socialförsäkrings-systemet som rör företagare.

Under utredningens gång har noterats att det saknas offentlig statistik över användningen av socialförsäkringen uppdelat på anställda, egenföretagare och anställda med eget aktiebolag. För att möjliggöra en uppföljning av dessa grupperns användning av socialförsäkringen görs bedömningen att Försäkringskassan bl.a. ska redovisa statistik över antal sjukfall och utbetald sjukpenning uppdelat på de som har SGI av anställning och SGI av annat förvärvsarbete

Konsekvensutredning

I kapitel 7 redovisas de ekonomiska och andra konsekvenser som de förslag som lagts har.

1 Författningsförslag

1.1 Förslag till lag om ändring i socialförsäkringsbalken (2010:110)

Härigenom föreskrivs dels att det ska införas en ny paragraf 6 a § i 25 kap. socialförsäkringsbalken dels att 27 kap. 27 a, 29 och 30 ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

25 kap.

6 a §

Beräkningsunderlaget för den sjukpenninggrundande inkomsten av aktiv näringsverksamhet ska som huvudregel beräknas på det högsta av

1. Den inkomst från verksamheten som framgår av senaste beslutet om slutlig skatt, eller

2. Som ett genomsnitt av de tre högsta inkomsterna under fem år enligt beslut om slutlig skatt räknat från och med det senaste beslutet om slutlig skatt.

Den försäkrade har rätt att som alternativ till huvudregeln begära att beräkningsunderlaget för den sjukpenninggrundande inkomsten ska beräknas utifrån inkomsten av aktiv näringsverksamhet enligt

senaste beslutet om slutlig skatt kompletterat med underlag avseende tid därefter.

Försäkringskassan ska vid beslut om sjukpenninggrundande inkomst alltid besluta om det högsta av huvudregeln eller alternativregeln.

27 kap.

27 a §

För sjukpenning som svarar mot inkomst av annat förvärvsarbete gäller att sjukpenning inte lämnas under *de första sju dagarna* i en sjukperiod (karensdagar) om inte karenstid har anmälts enligt 29 § första stycket.

Bestämmelser om karenstid i stället för karensdagar finns i 29–31 §§.

För sjukpenning som svarar mot inkomst av annat förvärvsarbete gäller att sjukpenning inte lämnas under *den första dagen* i en sjukperiod (karensdagar) om inte karenstid har anmälts enligt 29 § första stycket.

29 §

En försäkrad som har inkomst av annat förvärvsarbete och som betalar egenavgifter har rätt att anmäla till Försäkringskassan att han eller hon vill ha sjukpenning med en karenstid på 1 dag eller 14, 30, 60 eller 90 dagar. Om den som betalar egenavgift inte gör sådan anmälan lämnas sjukpenning efter de karensdagar som anges i 27 a §.

En försäkrad som har inkomst av annat förvärvsarbete och som betalar egenavgifter har rätt att anmäla till Försäkringskassan att han eller hon vill ha sjukpenning med en karenstid på 1 dag eller 7, 14, 30, 60 eller 90 dagar. Om den som betalar egenavgift inte gör sådan anmälan lämnas sjukpenning efter de karensdagar som anges i 27 a §.

30 §

Om den som betalar egenavgift gör en sådan anmälan som anges i 29 §, ska sjukpenning som svarar mot inkomst av annat förvärvsarbete inte lämnas för den första dagen eller de första 14, 30, 60, eller 90 dagarna av varje sjukperiod, den dag sjukfallet inträffade inräknad (karenstid).

Om den som betalar egenavgift gör en sådan anmälan som anges i 29 §, ska sjukpenning som svarar mot inkomst av annat förvärvsarbete inte lämnas för den första dagen eller de första 7, 14, 30, 60, eller 90 dagarna av varje sjukperiod, den dag sjukfallet inträffade inräknad (karenstid).

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023 i fråga om 27 kap. 27 a, 29, och 30 §§ och i övrigt den 1 januari 2024.

2. Äldre bestämmelser gäller för ersättningsfall som inträffat före ikraftträdandet.

1.2 Förslag till lag om ändring i socialavgiftslagen (2000:980)

Härigenom föreskrivs att 3 kap. 13 § socialavgiftslagen (2000:980) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap.

13 §

Egenavgifterna är 17,35 procent av avgiftsunderlaget och utgörs av

1. sjukförsäkringsavgift
3,64 %

2. föräldraförsäkringsavgift 2,60 %

3. ålderspensionsavgift 10,21 %

4. efterlevandepensionsavgift 0,60 %

5. arbetsmarknadsavgift 0,10 %

6. arbetsskadeavgift 0,20 %

Egenavgifterna är 17,47 procent av avgiftsunderlaget och utgörs av

1. sjukförsäkringsavgift
3,76 %

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

1.3 Utkast till förslag till förordning om beräkningsunderlag av sjukpenninggrundande inkomst av annat förvärvsarbete

1§ I denna förordning ges kompletterande föreskrifter till socialförsäkringsbalken.

De uttryck och benämningar som används i förordningen har samma betydelse som i denna balk.

2§ I förordningen finns bestämmelser om beräkningsunderlag av sjukpenninggrundande inkomst för näringsidkare med inkomst av näringsverksamhet.

Förordningen är meddelad med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen.

Definitioner

3§ Som inkomst av annat förvärvsarbete ska räknas inkomst av aktiv näringsverksamhet enligt 2 kap. 23 § inkomstskattelagen (1999:1229).

Med beslut om slutlig skatt avses beslut fattade med stöd av 56 kap. 3 § inkomstskattelagen (1999:1229).

Beräkningsunderlag för sjukpenninggrundande inkomst

4§ Försäkringskassan ska vid fastställande av sjukpenninggrundande inkomst tillämpa den regel som ger det högsta beräkningsunderlaget enligt 25 kap. 6 a § andra och tredje stycket socialförsäkringsbalken.

5§ Den försäkrade har rätt att som alternativ till huvudregeln begära att beräkningsunderlaget för den sjukpenninggrundande inkomsten ska beräknas utifrån inkomsten av aktiv näringsverksamhet enligt senaste beslutet om slutlig skatt kompletterat med underlag avseende tid därefter.

6§ Det åligger den försäkrade att förse Försäkringskassan med underlag avseende tid efter senast fastställda taxering. Underlaget kan bl.a. bestå av inlämnad deklaration som ännu inte beslutats, en resultatrapport som är färdig eller i det närmaste färdig, revisions-

intyg, utdrag ur bokföring, årsredovisning eller annan handling som utvisar beräknad inkomst för framtiden.

-
1. Denna förordning träder i kraft den 1 januari 2024.
 2. Äldre bestämmelser gäller för ersättningsfall som inträffat före ikraftträdandet.

2 Sjukpenninggrundande inkomst av näringsverksamhet

2.1 Inledning

Jag har enligt utredningens direktiv att utreda och föreslå hur reglerna om sjukpenninggrundande inkomst SGI av annat förvärvsarbete ska fastställas för företagare med inkomst av näringsverksamhet från enskild firma, från handelsbolag eller från en europeisk intressegruppning. Vidare ska jag utreda om inkomstutgifter kan hämtas från andra befintliga underlag, vilket jag tolkar som andra underlag än beskattningsbeslut, i syfte att förenkla hanteringen och skapa förutsättningar för en e-tjänst. I uppdraget ingår också att lämna nödvändiga författningsförslag. Jag uppfattar mitt uppdrag som att jag inte ska föreslå ett helt nytt sätt att beräkna sjukpenningen på. I det följande används förkortningen SGI som en samlingsbeteckning för SGI av anställning och SGI av annat förvärvsarbete, om inte annat anges i texten.

Avsnittet börjar med en avgränsning enligt direktiven följt av en internationell utblick. Därefter följer en historisk tillbakablick och en övergripande redogörelse för innehållet i tidigare utredningar. Även relevanta domar från Högsta förvaltningsdomstolen redovisas. Därefter följer en beskrivning av nuvarande regler för fastställande av sjukpenninggrundande inkomst. Som jämförelse tar avsnittet också upp reglerna kring pensionsgrundande inkomst samt underlaget för beräkning av arbetslöshetsersättning. En överblick över Försäkringskassans arbete med att fastställa SGI för egenföretagare m.m. görs. Därefter följer ett avsnitt som redovisar vad tidigare utredningar sagt om fastställande av inkomstunderlag samt en deskriptiv analys av inkomstunderlag utifrån data. Kapitlet avslutas med mina överväganden och författningsförslag.

När det i det följande talas om egenföretagare avses företagare med inkomst av annat förvärvsarbete och som betalar egenavgifter på inkomsten.

2.2 Avgränsning

Enligt direktiven ska de författningsförslag som lämnas så långt det är möjligt ansluta till systematiken i socialförsäkringslagstiftningen. Vidare ska det arbetsrättsliga regelverket och arbetstagarbegreppet inte påverkas av lämnade förslag. Inte heller det skatterättsliga regelverket ska påverkas av de förslag som lämnas om det inte är fråga om följdändringar till förslag inom annan lagstiftning.

2.3 Internationell utblick

Nedan redogörs för socialförsäkringssystemen i Norge, Danmark och Finland vad gäller rätt till sjukpenning samt beräkningen av sjukpenningen. Något om socialförsäkringssystemen i Tyskland och Nederländerna nämns för att exemplifiera hur sjukpenning hanteras i utomnordiska socialförsäkringssystem.

2.3.1 Det norska socialförsäkringssystemet

Inledning

Det norska sjukpenningssystemet består av två delar, en obligatorisk del och en frivillig del. Reglerna om sjukpenning finns i Lov om folketrygd, avd. 1, 1997, nr. 5. Lagen trädde i kraft den 1 maj 1997 och förkortas Trygdeloven. I kapitel 8 finns reglerna om sjukpenning. Reglerna för självständiga näringsidkare och frilansare återfinns i samma kapitels avd. 3 och 4. Sjukförsäkringen administreras av den statliga myndigheten arbets- og velferdsestaten, NAV. De ekonomiska förmånerna vid sjukdom finansieras via statsbudgeten. De statliga utgifterna finansieras i sin tur av arbetsgivare och självständiga näringsidkare och frilansare genom avgifter.

I Norge finns fyra olika organisationsformer för företag. Dessa är Enkeltpersonforetak, Aksjeselskap (AS), Ansvarlig selskap (ANS/DA) och Samvirkeforetak (SA). Som självständig näringsidkare räknas den som för egen räkning och på egen risk, varaktigt och i viss omfattning driver verksamhet som över tid är ägnad att ge en nettoinkomst.¹ Definitionen omfattar såväl den som har Enkeltpersonforetak som de som har sin verksamhet organiserad som Ansvarlig selskap.² En person som startar egen verksamhet i Aksjeselskap eller Samvirkeforetak anses anställd i bolaget.³ Som anställd räknas man som arbetstagare och åtnjuter därmed rätt till arbetstagarförmånerna inom socialförsäkringssystemet.

Med frilansare avses den som utan anställning utför arbete eller uppdrag mot lön eller annan ersättning, men utan att uppfylla kraven för självständig näringsidkare. I det följande kommer begreppen självständig näringsidkare, frilansare och arbetstagare att användas i de fall reglerna skiljer sig åt dem emellan.

Sjukpenning för självständiga näringsidkare och frilansare

Av de generella bestämmelserna i Trygdhetsloven kap. 8, §§ 8-1 till 8-14 framgår följande. För rätt till sjukpenning gäller att sökande ska vara medlem av folketrygden,⁴ vara bosatt i Norge minst 12 månader, vara under 70 år samt att orsaken till att man inte kan arbeta ska vara egen skada eller sjukdom. Den sökande måste också ha arbetat i minst fyra veckor omedelbart före arbetsoförmågans inträde (intjäningstid). Att få föräldrapenning likställs inte med arbete. Vidare ska sjukfrånvaron innebära ett inkomstbortfall om minst 20 procent. Inkomstbortfallet ska vara pensionsgrundande. Intäkten ska motsvara femtio procent av ett grundbelopp som den 1 maj 2021 uppgick till 106 399 norska kronor per år eller 8 867 norska kronor per månad.⁵

Som frilansare måste man även ha haft inkomst från uppdrag.

¹ www.grensetjensten.com.

² Bolagsformen kännetecknas av att deltagarna har ett begränsat ansvar för bolagets förpliktelser. För det fall borgenärer inte kan få betalt ur bolaget är bolagsmännen personligt ansvariga för bolagets skulder. Se Lov om ansvarlige selskaper og kommandittselskaper 1985-06-21-83.

³ Lov om aksjeselskaper av den 13 juni 1994, nr. 44.

⁴ Folketrygden infördes den 1 januari 1967 och är ett norskt, nationellt och obligatoriskt socialt försäkringssystem.

⁵ Grunnbeløpet i folketrygden.

Självständiga näringsidkare och frilansare får ingen ersättning de första 16 dagarna. Perioden börjar löpa vid den tidpunkt då den sökande uppsöker läkare eller när Trygdekontoret⁶ tagit emot en anmälan om arbetsoförmågan. Sjukpenning betalas alltså ut först från dag 17. Det finns dock möjlighet att teckna en frivillig kompletterande försäkring även för de första 16 dagarna.

Beräkning av sjukpenning

För självständiga näringsidkare uppgår sjukpenningen till 80 procent av den sjukpenninggrundande inkomsten. För frilansare är sjukpenningen 100 procent av den sjukpenninggrundande inkomsten. Den sjukpenninggrundande inkomsten är begränsad till sex gånger grundbeloppet, vilket motsvarar 638 034 norska kronor år 2021.

Sjukpenning betalas ut under högst ett år, oavsett om den sökande varit sjukskriven på hel- eller deltid. Om arbetsoförmågan består kan den sökande ha rätt till andra förmåner, exempelvis rehabiliteringsbidrag. Vid deltidssjukskrivning har den sökande rätt till sjukpenning som motsvarar graden av arbetsoförmåga. Sjukpenningen kan graderas från 20 till 100 procent.

Den sjukpenninggrundande inkomsten är densamma som den pensionsgrundande inkomsten. För självständiga näringsidkare är utgångspunkten att den sjukpenninggrundande inkomsten uppgår till genomsnittet av den pensionsgrundande årsinkomsten för de tre senaste årens slutskattebesked. Detta gäller under förutsättning att dessa besked inte ändrats.

Om varaktiga förändringar i arbetsituationen eller verksamheten skett, eller om verksamheten nyligen startats, beräknas den sjukpenninggrundande inkomsten på följande underlag:

- Översikt över inbetald förskottsskatt.
- Deklaration som ännu inte fastställts.
- Upplysning från revisor eller bokförare som innehåller upplysning om den pensionsgrundande årsinkomsten.

⁶ Jfr Försäkringskassan.

För frilansare tar beräkningen av sjukpenninggrundande inkomst sin utgångspunkt i genomsnittet av inkomsterna som rapporterats till "a-ordningen"⁷ för de tre sista kalendermånaderna innan sjukfallet. Om en frilansare har intäkt både som arbetstagare och frilansare betalas sjukpenningen ut efter reglerna för arbetstagare. Skulle man vara både frilansare och självständig näringsidkare beräknas sjukpenningen ut efter en kombination av reglerna för arbetstagare och reglerna för självständig näringsidkare.

Finansieringen sker genom sociala avgifter som tas ut med olika procentsatser beroende på vilket slag av inkomst det rör sig om, se tabell 2.1. Norska Stortinget fastställer årligen procentsatsen för socialförsäkringsavgiften. Den obligatoriska försäkringen betalas genom inkomstrelaterade premier och avgifter till folketrygden, och av staten som bidrar med cirka 25 procent av kostnaderna.

Tabell 2.1 Sociala avgifter (trygdeavgifter) i Norge, 2021 års regler

Nedre gräns för inkomstunderlaget var 59 650 NOK

Typ av inkomst	Procentsats
Löneinkomst	8,2
Pensionsinkomst	5,1
Näringsinkomst	11,4

Källa: Utredningens sammanställning.

Möjlighet för självständiga näringsidkare att teckna frivillig försäkring

Självständiga näringsidkare, jordbrukare och arbetsgivare kan välja att teckna kompletterande försäkringar enligt Trygdeloven avd. 3, § 8-36. Det frivilliga försäkringssystemet infördes vid sjukpenningssystemreformen 1978. Införandet motiverades med att behovet av täckning för sjukpenning varierar mellan företagarna, och genom att införa en frivillig försäkring ville man uppnå ökad flexibilitet och minskade kostnader. Den frivilliga tilläggsförsäkringen ska vara självfinansierad och för att uppnå detta justeras procentsatserna för premieinbetalning efter utgifterna för försäkringen för de två föregående åren. Försäkringspremien är avdragsgill upp till sex grundbelopp och

⁷ A-ordningen är ett samarbete mellan NAV, Skatteetaten och Statistiska Sentralbyrån där arbetsgivare skickar en "A-melding" om bl.a. inkomst. Anmälan kan göras elektroniskt på webbplatsen Altinn, som motsvarar den svenska webbplatsen verksamt.se.

beräknas antingen på underlaget för sjukpenninggrundande inkomst eller på de underlag som den självständiga näringsidkaren kan dokumentera. Dessa underlag kan vara:

- Resultaträkning för innevarande år. Bruttoinkomst, med avdrag av nettonäringsintäkt ska framgå.
- Lönebesked från föregående år.
- Budget för innevarande och kommande år för nystartade företag.
- Uppdragsavtal och/eller ingångna kontrakt.
- Dokumentation över förutbetalad skatt.
- Utskrivet underlag från Skatteetaten på förskottsinsbetald skatt.

De olika försäkringsalternativen är följande:

1. Självständiga näringsidkare kan teckna försäkring för tillägg på sjukpenning, havandeskapspenning och föräldrapenning vid födsel. Inkomsttaket på sex grundbelopp gäller även om försäkring tecknas. De tre alternativen som finns är:
 - 80 procent av den sjukpenningsgrundande inkomsten fr.o.m. första sjukdagen.
 - 100 procent av den sjukpenningsgrundande inkomsten fr.o.m. sjukdag 17.
 - 100 procent av den sjukpenningsgrundande inkomsten fr.o.m. första sjukdagen.
2. Jordbrukare kan teckna en kollektiv försäkring för sjukpenningstillägg. Försäkringen ger rätt till 100 procent av den sjukpenninggrundande inkomsten fr.o.m. den sjuttonde sjukdagen. För att räknas som jordbrukare ska näringsintäkten från jordbruket föregående år ha uppgått till minst 8 000 norska kronor och ha utgjort minst 20 procent av den sökandes samlade nettoinkomst.
3. Arbetsgivare i små företag kan försäkra sig mot sjukpenningansvaret som annars gäller för de anställdas första 16 frånvarodagar. Förutsättningen är att de sammanlagda löneutbetalningarna under föregående år inte överstiger 40 grundbelopp.

Tabell 2.2 visar vilka avgifter som gällde för de olika försäkringsalternativen den 1 januari 2021 för olika grupper av näringsidkare.

Tabell 2.2 Premier för frivillig försäkring den 1 januari 2021

Försäkringsalternativ	Självständig näringsverksamhet	Jordbrukare, renskötare	Frilansare
80 procent från dag 1	2,3 procent		
100 procent från dag 1	9,4 procent	2,3 procent	2,3 procent
100 procent från dag 17	1,6 procent		

Källa: Utredningens sammanställning.

Aksjeselskap (AS) och Samvirkeforetag (SA)

Näringsidkare som bedriver sin verksamhet i form av Aksjeselskap (AS) eller Samvirkeforetag (SA) betraktas som anställda i företaget. Som arbetstagare har de rätt till sjukpenning från första sjukdagen. Arbetsgivaren betalar sjukpenningen de första 16 dagarna, därefter betalas sjukpenning av statliga medel. Även ersättning vid vård av barn ersätts av arbetsgivaren för 10 dagar per år.

För arbetstagare beräknas ersättningen under arbetsgivarens ansvarsperiod utifrån den genomsnittliga veckoinkomsten under perioden före arbetsförmågans inträde, i regel de sista fyra veckorna. För den som har perioder med skiftande arbetstider eller inkomster kan en längre period läggas till grund för beräkningen av veckoinkomsten. Under resterande del av sjukperioden räknas denna veckoinkomst om till årsinkomst. Om den beräknade årsinkomsten skiljer sig med mer än 25 procent från den pensionsgrundande årsinkomsten ska föregående årsinkomst ligga till grund för beräkningen av sjukpenning. Sjukpenningen lämnas med 100 procent av den sjukpenninggrundande inkomsten, som inte får överskrida sex gånger folketrygdens grundbelopp.

Arbetsgivaravgiften betalas med olika procentsatser beroende på vilken zon man befinner sig i. Den högsta avgiften uppgår till 14,1 procent av hela den utbetalda lönen, men som lägst till noll procent om företaget är beläget i norra delen av Norge. Arbetsgivarens avgifter till socialförsäkringssystemet är helt avdragsgilla och fastställs av Norska Stortinget årligen. För 2021 var fribeloppet, på vilket det inte

utgår arbetsgivaravgifter, 500 000 norska kronor per företag.⁸ Arbets- tagaren betalar 7,8 procent av löneinkomsten i s.k. trygdeavgift, som inte är en avdragsgill kostnad.

2.3.2 Det danska socialförsäkringssystemet

Inledning

Det danska sjukpenningssystemet består av två delar, en obligatorisk del och en frivillig del. Reglerna om sjukpenning finns i Lov om sygedagpenge (LBK nr. 107 af 02/02/2020) som trädde i kraft den 1 januari 2020 och förkortas Sygedagslov. I avsnitt IV kapitel 13–16 finns reglerna om sjukpenning för självständiga näringsidkare. Kommunerna sköter administrationen av försäkringen och fattar beslut om och betalar ut förmåner. Staten ersätter därefter kommunerna för utgifterna. De ekonomiska förmånerna vid sjukdom finansieras via skattesystemet.

I Danmark finns fem olika organisationsformer för företag. Dessa är Enkeltmandsvirksomhed, Personlig mindre virksomhed (PMV), Intresseselskab (APS), Anpartsselskab (APS) och Aktieselskab (A/S). De två sistnämnda organisationsformerna är juridiska personer.

Definitionen av självständig näringsidkare innebär att man för egen räkning och på egen risk utövar en verksamhet av ekonomisk karaktär i syfte att uppnå ett överskott i verksamheten. Dessutom ska verksamheten bedrivas någorlunda regelmässigt och under en inte helt kort period. Verksamheten ska inte heller vara av underordnad omfattning till annan verksamhet.⁹

I det danska sjukpenningssystemet görs åtskillnad mellan självständiga näringsidkare och personer som bedriver näringsverksamhet genom aktiebolag i vilket de äger andelar och arbetar. De senare anses som anställda. Rätt till sjukpenning föreligger för den som p.g.a. egen sjukdom är arbetsoförmögen. Sjukpenning betalas ut av arbetsgivare och/eller kommunen för fem dagar per vecka.

⁸ Skatteetaten Arbetsgivaravgift.

⁹ Skat.dk, utskrift C.C.1.2.1 Selvstændig erhvervsvirksomhed, afgrænsning over for lønmodtagere.

Sjukpenning till självständiga näringsidkare

Sjukpenning till självständiga näringsidkare betalas ut först efter två veckors sjukdom. För det fall näringsidkaren har tecknat en sjukpenningförsäkring kan näringsidkaren ha rätt till sjukpenning från dag ett eller tre, se avsnitt *Möjligheter för självständiga näringsidkare att teckna en frivillig försäkring*.¹⁰ Rätt till sjukpenning förutsätter att näringsidkaren under de senaste 12 månaderna utövat självständig näringsverksamhet under minst sex månader. Verksamheten ska dessutom ha utövats under minst hälften av normal arbetstid (dvs. minst 18,5 timmar). Särskilda regler för nystartade verksamheter finns inte, men om verksamheten har bedrivits under kortare tid än sex månader kan tidigare anställning som löntagare räknas in.¹¹ Sjukpenningen för självständiga näringsidkare beräknas utifrån den senaste deklarationen, vilket i praktiken innebär att det är den taxerade inkomsten för två år tillbaka som ligger till grund för sjukpenningberäkningen. Den enskilde har dock möjlighet att visa sin rätt till högre sjukpenning. Detta kan ske genom att låta en revisor beräkna resultatet för det aktuella året. Sjukpenning kan högst uppgå till 4 460 danska kronor per vecka (2021).

Beräkning av sjukpenningen¹²

Självständiga näringsidkare har rätt till en sjukpenning som är grundad på arbetsförtjänsten vid verksamheten. Det åligger denna att inge all dokumentation. Om näringsverksamheten bedrivits under ett helt räkenskapsår kan arbetsförtjänsten beräknas på följande underlag:

- Till skattemyndigheten ingiven årsredovisning för det senaste räkenskapsåret som vilar på senaste självdeklarationen. Skulle en sådan årsredovisning inte föreligga men självdeklarationen är inlämnad i tid används årsredovisningen för det senast föregående räkenskapsåret. Detsamma gäller om det beviljats anstånd med att ge in självdeklarationen.

¹⁰ Sygedagslov avsnitt IV § 41.

¹¹ Sygedagslov avsnitt IV § 42.

¹² Beskæftigelsesministeren faststæller regler om vilken inkomst som ligger til grund for sjukpenning for selvstændige næringsidkare og løntagere enligt Sygedagsloven avsnitt V, kapitel 17, 46 § andra stycket. I Bekendtgørelse om opgørelse af beskæftighedskrav og beregning af sygedagspenge m.v. (BEK nr. 833 af 19/08/2019) framgår följande av kapitel 7, 23–24 §§ följande avseende beräkningsunderlaget.

Om verksamheten bedrivits kortare period än ett helt räkenskapsår och någon självdeklaration inte upprättas för perioden beräknas arbetsförtjänsten på följande underlag:

- Den senaste självdeklarationen ingiven i egenskap av löntagare.
- En av revisor attesterad räkenskapshandling upprättad för helår och efter samma principer som en årsredovisning.

Som beräkningsunderlag används följande poster ur årsredovisningen:

- Överskott av verksamheten och hyresfastigheter,
- Intäkt överförd till medarbetares maka eller make.
- Egen sjukpenning, föräldrapenning (moderskapspenning) och kompensation för föräldrapenning för självständiga näringsidkare och andra intäkter.

Om arbetsförtjänsten skulle vara lägre än vid senaste sjukdomsfallet läggs arbetsförtjänsten vid senaste sjukfallet där sjukpenning betalades ut till grund för beräkningen av sjukpenning.

Möjlighet för självständiga näringsidkare att teckna en frivillig försäkring¹³

Personer som bedriver självständig näringsverksamhet kan försäkra sig för sjukpenning. Som villkor ställs att man uppfyller arbetskravet på 18,5 timmars arbete per vecka och att verksamheten genererar intäkt. Man kan dels välja mellan att få sjukpenning från dag ett eller dag tre, dels mellan en minimiutbetalning och en maximumutbetalning. Vid minimiutbetalning betalas sjukpenning motsvarande två tredjedelar av den högsta sjukpenning som kan betalas ut, oavsett storleken på verksamhetens intäkt. Vid maximumutbetalningen beräknas sjukpenningen på överskottet av verksamheten. Om överskottet är mindre än 154 596 danska kronor 2021 kan utbetalning ske med mer än enligt minimireglerna. Om överskottet var mer än 231 920 danska kronor eller mer kan den högsta sjukpenningen betalas ut.

¹³ I Bekendtgørelse om sykedagspengeforsikring for selfstændige erhvervsdrivende og private arbejdsgivere (BEK nr. 260 af 24/03/2020 och BEK nr. 317 af 30/03/2020) framgår följande avseende möjligheten för självständiga näringsidkare att teckna en frivillig försäkring.

Det är möjligt att försäkra sig upp till högsta nivån för sjukpenningen, dvs. 4 460 danska kronor per vecka eller till 2/3 av högsta belopp. För att ersättning ska utges enligt högsta nivå krävs att den försäkrades inkomster är minst lika stora som det belopp varmed försäkringen kan utges. Tabell 2.3 sammanfattar vilka ersättningsnivåer som är möjliga att välja och vilka premier som gällde för försäkringen 2021.

Tabell 2.3 Premie och ersättning från frivillig försäkring 2021 i DDK

Ersättning från och med sjukdag	Andel av lön som ersätts	Ersättning/dag	Premie
1	1/1	5 122	5 554
1	2/3	3 408	3 703
3	1/1	3 312	3 592
3	2/3	2 208	2 395

Källa: Utredningens sammanställning.

Personer med långvariga eller kroniska sjukdomar kan teckna försäkring mot en förhöjd premie om 25 procent. Efter anmälan tar det sex månader (karenstid) innan företagaren har rätt till sjukpenning från försäkringen vid sjukdom. Om företagaren skadas genom olycka under karenstiden, har dock vederbörande rätt till sjukpenning. För personer som tidigare varit löntagare och som tecknar en försäkring inom tre månader från starten av näringsverksamheten finns ingen karens. För den som tecknat försäkring utges sjukpenning även om näringsverksamheten visat underskott. I sådant fall kan sjukpenning betalas ut med belopp motsvarande högst två tredjedelar av maxnivån.

Sjukpenning till företagare som äger och arbetar i Anpartsselskab (APS) och Aktieselskab (A/S)

Anställda har rätt till sjukpenning från sin arbetsgivare under de första 21 dagarna i en sjukperiod.¹⁴ Därefter utbetalas sjukpenningen av kommunen. Sjukpenning från arbetsgivaren förutsätter att den sjuke varit anställd hos arbetsgivaren i minst åtta veckor före sjukfallet och under denna tid arbetat minst 74 timmar. En kommun betalar ut sjukpenning om den sjuke under 13 veckor före sjukfrån-

¹⁴ Perioden var 15 dagar fram till juli 2008.

varon arbetat minst 120 timmar, är dagpenningberättigad medlem i a-kassa, under den senaste månaden har avslutat en utbildning om minst 18 månader eller är elev i lönepraktik. Sjukpenning beräknas som grund utifrån den anställdes timlön.

Sjukpenningförsäkring för privata arbetsgivare

En aktieägare som arbetar i sitt Anpartsselskab (APS) och Aktieselskab (A/S) likställs med en anställd och kan därför inte teckna en sjukpenningförsäkring för självständiga näringsidkare. Premien uppgår till en procent av verksamhetens samlade lönekostnad.¹⁵ Privata arbetsgivare som har en samlad lönekostnad under föregående år som inte överstiger 1 750 gånger det högsta sjukpenningbeloppet per vecka kan normalt teckna en försäkring som ger rätt till återbäring av den sjukpenning som arbetsgivaren utbetalat.

2.3.3 Det finska socialförsäkringssystemet

Inledning

Det finländska sjukpenningssystemet är uppbyggt kring att en självständig näringsidkare (företagare) som är bosatt och verksam i Finland ska försäkra sig för ålderdom, invaliditet och dödsfall på sätt som föreskrivs i Lag om pension för företagare 22.12.2006/1272 (FöPL) eller lag om pension för lantbruksföretagare 22.12.1006/1289 (LFöPL).¹⁶ De generella bestämmelserna om sjukförsäkring återfinns i Sjukförsäkringslagen 1224/2004. Sjukförsäkringen administreras av den offentligrättsliga institutionen Folkpensionsanstalten, FPA. Den inkomstrelaterade delen av försäkringsskyddet vid varaktig arbetsoförmåga, invaliditetspension, administreras av privata arbetspensionsanstalter samlade under det lagstadgade centralorganet Pensionsskyddscentralen (PSC). De ekonomiska förmånerna vid sjukdom finansieras genom avgifter från arbetsgivare och självständiga näringsidkare samt via skattemedel.

¹⁵ BEK nr. 260 af 24/03/2020 och BEK nr. 317 30/03/2020 kap. 3 § 18.

¹⁶ Sjukförsäkringslagen 1224/2004 del 1, kap. 1, avd. 4, st. 9.

I Finland finns fem olika organisationsformer för företag. Dessa är Enskild näringsidkare (Toiminimi), Öppet bolag (Avoin yhtiö), kommanditbolag (Kommandiittiyhtiö) Andelslag (Osuuskunta) och Aktiebolag (Sakkeyhtiö).

Definitionen av självständig näringsidkare är den som för egen räkning och på egen risk, varaktigt och i viss omfattning driver verksamhet som över tid är ägnad att ge en nettoinkomst.¹⁷ Med eget arbete avses arbete utfört i eget eller familjemedlems företag, affär eller yrke eller arbete utfört inom jord- eller skogsbruk, hushåll och oberoende forskning, artistiskt arbete och heltidsstudier, Sjukförsäkringslagen avd. 4, fjärde stycket.

Som anställd räknas man som arbetstagare och åtnjuter därmed rätt till arbetstagarförmånerna inom trygghetssystemet.

I det följande kommer begreppet företagare och arbetstagare att användas i de fall reglerna skiljer sig åt mellan dem.

Sjukpenning till självständiga näringsidkare

Enligt de generella reglerna i Sjukförsäkringslagen del I, kap. 1 avd. 2, stycke 2 är anställda och företagare försäkrade från det att anställningen eller verksamheten startar, om varaktigheten av anställningen eller aktiviteten i verksamheten uppgår till minst fyra sammanhängande månader. Rätt till sjukpenning föreligger från 16 till 67 års ålder. Sjukpenning betalas inte ut för den första och de nio direkt därpå följande sjukdagarna. För företagare är i stället perioden insjuknandedagen och de tre omedelbart därpå följande sjukdagarna.¹⁸ Den borte gränsen för att erhålla sjukpenning är 300 dagar. Om den försäkrade drabbas av en helt annan sjukdom kan en ny ersättningsperiod börja löpa.

Bosättning i Finland krävs inte om företagaren bor i ett EU- eller EES-land. Det finns två olika slag av försäkringar: pensionsförsäkring för lantbrukare (LFöPL-försäkring) och pensionsförsäkring för företagare (FöPL-försäkring). Skyldiga att ha en LFöPL-försäkring är den som är:

¹⁷ www.grensetjensten.com.

¹⁸ Sjukförsäkringslagen del III, kap. 9 avd. 10. st. 1.

- 18–67 år.
- Har åkermark, trädgårdar eller skog med en areal på minst fem LFöPL-hektar.
- Den årliga LFöPL-inkomsten uppgår till minst 4 032 euro (2021).

Delägare i ett aktiebolag kan också teckna LFöPL försäkring om denne:

- Arbetar i ledande ställning, till exempel som VD.
- Äger mer än 30 procent av aktierna eller röstetalet.
- Tillsammans med make/maka äger mer än 50 procent av aktierna eller röstetalet.
- Tillsammans med sambo, föräldrar eller barn som bor i samma hushåll äger mer än 50 procent av aktierna eller röstetalet.

En FöPL-försäkring ska tecknas av den som är:

Delägare i ett aktiebolag kan också teckna FöPL försäkring om denne:

- Arbetar i ledande ställning, till exempel som VD.
- Äger mer än 30 procent av aktierna eller röstetalet direkt eller indirekt via ett mellanbolag.
- Tillsammans med make/maka äger mer än 50 procent av aktierna eller röstetalet direkt eller indirekt via ett mellanbolag.
- Tillsammans med familjemedlemmar äger mer än 50 procent av aktierna eller röstetalet direkt eller indirekt via ett mellanbolag.

Beräkning av sjukpenningen

Grunden för vilken ersättning som betalas ut är den årliga arbetsinkomsten som fastställts enligt lagen om pension för företagare (FöPL) eller lagen om pension för lantbruksföretagare (LFöPL).

FöPL-arbetsinkomsten ska motsvara penningvärdet av arbetsinsatsen och är inte detsamma som beskattningsbar inkomst eller uttagen lön. Arbetsinkomsten beror inte heller på företagets resultat eller lönsamhet. Genom att lämna in en försäkringsansökan ges för-

slag till FöPL-arbetsinkomstens belopp. I ansökan ska anges bl.a. bransch, omsättning, arbetstid och antal anställda.

Källor att använda för beräkningen kan vara:

- Professionellt index till företagarens branschspecifika resultaträkning.
- Företagarens inkomstriktlinjer efter bransch.
- Lönestatistik för att bestämma en företagares förvärvsinkomst.
- Information om försäkring av en entreprenör.

Arbetsinkomsten ska motsvara den lön som skäligen skulle betalas om en annan person med motsvarande yrkesskicklighet avlönades i företagarens ställe. I oklara och svårbedömda fall kan skatteuppgifter användas för att dra slutsatser om rätt inkomstnivå. FöPL-arbetsinkomsten har en övre och en nedre gräns. År 2021 är den nedre gränsen cirka 8 063 euro och den övre gränsen 183 125 euro. Tillfälliga växlingar i de faktiska inkomsterna inverkar inte på FöPL-arbetsinkomstens belopp. FöPL-arbetsinkomsten justeras per automatik varje år motsvarande höjningen av lönekoeficienten. Andra förändringar av nivån på FöPL-arbetsinkomsten kan bara göras för framtiden.

FöPL-försäkringen är flexibel på så sätt att företagaren kan välja att tillfälligt betala en större eller mindre försäkringsavgift än den fastställda. Tillskottsavgiften kan vara mellan 20–100 procent mer än den grundavgift som erläggs. I sämre tider kan avgiften sänkas med 10–20 procent.

År 2021 är försäkringsavgiften för FöPL-försäkringen 24,1 procent av den fastställda FöPL-arbetsinkomsten för företagare yngre än 53 år och äldre än 62 år. För företagare i åldern 53–62 år är den 25,6 procent. Avdrag medges med hela försäkringsavgiften vid beskattningen. Företagare som för första gången inleder företagsverksamhet får 22 procents rabatt på försäkringsavgiften.

LFöPL-arbetsinkomsten bygger på den personliga arbetsinkomsten och beräknas utifrån arbetsinsats. Arbetsinkomsten från jordbruk beräknas utifrån den odlade jordbruksarealen. Arrenderad jordbruksmark ingår. På så sätt får man fram den så kallade basarbetsinkomsten. Försäkringspremien beräknas på den personliga LFöPL-arbetsinkomsten och faktureras oberoende av beloppet i

fyra gånger om året nämligen i mars, juni, september och december. Tabell 2.4 visar ett exempel på hur premien beräknas.

Tabell 2.4 Exempel försäkringspremie 2021 för en företagare med 100 ha åker, belopp i Euro

Parameter	Belopp
Basarbetsinkomst av åker	37 824
Nedre och övre gräns för arbetsinkomsten	26 477–43 498
Gårdens arbetsinkomst totalt	37 824
Försäkringspremie	5 592

Källa: Egna beräkningar baserade på gårdsbrukets arbetsinkomsträknare (LPA).

2.3.4 Det nederländska socialförsäkringssystemet

Inledning

Det nederländska socialförsäkringssystemet består av en kombination av offentliga och privata försäkringar enligt lag av den 16 juni 2005 om reglering av socialförsäkring för medicinsk vård för hela befolkningen. Genom lagen förändrades sjukförsäkringssystemet till att bli ett efterfrågesystem. Det finns totalt 23 försäkringsgivare i Nederländerna. I grunden ligger en offentlig basförsäkring (sjukvårdsförsäkring) som tillhandahålls av Zoorginstituut Nederland.¹⁹ Innehållet i försäkringen bestäms av lag. Alla som arbetar eller bor i Nederländerna är skyldiga att ha en basförsäkring. Underlåtenhet att teckna en försäkring kan ge böter. Man kan själv välja både mellan sjukförsäkringsbolag och mellan de olika försäkringar som dessa bolag erbjuder. Sjukförsäkringsbolagen är skyldiga att teckna försäkring för de som vill teckna en sådan.²⁰

Basförsäkringen omfattar nödvändig medicinsk vård, läkemedel och medicinsk hjälp som överensstämmer med medicinsk vetenskap och praxis. Som exempel kan nämnas sjukhusvård, vård av allmänpraktiserande läkare, fysioterapi m.m. Basförsäkringen finansieras genom att alla försäkrade som är 18 år och äldre betalar en nominell premie som i genomsnitt uppgår till 1 300 euro per år för 2021, dock högst 9 713 euro. Premien beräknas utifrån taxerad inkomst efter avdrag för erlagda socialförsäkringsavgifter, ålder och årlig räntesats.

¹⁹ National Health Care Institution.

²⁰ www.zoorginstituutnederland.nl.

Därutöver betalar de försäkrade en summa i självrisk motsvarande 385 euro innan kostnader ersätts av försäkringsgivaren.²¹ Arbetsgivare betalar en inkomstrelaterad premie för anställda jämförbar med den årliga premien. För individer yngre än 18 år eller personer med låg eller ingen inkomst står staten för premien. Det finns möjlighet att teckna en frivillig privat försäkring, vilket cirka 85 procent av befolkningen gjort.

Det nederländska socialförsäkringssystemet består av följande försäkringsgrenar:

- Sjukdom och moderskap.
- Försäkring mot olycksfall i arbetet och arbetssjukdom.
- Ålderspension.
- Förmåner till efterlevande.
- Arbetslöshetsförmåner.
- Förmåner för barn.

Egenföretagare kan välja att delta i sjukförsäkringen men är inte försäkrade mot arbetslöshet och får ingen ersättning från sjukförsäkringen eller förmåner vid invaliditet.

I Nederländerna finns en mängd olika företagsformer. Det finns en väsentlig skillnad mellan icke-juridiska företagsstrukturer (rechtsvormen zonder rechtspersoonlijkheid) och så kallade inbyggda (juridiska) företagsstrukturer (rechtsvormen met rechtspersoonlijkheid). Huvudskillnaden mellan dessa två är att det inte finns någon åtskillnad mellan privata och affärsmässiga tillgångar i en icke-juridisk verksamhet, och ägaren är därför personligen ansvarig för företagets skulder. I ett inbyggt företag separeras privata och affärsmässiga tillgångar och företagaren har därmed skydd mot företagskulder.

Det finns fyra olika icke-juridiska företagsformer:

Det finns fem juridiska företagsformer:

- Privat aktiebolag: ltd. och Inc. (Besloten vennootschap eller BV).
- Aktiebolag: plc. och Corp. (Naamloze vennootschap eller NV).

²¹ Konstruktionen motsvarar ungefär högkostnadsskyddet i den svenska försäkringen.

- Kooperativ och ömsesidigt försäkringsbolag (Coöperatie en onderlinge waarborgmaatschappij).
- Stiftelse (Stichting).
- Association (Vereniging).

I det följande menas med egenföretagare den som bedriver verksamhet i en icke-juridisk företagsform.

Sjukpenning till självständiga näringsidkare

När det gäller möjligheten att få sjukpenning så kan egenföretagaren välja om denne vill delta eller inte i sjukförsäkringen. Om hen deltar erhåller hen då sjukpenning med samma belopp och tid som anställda, vilket motsvarar 70 procent av dagslönen för en period av högst 104 veckor och med två dagars karens. För 2021 är maxbeloppet som ersättningen beräknas på 31 138 euro per år.

För egenföretagare gäller att de ska uppfylla följande kriterier för att anses som stödberättigade:

- Timkriteriet dvs. att ha arbetat minst 1 225 timmar med att faktiskt bedriva verksamheten.
- Den juridiska formen ska vara ett CV, allmänt partnerskap eller enmansföretag.
- Den statliga pensionsåldern ska inte ha uppnåtts.

Beräkning av sjukpenningen

Egenföretagares inkomst beräknas på den beskattningsbara inkomsten dvs. bruttoinkomsten minskad med olika avdrag. Avdragen kan vara:

- Startbidrag som kan dras av i högst tre år under förutsättning att företaget inte är fem år eller äldre.
- Startbidrag, investeringsavdrag och andra avdragsgilla poster som ger en extra skattecredit om 14 procent.
- Egenföretagarens egen ersättning dvs. ett fastställt belopp som årligen minskar med 360 euro.

I tabell 2.5 framgår det belopp som kan dras av i form av startbidrag.

Tabell 2.5 Startbidrag i euro

År	Startbidrag
2020	7 030
2021	6 670
2022	6 310
2023	5 950
2024	5 950

Källa: Utredningens sammanställning.

Möjlighet för egenföretagare att teckna frivillig försäkring

Egenföretagare kan teckna en frivillig försäkring som bland annat täcker sjukdom. För att kunna teckna den frivilliga försäkringen ska egenföretagaren tidigare ha haft en obligatorisk basförsäkring i minst ett år innan sjukfallet, exempelvis som anställd. Tecknandet av en frivillig försäkring (Sickness Benefit Act) ska ske inom 13 veckor efter det att den obligatoriska basförsäkringen upphört. Försäkringen tecknas hos Employee Insurance Agency. Det högsta dagsbeloppet man kan försäkra sig för är 223,40 euro per månad 2021. Premien fastställs utifrån det belopp som försäkras.

2.4 En historisk tillbakablick

I detta avsnitt ges en historisk tillbakablick över den svenska sjukförsäkringens utveckling och förändring från 1946 till i dag. En kort redogörelse för relevanta utredningar görs.

2.4.1 Regler om sjukpenningförsäkring och sjukpenningklass 1946 till 1973

Enligt år 1946 antagna lagen om allmän sjukförsäkring, vars ikraftträdande sköts upp, bestod försäkringen av en obligatorisk försäkring och en frivillig försäkring som ett komplement. I den obligato-

riska försäkringen var sjukpenningen ett fastställt belopp som inte var knutet till inkomst.²²

När lagen (1947:1) om allmän sjukförsäkring, AFL, trädde i kraft 1 januari 1955 övergick man till ett system där sjukpenningen fastställdes i förhållande till arbetsinkomstens storlek. Försäkringen omfattade en obligatorisk försäkring och en obligatorisk tilläggsförsäkring, 1 § AFL.²³ Den obligatoriska försäkringen omfattade svenska medborgare som var bosatta i riket och de var försäkrade genom medlemskap i allmän sjukkassa, 2 § AFL. Kriterier som skulle uppfyllas var att man skulle ha fyllt sexton år och ha en årsinkomst av förvärvsarbete som uppgick till minst 1 200 kronor, 7 § AFL. Sjukpenningen för de försäkrade fastställdes till ett fast belopp som inte var beroende av inkomst.

Den obligatoriska tilläggsförsäkringen omfattade försäkrade med en årsinkomst upp till 1 800 kronor. De som var försäkrade placerades av sjukkassorna in i olika sjukpenningklasser efter storleken på inkomsten och sjukpenning utgick med ett fastställt belopp beroende på vilken sjukpenningklass man tillhörde.²⁴ Med årsinkomst avsågs den för året beräknade inkomst i pengar eller naturaförmåner som någon kunde antas komma att tills vidare åtnjuta av förvärvsarbete i allmän eller enskild tjänst, 8 § AFL. Av samma paragraf framgick att om inkomsten helt eller delvis bestod av naturaförmåner så skulle dessa uppskattas efter de regler som tillämpades vid taxering till kommunal inkomstskatt. Vidare skulle inkomst av arbete för egen räkning inte beräknas högre än vad som motsvarade skäligen avlöning för liknande arbete för annans räkning. Om det inte var känt för sjukkassan vilken årsinkomst en försäkrad hade skulle beräkningen av årsinkomsten grundas på de upplysningar som kassan kunde inhämta av den försäkrade eller dennes arbetsgivare.

För egenföretagare föreslogs en frivillig sjukpenningförsäkring som skulle ge möjlighet till att försäkra sig i samma omfattning som enligt den obligatoriska tilläggsförsäkringen.²⁵ Egenföretagare kunde inte placeras i en sjukpenningklass och få tilläggsjukpenning, men de kunde komplettera den obligatoriska tilläggsjukförsäkringen med en frivillig sjukförsäkring. Syftet med reglerna var att täcka annan arbetsinkomst än inkomst av tjänst.

²² Kungl. Maj:ts. proposition 1953:178, s. 1 ff.

²³ Kungl. Maj:ts. proposition 1953:178.

²⁴ a.a.

²⁵ Kungl. Maj:ts. proposition 1953:178, s. 2.

Försäkringen finansierades till 44 procent av de försäkrade, till 27 procent av arbetsgivare och resterande 29 procent finansierades av staten.²⁶

När lag (1962:381) om allmän försäkring (AFL) infördes 1962 överfördes systemet med sjukpenningklasser till den nya lagen. Det gjordes dock vissa förändringar i sjukförsäkringen, där en viktig nyhet var att egenföretagare automatiskt kom att anslutas till försäkringen för obligatorisk tilläggssjukpenning och få samma sjukpenningsskydd som anställda. När egenföretagare placerades i sjukpenningklass fick dock deras årsinkomst inte beräknas högre än vad inkomsten för en anställd med liknande arbetsuppgifter skulle ha.

Sjukpenningkommittén, som tillsattes i juni 1978, hade till uppgift att utreda och lämna förslag om bland annat egenföretagares sjukpenning, och frivillig försäkring.²⁷ Bakgrunden till att egenföretagares sjukpenning skulle ses över var att det framförts kritik mot att låta den taxerade inkomsten utgöra SGI (SGI-annat förvärvsarbete) vid inkomstberäkningen. Kommitténs förslag blev dock att den mest lämpliga lösningen rymdes inom gällande regelsystem. Möjligheten att lägga en jämförelselön till grund för SGI i fall av uppbyggnad av verksamhet behövdes dock göras mer känd genom ökad information och utbildning i gällande bestämmelser.

2.4.2 Införandet av SGI 1974

Med tiden stod det emellertid klart att systemet med sjukpenningklasser var behäftat med brister. Bland annat ansågs det problematiskt att kompensationsgraden utföll olika inom en och samma sjukpenningklass och att tröskeleffekter uppstod vid förflyttning mellan klasserna. I samband med att sjukpenningförmånerna gjordes skattepliktiga och pensionsgrundande för allmän tilläggspension 1974 infördes också bestämmelserna om sjukpenninggrundande inkomst, SGI.²⁸ Det innebar att ersättningen kom att baseras direkt på årsinkomsten och inte via placering i en sjukpenningklass. Liksom tidigare var det årsinkomsten, nu i form av SGI, som avgjorde vem kunde få sjukpenning. De som hade en SGI kunde få sjukpenning som då alltid var kalenderdagsberäknad. Det innebar att ersättningen

²⁶ a.a. s. 3.

²⁷ Egenföretagares sjukpenning m.m. (SOU 1983:48).

²⁸ Prop. 1973:46.

per dag alltid var SGI delat med 365. Även skattepliktiga förmåner räknades in i årsinkomsten och ingick i SGI-anställning.

Försäkringskassorna beslutade om en persons SGI i samband med att hen registrerades hos en försäkringskassa. Om personens årsinkomst förändrades skulle hen direkt anmäla det till sin försäkringskassa, som då ändrade SGI:n utifrån den framtida förväntade årsinkomsten från och med den dag då anmälan om de nya inkomsterna hade skett. Om ett ersättningsärende uppstod så baserades ersättningen på den SGI som fanns registrerad. På så sätt bestämdes SGI alltid i förväg. Om den försäkrade hade missat att anmäla inkomstförändringar så kunde hen i allmänhet inte få tillgodogöra sig dessa i efterhand.

För egenföretagare fick SGI inte bestämmas till ett högre belopp än vad en anställd med motsvarande yrke skulle ha.

2.4.3 Viktiga förändringar av SGI-systemet 1987 och framåt

Systemet för SGI ser i grunden likadant ut i dag som när det infördes, men det har genom åren byggts ut och reformerats i flera avseenden. År 1987 infördes regler om årsarbetstid och arbetstidsberäkning sjukpenning. Anledningen till det var att de tidigare reglerna medförde att de vars arbetstid inte var densamma varje dag kunde bli såväl under- som överkompenserade vid framför allt korta sjukfall.²⁹

Den 1 juli 1994 avskaffades skyldigheten att anmäla inkomstförändringar.³⁰ I stället skulle ändrade inkomstförhållanden anmälas till Försäkringskassan endast i samband med ett ersättningsärende. Möjligheten behölls dock att frivilligt anmäla sin inkomst och på begäran få ett beslut om SGI, även om det inte är aktuellt med ett ersättningsärende.

Den 1 januari 1997 blev enbart inkomst i pengar sjukpenninggrundande. Det innebär att skattepliktiga förmåner som inte innebär inkomst i pengar numera inte är sjukpenninggrundande.³¹

År 2001 infördes socialförsäkringslagen, SofL. Det var en genomgripande förändring som innebar att bestämmelserna om vem som var försäkrad för sjukpenning och andra förmåner inte längre avgjor-

²⁹ Prop. 1986/87:69.

³⁰ Prop. 1993/94:59.

³¹ Prop. 1995/96:209.

des av en persons SGI utan av bestämmelserna i SofL.³² Detta påverkade SGI på olika sätt. Bland annat infördes ett särskilt krav på att bara inkomster från arbete i Sverige är sjukpenninggrundande och en undantagsregel för ersättning från utländsk arbetsgivare togs samtidigt bort. Bestämmelserna om efterskyddstid i SofL fick också stora följdverkningar för SGI, särskilt vid kortare avbrott eller inskränkningar av förvärvsarbete.

Den 1 juli 2010 ändrades bestämmelserna om SGI för egenföretagare.³³ Förändringarna innebär bland annat att egenföretagares SGI inte längre skulle begränsas till som mest vad en anställd med motsvarande yrke skulle tjäna. Även ett generellt uppbyggnadsskede på 24 månader och ändrade karensregler infördes.

Den 1 januari 2011 trädde Socialförsäkringsbalken (SFB) i kraft. Förändringen innebar att reglerna i AFL flyttades till den nya balken med annan paragrafordning och vissa redaktionella ändringar. Många regler som tidigare funnits i föreskrifter togs också upp i lagtext.

2.4.4 Tidigare utredningar

SGI-systemet har varit föremål för utredning och översyn vid ett flertal tillfällen, varvid förslag på förändringar lämnats beträffande alternativa beräkningssätt m.m. De delar som rör inkomstunderlag beskrivs närmare i avsnitt 2.8.2. Här kan nämnas följande arbeten.

Genom tillsättandet av Socialförsäkringsutredningen, *Sjukförsäkring och yrkesskadeförsäkring* (SOU 1952:39) öppnades vägen för ett riksdagsbeslut om allmän försäkring. Sjukförsäkringsreformen trädde i kraft den 1 januari 1955 och en allmän och obligatorisk sjukförsäkring infördes.

Sjukpenningkommittén, som tillsattes i juni 1978, hade till uppgift att utreda och lämna förslag om bl.a. egenföretagares sjukpenning, och frivillig försäkring, *Sjukersättningsfrågor* (SOU 1981:22) och *Egenföretagares sjukpenning m.m.* (SOU 1983:48). Kritik hade förts fram att låta den taxerade inkomsten för egenföretagare utgöra SGI vid inkomstberäkningen. Kommitténs förslag blev dock att den mest lämpliga lösningen rymdes inom gällande regelsystem.

³² Prop. 1998/99:119.

³³ Prop. 2009/10:120.

Sjuk- och arbetsskadekommitténs delbetänkande *Försäkringsskydd vid sjukdom* (SOU 1995:149) och dess slutbetänkande *En allmän och aktiv försäkring vid sjukdom och rehabilitering* (SOU 1996:113). I slutbetänkandet lämnades förslag på att bl.a. reglerna om jämförelseinkomst och möjlighet att vid stor skuldbelastning bestämma beräkningsunderlaget till annat högre belopp än den skatterättsliga nettointäkten skulle tas bort. Kommittén föreslog även att företagens uppbyggnadsskede skulle slopas och ersättas med ett system som innehöll en grundnivå motsvarande ersättningsnivån för konstant arbetsmarknadsstöd. Inget av förslagen ledde till lagstiftning.

Utredningens för översyn av inkomstbegreppet inom bidrags- och socialförsäkringssystemen (IBIS) betänkande *Förmån efter inkomst – Samordnat inkomstbegrepp för bostadsstöden och nya kvalifikationsregler för rätt till sjukpenninggrundande inkomst* (SOU 1997:85). Utredningen föreslog bl.a. att SGI skulle bestämmas först i samband ett försäkringsfall den så kallade bedömningstidpunkten. För egenföretagare föreslogs att SGI:n skulle beräknas med utgångspunkt från den inkomst som den försäkrade haft under en tid av sammanlagt tolv månader före bedömningstidpunkten. Tillfälliga avbrott i näringsverksamheten skulle bortses från. Förslagen ledde inte till lagstiftning.

En arbetsgrupp inom Socialdepartementet redovisade 1999 sitt uppdrag med beredning av IBIS betänkande i promemorian *Beräkningsunderlag för dagersättning, sjukpenning, föräldrapenning m.m.* (Ds 1999:19). Arbetsgruppen föreslog att beräkningsunderlaget för egenföretagare skulle bestämmas med utgångspunkt i inkomsten för aktiv näringsverksamhet enligt det senaste taxeringsbeslutet före sjukfalllets inträffande. Om den försäkrades inkomster varierade kraftigt kunde de tre senaste årens genomsnittliga taxerade inkomst läggas till grund för beräkningen. Förslaget ledde inte till lagstiftning.

Utredningen om skyddstider för sjukpenninggrundande inkomst (SGI-utredningen), *Sjukpenninggrundande inkomst – Skydd och anpassning* (SOU 2003:50 en automatiserad indexuppräknings där ersättningen vid sjukfall kunde knytas till prisutvecklingen genom en prisindexering eller till standardutvecklingen genom en inkomst-indexering.

Den parlamentariska socialförsäkringsutredningen lämnade delbetänkandet *Harmoniserat inkomstbegrepp* (SOU 2012:47) och slutbetänkandet *Mer trygghet och bättre försäkring* (SOU 2015:21). Be-

tänkandet innehöll inga förslag om ändring i inkomstunderlaget för egenföretagare.

I betänkandet *Företagare i de sociala trygghetssystemen* (SOU 2019:41) listar Utredningen om ett tryggare företagande i ett förändrat arbetsliv – För tillväxt och innovation, ett antal områden som borde tittas närmare på, bland annat inkomstunderlaget för sjukpenning för egenföretagare.

2.5 Gällande rätt

2.5.1 Inledning

Den sjukpenninggrundande inkomsten (SGI) utgörs av den försäkrades beräknade framtida inkomst i pengar av eget arbete. Reglerna om sjukpenninggrundande inkomst, SGI av anställning och SGI av annat förvärvsarbete, finns i socialförsäkringsbalken (2010:110), förkortad SFB. Nedan används begreppet SGI både då det rör sig om inkomst av anställning och inkomst av annat förvärvsarbete.

Sjukförsäkringen består av flera förmåner: sjukpenning vid sjukdom och nedsatt arbetsförmåga, rehabiliteringsersättning, sjukersättning eller aktivitetsersättning (vid långvarigt nedsatt arbetsförmåga), arbetsskadeersättning m.m.

Socialförsäkringen delas grovt in i två delar: arbetsbaserade förmåner och bosättningsbaserade förmåner. Den sjukpenninggrundande inkomsten utgör inkomstunderlaget för ett antal arbetsbaserade förmåner inom socialförsäkringen. De arbetsbaserade förmånerna som grundar sig på SGI är sjukpenning, rehabiliteringspenning, föräldrapenning, tillfällig föräldrapenning, graviditetspenning, närstående-penning, smittbärapenning och dagpenning inom totalförsvaret. I detta avsnitt beskrivs reglerna för att fastställa storleken på SGI för en försäkrad, med särskilt fokus på skillnader och likheter mellan anställda och egenföretagare.

2.5.2 Regler för att fastställa SGI

SGI ska motsvara de inkomster personen skulle ha haft om försäkringsfallet inte inträffat och är alltså enligt nuvarande regler framåtblickande. SGI regleras i 25–26 kap. SFB. SGI är den årliga inkomst

i pengar som en försäkrad kan antas komma att få tills vidare för eget arbete antingen som arbetstagare i allmän eller enskild tjänst, dvs. inkomst av anställning, eller på annan grund, dvs. inkomst av annat förvärvsarbete.

Det framgår inte explicit av SFB hur beräkningen av den sjukpenninggrundande inkomsten ska göras. Kvalifikationsregler finns i 25 kap. 3 § och 6 § SFB där det anges att om den försäkrades förhållanden inte är kända för Försäkringskassan så ska beräkningarna grundas på de upplysningar som den försäkrade eller dennes arbetsgivare lämnar till Försäkringskassan eller den uppskattning av den försäkrades inkomster som gjorts vid inkomstbeskattningen.

Av 26 kap. 29–31 §§ SFB framgår att den sjukpenninggrundande inkomsten ska räknas upp när minst ett år förflutit från den tidpunkt när anställningen upphörde som senast föranlett eller kunnat föranleda beräkning av SGI. Den sjukpenninggrundande inkomsten av annat förvärvsarbete ska räknas om för en försäkrad som inte har upphört med förvärvsarbete. Uppräkningen ska göras med den procentuella förändringen av det allmänna prisläget räknad från det senast fastställda konsumentprisindex jämfört med motsvarande tal tolv månader innan. Skulle omräkningen innebära en sänkning av den sjukpenninggrundande inkomsten ska den inte beaktas.

Vissa inkomster undantas från att ligga till grund för sjukpenninggrundande inkomst. Vilka dessa är anges i 25 kap. 16–24 §§ SFB. Av paragraferna framgår att det är fråga om följande ersättningar.

- Ersättning som understiger 1 000 kronor.
- Semesterlön och semesterersättning till den del de överstiger vad som skulle ha betalats ut i lön.
- Vissa utdelningar, kapitalinkomster och lån.
- Mindre ersättningar till idrottsutövare.
- Vissa avtalsförmåner som avses i lagen om särskild löneskatt.
- Ersättning från vinstandelsstiftelse.
- Vinstandelsstiftelse om det är fåmansföretag.
- Ersättning från avsättning till vinstandelsstiftelse under vissa år.

- Inkomst till försäkrade som beviljats icke tidsbegränsad sjukersättning för juli 2008 eller tidigare och som nu med stöd av särskilda regler arbetar med bibehållen rätt till sjukersättning.

För att kunna ligga till grund för SGI ska inkomsten vara varaktig eller årligen återkommande. Som varaktig inkomst anses inkomster från arbete som kan antas ha en varaktighet på sex månader. Vidare måste man vara försäkrad för arbetsbaserade förmåner och inkomsten måste komma från eget arbete i Sverige. Sjukpenning är en arbetsbaserad förmån till skillnad mot exempelvis barnbidrag som är bosättningsbaserad. Det är alltså ersättningar för arbete som ger rätt till sjukpenning. Med arbete avses i första hand förvärvsarbete i verksamhet här i landet 1 kap. 6 § socialavgiftslagen (2000:980). Det är fråga om arbete som utförs rent fysiskt av arbetstagare, uppdragstagare eller egenföretagare.

Vid beräkningen av inkomster när sjukdom, föräldraledighet och liknande har påverkat inkomsten ska SGI inte påverkas av den inkomstförlust som beror på själva försäkringsfallet, exempelvis sjukdomen eller föräldraledigheten enligt 26 kap. 9 § SFB. SGI ska därför beräknas med bortseende från att den försäkrade haft lägre inkomster under den tid som ersättning söks för. I stället ska inkomsten beräknas som om den försäkrade skulle ha arbetat hela sin arbetstid. Skälen för detta är att den försäkrade ska ersättas utifrån de inkomster som hen skulle ha haft om den försäkrade inte behövt avstå från arbete av ett skäl som ger rätt till ersättning som beräknas på SGI.

Skydd av SGI av eget arbete

Enligt huvudregeln får man inte behålla sin SGI när man inte längre har inkomst av eget arbete. Ett undantag från huvudregeln finns för fall då den försäkrade avbryter eller inskränker sitt förvärvsarbete. SGI kan då under vissa förutsättningar vara skyddad (26 kap. 9–18 a §§ SFB). Att SGI är skyddad innebär att den sjukpenninggrundande inkomsten i stället ska beräknas med utgångspunkt i förhållandena närmast före avbrottet eller inskränkningen, om det innebär att beräkningen av SGI blir högre. Reglerna om skydd av SGI är generella och gäller både för anställda och egenföretagare.

Under vissa förutsättningar kan SGI-skyddade inkomster höjas under SGI-skyddad tid. För egenföretagare kan SGI av annat förvärvsarbete ha beräknats utifrån de inkomster av näringsverksamhet som bestämts av Skatteverket vid beskattning för de tre senaste beskattningsåren. Om Skatteverket skulle bestämma en ny och högre fastställd förvärvsinkomst eller om den försäkrade lämnar in en deklARATION till Skatteverket som visar på en högre inkomst, så kan en ny SGI bestämmas med beaktande av den nya beskattningen eller den nya inlämnade deklARATIONEN.

De omständigheter som nämns i socialförsäkringsbalken är

- Studier (26 kap. 11 § SFB). För SGI-skydd krävs att den studerande får studiestöd enligt studiestödslagen (1999:1395). SGI-skydd kan även gälla under den tid då den försäkrade, utan att få studiestöd, bedriver studier på minst halvtid för vilka studiemedel får lämnas enligt studiestödslagen. En förutsättning är att studierna bedrivs på eftergymnasial nivå eller bedrivs från och med det andra kalenderhalvåret då den försäkrade fyller 20 år. Om studierna definitivt avbryts upphör SGI-skyddet.
- Periodiskt ekonomiskt stöd (26 kap. 12 § SFB). SGI-skydd gäller under tid då den försäkrade får periodiskt ekonomiskt stöd enligt särskilda avtal mellan arbetsmarknadens parter.
- Arbetslöshet och arbetsmarknadspolitiska åtgärder (26 kap. 13 § SFB). För SGI-skydd krävs antingen att den försäkrade deltar i arbetsmarknadspolitiskt program och får aktivitetsstöd, utvecklingsersättning eller etableringsersättning, eller står till arbetsmarknadens förfogande.
- SGI-skydd vid graviditet (24 kap. 14 § SFB). Skyddet gäller under den tid då den försäkrade är gravid och avbryter eller inskränker sitt förvärvsarbete tidigast sex månader före barnets födelse eller den beräknade tidpunkten för födseln.
- SGI-skydd vid vård av barn (25 kap. 15 § SFB). Skyddet som gäller för den som är föräldraledig är tvädelat och reglers dels i SFB, dels i RAR till 26 kap. 15 § SFB. Om barnet är under ett år gäller SGI-skyddet under den tid då den försäkrade avstår från förvärvsarbete för vård av barn, om den försäkrade är förälder till barnet eller likställs med förälder enligt 1 § föräldraledighetslagen (1995:584). För den som vårdar barn över ett år återfinns regeln

i RAR 2002:2 till 26 kap. 15 § SFB. Som villkor för SGI-skydd gäller att den försäkrade i oavbruten följd är helt eller delvis ledig från förvärvsarbete och under den tiden får föräldrapenning.

- SGI-skydd vid pliktjänstgöring och militär utbildning (26 kap. 16 § SFB). Skyddet gäller under den tid då den försäkrade fullgör tjänstgöring enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarspikt eller genomgår militär utbildning inom Försvarsmakten som rekryt.
- SGI-skydd vid sjukpenning och rehabiliteringsersättning med mera (26 kap. 17 § SFB). SGI-skydd gäller under den tid den försäkrade av någon anledning inte förvärvsarbetar och som ger rätt till ersättning i form av Sjukpenning, ersättning för arbetsresor, i stället för sjukpenning, rehabiliteringsersättning eller ersättning från arbetsskadeförsäkring.
- SGI-skydd vid kortare avbrott i förvärvsarbete, tremånadersskyddet (26 kap. 18 § SFB). SGI-skyddet gäller under högst tre månader i följd för en försäkrad som avbryter sitt förvärvsarbete, oavsett om avsikten är att förvärvsavbrottet ska pågå längre tid.
- SGI-skydd vid avtalat korttidsarbete (26 kap. 18a § SFB). SGI-skyddet gäller under den tid då den försäkrade deltar i korttidsarbete som berättigar arbetsgivaren till preliminärt stöd enligt lagen (2013:948) om stöd vid korttidsarbete.

Ytterligare förutsättningar för att beräkna en SGI

Storleken på den ersättning som betalas ut vid varje givet sjukfall påverkas av bl.a. följande faktorer:

- Den sjukpenninggrundande inkomsten (SGI).
- Inkomsttak.
- Omräkningsfaktorn för SGI.
- Sjukskrivningsgraden.
- Ersättningsnivån.

Det finns ett tak och ett golv för inkomsten som beaktas vid beräkningen av SGI. Inkomster som överstiger åtta prisbasbelopp (380 800 kronor 2021) ligger inte till grund för SGI. Det finns också ett golv som innebär att inkomsten måste uppgå till minst 24 procent av prisbasbeloppet (11 424 kronor 2021) för att en SGI ska fastställas.

När SGI är fastställd justeras inkomstunderlaget ner med faktorn 0,97 innan ersättningens storlek beräknas. Detta gäller både SGI av anställning och SGI av annat förvärvsarbete. Olika justeringsfaktorer har tillämpats tidigare, och den nuvarande har gällt sedan 2007. Den avsåg då att motsvara den minskning av inkomstunderlaget som en kommande övergången till beräkning baserad på ett historiskt inkomstunderlag förväntades ge (prop. 2006/07:1, utgiftsområde 10). Förslaget om övergång till historiskt inkomstunderlag genomfördes inte.

SGI av anställning

Den som driver verksamhet i form av aktiebolag eller ekonomisk förening anses vara anställd i bolaget eller föreningen och räknas därför inte som egenföretagare. Lön som hen tar ut från ett eget aktiebolag räknas som inkomst av anställning i socialförsäkringen och ligger till grund för SGI av anställning. SGI av anställning baseras på den antagna lönen som personen kommer att ta ut. För företagare som är anställda i sitt bolag redovisas inkomstutgifter månadsvis sedan januari 2019, på samma sätt som gäller för andra anställda.

SGI av annat förvärvsarbete

Inkomst av näringsverksamhet ska enligt 25 kap. 8 § SFB räknas som inkomst av annat förvärvsarbete, enligt reglerna för SGI av annat förvärvsarbete. Det gäller dem som bedriver enskild näringsverksamhet, enkelt bolag, handelsbolag eller kommanditbolag, och som redovisar inkomst av näringsverksamhet. För egenföretagare bestäms SGI utifrån näringsverksamhetens beräknade nettointäkt dvs. beskattningsbara inkomst. Med nettointäkt eller beskattningsbar inkomst avses företagets resultat efter avdrag för kostnader, eventuella avsättningar och avgifter, men före skatteavdrag. De nya reglerna för månatlig arbetsgivardeklaration på individnivå omfattar inte egenföretagare.

Även om det enligt regelverket är den förväntade intäkten av näringsverksamheten som SGI av annat förvärvsarbete ska avse, så används i praktiken tidigare års beskattade inkomst för att bedöma den framtida inkomsten. Föreskrift för hur detta skulle göras togs fram 2002 av Riksförsäkringsverket.³⁴ Försäkringskassan har utfärdat ett allmänt råd till bestämmelsen i 5 § Riksförsäkringsverkets föreskrifter (RFFS 1998:12) om sjukpenninggrundande inkomst. Reglerna ingår i Försäkringskassans vägledning *Vägledning 2004:5 Version 15 Sjukpenninggrundande inkomst och årsarbetstid* och tillämpas fortfarande.

Av Försäkringskassans allmänna råd (FKAR) framgår följande.

Vid bedömning av vad som ska anses vara skälig avlöning för liknande arbete för annans räkning, bör Försäkringskassan ta ledning av Statistiska centralbyråns lönestatistik avseende total genomsnittslön inom privat sektor för ett yrke med liknande arbetsuppgifter som de den försäkrade utför. (FKAR 2012:1)

Vid jämförelse av fastställda förvärvsinkomster (vid Skatteverkets inkomstbeskattning) mellan år bör en omräkning av tidigare års fastställda förvärvsinkomster göras med hjälp av innevarande års förhöjda prisbasbelopp. (FKAR 2018:1)

Om de tre senaste årens fastställda förvärvsinkomster visar en uppåtgående eller nedåtgående trend bör detta beaktas vid beräkning av sjukpenninggrundande inkomst. Om det går att göra en rimlig bedömning av 5 årets beräknade inkomst av näringsverksamhet bör beräkningen av den sjukpenninggrundande inkomsten göras med utgångspunkt från innevarande verksamhetsår. (FKAR 2018:1)

En uppåtgående trend bör antas fortsätta om det inte med säkerhet kan konstateras att inkomstnivån kommer att sjunka i fortsättningen. Om en nedåtgående trend kan antas bli bruten under året bör detta beaktas vid beräkning av den sjukpenninggrundande inkomsten. Om de tre senaste årens fastställda förvärvsinkomster inte uppvisar någon trend bör som huvudprincip genomsnittet av dessa inkomster användas för att fastställa den sjukpenninggrundande inkomsten. (FKAR 2018:1)

Vid beräkningen av den sjukpenninggrundande inkomsten enligt ovan ska hänsyn inte tas till skatterättsliga dispositioner inom ramen för periodiserings- och expansionsfondssystemen. Det följer av rättspraxis. (FKAR 2011:3)

³⁴ Riksförsäkringsverkets allmänna råd (RAR 2002:2) om sjukpenninggrundande inkomst och årsarbetstid. FKAR 2011:3.

Stark skuldbelastning bör anses föreligga när de långfristiga skulderna uppgår till 55 procent av tillgångarna. I bedömningen av på vilket sätt stark skuldbelastning ska påverka inkomsten av näringsverksamheten bör den referensränta som gäller vid årets ingång användas. Vid bedömning av om inkomsten av näringsverksamheten under en följd av år understigit jämförelseinkomsten, och vid beräkning av den sjukpenninggrundande inkomsten, bör bortses från inkomstår som inneburit en tillfällig förlust. (FKAR 2011:3)

Av vägledningen framgår bland annat att den försäkrade själv kan lämna in ytterligare uppgifter som underlag för bedömningen.

Även vissa inkomster som beskattas i inkomstslaget tjänst kan ligga till grund för SGI av annat förvärvsarbete. Dessa inkomster finns uppräknade i 25 kap. 13–14 §§ SFB.

2.5.3 Företag i uppbyggnadsskede

Om företaget är i ett uppbyggnadsskede kan SGI av annat förvärvsarbete beräknas till ett högre belopp än vad som framgår av tidigare års nettointäkt. Längden på uppbyggnadsskedet då detta var möjligt bestämdes tidigare från fall till fall, men kunde enligt äldre vägledning tillämpas under högst fem år. Sedan den 1 juli 2010 är tiden preciserad i lag med utgångspunkt från den månad då den försäkrade har gjort eller borde ha gjort anmälan för registrering enligt 7 kap. 2 § skatteförfarandelagen (2011:1244), förkortad SFL. Under ett uppbyggnadsskede ska SGI beräknas till minst vad som motsvarar skälig avlöning för liknande arbete för annans räkning, den s.k. jämförelseinkomsten. Försäkringskassan bedömer denna inkomst utifrån vad den försäkrade skulle ha kunnat få i lön för motsvarande arbete som anställd i en verksamhet av motsvarande art och verksamhet.

Den 1 augusti 2018 förlängdes tidsperioden då särskilda regler för beräkning av SGI av annat förvärvsarbete vid uppbyggnadsskede för egenföretagare från 24 till 36 månader. Samtidigt infördes en ny bestämmelse som innebär att även den som har aktiebolag kan få en SGI-anställning baserad på en jämförelseinkomst under ett uppbyggnadsskede (25 kap. 7 a § SFB). Detta kan tillämpas på ersättningsperioder som påbörjas efter ikraftträdandet den 1 augusti 2018. SGI-anställning beräknas då utifrån en jämförelseinkomst på motsvarande sätt som SGI av annat förvärvsarbete beräknas för egenföretagare under uppbyggnadsskedet.

2.5.4 Kombinatörer

Den som kombinerar företagande med anställning kallas kombinator och har då både SGI av anställning och SGI av annat förvärvsarbete. För dessa görs bedömningen och beräkningen av den sjukpenninggrundande inkomsten enligt reglerna för SGI av anställning och SGI av annat förvärvsarbete. I Sverige driver kombinatörer cirka 60 procent av företagen. I det fall inkomsterna överstiger taket i sjukförsäkringen ska i första hand SGI av annat förvärvsarbete bortses från, 25 kap. 5 § SFB.

2.5.5 Sjukpenning

Sjukpenning lämnas vid sjukdom som sätter ned arbetsförmågan med minst en fjärdedel, 27–28 kap. SFB. Sjukpenning lämnas som hel, tre fjärdedels, halv eller en fjärdedels nivå. Vid partiell sjukskrivning lämnas sjukpenning för nedsättning av arbetsförmåga med tre fjärdedelar, halv eller en fjärdedel. Från och med den åttonde dagen i sjukperioden ska den försäkrade styrka nedsättningen av arbetsförmågan på grund av sjukdom genom ett läkarintyg.

Sjukpenning lämnas på två nivåer beroende på sjukperiodens längd. Sjukpenning på normalnivå utgår under de första 364 dagar i sjukperioden och motsvarar 80 procent av SGI. För perioden därefter utgår sjukpenning på fortsättningsnivå som motsvarar 75 procent av SGI. Den som har en allvarlig sjukdom kan ansöka om fler dagar med sjukpenning på normalnivå även efter 364 dagar.

2.5.6 Pensionsgrundande inkomst

Reglerna om pensionsgrundande inkomst (PGI) återfinns i kap. 59 och 60 SFB. För en person som bedriver enskild näringsverksamhet eller är delägare i handelsbolag eller kommanditbolag motsvaras den pensionsgrundande inkomsten av överskottet av aktiv näringsverksamhet. Dessa inkomster räknas in i PGI som inkomst av annat förvärvsarbete. Även socialförsäkringsinkomster som ersätter uteblivna inkomster i näringsverksamheten är pensionsgrundande. Det kan röra sig om sjukpenning, föräldrapenning och inkomstrelaterad sjuk- och

aktivitetsersättning. Även ersättning från arbetslöshetskassa är pensionsgrundande.

Skatteverket beslutar om den pensionsgrundande inkomsten. Den allmänna pensionsavgiften uppgår till sju procent av inkomstunderlaget, och återbetalas till den skattskyldige genom en skatte-reduktion med hela beloppet. Avgiften är en form av socialavgift och används för att finansiera den allmänna pensionen. Avgiften betalas av alla som är obegränsat skattskyldiga och som omfattas av svensk socialförsäkring. Vid beräkningen av inkomstskatten ges en skatte-reduktion för hela den allmänna pensionsavgiften (67 kap. 4 § inkomstskattelagen, nedan IL).

Det finns både ett tak och ett golv för när allmän pensionsavgift tas ut. De sammanlagda inkomsterna måste uppgå till minst 42,3 procent av det prisbasbelopp som gäller för det år PGI ska beräknas. PGI beräknas inte på inkomster under 1 000 kronor. Det finns också ett tak för pensionsgrundande inkomst på 7,5 inkomstbasbelopp. För inkomster över taket betalas ingen allmän pensionsavgift. För att börja tjäna in till allmän pension 2021 måste årsinkomsten uppgå till minst 20 135 kronor, medan taket uppgår till 549 996 kronor. För den inkomstgrundande ålderspensionen är dock taket i praktiken 8,07 inkomstbasbelopp (7,5 inkomstbasbelopp med tillägg av den allmänna pensionsavgiften på det underlaget, vilken dras av vid beräkningen av PGI).

Pensionssystemet finansieras också genom egenavgifter i form av ålderspensionsavgiften som för närvarande uppgår till 10,21 procent av överskottet av aktiv näringsverksamhet. Överskottet beräknas som skillnaden mellan inkomster och utgifter efter avdrag för egenavgifterna själva.

2.5.7 Underlag för arbetslöshetsersättning

Vem som är att anse som företagare framgår av lag (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring. Av lagens 34 § framgår att ”Med företagare avses i denna lag fysisk person som bedriver sådan näringsverksamhet som avses i 13 kap. 1 § första stycket inkomstskattelagen (1999:1229), och som han eller hon personligen utför arbete i och har ett väsentligt inflytande över”. Till inkomstslaget näringsverksamhet räknas inkomster och utgifter på grund av näringsverk-

samhet (13 kap. 1 § IL). Med näringsverksamhet avses förvärvsverksamhet som bedrivs yrkesmässigt och självständigt. Vid bedömningen av om en uppdragstagares verksamhet bedrivs självständigt ska särskilt beaktas vad som avtalats med uppdragsgivaren, i vilken omfattning uppdragstagaren är beroende av uppdragsgivaren och i vilken omfattning uppdragstagaren är inordnad i dennes verksamhet.

Innehav av näringsfastigheter och näringsbostadsrätter samt avverkningsrätt till skog räknas alltid som näringsverksamhet. Privatbostadsfastigheter, privatbostadsrätter och andra privatbostäder kan inte ingå i en näringsverksamhet.

Underlaget för företagarens a-kassa grundas på den inkomst från verksamheten som framgår av senaste beslutet om slutlig skatt. Om det är mer förmånligt för företagaren ska dagsförtjänsten grundas på den genomsnittliga inkomsten från verksamheten under de två år som föregår beskattningsårets i senaste beslutet om slutlig skatt, 37 § lag (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring.

2.6 Vissa skatterättsliga dispositioner och underskott

I avsnittet ges en översikt av de frivilliga dispositioner en företagare kan göra nämligen räntefördelning och avsättning till expansionsfond och periodiseringsfond. Även det lagreglerade underskottet beskrivs. Aktiv och passiv näringsverksamhet nämns. Underlag är i huvudsak hämtat från SOU 2020:50 *Enklare skatteregler för enskilda näringsidkare* samt Skatteverket. Dispositionerna nämns då dessa utgör ett underlag för Försäkringskassans beräkning av SGI av annat förvärvsarbete. Sist finns en redogörelse av domstolspraxis.

2.6.1 Aktiv eller passiv näringsverksamhet

Inledning

En enskild näringsverksamhet eller verksamhet i ett handels- eller ett kommanditbolag kan antingen bedrivas som aktiv eller passiv näringsverksamhet. Varje delägare eller näringsidkare bedöms för sig. På inkomst av aktiv näringsverksamhet betalas egenavgifter och inkomsten berättigar till socialförsäkringsförmåner. På inkomst av passiv näringsverksamhet betalas i stället särskild löneskatt, som be-

loppsmässigt motsvarar skattedelen av egenavgifterna men inte berättigar till socialförsäkringsförmåner. Rätten till socialförsäkringsförmåner som grundar sig på inkomst av näringsverksamhet avgörs dock av hur näringsverksamheten klassificeras vid den tidpunkt då näringsidkaren söker om en förmån som baseras på SGI. En näringsidkare som bedrivit passiv näringsverksamhet kan därför få en SGI som baseras på inkomst av näringsverksamhet även om näringsverksamheten historiskt har bedrivits passivt.

Aktiv näringsverksamhet är en näringsverksamhet där den person som är skattskyldig för verksamheten har arbetat i inte oväsentlig omfattning (2 kap. 23 § första stycket (IL)). Om flera verksamheter drivs som enskild näringsverksamhet så räknas i normalfallet all näringsverksamhet som en enda näringsverksamhet (14 kap. 12 § IL). För handelsbolag och kommanditbolag gäller det omvända. Det innebär att det ska göras en sammantagen bedömning om verksamheten är aktiv eller passiv.

Bedömningskriterier aktiv eller passiv näringsverksamhet

En stegvis bedömning av om en verksamhet är aktiv eller passiv kan något förenklat ställas upp i tre punkter och där en bedömning görs för varje verksamhet för sig.³⁵ Som krav för att en näringsverksamhet ska anses vara aktiv gäller:

1. I normalfallet krävs nedlagd tid motsvande minst en tredjedel av normal arbetstid i verksamheten.
2. Kravet på verksamhetens omfattning kan jämkas, exempelvis om en person driver verksamhet som i huvudsak baseras på egen arbetskraft.
3. Grundar sig däremot verksamheten på innehav av tillgång ställs högre krav på den nedlagda arbetsinsatsen. För verksamheter med betydande balansomslutning krävs normalt en arbetsinsats på minst 500 timmar per år.

³⁵ Prop. 1989/90:110, s. 646.

Det kravet får i vissa fall justeras med hänsyn till omständigheterna. En person som vid sidan av sin anställning bedriver verksamhet som i huvudsak baseras på egen arbetskraft får regelmässigt anses uppfylla aktivitetskravet.³⁶

Gränsdragningens syfte och betydelse för inkomstbaserad pension gör att en verksamhet där en näringsidkare lägger ner en stor del av sin arbetskraft alltid måste betecknas som en aktiv näringsverksamhet. Likaså måste rimligen en verksamhet vars avkastning helt eller till allt övervägande del närmast kan ses som ersättning för arbete, t.ex. verksamhet som konsult, skribent eller hantverkare, alltid betecknas som aktiv oavsett omfattningen. Ett sådant synsätt överensstämmer också med vad som uttalats i förarbetena (RÅ 2002 ref. 15).

Sjukpenning

Skatteverket anser att överskott av näringsverksamhet som helt eller till övervägande del består av inkomst i form av sjukpenning normalt bör betraktas som aktiv näringsverksamhet.

Passiv näringsverksamhet

Annan näringsverksamhet än aktiv näringsverksamhet ses som passiv näringsverksamhet (2 kap. 23 § andra stycket IL). Självständigt bedriven näringsverksamhet som drivs utanför EES anses alltid som passiv näringsverksamhet (2 kap. 23 § andra stycket IL).

2.6.2 Räntefördelning

Bestämmelserna om räntefördelning finns i 33 kap. inkomstskattelagen, förkortad IL. Reglerna om räntefördelning utgör en del av regelverket för att uppnå neutralitet mellan exempelvis enskilda näringsidkare och verksamhet som bedrivs i aktiebolagsform. Som en effekt av detta kan inkomsterna fördelas mellan olika inkomstslag. Genom reglerna om räntefördelning ges enskilda näringsidkare möjlighet att dela upp överskottet från näringsverksamheten i en del som beskattas som inkomst av näringsverksamhet, och en del som

³⁶ Prop. 1989/90:110 s. 646.

beskattas som inkomst av kapital.³⁷ Den senare delen motsvarar avkastningen på det beskattade egna kapitalet i näringsverksamheten.

Möjligheten till positiv räntefördelning infördes bl.a. för att öka neutraliteten i skattereglerna mellan enskild näringsverksamhet och aktiebolag. Genom reglerna om positiv räntefördelning ges enskilda näringsidkare möjlighet att få den del av verksamhetens överskott som utgör avkastning på det i verksamheten satsade kapitalet beskattat i inkomstslaget kapital. Positiv räntefördelning får göras under förutsättning att det vid utgången av det föregående beskattningsåret finns ett positivt kapitalunderlag som överstiger 50 000 kronor. Positiv räntefördelning är frivillig och innebär att ett avdrag får göras i inkomstslaget näringsverksamhet. Ett motsvarande belopp ska tas upp i inkomstslaget kapital.

Om skulderna i näringsverksamheten i stället är större än tillgångarna, dvs. kapitalunderlaget är negativt, ska negativ räntefördelning göras. Regeln har införts bland annat för att privata utgiftsräntor inte ska kunna dras av i näringsverksamheten utan ska i stället dras av i kapital. Negativ räntefördelning är tvingande och innebär att ett belopp ska tas upp i inkomstslaget näringsverksamhet. Ett motsvarande avdrag ska göras i inkomstslaget kapital.

Om ingen räntefördelning görs ett visst år eller om räntefördelning endast görs med en del av det tillåtna beloppet får resterande belopp sparas till ett senare år, sparade fördelningsbelopp. Om ett positivt fördelningsbelopp har sparats och det ett senare år uppkommer ett negativt fördelningsbelopp ska det sparade fördelningsbeloppet kvittas mot detta. År då ingen räntefördelning görs på grund av att det positiva eller negativa kapitalunderlaget i verksamheten är högst 50 000 kronor kan inget fördelningsbelopp sparas. Det görs då inte heller någon kvittning av tidigare sparade fördelningsbelopp mot negativa fördelningsbelopp. I stället kommer det sparade fördelningsbeloppet att rullas vidare till nästa år, se HFD 2011 ref. 42.

2.6.3 Expansionsfond

Bestämmelser om avsättning till expansionsfond finns i 34 kap. IL. Genom möjlighet till avsättning till expansionsfond görs skattereglerna mellan enskild näringsverksamhet och aktiebolag neutrala

³⁷ Prop. 1989/90:110, s. 582 ff, jfr prop. 1993:94:50 s. 226 ff.

med avseende på möjligheten att expandera verksamheten med enkelbeskattat eget kapital. Avsättning till expansionsfond är ett sätt att skjuta upp beskattning till senare år. För att säkerställa att det avsatta kapitalet också arbetar i näringsverksamheten är expansionsfondens storlek relaterad till ett kapitalunderlag.

Vid beräkning av resultatet i näringsverksamheten får avdrag göras för avsättning till expansionsfond. På avsättningen betalas en statlig inkomstskatt som uppgår till samma skattesats som bolagskatten, expansionsfondsskatt, se 34 kap. 3 § IL och där hänvisade lagrum. När expansionsfonden minskas återförs avdragen till beskattning och tas upp i inkomstlaget näringsverksamhet. Samtidigt krediteras näringsidkaren den expansionsfondsskatt som tidigare har betalats. Avdraget för avsättning till expansionsfond kan inte vara större än resultatet före avsättningen. Avdraget begränsas också av att det finns bestämmelser om hur stor expansionsfonden maximalt får vara. Det är alltså den lägsta av dessa två beloppsmässiga begränsningar som avgör hur stort avdrag som får göras, 34 kap. 4 § första stycket IL.

Bestämmelser om återföring finns i 34 kap. 14–17 §§ IL. Återföring av expansionsfond innebär att hela eller en del av fonden upplöses och tas upp till beskattning genom att det återförda beloppet läggs till vid beräkningen av resultatet av näringsverksamheten. Det finns inte någon i förväg bestämd tidsgräns för när expansionsfonden ska återföras. Enskilda näringsidkare får helt eller delvis återföra fonden när de önskar. Hela eller delar av fonden måste dock återföras om maximala avsättningar har gjorts tidigare år och kapitalunderlaget därefter minskar. Då minskar också den maximala storleken på expansionsfonden, vilket gör att fonden måste minskas ner till det nya högsta beloppet.

2.6.4 Periodiseringsfond

Bestämmelser om avsättning till periodiseringsfond finns i 30 kap. IL. Syftet med avsättning till periodiseringsfond är att företag ska kunna jämma ut vinster och förluster mellan olika beskattningsår, såväl bakåt som framåt i tiden. Reserveringsmöjligheten innebär att inkomstbeskattningen skjuts upp, och till skillnad från vad som gäller för avsättningar som görs av juridiska personer är denna skatte-

kredit inte räntebelagd för enskilda näringsidkare. Avsättning till periodiseringsfond ger också möjlighet att finansiera investeringar med obeskattat eget kapital. Varje års avsättning bildar en egen periodiseringsfond. Avdrag för avsättning till periodiseringsfond får göras med högst 30 procent av ett justerat positivt resultat. Det resultat som avses är det skattemässiga resultatet i näringsverksamheten före avdrag för avsättning till periodiseringsfond.

En enskild näringsidkare har möjlighet att själv avgöra när en periodiseringsfond helt eller delvis ska återföras. En fond måste dock återföras senast det sjätte beskattningsåret efter det beskattningsår då avdraget för avsättningen gjordes, 30 kap. 7 § IL. När återföring görs ska den äldsta fonden återföras först. Att en fond återförs innebär att det återförda beloppet tas upp som intäkt i näringsverksamheten.

2.6.5 Underskott av näringsverksamhet

Bestämmelserna om underskott i näringsverksamhet återfinns i 40 kap. IL som är tvingande. Underskott av näringsverksamhet fastställs för varje näringsverksamhet för sig.

Om resultat av näringsverksamheten blir ett underskott ska näringsidkaren enligt huvudregeln göra avdrag för underskottet när han eller hon beräknar resultatet närmast följande beskattningsår, 40 kap. 2 § IL. Kan underskottet inte utnyttjas då förs det vidare till nästa år, och så vidare tills det blir möjligt att utnyttja det. Hela underskottet ska rullas vidare. Det är inte möjligt att endast redovisa en del av underskottet och ta fram så mycket vinst att grundavdraget kan utnyttjas.

Det finns ingen tidsbegränsning för underskottsavdrag. Rullning av underskotten görs normalt så länge näringsverksamheten bedrivs av den skattskyldige. Ett underskott i näringsverksamhet kan således sparas för att göra avdrag mot framtida överskott. Enligt huvudregeln får underskotten dras av nästa år i samma näringsverksamhet. Om näringsverksamheten efter avdrag av tidigare års underskott åter visar underskott, får detta tas med till nästa år och så vidare. Underskottet kan tas med så länge näringsverksamheten finns kvar. Underskottet kan inte övertas av någon annan person exempelvis genom arv eller gåva. Vid dödsfall övertar dödsboet underskottet. Se även avsnitt 2.9.5 och 2.10.3 för statistik om underskott.

2.6.6 Rättspraxis

Utredningen har gått igenom praxis rörande SGI för egenföretagare från Högsta förvaltningsdomstolen (HFD) för åren 2000–2020. En iakttagelse är att det finns sparsamt med vägledande avgöranden såvitt avser sätt att beräkna det sjukpenninggrundande inkomstunderlaget för företagare och att de avgöranden som finns främst rör de skattemässiga justeringarna och skattemässiga underskott.

HFD 2014 ref. 3

Fråga i målet var om ett skattemässigt underskott av näringsverksamhet som kvarstod från föregående beskattningsår skulle påverka beräkningen av sjukpenninggrundande inkomst. HFD fann att någon påverkan inte skulle ske med följande motivering.

Sjukförsäkringens funktion är att ersätta förlorad förvärvsinkomst vid sjukdom. Beräkningen av den inkomst som ska ligga till grund för ett framtida försäkringsfall bör alltså inriktas på framtida inkomster efter avdrag för kostnader för att förvärva dessa inkomster. Underskottsavdrag medges enligt 40 kap. 2 § IL för att utjämna det skattemässiga resultatet av en näringsverksamhet när det finns kostnader som tidigare år varit avdragsgilla men som då inte kunnat utnyttjas. Även vid beräkningen av sjukpenninggrundande inkomst finns det således – i likhet med vad som gäller för dispositioner inom ramen för periodiseringsfondssystemet – skäl att bortse från avdrag för underskott från tidigare beskattningsår.

RÅ 2010 ref.99

Fråga i målet var om sjukpenninggrundande inkomst skulle bestämmas till inkomsten före eller efter kostnadsavdrag. Domstolen fann inkomsterna skulle vara inkomsten efter kostnadsavdrag oaktat att sociala avgifter betalats på bruttoinkomsten med följande motivering.

Sjukpenning är ersättning för förlorad arbetsinkomst som utgår vid arbetsoförmåga på grund av sjukdom. Den sjukpenninggrundande inkomsten är – såvitt nu är aktuellt – den årliga inkomst i pengar som en försäkrad kan antas få tills vidare för eget arbete. I regelverket kring sjukförsäkringen saknas bestämmelser om kostnadsavdrag. Som huvudregel har emellertid den principen tillämpats att det är inkomsterna efter avdrag för kostnader för inkomsternas förvärvande som läggs till grund för inkomstberäkningen. (se Försäkringsöverdomstolens dom den

22 juni 1995 i mål nr 665/92). Det förhållande att L.L:s uppdragsgivare har betalat sociala avgifter på hans bruttoinkomst ger enligt Regeringsrättens mening inte anledning att frångå huvudregeln.

RÅ 2010 ref.64

Fråga i målet var om återföring av avdrag för avsättning till periodiseringsfond skulle läggas till grund för sjukpenninggrundande inkomst. Regeringsrätten fann att så inte var fallet med följande motivering.

En periodiseringsfond är en obeskattad reserv som bl.a. syftar till att utgöra en likviditetsförstärkning och att tillgodose möjligheterna till förlustutjämning bakåt i tiden (prop. 1993/94:50 s. 208). Några särskilda begränsningar – utöver att ett avdrag måste återföras till beskattning inom en viss tidsperiod – gäller i princip inte. SGI utgörs av den försäkrades beräknade framtida inkomst i pengar av eget arbete under minst sex månader i följd. Vid denna beräkning bör enligt regeringsrättens mening de skatterättsliga dispositionerna som den försäkrade vidtar inom ramen för periodiseringsfondssystemet inte beaktas. Det förhållande att K.S. för inkomståret 2004 i sin självdeklaration som inkomst av näringsverksamhet redovisat återföring av periodiseringsfond med 60 000 kronor ska således inte påverka beräkningen av hennes SGI.

2.7 Försäkringskassans handläggning av ärenden om SGI av annat förvärsarbete

2.7.1 Generellt

I Försäkringskassans *Vägledning 2004:5 Version 15 Sjukpenninggrundande inkomst och årsarbetstid* framgår att i samband med en ansökan om en försäkringsförmån, t.ex. sjukpenning, visas den senast registrerade inkomsten om sjukpenning tidigare erhållits. Det finns då möjlighet för den försäkrade att lämna ny uppgift om inkomst. När en ansökan innehåller uppgift om ny inkomst skapas automatiskt ett SGI-ärende. Kontroll av den lämnade inkomstuppgiften görs vid behov med arbetsgivaren. Om personen inte ändrar några uppgifter i samband med ansökan kontrollerar Försäkringskassans datasystem automatiskt inkomstuppgifterna mot tillgängliga interna uppgifter eller hos andra relevanta myndigheter. Om kontrollen inte ger andra resultat fortsätter tidigare SGI att gälla. Uppskattningsvis handläggs

80 procent av SGI-besluten helt automatiserat och det rör sig då till övervägande del om ärenden med inkomst av anställning.

2.7.2 Handläggningen av SGI

SGI för egenföretagare och företagare i eget aktiebolag handläggs av runt 120 handläggare placerade på tre av Försäkringskassans kontor. Ett SGI-ärende initieras när en företagare ansöker om sjukpenning, föräldrapenning eller någon av de andra förmånerna som grundas på SGI. Enligt regelverket är det möjligt att få beslut om SGI även utan att ett försäkringsfall har inträffat. Eftersom SGI ska vara en bedömning av framtida inkomster utifrån de underlag som finns tillgängliga när försäkringsfallet inträffar är det dock inte säkert att ett sådant beslut kommer att motsvara den SGI den försäkrade får när väl ett försäkringsfall inträffar.

Den genomsnittliga arbetstid som krävs för ett beslut om SGI är ungefär en timme. Försäkringskassans genomsnittliga handläggningstid för att fastställa SGI för egenföretagare är enligt deras hemsida 30 dagar 2021.³⁸ I många fall behöver Försäkringskassan be den försäkrade att komplettera de uppgifter som lämnats in. När underlaget är komplett bedömer Försäkringskassan SGI av annat förvärvsarbete och kommunicerar det till den försäkrade som därefter har 14 dagar på sig att svara och eventuellt inkomma med ytterligare underlag.

2.7.3 Egenföretagare

När det gäller företagare kan fastställandet av SGI av annat förvärvsarbete ofta kräva ytterligare handläggning. Sådana ärenden fördelas till en särskild enhet inom myndigheten som handlägger SGI-ärenden för företagare oavsett vilken förmån som ansökan gäller. Om företagaren bedriver verksamheten i enskild firma, och därigenom har inkomst från näringsverksamhet, inhämtas uppgifter från Skatteverket om företagarens förvärvsinkomst under de tre senaste åren enligt beslut om slutlig skatt. Det förfarande som används, och som beskrivs nedan, bygger på den domstolspraxis som utvecklats och som stöds av interna föreskrifter och vägledningar.

³⁸ www.forsakringskassan.se.

I ett första steg görs en justering av förvärvsinkomsten för de eventuella skatterättsliga dispositioner som företagaren har gjort. Innebörden är att en ny förvärvsinkomst för de tre senaste åren beräknas, som inte innehåller avsättningar eller återföringar till periodiseringsfond eller expansionsfond. En justering görs också för de egenavgifter som skulle ha betalats på den justerade inkomstnivån. Den nya och omräknade inkomsten för de tre senaste åren räknas därefter upp med det aktuella årets förhöjda prisbasbelopp. Slutligen görs en bedömning av om de omräknade förvärvsinkomsterna uppvisar en trend eller ett genomsnitt som överensstämmer mer eller mindre väl överens med de inkomstutgifter som företagaren lämnat. Företagaren har också möjlighet att skicka in underlag som styrker de lämnade inkomstutgifterna.

Det faktum att handläggningen innehåller flera moment påverkar handläggningstiden. Under processen behöver också kontakter ske mellan Försäkringskassan och den försäkrade för att begära in kompletterande underlag eller lämna synpunkter på underlag som myndigheten tagit fram. Försäkringskassan uppskattar att den genomsnittliga handläggningstiden för att fastställa SGI för företagare med enskild firma uppgick till 22 dagar 2020.

2.7.4 Företagare med aktiebolag

För företagare med aktiebolag jämförs den lämnade inkomstutgiften inte på samma sätt med tidigare förvärvsinkomster. I stället görs en bedömning utifrån tre huvudsakliga faktorer – vad företagaren tidigare har tagit ut i lön från bolaget, vad han eller hon säger sig avse att ta ut i lön framöver samt en uppskattning av företagets ekonomiska förutsättningar att betala ut den lönen. Försäkringskassan hämtar vid behov uppgifter om vad den försäkrade tidigare har tagit ut i lön från Skatteverket genom elektronisk informationsöverföring. Företagaren har också möjligheten att skicka in underlag som visar vad han eller hon har tagit ut i lön under det innevarande året.

2.7.5 Företagare med varierande inkomst

Dagens socialförsäkringssystem är inte fullt ut anpassade till förhållanden på arbetsmarknaden med olika anställnings – och uppdragsformer och därmed sammanhängande varierande inkomst.³⁹ Sådana förhållanden kan innebära att inkomsten betalas ut en gång om år eller några gånger per år. Vidare kan ersättningen avse arbete som utförts tidigare år än det år då ersättningen betalas ut. Många av dessa företagare återfinns inom kultursektorn. Ytterligare en problematik för denna grupp ligger i hur det statliga stipendiesystemet är utformat.⁴⁰

2.7.6 Kombinatörer

För kombinatörer där den sjukpenninggrundande inkomsten ska beräknas på både anställning och inkomst av näringsverksamhet har Försäkringskassan i ett rättsligt utlåtande (FKRS 2021:03) uttalat följande.

Eftersom inkomsten av annat förvärvsarbete beräknas normalt på de förväntade inkomsterna under ett helt år, skulle förhållandet mellan inkomst av anställning och inkomst av annat förvärvsarbete kunna bli missvisande om inkomsten av anställning beräknades på en period om sex månader och sedan räknades om till helårsinkomst. Enligt punkt 2 i det ovan nämnda rättsliga ställningstagandet ska inkomsterna av anställning därför beräknas genom en uppskattning av den förväntade årliga inkomsten om det framstår som olämpligt att beakta en period på upp till sex månaders inkomster.

2.8 Inkomstunderlag

2.8.1 Inledning

Den förvärvsinkomst som ska ligga till grund för den försäkrades sjukpenning har, sedan den allmänna och obligatoriska sjukförsäringen infördes 1955, varit den inkomst av eget arbete som den försäkrade kan antas komma att tills vidare åtnjuta. Beräkningen av inkomst har alltså varit framåtsyftande. De regler som i dag gäller för att fastställa inkomstunderlaget för dagsersättningar i socialförsäk-

³⁹ Regeringens skrivelse Politik för konstnärers villkor, skr. 2021/21:109, s. 60.

⁴⁰ A.a. s. 61.

ringen, sjukpenninggrundande inkomst infördes den 1 januari 1974.⁴¹ Till grund för reglerna låg Sjukpenningutredningens slutbetänkande.⁴² I det följande redogörs för ett antal utredningar vilka haft i uppdrag att föreslå regler om vilket inkomstunderlag som ska ligga till grund för dagsersättning både för att beräkna SGI anställning och SGI av annat förvärvsarbete.

2.8.2 Tidigare utredningar av inkomstunderlaget

Sjukpenningutredningen (SOU 1972:60)

Sjukpenningutredningen tillsattes 1970. Den hade i uppdrag att föreslå hur de då skattefria förmånerna sjukpenning vid sjukdom och arbetsskada, kontant stöd vid arbetslöshet samt utbildningsbidrag vid arbetsmarknadsutbildning kunde göras skattepliktiga.

Det system som funnits på plats sedan införandet av den allmänna och obligatoriska sjukförsäkringen 1955 var uppbyggt med 21 sjukpenningklasser, i ett inkomstspann mellan cirka 1 000 och 3 000 kronor inom varje klass.⁴³ Storleken på den försäkrades inkomst av förvärvsarbete (beräknat som ett genomsnitt) bestämde klassindelningen. Årsinkomst av förvärvsarbete definierades till den inkomst av anställning (i pengar eller naturaförmåner) som den försäkrade kunde antas komma att få under den närmaste framtiden, dvs. ett eller två år framåt. Tillfälliga inkomstförändringar som varade upp till ett halvår ingick inte. Detta innebar att det krävdes minst sex månaders varaktighet på förvärvsarbete för att bli placerad i en sjukpenningklass, alternativt årligen återkommande arbete.

Den som hade inkomst av annat förvärvsarbete än anställning placerades också i sjukpenningklass. Inkomsten begränsades dock till att inkomsten inte fick beräknas högre än vad som motsvarade skälig avlöning för liknande arbete för annans räkning. Sjukpenningutredningen argumenterade för en mer korrekt kompensation av inkomstbortfallet vid sjukdom så att samtliga sjukpenningberättigade ersattes med en lika stor andel av den förlorade inkomsten. En modell med sjukpenningklasser, som genom klassernas relativt stora

⁴¹ Prop. 1973:46.

⁴² Beskattade förmåner vid sjukdom och arbetslöshet m.m. SOU 1972:60.

⁴³ Införandet av sjukpenningklasser 1955 motiverades med bl.a. att det innebar en administrativ fördel att inte behöva räkna om vid varje inkomstförändring.

spann innebar att ersättningsgraden varierade kraftigt mellan försäkrade var ifrågasatt.

Tre alternativa inkomstunderlag analyserades.

- Ett underlag utifrån förvärvsinkomster under föregående kalenderår, dvs. senast taxerade inkomst.
- Ett underlag som bestämdes av förvärvsinkomsten vid tidpunkten för sjukfallets inträde.
- Ett underlag som bestämdes utifrån ett antagande om den försäkrades förvärvsinkomst tillsvidare.

Att låta första alternativet – taxerad inkomst – utgöra underlag bedömdes leda till en sjukpenning som i många fall inte skulle ge en riktig kompensation vid sjukfall. Som anledningen angavs att den taxerade inkomsten skulle ha hunnit bli en relativt gammal inkomstuppgift när den väl blev tillgänglig. Utredningen förmodade att det skulle bli nödvändigt med betydande inslag av undantag. Något förslag i denna del lades inte.

Det andra alternativet ansågs kunna leda till förhandling mellan arbetsgivare och arbetstagare om vilken som var den aktuella inkomsten, men också ge incitament för den enskilde att påverka de uppgifter som lämnades av arbetsgivaren. Detta alternativ ansågs inte fungera utan att ett system med fastare löneformer som t.ex. månadslön kom till större användning än vad som då var brukligt. Att använda den aktuella inkomsten ansågs även problematiskt på grund av att detta alternativ endast skulle kunna fungera för anställda och inte för egenföretagare som då skulle behöva omfattas av en annan princip. Det sågs också som problematiskt att det skulle uppstå långa handläggningstider för att vid ett inträffat sjukfall uppskatta det förväntade inkomstbortfallet.

Sjukpenningutredningen stannade därför vid ett framåtblickande perspektiv med en i förväg fastställd SGI för samtliga. Slutsatsen var att det även fortsättningsvis borde vara den årsinkomst som registrerats hos Försäkringskassan som skulle ligga till grund för att avgöra förväntad framtida inkomst. Inplacering i sjukpenningklasser skulle inte tillämpas.

Egenföretagares sjukpenning (SOU 1983:48)

Sjukpenningkommittén tillsattes i juni 1978. Av direktiven framgick att utredningen skulle undersöka verkningarna och tillämpningen av de då gällande reglerna för beräkning av SGI. I direktiven framhölls att egenföretagares sjukpenning gav bristande kompensation för inkomstförlust i vissa fall. För egenföretagare gällde att inkomsten av deras arbete för egen räkning inte fick beräknas högre även vad som motsvarade skälig avlöning för liknande arbete för annans räkning, 3 kap. 2 § AFL. Utgångspunkten för beräkningen var egenföretagarens taxerade inkomst. Kommittén skissade på fyra alternativ till inkomstunderlag och samtliga alternativ skulle avse beräknad framtida inkomst respektive arbetsinsats.

- SGI grundad enbart på den taxerade inkomsten.
- SGI grundad på den taxerade inkomsten men med skattemässiga justeringar.
- SGI grundad enbart på den försäkrades arbetsinsats. Arbetsinsatsen kunde bedömas med hänsyn antingen till den individuella rörelsens omfattning eller efter jämförelser med någon närliggande kategori arbetstagare (jämförelselön).
- SGI grundad på en kombination av taxerad inkomst och en jämförelselön, dvs. det systemet som då var gällande.

Något förslag om ett nytt inkomstunderlag lämnades inte. Detta innebar att den taxerade inkomsten efter skattemässiga justeringar och med hänsyn tagen till skuldsättning även fortsättningsvis skulle utgöra inkomstunderlaget.

Sjuk- och arbetsskadekommittén om aktuell inkomst som grund (SOU 1996:113)

Sjuk- och arbetsskadekommittén (SAK) tillsattes 1995 genom att den tidigare tillsatta Sjuk- och arbetsskadeberedningen omvandlades till en parlamentarisk kommitté. I kommitténs uppdrag ingick bl.a. att lämna förslag om hur försäkringsskyddet vid kort respektive långvarig ohälsa och arbetsoförmåga skulle kunna utformas. I direktiven uppdrogs åt kommittén att pröva för- och nackdelar med två modeller för

inkomstunderlaget inom sjukförsäkringen. De modeller som skulle analyseras var dels en modell med ett historiskt inkomstunderlag, dels en modell med ett underlag baserat på aktuell inkomst.

Kommittén lämnade slutbetänkandet *En allmän och aktiv försäkring vid sjukdom och rehabilitering* (SOU 1996:113). I slutbetänkandet förordade kommittén vid kort- och medellång sjukfrånvaro en modell som byggde på aktuell inkomst. Ett historiskt inkomstunderlag ansågs medföra problem, särskilt genom ett behov av omfattande särregleringar som skulle göra regelverket svårt att överblicka för den försäkrade. Det skulle enligt kommitténs bedömning bli svårare att i förväg uppskatta ersättningens storlek, vilket skulle påverka förutsebarheten i försäkringen negativt.

IBIS-utredningen (SOU 1997:85)

Mot bakgrund av ett uppmärksammat behov av att samordna reglerna för beräkning av inkomst i olika bidrags- och socialförsäkrings-system tillsattes 1996 den s.k. IBIS-utredningen, Utredningen för översyn av inkomstbegreppet inom bidrags- och socialförsäkrings-systemen. Utredningen skulle så långt möjligt skapa gemensamma regler för inkomstbegreppet i de författningar som reglerar olika bidrags- och socialförsäkringsförmåner. Enligt tilläggsdirektiven ingick att se över SGI med utgångspunkten att inkomstunderlaget så långt som möjligt skulle relateras till faktiskt inkomstbortfall. I betänkandet *Förmån efter inkomst* (SOU 1997:85) konstaterade utredningen att nuvarande system visserligen ger ett vidsträckt försäkringsskydd, men att reglernas komplexitet och svåröverskådlighet gör det svårt för den enskilde att bedöma vilken ersättning som kommer att betalas.

I samband med att sjuklöneperioden infördes togs kravet på att ha en registrerad inkomst bort eftersom antalet sjukpenningärenden sjönk dramatiskt. För egenföretagare föreslogs att inkomstunderlaget skulle bestämmas utifrån inkomsten av näringsverksamhet enligt den senaste taxeringen. Om särskilda skäl förelåg skulle det dock kunna göras med utgångspunkt i de senaste tre taxeringarna. Utredningen föreslog också särskilda skyddsregler under ett treårigt uppbyggnadsskede av ett företag, oberoende av vald företagsform.

SGI-utredningen om en ny försäkringsstruktur (2003:50)

Utredningen om skyddstider för sjukpenninggrundande inkomst, SGI-utredningen, hade bl. a. i uppdrag att analysera och föreslå förändringar i SGI-skyddsreglerna. I slutbetänkandet menade utredningen att reglerna innebar en konflikt mellan olika politikområdets mål och syften, att det hade skett en utveckling bort från inkomstbortfallsförsäkring och närmare försörjningsstöd, att gränsdragningar upplevdes som orättvisa och godtyckliga samt att regelverket var komplext och därmed krävde stora administrativa resurser. Utifrån den framförda kritiken lade utredningen fram ett principförslag om en ny försäkringsstruktur.

Förslaget byggde på att göra en åtskillnad mellan de olika delarna av socialförsäkringen som bygger på SGI och skapa separata försäkringsstrukturer: en sjukförsäkring som i princip utgör en renodlad inkomstbortfallsförsäkring, en fristående föräldraförsäkring, en standardiserad försäkring för studerande samt en fristående arbetsskade-försäkring.

Socialförsäkringsutredningen (SOU 2006:86)

Socialförsäkringsutredningens uppdrag var att göra en genomgripande analys av socialförsäkringen i ett brett perspektiv. Syftet med utredningen var att ta fram underlag och analyser av socialförsäkringen för att dessa skulle kunna utgöra grund för den redan då planerade parlamentariska socialförsäkringsutredningen. Utredningen pekade i sitt slutbetänkande, *Mera försäkring och mera arbete* (SOU 2006:86), på behovet av att förstärka försäkringen, att skapa en ökad försäkringsmässighet. Som en del i detta analyserades möjligheten att förändra inkomstunderlaget SGI.

Utredningen konstaterade att SGI-reglerna visserligen i teorin ligger nära ett slags försäkringsmässigt ideal i termer av att uppskatta skadefallet eftersom det är den inkomst som den försäkrade skulle ha intjänat under försäkringsfallets tid som läggs till grund för ersättningen. Dock konstaterades att det principiellt och praktiskt uppstår problem. Kopplingen mellan premier och förmåner är svag, utfallet för den enskilde kan variera kraftigt beroende på när han eller hon blir sjuk och utrymmet för förhandling om vilken ersättning som är den rätta blir stort. Vidare konstaterades att en person i praktiken inte

behöver ha arbetat alls för att kvalificera för ersättning, att det kan räcka med att ha fått en anställning eller startat ett eget företag.

Utredningen pekade också på effekten av SGI-skyddsreglerna som innebär att den som en gång fått en hög SGI fastställd kan behålla den mycket länge utan att arbeta, så länge han eller hon agerar enligt skyddsreglerna. Följande behov ansågs behöva tillgodoses med en ny modell för inkomstunderlagets fastställande: att skapa ökad tydlighet för de försäkrade, att skapa en bättre överensstämmelse med tanken om att det är betald premie som ger rätt till ersättning och att tydliggöra arbetslinjens idé om att de inkomstbaserade försäkringarna ska stimulera till arbete. Tre alternativ för att reformera inkomstunderlaget presenterades:

- En modell som bygger på SGI.
- En modell med någon form av historiskt inkomstbegrepp.
- En modell som bygger på principerna i sjuklönelagen.

Utredningen menade att en modell som bygger på SGI skulle vara den minst omfattande förändringen, och hänvisade till de förslag som tidigare lagts av SGI-utredningen (SOU 2003:50) och i departementspromemorian *Beräkningsunderlag för dag ersättning – sjukpenning, föräldrapenning m.m.* (Ds 1999:19).

Styrkan i en modell med någon form av historiskt inkomstbegrepp var enligt utredningen framför allt tydlighet, begriplighet och en stark koppling till arbete. Samtidigt pekade utredningen på att historiska och framtida inkomster kan vara väldigt olika och att en svaghet blir att den som påtagligt förändrar sina arbetsförhållanden riskerar att få ett fastställt inkomstunderlag som ligger långt ifrån den reella inkomstförlusten, såväl lägre som högre. Modellen skulle emellertid innebära en tydlig boskillnad mellan å ena sidan anställda och å andra sidan övriga försäkrade såsom arbetslösa och egenföretagare.

Utredningen ansåg det önskvärt att egenföretagare ingick i den allmänna sjukförsäkringen, men menade att ersättningen måste kopplas tydligare till taxerad inkomst och därmed inbetalade avgifter till försäkringen. Vidare påpekades ett behov av att i en sådan modell skapa ett alternativt system för arbetslösa och för studerande. För arbetslösa förespråkades att ersättning från arbetslöshetsförsäkringen läggs till grund för inkomstunderlaget. För studerande ansåg utred-

ningen att inkomsttryggheten uteslutande borde hanteras inom studiemedelssystemet. Också gruppen med svag relation till en arbetsgivare pekades ut som en grupp som kan kräva särskilda lösningar. Eventuellt kunde ett inkomstunderlag fastställas utifrån taxerad inkomst eller så borde SGI fortsatt gälla för denna grupp, menade utredningen.

Försäkringskassans förstudier om historisk inkomst som beräkningsgrund för dag ersättning

Försäkringskassan genomförde under åren 2007 och 2008 ett projekt i syfte att undersöka möjligheterna att använda ett historiskt automatberett inkomstunderlag för Försäkringskassans dag ersättningar. Försäkringskassan sammanfattade kritiken mot SGI i tre punkter:

- Urgröpning av arbetslinjen.
- Krångliga regler och kostsam administration.
- Bristande förutsägbarhet och rättssäkerhet.

Skatteverket tog 2007 fram ett förslag till hur månatliga data om inkomst skulle samlas in via en webbaserad lönecentral, skatta.se. Förslaget genomfördes dock inte. Försäkringskassan menade att månatliga data om inkomst skulle ge helt andra förutsättningar att skapa ett inkomstunderlag. Den tillgängliga årliga taxeringen ger en eftersläpning och ett omfattande behov av särregler för dem med varierande inkomster eller för nytillträdda.

Försäkringskassan resonerade kring hur ett historiskt rullande genomsnitt om exempelvis sex månader skulle kunna fungera och kring behovet av periodisering av inkomstuppgifterna med avseende på intjänande. Vad avsåg egenföretagare hänvisade Försäkringskassan till den då pågående utredningen om trygghetssystem för företagare, se nedan. Mot bakgrund av att Försäkringskassan utgick från att ambitionen med att förändra SGI var att stärka sambandet mellan premier och förmåner samt att stärka inkomstbortfallsprincipen resonerade myndigheten kring att det ur den aspekten är olämpligt att bygga vidare på ett system med användandet av fiktiva inkomster under ett uppbyggnadsskede för företagare. Två alternativa sätt att beräkna företagarinkomster under uppbyggnadsskede fördes fram. Den ena byggde på att skapa en försäkring med icke intäcksrelate-

rade premier som grund för försäkringen, dvs. att företagarna få välja hur mycket premier de betalar in och sedan får ett försäkringsskydd baserat på inbetalda avgifter. Den andra modellen byggde på att använda tidigare fastställda pensionsgrundande inkomster.

Trygghetssystemen för företagare (SOU 2008:89)

I oktober 2008 lämnade utredningen om Trygghetssystemen för företagare sitt betänkande. Utredningen hade i uppdrag att se över företagarnas försäkringsvillkor i trygghetssystemen och lämna förslag på tydligare och bättre regler. En utgångspunkt var att det skulle skapas en ökad balans i villkoren för och behandlingen av företagare och anställda i trygghetssystemen. Utredningen hade också i uppdrag att kartlägga hur mycket företagen betalar in till trygghetssystemen i förhållande till hur mycket som betalas ut. Som utgångspunkt skulle det finnas en tydlig koppling mellan den avgift som betalas in och den ersättning som erhålls i sjukförsäkringen. Utredningen hade att så långt som möjligt lämna förslag till neutrala regler i förhållande till val av associationsform.

Utredningen förslög att delägare i fåmansföretag som äger minst tio procent av rösterna i företaget skulle få möjlighet att anmäla till Försäkringskassan att deras inkomst av arbete skulle betraktas som inkomst av annat förvärvsarbete. De fåmansföretagare som gjorde en sådan anmälan skulle debiteras arbetsgivaravgifter enligt de avgiftssatser som anges i egenavgifterna och kunna välja karenstid. Vad gäller SGI föreslog utredningen att den skulle fastställas utifrån den senaste taxeringen. Som alternativ regel, om det var mer förmånligt för den försäkrade, föreslogs att SGI skulle fastställas som genomsnittet av de två högsta av de tre senaste taxeringsårens inkomster av eget arbete. Utredningen föreslog att utbetald SGI-beräknad ersättning och ersättning från arbetslöshetsförsäkringen skulle räknas upp med faktorn 1,25. Hela underlaget skulle sedan räknas om med löneindex som motsvarade löneutvecklingen i landet. Jämförelseinkomsten, som innebar en begränsning av SGI eftersom denna inte fick beräknas till ett högre belopp än vad en anställd skulle ha i inkomst för liknande arbete, föreslogs avskaffas. Motivet var att skapa neutralitet mellan företagare i olika företagsformer.

När en verksamhet startas saknas förutsättningar för att fastställa företagares SGI utifrån taxerad inkomst av annat förvärvsarbete. För att hantera uppbyggnadsskedet föreslog utredningen att en egenföretagare som startar en näringsverksamhet under de första 36 månaderna aldrig skulle ha en fastställd SGI beräknad till lägre belopp än vad företagaren hade som anställningsinkomst innan företaget startades. Som alternativ föreslogs att SGI skulle kunna bestämmas med hänsyn till den inkomst av annat förvärvsarbete som egenföretagaren kunde antas komma att redovisa i den allmänna självdeklarationen, om denna uppskattning skulle visa en högre SGI än den tidigare anställningsinkomsten.

Utredningen föreslog även att en särskild reglering skulle göra att företagare tillförsäkrades sjukpenning på åtminstone en viss lägsta nivå. Detta skulle inte gälla för kombinatörer. För denna grupp ansåg utredningen inte att det fanns skäl att förändra reglerna om att utgångspunkten vid fastställande av SGI skulle vara inkomst av anställning. För att inte överkompenseras under uppbyggnadsskedet föreslogs en avräkningsregel. Utredningen kompletterades med en PM (dnr N2008/6738/ENT). I denna PM föreslogs den regel som sedan kom att införas, nämligen att företagaren under ett uppbyggnadsskede om 24 månader garanteras en SGI motsvarande minst skälig avlöning för liknande arbete för annans räkning.

Utredningen om ett harmoniserat inkomstbegrepp (SOU 2012:47)

Utredningen hade bl.a. i uppdrag att föreslå nya regler för det inkomstunderlag som används vid beräkningar av dagersättning inom socialförsäkringen, bl.a. sjukpenning. Inkomstunderlaget skulle som utgångspunkt baseras på faktiska inkomstuppgifter dvs. historiska inkomster.

Utredningen föreslog ett nytt inkomstbegrepp för egenföretagare som skulle vara vägledande för att bedöma vilka inkomster en egenföretagare kunde antas få tills vidare. Inkomsten, och därmed underlaget för beräkning av SGI, skulle vara överskottet i en aktiv näringsverksamhet och man föreslog att detta skulle hämtas från senaste beslut om slutlig skatt. Genom detta skulle ingen korrigerings av återförda skatterättsliga dispositioner behöva göras. Inkomstbegreppet skulle då motsvara de inkomster som ligger till grund för uttag av

egenavgifter. Några förändringar i de särskilda hjälpreglerna för beräkning av SGI föreslogs inte.⁴⁴ Kommittén tog inte ställning till om förslaget skulle genomföras eller inte och det återfanns inte heller i slutbetänkandet.

Utredningen om företagare i de sociala trygghetssystemen (SOU 2019:41)

Utredningen hade bland annat i uppdrag att utreda om sjukförsäkringens regelverk behövde anpassas med hänsyn till företagares förändrade arbetsliv. Inga lagförslag lämnades utan ett antal bedömningar gjordes. En bedömning var att det behövde införas tydligare regler om hur sjukpenninggrundande inkomst skulle fastställas för företagare med enskild firma och inkomst av näringsverksamhet i syfte att uppnå större förutsebarhet och enklare hantering av försäkringarna. För att förenkla hanteringen borde inkomstuppgifter så långt som möjlig hämtas med utgångspunkt i befintliga inkomstuppgifter och avse inkomst av aktiv näringsverksamhet.⁴⁵

Inkomstunderlaget föreslogs avse inkomster av eget arbete i verksamheten och detta skulle beräknas på samma sätt som det avgiftsunderlag som ligger till grund för de egenavgifter som betalas. Inkomstuppgifterna skulle så långt möjligt hämtas från befintliga underlag för att förenkla och så långt möjligt automatisera handläggningen.

En möjlig modell som fördes fram innebar att i 25 kap. 8 § socialförsäkringsbalken (2010:110) föra in en bestämmelse om att som inkomst av annat förvärsarbete ska räknas inkomst av en sådan näringsverksamhet som enligt 2 kap. 23 § inkomstskattelagen (1999:1229) utgör aktiv näringsverksamhet. En sådan regel skulle undanröja behovet av särskilda utredningar och bedömningar i handläggningen av hur olika avdrag, avsättningar och återföringar kan påverka den inkomst som ska ligga till grund för beräkningen av SGI.

Passiva näringsinkomster, som intjänats utan att en person utfört arbete i väsentlig omfattning, skulle genom detta inte ingå i inkomstunderlaget. Skälet för en sådan regel skulle vara att få en tydlig koppling till aktivt arbete och inkomstbortfallsprincipen. Konsekvenserna av ett sådant förslag behövde dock analyseras ytterligare utifrån att

⁴⁴ Harmoniserat inkomstbegrepp – *Möjligheter att använda månadsuppgifter i social och arbetslöshetsförsäkringar* (SOU 2012:47), s. 135.

⁴⁵ Företagare i de sociala trygghetssystemen (SOU 2019:41), s. 112 ff.

en relativt stor grupp av egna företagare vars verksamhet anses vara passiv med anledning av att de lägger ner mindre än 500 timmar årligen i en verksamhet trots detta har en betydande balansomslutning.

Även frågan om, och i så fall hur olika avdrag, avsättningar och återföringar ska påverka SGI behövde analyseras närmare. För företagare som gjort eller planerar göra stora skattemässiga justeringar kan det innebära att inkomstunderlag och SGI för ett enskilt år kan bli lägre än önskvärt. En annan effekt är att SGI kan bli för högt beräknad det år som återföring sker av tidigare års avsättningar.

För att ytterligare förenkla hanteringen bedömde utredningen att den inkomst som ska ligga till grund för fastställandet av SGI bör fastställas med utgångspunkt i befintliga inkomstuppgifter, till exempel enligt senaste beslut om slutlig skatt. Genom att fastställande av slutlig skatt sker med viss tidsfördröjning, dvs. året efter inkomståret, kan befintliga inkomstuppgifter vid ett aktuellt SGI ärende vara över ett år gamla. Konsekvenserna behövde därför analyseras vidare och hanteras genom t.ex. en regel om indexuppräknning av inkomsten till aktuellt prisläge.

Fördelarna med en sådan reglering som här beskrivits bedömdes vara att reglerna för hur SGI ska beräknas blir tydligare, vilket skapar förutsättningar för en väsentligt förenklad hantering. Vidare blir försäkringsskyddet förutsebart för den försäkrade. Förutsättningar skapas för att i ökad utsträckning automatisera olika tjänster till företagare.

Nackdelarna bedömdes kunna handla om att vissa grupper av företagare, som nämnts ovan, kan komma att anse att de inte får en rättvisande SGI som följd av de nya bestämmelserna. Mot denna bakgrund kan det behöva övervägas om någon form av alternativregel bör finnas som medger en omprövning av beslutet eller en alternativ modell för fastställande av SGI. Samtidigt riskerar en sådan alternativ möjlighet att innebära att reglerna inte blir lika tydliga eller transparenta.

Som inkomst av annat förvärvsarbete räknas enligt nuvarande bestämmelser även inkomst av arbete för egen räkning som utgör inkomst av tjänst. Även sådana inkomster ska enligt utredningens förslag beräknas på grundval av de senast beslutade inkomstuppgifterna. Övriga bestämmelser om SGI bedömdes inte påverkas av förändringen. Utredningen bedömde att liknande regler som i dag bör kunna gälla för exempelvis SGI-skydd och under uppbyggnadsskedet.

Utredningen förde också fram att en alternativ modell för att reglera vilket inkomstunderlag som ska ligga till grund för fastställandet av SGI för företagare med inkomster av annat förvärvsarbete och näringsinkomst skulle kunna vara regleringen av pensionsgrundande inkomst, PGI, 59 kap. socialförsäkringsbalken. Den pensionsgrundande inkomsten beräknas av Skatteverket på inkomster som den försäkrade har haft och som är pensionsgrundande. PGI utgörs av summan av inkomster av anställning och inkomster av annat förvärvsarbete för det aktuella intjänandeåret. Innebörden är således att PGI beräknas av Skatteverket på grundval av historiska uppgifter. Även denna modell skulle innebära en avsevärd förenkling jämfört med nuvarande förhållanden.

Nedan görs en sammanställning av de förslag som finns avseende bestämmandet av det sjukpenninggrundande inkomstunderlaget från tidigare utredningar m.m.

1. Senast taxerade inkomsten.
2. Taxerad inkomst men med skattemässiga justeringar.
3. Taxerad inkomst för de tre senaste årens taxering.
4. Taxerad inkomst som ett genomsnitt av de två högsta av de tre senaste årens taxering med uppräkningsfaktor 1,25 procent med löneindex motsvarande löneutvecklingen.
5. Överskottet av aktiv näringsverksamhet.
6. Förvärvsinkomsten vid tidpunkten för sjukfallets inträdande.
7. Vid kort – och medellång frånvaro aktuell inkomst.
8. Underlaget bestäms utifrån ett antagande om den försäkrades förvärvsinkomster tills vidare.
9. Försäkrades arbetsinsats med hänsyn tagen antingen till den individuella rörelsens omfattning eller efter jämförelser med någon närliggande kategori arbetstagare (jämförelselön).
10. Kombination av taxerad inkomst och jämförelselön.
11. Inkomster av eget arbete beräknade på samma sätt som avgiftsunderlaget för egenavgifter.
12. Historiskt inkomstunderlag.

13. Inkomst av aktiv näringsverksamhet enligt 2 kap. 23 § inkomstskattelagen.
14. Inkomster som är pensionsgrundande och som beräknas av Skatteverket (historiska uppgifter).

2.9 Data och beskrivande analys för enskilda näringsidkare

2.9.1 Inledning

I föregående avsnitt beskrivs ett antal förslag på inkomstunderlag för att beräkna sjukpenninggrundande inkomst av annat förvärvsarbete som lämnats av tidigare utredningar. Nio av modellerna utgår på ett eller annat sätt från ett historiskt inkomstunderlag, medan fyra har ett framåtblickande perspektiv. En av modellerna utgör en kombination av ett historiskt och ett framåtblickande underlag. I andra länder (se avsnitt 2.3) utgår motsvarigheten till SGI närmast uteslutande från historiska underlag. Att basera SGI av annat förvärvsarbete på ett historiskt inkomstunderlag förefaller därför vara det dominerande sättet som används internationellt för att fastställa inkomstunderlaget och även det alternativ som majoriteten av de tidigare utredningarna framfört.

Enligt mina direktiv ska jag utreda om inkomstuppgifter kan hämtas från befintliga underlag i syfte att förenkla hanteringen och skapa förutsättningar för en e-tjänst. Genom att basera beräkningen på redan fastställda inkomster för tidigare år finns förutsättningar för att hämta uppgifter från av Skatteverket fastställda inkomstunderlag, vilket kan förenkla Försäkringskassans hantering och skapa förutsättningar för en e-tjänst.

Historiska inkomster har också fördelen att det är tydligt för företagaren vilka inkomster som är förmånsgrundande. Genom att utgå ifrån redan fastställda underlag förenklas också ansökningsprocessen betydligt för den företagare som vill söka en förmån som bestäms av SGI, eftersom denne inte själv behöver ta fram de relevanta underlagen. Dessa fördelar uppnås inte om SGI i stället ska ha ett framåtblickande perspektiv och grundas på exempelvis en jämförelselön, den aktuella inkomsten vid sjukfallens inträffande, eller antaganden om förväntade inkomster framöver, eftersom dessa model-

ler kräver uppskattningar och antaganden utifrån förhållandena i varje enskilt fall.

Vissa av de tidigare utredningarna föreslår att den senaste fastställda inkomsten av näringsverksamhet ska ligga till grund för SGI medan andra föreslår ett genomsnitt för ett antal år för att bättre hantera att företagens inkomster kan variera mellan olika år. Vidare föreslår en del av utredningarna någon form av indexering av inkomsten för att hantera att företagens inkomstunderlag kan vara äldre än vad som gäller för anställda. Slutligen kan skattemässiga justeringar eller underskott i näringsverksamheten hanteras på olika sätt.

I detta avsnitt går jag igenom data över företagens fastställda inkomst av näringsverksamhet för ett antal år och undersöker vilken betydelse faktorer som val av tidsperiod och hantering av skattemässiga justeringar för fondavsättningar och underskott har för den beräknade sjukpenninggrundande inkomsten. Jag redovisar dels utfallet då SGI beräknas utifrån den fastställda inkomsten av näringsverksamhet för föregående beskattningsår (2018), dels utfallet då olika former av genomsnitt och trendanpassningar av företagarnas historiska inkomster används.

2.9.2 Data

I detta avsnitt ges en översikt av inkomst av näringsverksamhet och relationen mellan näringsinkomsten och andra arbetsinkomster för enskilda näringsidkare och delägare i handelsbolag. Analysen baseras på databasen FRIDA (FöretagsRegister och IndividDatabas), som är en registerbaserad databas med uppgifter för olika företagsformer som byggts upp av SCB. Grundmaterialet består av Standardiserade räkenskapsutdrag (SRU-data) som tas fram av Skatteverket. och utgörs av de deklARATIONER och bilagor som företagen har lämnat som underlag vid beskattningen. Till deklaraTionsuppgifterna kopplas även viss individinformation om företagen avseende personliga karakteristika och andra inkomster, till exempel pensioner, kapitalinkomster och transfereringar.

I analysen används information för enskilda näringsidkare (deklarationsbilagan NE) samt för delägare i handels- och kommanditbolag (bilaga N3A) för perioden 2008–2018. Det är därför inte möjligt att jämföra olika utfallsfaktorer med förhållandena bland exempelvis anställda eller delägare i fåmansföretag.

Underlaget i analysen avgränsas till företagare som är äldre än 18 år. Efter matchningen mellan företagsdata och individbaserade data och efter att vissa ogiltiga värden tagits bort finns det 732 709 unika enskilda näringsidkare 2018 i vårt dataunderlag. Därutöver ingår 100 390 delägare i handels- och kommanditbolag. Analysen för dessa finns i avsnitt 2.10.

I detta avsnitt tas inte hänsyn till att företagare har större möjligheter att underrapportera sina inkomster jämfört med personer som har inkomst från anställning. Denna underrapportering, som främst beror på att tredjepartsinformation om inkomsterna saknas, uppskattas uppgå till cirka 30 procent (Engström och Holmlund 2009, Kleven m. fl. 2011). Databasen innehåller inte heller information om arbetade timmar. Eftersom enskilda näringsidkare kan antas arbeta fler timmar genomsnitt jämfört med anställda kan deras inkomst per timme vara lägre relativt anställda. Dessa två effekter kan emellertid också ta ut varandra.

Avsnittet disponeras enligt följande: Avsnittet inleds med en beskrivande analys av samtliga enskilda näringsidkare som finns med i FRIDA-databasen utifrån olika bakgrundsfaktorer. Analysen följs av en översikt av inkomstunderlag utifrån jämförande alternativa beräkningssätt. Därefter analyseras hur olika beräkningssätt för att fastställa sjukpenninggrundande inkomst påverkar SGI bland företagare som är mer beroende av inkomsten från företaget. Jag avgränsar denna population till företagare med en inkomst av aktiv näringsverksamhet och en omsättning i företaget som överstiger 100 000 kronor. Jag analyserar också betydelsen av underskott och outnyttjade ackumulerade underskott från tidigare år. Det sista avsnittet innehåller en jämförelse mellan företagarens inkomster och fastställd SGI av annat förvärvsarbete 2018. Analysen kompletteras även med en översikt över inkomster av näringsverksamhet för delägare i handels- och kommanditbolag.

2.9.3 Beskrivande statistik

All statistik som redovisas i detta avsnitt hänför sig till inkomståret 2018. Ett urval av variabler har använts, vidarebearbetats och sammanställts i nedanstående beskrivande analys. För en mer utförlig beskrivande analys av de företagare som bedriver verksamheten i form av enskild näringsverksamhet, se avsnitt 7.5 i konsekvensanalysen.

Totalt sett är ungefär 40 procent av de enskilda näringsidkarna kvinnor och 60 procent män. Knappt 10 procent är födda utomlands. Personer som är över 50 år gamla dominerar bland enskilda näringsidkare. Gällande utbildningsnivå var de största grupperna personer med antingen gymnasial utbildning (44 procent) eller eftergymnasial utbildning (41 procent). Företagen som drivs i form av enskild näringsverksamhet är i regel mycket små och endast 5 procent av de enskilda näringsidkarna har anställda i verksamheten. En majoritet av näringsidkarna är kombinatörer (62 procent), vilket innebär att de har en inkomst från anställning utöver inkomst från näringsverksamhet.

Den största branschgruppen bland enskilda näringsidkare är *Jordbruk, skogsbruk och fiske*, med cirka 30 procent av företagen. Cirka 10 procent av företagen finns inom *Handel* respektive *Verksamhet inom juridik och ekonomi*.⁴⁶ Knappt 54 procent av enskilda näringsidkare bodde i ”täta blandade kommuner” eller i ”storstadskommuner”.

2.9.4 Nystartade företag

Jag har använt datamaterialet för att identifiera företag som startades 2012, följt dessa under det treåriga uppbyggnadsskedet och sedan fram till 2018. Ett nystartat företag definieras här som ett företag som finns med i databasen 2012 men inte de tre föregående åren 2009–2011. Detta är en ungefärlig definition som inte tar hänsyn till ombildningar, nyregistrering, omorganisation m.m.

Tabell 2.6 visar antal och genomsnitt/median för utvalda bakgrundsfaktorer och inkomster. År 2015 var cirka 66 procent av företagen som startades 2012 fortfarande verksamma (37 000 av 56 000 före-

⁴⁶ Det är dock viktigt att poängtera att branschindelningen är oberoende av vilka tillgångar som finns i verksamheten. Även andra branscher kan exempelvis inneha skogsfastigheter.

tag). År 2018 fanns ungefär hälften av företagen som var nystartade 2012 kvar som enskilda näringsidkare.⁴⁷

Nystartade företag med underskott uppvisar högst överlevnadsgrad. Männens företag överlever i något högre grad än kvinnors. Nystartade företag domineras av soloföretagare.

Tabell 2.6 Nystartade företag 2012

	Nystart, 2012		Uppbyggnadsskede, 2015		Mognadsskede, 2018	
	Antal					
Totalt	56 005		36 793		26 667	
Resultat						
Överskott						
<i>Aktiv</i>	23 227		15 659		10 700	
<i>Passiv</i>	1 832		1 170		775	
Underskott						
<i>Aktiv</i>	11 098		8 897		7 496	
<i>Passiv</i>	2 509		2 890		2 545	
Noll	17 339		8 177		5 151	
Kön						
Män	29 904		20 363		14 806	
Kvinnor	26 101		16 430		11 861	
Företagsstorlek, antal anställda						
0	53 631		35 354		25 744	
1–4	2 318		1 376		865	
5–	56		63		58	
	Genomsnitt	Median	Genomsnitt	Median	Genomsnitt	Median
Inkomst av näringsverksamhet (resultat)	23 514	0	29 329	0	19 800	0
Inkomst av anställning	203 307	157 397	217 149	172 613	247 216	216 283
Total inkomst	226 821	201 559	246 478	240 985	267 016	269 504
Omsättning	299 700	119 857	446 396	186 579	497 542	207 894
Lönsamhet	0,30	0,44	0,27	0,42	0,30	0,43

Källa: FRIDA.

Nystartade företag har i genomsnitt låga inkomster från näringsverksamheten och dessa inkomster växer inte nämnvärt över tid, snarare minskar de under mognadsskedet. De har däremot högre och växande inkomst från anställning. De nystartade företagen har även genomsnittligt relativt hög omsättning som också växer över tid,

⁴⁷ Överlevnadsgraden kan betyda att många nystartade företag blir nedlagda, men döljer dock det faktum att många företag kan bli uppköpta i tidig ålder eller omvandla sig till aktiebolag som är en mer tillväxtorienterad företagsform.

även om fördelningen av omsättning är skev till höger, dvs. det finns en koncentration av låga värden. Lönsamheten, definierad som vinstmarginalen, förblir relativt oförändrad.

Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser, Tillväxtanalys, är statistikansvarig myndighet inom området Nystartade företag, vilket ingår i Sveriges officiella statistik. Tillväxtanalys genomför regelbundet uppföljningar av nystartade företag tre år efter start.⁴⁸ Fokus i rapporterna ligger på företagens överlevnad och delas upp efter företagsform, bransch, region och andra bakgrundsvariabler. Antalet nystartade företag baseras på en urvalsundersökning och är något mindre än den som redovisas ovan, men överlevnadsgraden för enskilda näringsidkare som Tillväxtanalys redovisar är i samma storleksordning de som redovisas här.

Tillväxtanalys har också genomfört en uppföljning av de nystartade företagets utveckling under en tioårsperiod, 2007–2017, i syfte till att belysa nystartade företags bidrag till Sveriges tillväxt i olika utvecklingsstadiet.⁴⁹ Studien kommer fram till att enskilda näringsidkare i genomsnitt har en person sysselsatt (oftast ägaren) under hela undersökningsperioden. Bland de företag som överlevde hela perioden hade 15 procent ombildats. Den vanligaste typen av ombildning utgörs av företag som byter juridisk form från enskild näringsidkare till aktieföretag. Sådana ombildningar stod för hälften av alla ombildningar för denna grupp.

2.9.5 En översikt av enskilda näringsidkares inkomster

Justerad inkomst av näringsverksamhet

I detta avsnitt redovisas deskriptiv statistisk över den deklarerade inkomsten av näringsverksamhet (nettoinkomst, dvs. resultat före skatt, men efter avdrag för exempelvis kostnader, avgifter och avsättningar till de olika konton och fonder som finns på blankett NE, samt efter räntefördelning). Enskilda näringsidkare har genom reglerna om positiv räntefördelning möjlighet att skilja av en del av resultatet i verksamheten och beskatta denna som kapitalinkomst. Eftersom det redovisade resultatet i detta avsnitt är efter räntefördelning be-

⁴⁸ Tillväxtanalys (2017), "Uppföljning av 2012 års nystartade företag – tre år efter start", Statistikrapport 2017:02.

⁴⁹ Tillväxtanalys (2020), "Att analysera entreprenörskap – ett metodutvecklingsprojekt", PM 2020:07.

står inkomsten endast av inkomster från arbete och de beskattas på liknande sätt som en arbetsinkomst.

Tabell 2.7 visar den totala inkomsten av näringsverksamhet uppdelad på överskott och underskott i näringsverksamhet samt för företagare som inte redovisat något resultat för åren 2016–2018.⁵⁰ Inkomst av näringsverksamhet delas vidare in i aktiv respektive passiv näringsverksamhet (på aktiva inkomster betalas egenavgifter medan passiv verksamhet beskattas med särskild löneskatt som inte medför några socialförsäkringsförmåner). För de tre åren uppgick det samlade underskottet till mellan 46 och 49 miljarder kronor för de företag som går med förlust medan det samlade överskottet uppgick till mellan 40 och 41 miljarder kronor för företag som gick med vinst. Det vill säga enskilda näringsidkare redovisade under perioden ett årligt samlat underskott på mellan 6 och 8 miljarder kronor.⁵¹

Tabell 2.7 Inkomst av näringsverksamhet (skattemässigt resultat), motsvarande fält på NE-deklarationsblankett

	2016		2017		2018	
	Antal, tusen	Inkomst, mnkr	Antal, tusen	Inkomst, mnkr	Antal, tusen	Inkomst, mnkr
Överskott (R47)		40 251		40 794		40 997
Aktiv	292	38 991	287	39 551	282	39 716
Passiv	29	1 260	29	1 243	28	1 281
Underskott (R48)		-46 033		-47 243		-48 919
Aktiv	207	-36 276	206	-37 002	207	-38 361
Passiv	83	-9 757	83	-10 241	83	-10 558
Noll	125	0	129	0	133	0
Totalt	737	-5 783	735	-6 449	733	-7 922

Källa: FRIDA.

Tabell 2.8 redovisar skattemässiga dispositioner samt outnyttjat underskott från föregående år som ligger till grund för beräkning av SGI enligt dagens regelverk och rättspraxis. Avsättningar till konton och fonderade vinstmedel ingår i beräkningen av den justerade inkomsten året de tjänas in i verksamheten och utgör en pluspost. Året

⁵⁰ Det skattemässiga resultatet utgår från det bokföringsmässiga resultatet där skattemässiga justeringar tas hänsyn till.

⁵¹ Detta negativa nettoresultat har blivit större över tid. Enligt Skatteverket uppgår det till cirka 11,6 miljarder kronor år 2019.

dessa medel återförs i verksamheten ingår de inte i beräkningen utan utgör en minuspost.

Inkomstunderlaget för beräkningen av SGI ska inte heller påverkas av avdrag för outnyttjade underskott från näringsverksamhet som kvarstår från tidigare beskattningsår. Försäkringskassan gör således en omräkning av det deklarerade resultatet från enskild näringsverksamhet med hänsyn till de skattemässiga dispositionerna och outnyttjade underskott från tidigare år för att bestämma SGI.

Den *justerade inkomsten* beräknas i denna analys som det deklarerade resultatet justerat för de poster som redovisas i tabell 2.8.

Tabellen visar att de outnyttjade underskotten från föregående år har stor betydelse för den justerade inkomsten som SGI baseras på. Dessa underskott uppgick 2018 till drygt 45 miljarder kronor. De övriga skattemässiga justeringarna står för drygt minus 2 miljarder kronor. Detta medför att den deklarerade inkomsten av näringsverksamhet justeras i genomsnitt med cirka 60 000 kronor per företagare inför beräkningen av SGI.

Tabell 2.8 Skattemässiga dispositioner och outnyttjat underskott från föregående år vid beräkningen av SGI, mnkr

	Deklaration/ justering	2016	2017	2018
Outnyttjat underskott från föregående år (R24)	-/+	42 423	43 974	45 510
Uttag från skogs-, skogsskade- eller upphovsmannakonto (R27)	+/-	-1 453	-1 554	-1 647
Inbetalning till skogs-, skogsskade- eller upphovsmannakonto (R28)	-/+	1 393	1 432	1 750
Återföring av periodiseringsfond (R32)	+/-	-4 344	-4 261	-4 417
Avsättning till periodiseringsfond (R34)	-/+	4 480	4 777	4 716
Ökning av expansionsfond (R36)	-/+	1 459	1 739	1 883
Minskning av expansionsfond (R37)	+/-	-1 258	-1 092	-1 135
Medgivna avdrag för egenavgifter och särskild löneskatt föregående beskattningsår (R40)	+/-	-10 810	-11 005	-11 272
Påförda egenavgifter och särskild löneskatt enligt slutskattebesked (R41)	-/+	8 330	8 572	8 766
Sjukpenning hänförlig till näringsverksamheten (R44)	+/-	-811	-796	-781
Summa, mnkr		39 408	41 786	43 373
Genomsnitt per företag, kronor		53 501	56 866	59 196

Källa: FRIDA.

Anm: Motsvarande fält på NE-deklarationsblankett inom parentes.

Alternativa inkomstunderlag

I detta avsnitt redogörs för en översikt av inkomstunderlag utifrån olika alternativa beräkningssätt.⁵² I det första alternativet analyseras inkomsten för 2018, medan i det andra alternativet tas det maximala inkomstvärdet mellan åren 2017 och 2018. I det tredje alternativet anpassas inkomsten till en trend över de senaste tre åren. Om en uppåtgående eller nedåtgående trend observeras blir inkomsten lika med inkomsten för 2018. När det inte finns någon trend görs en genomsnittsberäkning över dessa tre år. Detta alternativ återspeglar närmast Försäkringskassans sätt att justera inkomst av näringsverksamhet för beräkningen av SGI. I det fjärde alternativet beräknas inkomsten som ett genomsnitt över de senaste fyra åren.⁵³ Det femte alternativet använder genomsnittet av de två högsta av de tre senaste taxeringsårens inkomster som slutligen följs av genomsnittet av de tre högsta av de fem senaste taxeringsårens inkomster.⁵⁴

När data från olika år sätts ihop för att räkna genomsnitts- eller maximala värden har vi lagt som villkor att företagen ska finnas kvar som enskild näringsidkare 2018. Företag som finns med tidigare år, men lagts ner eller ombildas 2018 finns inte med i underlaget. De data vi arbetar med innehåller således de cirka 733 000 enskilda näringsidkare från 2018 som har beskrivits ovan.

Tabell 2.9 visar den justerade inkomsten som inte tar hänsyn till vissa skatterättsliga dispositioner och outnyttjade underskott från föregående år vid beräkningen av SGI för de olika alternativen, för alla de 733 000 näringsidkarna. Panel A visar den justerade inkomsten av näringsverksamhet medan Panel B visar den justerade inkomsten av näringsverksamhet tillsammans med inkomst från anställning. Den totala inkomsten som visas i Panel B, det vill säga inklusive inkomst av tjänst, är i genomsnitt fyra till fem gånger högre jämfört med inkomsten av enbart näringsverksamhet i Panel A. Tabellen visar att alternativet med det maximala inkomstvärdet mellan åren 2017 och 2018 genererar den högsta genomsnittliga inkomsten.

⁵² Såväl inkomster från näringsverksamhet som från anställning är uppräknade till 2018 års prisnivå med respektive års prisbasbelopp. Vi har inte undersökt möjligheten att räkna om inkomsterna med löneutvecklingen.

⁵³ Vi har även undersökt genomsnitt över fem år och skillnaderna är inte nämnvärda.

⁵⁴ Då företagare har mer ojämna inkomster mellan åren jämfört med anställda och även kan periodisera inkomster eller göra investeringar under enskilda år är det viktigt att beakta alternativ som involverar inkomster över en följd av år.

Utöver medelvärdet visas i tabellen även en fördelning av inkomstvariablerna. Panel A visar en relativ stor skillnad mellan medelvärde och median, vilket medför en positiv skevhet (fler personer med inkomster över medianen än under). Inkluderandet av inkomst av anställning minskar emellertid denna skevhet avsevärt, vilket innebär att spridningen av total inkomst är mindre än spridningen i inkomst av näringsverksamhet.

Tabell 2.9 Justerad inkomst av näringsverksamhet enligt dagens regelverk, alla enskilda näringsidkare

	Genomsnitt	25:e percentil	50:e percentil	75:e percentil
A Justerad inkomst				
Inkomst 2018	48 383	-5 625	0	50 854
Högst inkomst 2017–2018	76 274	0	4 500	90 998
Trendanpassad	50 092	-4 758	146	56 667
Genomsnitt 2015–2018	50 023	-3 761	2 477	60 828
Genomsnitt av två högsta inkomsterna 2016–2018	68 047	-328	6 338	82 907
Genomsnitt av tre högsta inkomsterna 2014–2018	73 690	0	12 186	93 896
B Justerad inkomst plus inkomst av anställning				
Inkomst 2018	256 500	24 483	228 951	404 840
Högst inkomst 2017–2018	295 907	61 518	275 726	435 371
Trendanpassad	258 067	34 041	231 644	402 113
Genomsnitt 2015–2018	256 270	52 554	231 996	388 961
Genomsnitt av två högsta inkomsterna 2016–2018	284 489	64 415	264 863	421 390
Genomsnitt av tre högsta inkomsterna 2014–2018	292 593	85 620	274 388	421 616

Källa: FRIDA.

Tabell 2.10 visar genomsnittet och fördelningen av det beskattningsbara resultatet från näringsverksamheten (med och utan inkomst av anställning) för de olika alternativen. Jag har tidigare observerat att de justeringar som görs för beräkningen av SGI uppgår till omfattande belopp totalt sett. Skillnaden mellan det justerade beloppet och inkomst av näringsverksamhet uppgår i genomsnitt till ungefär 60 000 kronor per företag, vilket återspeglas i olikheterna mellan inkomstvärdena för inkomstunderlagen i tabell 2.9 och 2.10.

**Tabell 2.10 Inkomst av näringsverksamhet (resultat),
alla enskilda näringsidkare**

	Genomsnitt	25:e percentil	50:e percentil	75:e percentil
A Inkomst av näringsverksamhet				
Inkomst 2018	-10 812	-25 896	0	42 568
Högst inkomst 2017–2018	11 040	-14 667	0	71 224
Trendanpassad	-11 071	-26 985	0	46 714
Genomsnitt 2015–2018	-5 288	-24 510	0	55 950
Genomsnitt av två högsta inkomsterna 2016–2018	8 134	-16 768	0	68 336
Genomsnitt av tre högsta inkomsterna 2014–2018	18 724	-12 636	1 000	78 971
B Inkomst av näringsverksamhet plus inkomst av anställning				
Inkomst 2018	197 304	6 000	200 135	383 834
Högst inkomst 2017–2018	230 932	29 649	240 845	409 855
Trendanpassad	197 481	11 779	202 300	380 700
Genomsnitt 2015–2018	200 960	28 273	206 250	369 188
Genomsnitt av två högsta inkomsterna 2016–2018	224 483	34 373	233 068	397 551
Genomsnitt av tre högsta inkomsterna 2014–2018	236 897	54 440	243 965	397 411

Källa: FRIDA.

De skattemässiga justeringarna av det bokförda resultat som görs för att fastställa det beskattningsbara resultatet har till syfte att jämna ut inkomster från näringsverksamheten över tid. Det innebär att de justeringar av inkomsten vid fastställandet av SGI som Försäkringskassan gör rimligtvis bör leda till en större variation av SGI mellan olika år. För att undersöka om detta är fallet har jag även tittat på *variationen* av de olika inkomsterna mellan åren 2016–2018. För att göra detta beräknas standardavvikelse, logaritmnernas standardavvikelse och variationskoefficient. Beräkningarna bekräftar att den justerade inkomsten av näringsverksamhet som används för beräkningen av SGI uppvisar en något större variation mellan olika år jämfört med det skattemässiga resultatet. Den större variationen finns kvar även då näringsidkarens inkomst av anställning inkluderas.

För de olika inkomstdefinitioner som används ovan har jag genomgående analyserat företagen uppdelat efter de olika bakgrundsfaktorer som beskrevs i avsnitt 2.9.3. Eftersom detta ger en omfattande informationsmängd redovisar jag endast ett antal exempel i tabell 2.11 för den justerade inkomsten av näringsverksamhet anpassad till trenden för de senaste tre åren för vilka vi har tillgängliga data (det tredje alternativet ovan). Mönstret är emellertid likadant även för övriga alternativ.

Inkomster från nystartade företag, definierade som företag som finns med i databasen 2018 men inte de tre föregående åren 2015–2017, är i genomsnitt 20 procent lägre jämfört med inkomsterna från etablerade företag. Denna relation gäller även för övriga inkomstalternativ, med eller utan beaktande av inkomst av anställning. Kvinnor som driver enskild näringsverksamhet, äldre individer, inrikes födda, soloföretag och företag i glesa regioner har i genomsnitt lägre inkomst från sin näringsverksamhet. Utrikes födda driver i stor utsträckning aktiv näringsverksamhet och ofta inom tjänstebranscher i täta regioner. Bilden över branscher är blandad där variationer mellan branscher exempelvis kan bero på räntefördelning och fondavsättningar. Kapitalintensiva branscher har större möjligheter att räntefördela än företag i tjänstebranscher utan tillgångar.

Inkomsterna är på det hela taget skeva till höger, dvs. de låga inkomsterna dominerar fördelningen.

Tabell 2.11 Justerad inkomst av näringsverksamhet enligt dagens regelverk, trendanpassad, alla enskilda näringsidkare

	Antal	Genomsnitt	Median
Totalt	732 709	50 092	146
Nystartade företag			
Nej	682 788	50 755	313
Ja	49 921	41 020	0
Kön			
Män	445 779	56 605	550
Kvinnor	286 930	39 972	0
Ålder			
–34	93 357	56 177	3 209
35–49	192 923	62 149	1 208
50–64	241 057	57 502	142
65–	205 372	27 301	0
Utbildningsnivå			
Förgymnasial	103 769	53 804	1 292
Gymnasial	319 097	57 245	764
Eftergymnasial	299 188	40 952	0
Okänd	10 655	56 323	1 637
Födelseland			
Inrikes födda	646 749	45 154	0
Utrikes födda	85 960	87 243	20 950
Företagsstorlek, antal anställda			
0	707 498	44 042	0
1–4	23 760	210 925	178 996
5–9	1 229	348 213	280 074
10–	222	465 994	378 969
Bransch			
Jordbruk, skogsbruk och fiske	219 781	20 929	–1 550
Tillverkning, utvinning och försörjning av el och vatten	33 814	42 545	0
Byggverksamhet	51 006	118 746	42 015
Handel	49 451	40 004	0
Transport och magasinerings	16 006	119 586	49 360
Hotell- och restaurangverksamhet	11 264	103 370	29 647
Informations- och kommunikationsverksamhet	26 547	60 334	667
Finans- och försäkringsverksamhet	3 418	20 705	0
Fastighetsverksamhet	18 236	69 308	933
Verksamhet inom juridik, ekonomi, vetenskap, teknik	75 256	70 825	5 792
Uthyrning, fastighetservice	20 732	78 665	14 716
Offentlig förvaltning, utbildning, vård och omsorg	73 369	38 114	0
Kultur, nöje och fritid	43 066	44 158	5 285
Annan serviceverksamhet	41 698	83 977	32 149
Övriga och okänd	49 065	29 626	0
Region			
Mycket glea landsbygdskommuner	13 373	17 718	–2 291
Glesa landsbygdskommuner	60 454	38 818	0
Tätortsnära landsbygdskommuner	89 387	52 596	2 025
Glesa blandade kommuner	52 944	38 648	0
Täta blandade kommuner	232 867	54 813	2 517
Storstadskommuner	159 442	79 466	9 211
Okänd	124 242	15 591	0

Källa: FRIDA.

Alternativa inkomstunderlag – avgränsad företagspopulation

I föregående avsnitt visades en inkomstredogörelse med utgångspunkt från olika beräkningsalternativ. Statistiken redovisades för alla 733 000 enskilda näringsidkare som ingår i dataunderlaget. I syfte att bättre beskriva effekterna för de näringsidkare som har företaget som huvudsysselsättning avgränsas dataunderlaget i detta avsnitt till företag som bedriver aktiv näringsverksamhet (överskott eller underskott) samt med en omsättning som överstiger 100 000 kronor. Detta dataunderlag innehåller cirka 226 000 näringsidkare.

Tabell 2.12 visar inkomst av näringsverksamhet för de fem alternativ som definierades ovan. De genomsnittliga inkomsterna är betydligt högre jämfört med inkomsterna för hela populationen och ligger närmare en normalfördelning.

Tabell 2.12 Företag med inkomst av aktiv näringsverksamhet och omsättning som överstiger 100 tkr

	Genomsnitt	25:e percentil	50:e percentil	75:e percentil
A Justerad inkomst av näringsverksamhet				
Inkomst 2018	154 465	31 432	112 216	245 977
Högst inkomst 2017–2018	201 345	57 987	149 610	294 032
Trendanpassad	152 473	31 411	111 191	242 008
Genomsnitt 2015–2018	142 888	29 610	106 006	227 699
Genomsnitt av två högsta inkomsterna 2016–2018	180 231	49 117	134 566	270 579
Genomsnitt av tre högsta inkomsterna 2014–2018	181 855	52 436	138 387	270 287
B Inkomst av näringsverksamhet (resultat)				
Inkomst 2018	91 485	17 190	110 165	252 006
Högst inkomst 2017–2018	123 971	34 900	136 704	285 465
Trendanpassad	87 779	17 602	108 713	247 770
Genomsnitt 2015–2018	82 299	16 303	104 281	234 354
Genomsnitt av två högsta inkomsterna 2016–2018	110 916	28 992	125 537	268 021
Genomsnitt av tre högsta inkomsterna 2014–2018	117 703	30 395	128 280	266 498

Källa: FRIDA.

Jag har genomfört samma avgränsning som ovan även för företag med en omsättning som överstiger 250 000 kronor (redovisas inte här). Dataunderlaget begränsas till cirka 156 000 företag och de genomsnittliga inkomsterna blir omkring 50 000 kronor högre.

2.9.6 Underskott av näringsverksamhet

Ungefär 40 procent av företagen som bedrivs som enskild näringsverksamhet redovisar ett underskott ett enskilt år. Underskott sparas och ska dras av mot framtida överskott i näringsverksamheten. Det finns ingen gräns för hur länge ett skattemässigt underskott får rullas vidare till kommande år.

Tabell 2.13 visar antalet enskilda näringsidkare med inkomst av näringsverksamhet, uppdelad på överskott och underskott 2018, samt uppdelat på företag med utnyttjat underskott från föregående år. Tabellen visar fördelningen av underskotten efter inkomst av näringsverksamhet i företaget. Av de cirka 310 000 enskilda näringsidkare som redovisade ett överskott av näringsverksamhet finns knappt 20 000 näringsidkare, eller cirka 6 procent, som har ett utnyttjat underskott från föregående år. Denna andel är som högst bland företagen i de lägsta inkomstintervallen. Det finns emellertid en betydligt högre andel, drygt 80 procent av enskilda näringsidkare med underskott av näringsverksamhet, som samtidigt har ett utnyttjat underskott från föregående år. Förutom de lägsta två inkomstintervallen, följer antalet enskilda näringsidkare med underskott av näringsverksamhet och utnyttjat underskott från föregående år väl.

Tabell 2.13 Inkomst av näringsverksamhet (resultat) och utnyttjade underskott från föregående år, antal

Inkomstintervall, tkr	Outnyttjat underskott (R24)	Överskott (R47)	Outnyttjat underskott (R24)	Underskott (R48)
0–10	7 839	64 948	35 547	63 237
10–50	6 667	70 878	61 211	80 473
50–100	2 638	43 737	37 577	42 414
100–150	1 101	28 948	22 731	24 366
150–200	564	22 359	15 462	16 192
200–250	328	18 973	11 128	11 525
250–300	184	15 563	8 457	8 716
300–400	205	22 562	11 779	12 080
400–500	78	14 349	7 487	7 643
500–	61	7 663	22 344	22 642
Totalt	19 665	309 980	233 723	289 288

Källa: FRIDA.

Tabell 2.14 visar motsvarande belopp i miljoner kronor för de olika inkomstintervallen. Outnyttjade underskott från föregående år utgör knappt två procent bland enskilda näringsidkare som har över-

skott av näringsverksamhet och det är koncentrerat bland de lägsta inkomstintervallen. För enskilda näringsidkare med underskott av näringsverksamhet uppgår outnyttjade underskott från föregående år till cirka 90 procent för de flesta inkomstintervall.⁵⁵

Tabell 2.14 Inkomst av näringsverksamhet (resultat) och outnyttjade underskott från föregående år, belopp i miljoner kronor

Inkomstintervall, tkr	Outnyttjat underskott (R24)	Överskott (R47)	Outnyttjat underskott (R24)	Underskott (R48)
0–10	191	208	303	248
10–50	199	1 886	1 716	2 120
50–100	116	3 215	2 529	3 063
100–150	68	3 563	2 560	2 999
150–200	31	3 900	2 440	2 805
200–250	26	4 245	2 267	2 580
250–300	16	4 265	2 118	2 386
300–400	14	7 789	3 752	4 183
400–500	6	6 404	3 074	3 410
500–	19	5 523	23 040	25 127
Totalt	687	40 997	43 801	48 919

Källa: FRIDA.

I tabell 2.15 nedan visas underskott av näringsverksamhet uppdelat på bransch för den totala populationen samt bland företag i den avgränsade populationen som har inkomst av aktiv näringsverksamhet och omsättning som överstiger 100 000 kronor 2018. Vi väljer att endast redovisa underskott av näringsverksamhet då det råder en hög korrelation mellan dessa underskott och outnyttjat underskott från föregående år (se föregående tabell). Jag konstaterar att underskotten för den avgränsade gruppen företagare minskar med drygt 30 procent jämfört med hela populationen näringsidkare. Medan antalet företag inom *Jordbruk, skogsbruk och fiske* står för cirka 45 procent av företagen, står underskotten inom denna bransch för cirka 55 procent av de totala underskotten i populationen. Cirka 12 procent av företagen i den avgränsade populationen återfinns inom *Handel* och 6 procent inom *Byggnadsverksamhet*, medan *Fastighetsverksamhet* står för drygt åtta procent av underskotten.

⁵⁵ Det finns även 14 877 enskilda näringsidkare som har outnyttjade underskott från föregående år som uppgår till 1,02 miljarder kronor bland de 133 441 med noll inkomst av näringsverksamhet.

Tabell 2.15 Underskott av näringsverksamhet, andelar efter bransch

	Alla företag		Aktiv & omsättning > 100 tkr	
	Antal	Underskott (R48)	Antal	Underskott (R48)
Totalt (antal och mnkr)	289 288	48 919	41 859	15 412
Bransch				
Jordbruk, skogsbruk och fiske	44,8 %	57,2 %	44,9 %	53,2 %
Tillverkning, utvinning och försörjning av el och vatten	4,5 %	3,2 %	4,1 %	3,0 %
Byggsverksamhet	4,1 %	3,2 %	6,0 %	4,0 %
Handel	6,8 %	6,0 %	11,5 %	8,2 %
Transport och magasinering	1,2 %	1,2 %	1,9 %	1,4 %
Hotell- och restaurangverksamhet	1,0 %	1,1 %	2,6 %	1,9 %
Informations- och kommunikationsverksamhet	3,0 %	1,3 %	1,3 %	0,8 %
Finans- och försäkringsverksamhet	0,4 %	0,4 %	0,2 %	0,3 %
Fastighetsverksamhet	2,5 %	5,2 %	5,0 %	8,2 %
Verksamhet inom juridik, ekonomi, vetenskap, teknik	7,5 %	4,5 %	4,5 %	4,6 %
Uthyrning, fastighetservice	1,8 %	1,3 %	1,9 %	1,4 %
Offentlig förvaltning, utbildning, vård och omsorg	8,0 %	4,4 %	4,6 %	3,1 %
Kultur, nöje och fritid	5,1 %	4,6 %	4,9 %	5,5 %
Annan serviceverksamhet	3,3 %	1,5 %	3,4 %	1,3 %
Övriga och okänd	6,0 %	4,9 %	3,1 %	3,0 %

Källa: FRIDA.

Jag har även tittat på företagens underskott av näringsverksamhet över en period på tre år i rad, dvs. bland företag som haft underskott samtliga år under perioden 2016–2018. Antalet företag med underskott minskar med cirka 30 procent jämfört med antalet som redovisas i tabell 2.15 för enbart 2018. Däremot minskar genomsnittet av underskotten över treårsperioden endast med 15 procent. Detta innebär att de stora underskotten finns i företag som har ackumulerade underskott under flera år. Den branschvisa fördelningen av antalet företag och genomsnittet av underskott över tre år är i mångt och mycket likt fördelningen av underskott från enbart 2018.

2.9.7 Jämförelse mellan inkomster och fastställd SGI av annat förvärvsarbete

Fastställd SGI av annat förvärvsarbete 2018

FRIDA-databasen innehåller information om fastställd sig för företagaren. Det framgår dock inte vilket år SGI har fastställs eller av vilken anledning. De värden för SGI som anges är ”otakade”, dvs. utan någon övre gräns i relation till prisbasbeloppet. SGI fastställs såväl utifrån förväntad inkomst av näringsverksamhet som utifrån inkomst av anställning. I datamaterialet kan det emellertid inte göras skillnad mellan SGI som härrör företagande från SGI från anställning.⁵⁶ Det går dock att observera förändringar av SGI mellan olika år. Jag exemplifierar detta för 2018 med enskilda näringsidkare för vilka SGI har förändrats jämfört med SGI föregående år, dvs. SGI har fastställts 2018.

År 2018 fanns de 120 725 enskilda näringsidkare, eller cirka 17 procent av företagarna, med en SGI som översteg golvet på 24 procent av prisbasbeloppet för 2018 och för vilka SGI hade förändrats jämfört med föregående år.⁵⁷

Utöver dessa finns det ytterligare 18 797 näringsidkare som fick en SGI fastställd till noll kronor 2018 (nollplacering).⁵⁸ Dessa exkluderas dock från analysen då golv används vid jämförelserna. Det är emellertid viktigt att veta varför dessa företagare har fått en nollplacering. Bland anställda berör nollplaceringen ofta individer med svag anknytning till arbetsmarknaden och personer som ansöker om föräldrapenning.⁵⁹ Över 90 procent av företagarna med SGI lika med noll är nystartade företag 2018. Bilden ser likadant ut även för 2017. Åren 2016 och 2015 finns det emellertid dubbelt så många företagare med SGI lika med noll och cirka 50 procent av dessa är nystartade företag respektive år. En möjlig förklaring till dessa observerade skillnader mellan åren kan vara perioden för uppbyggnadsskedet som 2018 förlängdes från 24 till 36 månader.

⁵⁶ Här ska även beaktas att om den försäkrade har inkomst från både anställning och näringsverksamhet, ska i första hand inkomsten av näringsverksamhet bortses från när den totala inkomsten når taket. Det kan innebära att SGI endast består av inkomst av anställning trots att individen även har inkomster från enskild näringsverksamhet.

⁵⁷ För att ha rätt till sjukpenning krävs att den sjukpenninggrundande inkomsten uppgår till minst 24 procent av prisbasbeloppet.

⁵⁸ Endast nio individer hade en SGI som låg mellan noll och golvet.

⁵⁹ Inspektionen för socialförsäkringen (2016), ”Sjukpenninggrundande inkomst (SGI) – Försäkringskassans handläggning och beslut om SGI noll”, Rapport 2016:10.

Deskriptiv analys

Baserad på dataunderlaget har jag genomfört en historisk överblick av företagare med fastställd SGI 2018 som fanns med och hade en (historisk) inkomst av näringsverksamhet 2016 – ett urval på cirka 78 000 enskilda näringsidkare.⁶⁰ De drygt 40 000 resterande företag med fastställd SGI 2018 som inte finns 2016 är huvudsakligen nystartade företag 2017 eller 2018 (fastställd SGI handlar sannolikt om fastställandet av en jämförelseinkomst). Cirka 80 procent av urvalet på 78 000 enskilda näringsidkare 2016 har en inkomst av aktiv näringsverksamhet. Cirka 3 500 individer har en justerad inkomst av näringsverksamhet, inklusive inkomst av anställning 2016 som understiger golvet på 24 procent av prisbasbeloppet, cirka 26 000 individer har inkomst av näringsverksamhet som överstiger taket på 8 prisbasbelopp och resterande individer har inkomst av näringsverksamhet inom intervallet 0,24 till 8 prisbasbelopp. Detta betyder att knappt fem procent av företagarna 2016 som fick en fastställd SGI 2018 hade en negativ justerad inkomst av näringsverksamhet 2016.

I tabell 2.16 visas antalet och andelen enskilda näringsidkare med fastställd SGI 2018 som hade en inkomst av näringsverksamhet 2016 uppdelade på ett antal bakgrundsfaktorer. Drygt tio procent av urvalet är nystartade företag och företag med stark skuldbelastning. Fördelningen mellan män och kvinnor är relativt jämn. Endast tre procent av företagarna är äldre än 65 år och sju procent har en för-gymnasial utbildning. Gruppen domineras av soloföretagare. Cirka 24 procent av urvalet utgörs av jord- och skogsbrukare. Cirka 14 procent återfinns inom offentliga tjänster. Majoriteten av företagarna driver sin verksamhet i storstäder och täta blandade kommuner.

Tabellens andra kolumn visar en fördelning av företagens totala inkomster 2016, dvs. justerad inkomst av näringsverksamhet inklusive inkomst från anställning. Denna fördelning följer i mångt och mycket fördelningen av antalet företagare i kolumn ett.

⁶⁰ Jag väljer inkomststoppgifter för beskattningsåret 2016 (taxeringsåret 2017) som ett representativt år bland de tre senaste taxeringsåren som kan ligga till grund för trend- eller genomsnittsberäkningar vid fastställandet av SGI 2018 (IFRIDA databasen har data också viss efter-släpning och är tillgängliga först två år bakåt i tiden, $t-2$, för varje enskilt år t). Volatiliteten hos inkomster mellan åren för enskilda näringsidkare är samtidigt relativt hög. Jag har därför genomfört en trendanpassad beräkning av de historiska inkomsterna för åren 2015–2017. Beräkningarna ger liknande kvalitativa slutsatser som för 2016, även om de trendanpassade historiska inkomsterna är något högre till följd av en god utveckling av inkomsterna 2017.

Den tredje kolumnen visar justerad inkomst av näringsverksamhet som andel av den totala inkomsten. För hela urvalet är denna andel 24 procent, vilket innebär att inkomster från företaget i genomsnitt utgör en fjärdedel av den totala inkomsten för företagaren. Dessa andelar varierar dock för de olika bakgrundsfaktorerna. Kombinatörer och nystartade företag har lägre andel än genomsnittet, medan företagare äldre än 65 år är få i antal uppgår deras andel till 40 procent. Andelen av total inkomst som utgörs av inkomst från företaget är vidare högre bland utrikes födda företagare än bland inrikes födda. För företag med anställda härrör merparten av företagarens totala inkomst från verksamheten. Det finns även vissa branschvisa skillnader, där jord- och skogsbrukare har bland de längsta andelarna av total inkomst som härrör från företaget.

Tabell 2.16 Enskilda näringsidkare med fastställd SGI 2018 som hade en inkomst av näringsverksamhet 2016

	Antal/andel	Total inkomst 2016, mnkr	Inkomst av näring som andel av total inkomst
Totalt	77 775	20 082	24 %
Med inkomst från anställning	80 %	17 340	13 %
Nystartade företag 2016	12 %	1 905	19 %
Stark skuldbelastning 2016	12 %	2 458	28 %
Kön			
Män	54 %	11 687	25 %
Kvinnor	46 %	8 395	22 %
Ålder			
–34	18 %	3 302	25 %
35–49	49 %	10 126	22 %
50–64	30 %	6 171	25 %
65–	3 %	484	40 %
Utbildningsnivå			
Förgymnasial	7 %	1 371	40 %
Gymnasial	43 %	8 609	27 %
Eftergymnasial	49 %	10 012	18 %
Okänd	1 %	90	53 %
Födelseland			
Inrikes födda	88 %	17 926	21 %
Utrikes födda	12 %	2 156	44 %
Företagsstorlek, antal anställda			
0	96 %	19 369	22 %
1–4	4 %	657	74 %
5–	0 %	56	82 %
Bransch			
Jordbruk, skogsbruk och fiske	24 %	5 342	14 %
Tillverkning, utvinning och försörjning av el och vatten	5 %	1 095	18 %

	Antal/andel	Total inkomst 2016, mnkr	Inkomst av näring som andel av total inkomst
Byggverksamhet	8 %	1 632	45 %
Handel	7 %	1 348	21 %
Transport och magasinering	3 %	508	48 %
Hotell- och restaurangverksamhet	2 %	290	47 %
Informations- och kommunikationsverksamhet	5 %	991	20 %
Finans- och försäkringsverksamhet	0 %	99	9 %
Fastighetsverksamhet	2 %	450	16 %
Verksamhet inom juridik, ekonomi, vetenskap, teknik	11 %	2 207	25 %
Uthyrning, fastighetservice	3 %	642	35 %
Offentlig förvaltning, utbildning, vård och omsorg	14 %	2 814	16 %
Kultur, nöje och fritid	7 %	1 388	22 %
Annan serviceverksamhet	7 %	1 131	46 %
Övriga och okänd	2 %	144	68 %
Region			
Mycket glea landsbygdskommuner	2 %	315	16 %
Glesa landsbygdskommuner	8 %	1 503	22 %
Tätortsnära landsbygdskommuner	12 %	2 351	25 %
Glesa blandade kommuner	7 %	1 431	20 %
Täta blandade kommuner	33 %	6 608	26 %
Storstadskommuner	24 %	4 720	32 %
Okänd	15 %	3 154	9 %

Källa: FRIDA.

Jämförelse av historiska inkomster med SGI

Att jämföra historiska inkomster som ligger till grund för beräkningen av SGI med fastställd SGI 2018 utifrån registerbaserade mikrodata ger sannolikt en ofullständig bild. Försäkringskassan samlar in en stor mängd ytterligare uppgifter från företagen vid de olika bedömningar som görs för att fastställa SGI. Exempel på dessa är preliminära deklARATIONER, användning av jämförelseinkomst för nystartade företag under uppbyggnadsfasen av verksamheten med anställdas inkomster som utför motsvarande arbetsuppgifter, skyddad SGI vid ändrade förvärvsförhållanden och tillfälligt minskad inkomst, stark skuldbelastning m.m. En annan viktig aspekt är att försäkrade med en SGI 2018 sannolikt har haft perioder av sjukdom eller föräldraledighet under tidigare år, vilket innebär att företagarnas inkomst av näringsverksamhet kan vara påverkad av att delar av inkomst av näringsverksamhet kan utgöras av ersättning från Försäkringskassan. Dessa

faktorer medför att historiska inkomster kan förväntas vara lägre än fastställd SGI.

Riksrevisionen (2018) konstaterar genom en intervjuundersökning att historiska uppgifter inte upplevs återspegla företagens inkomster och nuvarande ekonomiska situation på ett rättvisande sätt eftersom underlagen bedöms vara gamla och daterade.⁶¹ Den taxerade inkomsten, med ibland upp till två år gamla uppgifter, kan vara missvisande för utvecklingen i företaget. Utifrån datamaterial från bl.a. Försäkringskassan kommer studien fram till att SGI genomsnittligt är högre än historisk inkomst vid beräkningen av föräldrapenningen för enskilda näringsidkare – cirka 60 000 kronor för kvinnor respektive 45 000 kronor för män. Jämfört med anställda och delägare i fåmansföretag har enskilda näringsidkare störst spridning och skevhet i differensen, vilket tolkas som att det är lättast för anställda att förut säga vilken SGI de kommer att få utifrån historisk inkomst.

Utifrån vårt datamaterial har vi jämfört de *historiska* inkomsterna från 2016 med fastställd SGI 2018. Det finns tre olika inkomsttak vid beräkning av olika ersättningar. I sjukpenningförsäkringen är arbetsinkomster över 8 prisbasbelopp inte sjukpenninggrundande. Vid beräkning av den SGI som ska läggas till grund för beräkning av tillfällig föräldrapenning vid vård av barn är inkomsttaket 7,5 prisbasbelopp (detsamma gäller graviditetspenning) och för föräldrapenning gäller däremot ett inkomsttak som uppgår till 10 prisbasbelopp.⁶²

Resultaten från den övre panelen av tabell 2.17 visar att justerad inkomst av näringsverksamhet, plus inkomst av anställning, för 2016 *på företagsnivå* har en differens från SGI 2018 som uppgår till cirka 4 miljarder kronor, eller en genomsnittlig differens på cirka 52 000 kronor.⁶³ Denna genomsnittliga skillnad är cirka 65 000 kronor för kvinnor respektive 41 000 kronor för män. Resultaten är därmed i linje med Riksrevisionens (2018) beräkningar.

Som det påpekades tidigare påverkas företagarnas totala arbetstid och inkomst av näringsverksamhet av perioder av sjukdom eller föräldraledighet under ett visst år. Därför kompletteras justerad inkomst av näringsverksamhet med sjuk- och föräldrapenning för 2016, dvs. jämförelseåret för fastställd SGI 2018, som finns tillgänglig i data-

⁶¹ Riksrevisionen (2018), "Fastställande av föräldrapenning för egenföretagare", (RiR 2018:1).

⁶² Från och med 1 juli 2018 är den högsta sjukpenninggrundande inkomsten 8 prisbasbelopp (tidigare 7,5 prisbasbelopp). Jag antar i analysen ett SGI-tak på 8 prisbasbelopp för 2018.

⁶³ Justerad inkomst används för att komma så nära Försäkringskassans beräkningsmodell som möjligt. Differenser mellan "otakade" inkomster och SGI ger inte nämnvärt annorlunda resultat.

basen. Eftersom det i definitionen av den justerade inkomsten bortses från sjukpenning som är hänförlig till näringsverksamheten, räknas denna tillbaka i utbetalningarna. I databasen ingår dessutom information om övriga utbetalningar av sjukpenning till enskilda näringsidkare, sannolikt från anställning, samt utbetalningar av föräldrapenning och tillfällig föräldrapenning. De absolut flesta företagare i vårt datamaterial som har varit föräldralediga har haft utbetalningar från tillfällig föräldrapenning. Utbetalningarna från sjukpenning, föräldrapenning och tillfällig föräldrapenning har vidare uppräknats från 80 till 100 procent för att motsvara inkomst av näringsverksamhet och takbeloppen för SGI.⁶⁴ När hänsyn tas till sjuk- och föräldrapenning för 2016 blir differensen mellan justerad inkomst av näringsverksamhet, inklusive inkomst från anställning, för 2016 och fastställd SGI 2018 cirka 1,8 miljarder kronor.

Som det nämndes ovan påverkas fastställandet av SGI även av bl.a. jämförelseinkomster och SGI-skydd, vilket medför att differenserna förväntas bli ännu lägre.

Som en känslighetsanalys har vi utfört samma beräkningar för fastställd SGI 2017 där historiska inkomster baseras på referensåret 2015. En liknande bild och differenser uppstår även vid dessa beräkningar.

Jämförelse av faktiska inkomster med SGI

Eftersom vi har data gällande inkomster 2018 i FRIDA utför vi nedan även en jämförelse mellan *utfallsinkomster* 2018 och fastställd SGI 2018, där samma urval individer med historiska inkomster 2016 följs upp (78 000 enskilda näringsidkare), för att se hur nära faktiska inkomster ligger de förväntade inkomsterna när SGI fastställdes år 2016.

Tabell 2.17 redovisar resultaten i den nedre panelen. Differenserna, såväl i nivå (3,5 miljarder kronor) som i genomsnitt (45 000 kronor), är lägre jämfört med historiska inkomster från 2016. Då individerna har ansökt om fastställande av SGI 2018 i samband med sjukdom eller föräldraledighet tar vi även här hänsyn till sjuk- och föräldrapenning från 2018. Differensen mellan justerad inkomst av näringsverksamhet, inklusive inkomst från anställning, för 2018 och fast-

⁶⁴ Här bör det nämnas att denna uppräkning är generaliserad och att det finns ytterligare skillnader mellan de olika ersättningarna.

ställd SGI 2018 blir drygt 300 miljoner kronor när hänsyn tas till sjuk- och föräldrapenning.

Sammantaget blir slutsatsen att SGI återspeglar väl företagens faktiska inkomster vid tidpunkten när SGI fastställdes.

Tabell 2.17 Differens mellan justerad inkomst av näringsverksamhet plus inkomst av anställning och fastställd SGI 2018

	Antal	Summa, mnkr	Genomsnitt	Median
Historisk inkomst				
Inkomst 2016	77 775	20 082	258 207	298 553
SGI 2018		24 108	309 976	360 000
Differens inkomst		-4 026	-51 769	-11 567
Män	41 782	-1 698	-40 638	0
Kvinnor	35 993	-2 328	-64 690	-27 950
Sjukpenning hänförlig till verksamheten	4 922	232	47 045	18 176
Övrig sjukpenning	9 215	636	69 049	36 220
Föräldrapenning	34 528	1 342	38 875	19 519
Differens total		-1 816		
Faktisk inkomst				
Inkomst 2018	77 775	20 615	265 057	308 736
SGI 2018		24 108	309 976	360 000
Differens inkomst		-3 494	-44 919	-4 897
Män	41 782	-1 556	-37 245	0
Kvinnor	35 993	-1 937	-53 829	-19 686
Sjukpenning hänförlig till verksamheten	10 216	407	39 827	17 852
Övrig sjukpenning	20 168	1 130	56 045	29 243
Föräldrapenning	46 114	1 643	35 628	18 824
Differens total		-313		

Källa: FRIDA.

Tabell 2.18 redovisar motsvarande skillnader mellan inkomst av näringsverksamhet (resultat) och SGI för 2018. Skillnaden för inkomst av näringsverksamhet (resultat) är 5,1 miljarder kronor respektive 3,1 miljarder kronor när utbetalningarna för sjuk- och föräldrapenningen tas med i beräkningen.

Tabell 2.18 Differens mellan inkomst av näringsverksamhet (resultat, R44) plus inkomst av anställning och fastställd SGI år 2018

	Antal	Summa, mnkr	Genomsnitt	Median
Historisk inkomst				
Inkomst 2016	77 775	19 043	244 852	279 242
SGI 2018		24 108	309 976	360 000
Differens inkomst		-5 065	-65 125	-19 221
Män	41 782	-2 286	-54 715	-3 490
Kvinnor	35 993	-2 779	-77 208	-38 628
Sjukpenning hänförlig till verksamheten (ingår i resultatet)				
Övrig sjukpenning	9 215	636	69 049	36 220
Föräldrapenning	34 528	1 342	38 875	19 519
Differens total		-3 086		
Faktisk inkomst				
Inkomst 2018	77 775	19 548	251 347	290 083
SGI 2018		24 108	309 976	360 000
Differens inkomst		-4 560	-58 629	-13 528
Män	41 782	-2 153	-51 518	0
Kvinnor	35 993	-2 407	-66 884	-28 816
Sjukpenning hänförlig till verksamheten (ingår i resultatet)				
Övrig sjukpenning	20 168	1 130	56 045	29 243
Föräldrapenning	46 114	1 643	35 628	18 824
Differens total		-1 787		

Källa: FRIDA.

Utöver de observerade skillnaderna ovan och de olika bedömningar vid SGI-handläggningen för enskilda näringsidkare kan det även finnas data- och definitionsmässiga begränsningar i det material vi använder:

- Utifrån tillgängliga data kan det inte avgöras om skillnaden mellan den totala inkomsten och SGI uppkommer till följd av framtida bedömningar av företagets situation baserade på inkomst av näringsverksamhet eller inkomst av anställning. Även om inkomst av näringsverksamhet kan i datamaterialet särskiljas från inkomst av anställning, kan inte underlaget för beräkningen av SGI på samma sätt separeras, dvs. om det kommer från ”SGI-A” eller ”SGI-B”.
- Även om inkomst av näringsverksamhet (resultat) hämtas från Skatteverkets deklarationsblanketter, kan det vara så att inkomst från anställning och vad som ingår i den kan variera mellan olika databaser, vilket gör att skillnader kan uppstå.

- Vi saknar även information om antal arbetade timmar och en uppskattad årsarbetstid i våra data för att bättre fånga grupper med tidsbegränsade anställningar m.m.

Avgränsad företagspopulation

Vi har tittat på differensen mellan inkomster och SGI för den avgränsade gruppen av företag som har inkomst av aktiv näringsverksamhet och omsättning som överstiger 100 000 kronor.

Det finns 24 370 enskilda näringsidkare i denna grupp med en historisk inkomst 2016 och en fastställd SGI 2018 som överstiger golvet på 24 procent av prisbasbeloppet 2018, och för vilka SGI har förändrats jämfört med SGI föregående år.

Tabell 2.19 visar att även om skillnaden i *genomsnitt* mellan inkomster och SGI blir mindre än urvalet i föregående avsnitt där alla företag ingår.

Tabell 2.19 Differens mellan justerad inkomst av näringsverksamhet plus inkomst av anställning och fastställd SGI 2018, företag med inkomst av aktiv näringsverksamhet och omsättning som överstiger 100 tkr

	Antal	Summa, mnkr	Genomsnitt	Median
Historisk inkomst				
Inkomst 2016	24 370	5 767	236 644	253 617
SGI 2018		6 840	280 670	315 800
Differens inkomst		-1 073	-44 025	-17 715
Män	14 995	-604	-40 263	-10 948
Kvinnor	9 375	-469	-50 042	-25 543
Sjukpenning hänförlig till verksamheten	3 242	118	36 461	15 533
Övrig sjukpenning	1 436	89	61 773	30 888
Föräldrapenning	9 001	316	35 074	17 724
Differens total		-550		
Faktisk inkomst				
Inkomst 2018	24 370	5 870	240 861	261 054
SGI 2018		6 840	280 670	315 800
Differens inkomst		-970	-39 809	-11 320
Män	14 995	-592	-39 457	-5 845
Kvinnor	9 375	-378	-40 371	-18 549
Sjukpenning hänförlig till verksamheten	7 942	276	34 792	17 273
Övrig sjukpenning	2 772	135	48 771	23 979
Föräldrapenning	12 932	428	33 120	18 104
Differens total		-130		

Källa: FRIDA.

Nystartade företag 2016

Jag har även tittat på differensen mellan inkomster och SGI för den avgränsade gruppen av nystartade företag 2016. Dessa företag är under uppbyggnadsskede 2018 samtidigt som jag har information om deras inkomster och ersättningar från 2016. Det finns 7 651 enskilda näringsidkare i denna grupp med historisk inkomst 2016 och med fastställd SGI 2018. Tabell 2.20 visar att de *genomsnittliga* skillnaderna mellan inkomster och SGI är större för nystartade jämfört med ovan analyserade grupper av företag. Det kan tolkas som att övergångsreglerna för nystartade företag är relativt gynnsamma.

Tabell 2.20 Differens mellan justerad inkomst av näringsverksamhet plus inkomst av anställning och fastställd SGI 2018, nystartade företag 2016

	Antal	Summa, mnkr	Genomsnitt	Median
Historisk inkomst				
Inkomst 2016	7 651	1 900	248 312	289 688
SGI 2018		2 425	316 940	360 300
Differens inkomst		-525	-68 629	-22 600
Män	3 802	-197	-51 837	0
Kvinnor	3 849	-328	-85 215	-50 769
Sjukpenning hänförlig till verksamheten	191	9	46 796	24 460
Övrig sjukpenning	988	57	57 356	28 240
Föräldrapenning	3 816	158	41 357	21 547
Differens total		-302		
Faktisk inkomst				
Inkomst 2018	7 651	1 994	260 586	300 779
SGI 2018		2 425	316 940	360 300
Differens inkomst		-431	-56 354	-13 233
Män	3 802	-159	-41 757	0
Kvinnor	3 849	-272	-70 772	-33 328
Sjukpenning hänförlig till verksamheten	708	29	41 080	17 415
Övrig sjukpenning	1 727	90	52 283	29 025
Föräldrapenning	5 499	230	41 910	22 823
Differens total		-81		

Källa: FRIDA.

2.9.8 Sammanfattande slutsatser

I detta avsnitt har jag tittat på enskilda näringsidkare utifrån en registerbaserad mikrodatabas över tid.

Resultaten visar att gruppen enskilda näringsidkare i hög grad har inkomst av anställning utöver sin inkomst av näringsverksamhet. Cirka 10 procent av de enskilda näringsidkare som analyseras är nystartade företag. Omkring 10 procent är företag med stark skuldbelastning. Gruppen företagare har i huvudsak en gymnasial utbildning och domineras av inrikes födda. Ungefär 97 procent av företagen saknar anställda.

Även om företagets överskott ökar över tid så ökar underskotten i större utsträckning, vilket ger en minskande nettoinkomst över tid. De skatterättsliga dispositionerna och särskilt de outnyttjade underskott från föregående år som bortses vid beräkningen av fastställandet av SGI är relativt betydande.

Det finns en relativt liten andel enskilda näringsidkare med överskott av näringsverksamhet som har outnyttjade underskott från föregående år. Det gäller även beloppen. Underskott av näringsverksamhet är däremot högt korrelerad med outnyttjat underskott från föregående år, dvs. det är i hög utsträckning samma företag som har återkommande underskott. En justering av inkomst av näringsverksamhet med outnyttjat underskott från föregående år (R47+R44, blankett NE) bör inte i någon större utsträckning påverka överskott av näringsverksamhet, samtidigt som den neutraliserar underskott av näringsverksamhet.

Jag har presenterat och tittat på fördelningen av inkomster för ett antal alternativ för såväl hela gruppen företagare som för undergruppen med aktiva inkomster från näringsverksamhet och med en minimigräns på omsättningen. De alternativ som täcker genomsnitt av högsta inkomster över ett antal år är att föredra med tanke på enskilda näringsidkares ojämna inkomster och investeringsplaner.

Jag observerar att historisk justerad inkomst av näringsverksamhet inklusive inkomst från anställning för 2016 i genomsnitt är omkring 50 000 kronor, eller totalt 4 miljarder kronor, lägre än fastställd SGI 2018 per företagare (denna skillnad är något större när jag tittar på inkomst av näringsverksamhet). Det gäller för både män och kvinnor och resultaten är överensstämmande vid analys av fastställd SGI för 2017. När hänsyn tas till företagarnas historik av sjukdom

och föräldraledighet 2016 så halveras denna skillnad och uppgår till cirka 2 miljarder kronor. Ett antal övriga bedömningar såsom jämförelseinkomst, skydd av SGI m.fl. görs vid fastställandet av SGI, men är inte möjliga att genomföra med uppgifterna i databasen.

En jämförelse av faktiska inkomster och ersättningar 2018 med fastställd SGI 2018 visar på en skillnad på cirka 300 miljoner kronor, vilket medför att prognostiserad SGI och utfallsinkomster ligger relativt nära varandra.

Jag har särskilt analyserat nystartade företag. Analysen visar att många företag som startade 2012 upphör efter några år. Om företagen har en bra utveckling omvandlas dessa samtidigt i betydande del till aktiebolag (fåmansföretag). Bland de som fortsätter driva sitt företag som enskild näringsidkare är inkomst av näringsverksamhet i genomsnitt låg och utvecklas svagt under observationsperioden 2012 till 2018. Många av företagen är dock kombinatorer och deras totala inkomst skiljer sig inte nämnvärt från de etablerade företagen. Omsättningen är också hög och ökande över tid, samtidigt som företagen även verkar ha höga kostnader. Analysen visar att cirka en sjundedel av alla nystartade företag fick SGI fastställd 2018. De fick i genomsnitt högre SGI än de övriga företagen trots att de har liknande totala inkomster, vilket kan förklaras av relativt höga jämförelseinkomster bland nystartade företag.

2.10 Data och beskrivande analys för delägare i handels- och kommanditbolag

2.10.1 Data och beskrivande statistik

I föregående kapitel lades fokus på förhållandena för enskilda näringsidkare. Eftersom skattereglerna för fysiska personer som är delägare i handels- och kommanditbolag i hög grad är harmoniserade med reglerna för enskilda näringsidkare redovisas här en kortfattad analys även för delägare i handels- och kommanditbolag.

Analysen baseras på samma databas som för enskilda näringsidkare, FRIDA-databasen (FöretagsRegister och IndividDAtabas). I analysen används information för fysiska personer som är delägare i handels- och kommanditbolag (deklarationsbilagan N3A) för perioden 2008–2018.

Databasen avgränsas till företagare som är äldre än 18 år. Efter matchning av företagsdata och individbaserade data samt borttagande av vissa ogiltiga värden består dataunderlaget av 100 390 delägare i handels- och kommanditbolag 2018.

Cirka 40 procent av alla delägare var kvinnor medan 60 procent var män. Knappt 20 procent var födda utomlands. Personer över 50 år dominerar bland delägarna. Beträffande utbildningsnivå var de största grupperna personer med antingen gymnasial utbildning, knappt 41 procent, eller med eftergymnasial utbildning, knappt 44 procent. Resterande 15 procent har förgymnasial utbildning. Företagen är små och ungefär 90 procent har inga anställda.

En majoritet av delägarna, 66 procent, var kombinatorer, dvs. de har en inkomst från anställning utöver inkomst från näringsverksamhet.

Endast 4 procent av delägarna i handels- och kommanditbolag är aktiva inom *Jordbruk, skogsbruk och fiske*. Den största andelen delägare återfinns inom *Handel* samt *Verksamhet inom juridik, ekonomi*, 14 respektive 13 procent av alla delägare. Knappt 80 procent av delägarna bodde i ”täta blandade kommuner” eller i ”storstadskommuner”.

I mångt och mycket finns det därmed betydande likheter mellan handels- och kommanditbolagens delägare och enskilda näringsidkare med avseende på de flesta individ- och företags specifika faktorer som beskrivs ovan. Skillnaden mellan företagsformerna berör huvudsakligen branschammansättningen, där kollektivet enskilda näringsidkare domineras av jord- och skogsbrukare.

2.10.2 En översikt av inkomster för delägare i handels- och kommanditbolag

Justerad inkomst av näringsverksamhet

I detta avsnitt visas deskriptiv statistisk över den deklarerade inkomsten av näringsverksamhet (nettoinkomst, dvs. resultat före skatt, men efter avdrag för exempelvis kostnader, avgifter och avsättningar).

Tabell 2.21 visar den totala inkomsten av näringsverksamhet uppdelad på överskott och underskott i näringsverksamheten samt för företagare som inte redovisat något resultat för åren 2016–2018. För de tre åren uppgick det samlade underskottet till mellan 4,1 och 4,2 miljarder kronor medan det samlade överskottet uppgick till mellan 5,4 och 4,8 miljarder kronor.

Tabell 2.21 Inkomst av näringsverksamhet (skattemässigt resultat)

	2016		2017		2018	
	Antal, tusen	Inkomst, mnkr	Antal, tusen	Inkomst, mnkr	Antal, tusen	Inkomst, mnkr
Överskott		5 442		5 168		4 792
Aktiv	41	5 318	38	5 036	35	4 692
Passiv	3	124	2	132	2	100
Underskott		-4 086		-4 140		-4 199
Aktiv	29	-3 340	28	-3 411	26	-3 428
Passiv	8	-746	8	-729	8	-771
Noll	33	0	30	0	29	0
Totalt	114	1 356	106	1 027	100	593

Källa: FRIDA.

Tabell 2.22 redovisar de skatterättsliga dispositioner samt utnyttjat underskott från föregående år som ligger till grund för beräkning av SGI enligt dagens regelverk och rättspraxis. Försäkringskassan gör en omräkning av det deklarerade resultatet från delägarrätten med hänsyn till skatterättsliga dispositionerna och utnyttjat underskott från föregående år för att bestämma SGI. Den *justerade inkomsten* beräknas i denna analys som det deklarerade resultatet justerad för de poster som redovisas i tabell 2.22.

Tabellen visar att de utnyttjade underskotten från föregående år har en stor betydelse för den justerade inkomsten som SGI baseras på och uppgick 2018 till drygt 3 miljarder kronor. De övriga skattemässiga justeringarna står för drygt minus 500 miljoner kronor. Den deklarerade inkomsten av näringsverksamhet justeras i genomsnitt med cirka 25 000 kronor per delägare inför beräkningen av SGI.

Tabell 2.22 Skatterättsliga dispositioner och outnyttjat underskott från föregående år vid beräkningen av SGI, mnkr

	Deklaration/ justering	2016	2017	2018
Outnyttjat underskott från föregående år	-/+	3 272	3 248	3 272
Återföring av periodiseringsfond	+/-	-680	-646	-615
Avsättning till periodiseringsfond	-/+	574	545	515
Ökning av expansionsfond	-/+	172	169	133
Minskning av expansionsfond	+/-	-209	-201	-179
Medgivna avdrag för egenavgifter och särskild löneskatt föregående beskattningsår	+/-	-1 423	-1 368	-1 310
Påförda egenavgifter och särskild löneskatt enligt slutskattebesked	-/+	1 091	1 058	1 008
Sjukpenning hänförlig till näringsverksamheten	+/-	-88	-82	-76
Summa, mnkr		2 709	2 724	2 747
Genomsnitt per företag, kronor		53 501	56 866	59 196

Källa: FRIDA.

Alternativa inkomstunderlag

I detta avsnitt redogörs för en översikt av inkomstunderlag utifrån olika alternativa beräkningssätt.⁶⁵ I det första alternativet analyseras inkomsten för 2018, medan i det andra alternativet tas det maximala inkomstvärdet mellan åren 2017 och 2018. I det tredje alternativet anpassas inkomsten till en trend över de senaste tre åren. Om en uppåtgående eller nedåtgående trend observeras blir inkomsten lika med inkomsten för 2018. När det inte finns någon trend görs en genomsnittsberäkning över dessa tre år. Detta alternativ återspeglar närmast Försäkringskassans sätt att justera inkomst av näringsverksamhet vid beräkningen av SGI. I det fjärde alternativet beräknas inkomsten som ett genomsnitt över de senaste fyra åren. Det femte alternativet använder genomsnittet av de två högsta av de tre senaste beskattningsårens inkomster som slutligen följs av genomsnittet av de tre högsta av de fem senaste beskattningsårens inkomster.

⁶⁵ Såväl inkomster från näringsverksamhet som från anställning är uppräknade till 2018 års prisnivå med respektive års prisbasbelopp.

Tabell 2.23 visar den justerade inkomsten vid beräkningen av SGI för de olika alternativen. Panel A visar den justerade inkomsten av näringsverksamheten medan den justerade inkomsten i Panel B slås ihop med inkomst från anställning.

Den totala inkomsten som visas i Panel B, det vill säga inklusive inkomst av tjänst, är i genomsnitt fyra till fem gånger högre jämfört med inkomsten av enbart näringsverksamhet i Panel A. Inkomsterna är även relativt jämförbara med dem för enskilda näringsidkare.

Tabell 2.23 Justerad inkomst av näringsverksamhet enligt dagens regelverk, alla delägare i handels- och kommanditbolag

	Genomsnitt	25:e percentil	50:e percentil	75:e percentil
A Justerad inkomst				
Inkomst 2018	33 267	-550	0	15 495
Högst inkomst 2017–2018	54 082	0	0	42 464
Trendanpassad	35 598	-895	0	24 025
Genomsnitt 2015–2018	35 068	-857	0	35 654
Genomsnitt av två högsta inkomsterna 2016–2018	51 050	0	0	45 020
Genomsnitt av tre högsta inkomsterna 2014–2018	57 343	0	535	59 771
B Justerad inkomst plus inkomst av anställning				
Inkomst 2018	275 981	28 350	242 468	431 962
Högst inkomst 2017–2018	312 728	67 000	288 996	458 962
Trendanpassad	277 544	40 865	244 559	428 681
Genomsnitt 2015–2018	273 535	63 543	245 758	415 373
Genomsnitt av två högsta inkomsterna 2016–2018	303 903	71 541	277 735	446 655
Genomsnitt av tre högsta inkomsterna 2014–2018	312 428	93 237	286 105	446 721

Källa: FRIDA.

Tabell 2.24 visar genomsnittet och fördelningen av det beskattningsbara resultatet från näringsverksamheten (med och utan inkomst av anställning) för de olika alternativen. Jag har tidigare observerat att de justeringar som sker för beräkningen av SGI uppgår till omfattande belopp och cirka 25 000 kronor per företag jämfört med inkomst av näringsverksamhet, en effekt som återspeglas i olikheterna mellan inkomstvärdena mellan dessa två tabeller.

**Tabell 2.24 Inkomst av näringsverksamhet (resultat),
alla delägare i handels- och kommanditbolag**

	Genomsnitt	25:e percentil	50:e percentil	75:e percentil
A Inkomst av näringsverksamhet				
Inkomst 2018	5 904	-6 509	0	18 546
Högst inkomst 2017–2018	24 928	-2 682	0	42 766
Trendanpassad	7 248	-6 522	0	23 806
Genomsnitt 2015–2018	9 007	-6 078	0	38 011
Genomsnitt av två högsta inkomsterna 2016–2018	23 322	-3 641	0	45 305
Genomsnitt av tre högsta inkomsterna 2014–2018	31 900	-2 582	0	59 218
B Inkomst av näringsverksamhet plus inkomst av anställning				
Inkomst 2018	248 617	21 734	235 474	424 159
Högst inkomst 2017–2018	283 449	55 911	277 852	450 547
Trendanpassad	249 386	31 315	237 289	420 199
Genomsnitt 2015–2018	247 474	54 732	238 351	408 371
Genomsnitt av två högsta inkomsterna 2016–2018	276 023	60 480	267 959	437 655
Genomsnitt av tre högsta inkomsterna 2014–2018	286 452	82 032	276 469	437 755

Källa: FRIDA.

2.10.3 Underskott av näringsverksamhet

Som tidigare visats redovisar en relativ stor del av delägarna i handels- och kommanditbolag ett skattemässigt underskott av näringsverksamhet. Nedan undersöker jag delägarnas underskott samt utnyttjade underskott från föregående år.

Tabell 2.25 visar antalet delägare med inkomst av näringsverksamhet, uppdelad på överskott och underskott, samt utnyttjat underskott från föregående år och fördelade på olika inkomstintervall. Av cirka 38 000 delägare med överskott av näringsverksamhet finns knappt 2 000 delägare, eller cirka 5 procent, som har utnyttjat underskott från föregående år. Denna andel är som högst i de lägsta inkomstintervallen. Det finns emellertid en betydligt högre andel, omkring 75 procent, av delägarna med underskott av näringsverksamhet som samtidigt har utnyttjat underskott från föregående år.

Tabell 2.25 Inkomst av näringsverksamhet (resultat) och outnyttjade underskott från föregående år, antal

Inkomstintervall, tkr	Outnyttjat underskott	Överskott	Outnyttjat underskott	Underskott
0–10	850	9 774	6 620	11 107
10–50	522	8 070	8 254	10 805
50–100	217	4 787	3 469	4 189
100–150	81	3 286	1 674	2 005
150–200	24	2 607	1 045	1 230
200–250	32	2 144	700	812
250–300	17	1 730	496	581
300–400	18	2 443	706	796
400–500	14	1 617	509	574
500–	9	1 131	1 568	1 795
Totalt	1 784	37 589	25 041	33 894

Källa: FRIDA.

Tabell 2.26 visar motsvarande belopp i miljoner kronor för de olika inkomstintervallen. Outnyttjade underskott från föregående år utgör knappt en procent bland delägarna som har överskott av näringsverksamhet och det är koncentrerat i de lägsta inkomstintervallen. För delägare med underskott av näringsverksamhet uppgår outnyttjade underskott från föregående år till cirka 75 procent i de flesta inkomstintervallen.⁶⁶

Tabell 2.26 Inkomst av näringsverksamhet (resultat) och outnyttjade underskott från föregående år, belopp i miljoner kronor

Inkomstintervall, tkr	Outnyttjat underskott	Överskott	Outnyttjat underskott	Underskott
0–10	11	28	36	40
10–50	14	209	195	271
50–100	8	351	222	297
100–150	3	407	188	246
150–200	2	455	164	212
200–250	3	481	144	182
250–300	1	474	124	160
300–400	1	844	223	274
400–500	1	720	207	256
500–	1	822	1 701	2 261
Totalt	43	4 792	3 204	4 199

Källa: FRIDA.

⁶⁶ Det finns även 444 delägare i handels- och kommanditbolag som har outnyttjade underskott från föregående år som uppgår till 25 miljoner kronor bland de 28 907 med noll inkomst av näringsverksamhet.

I tabell 27 nedan visas underskott av näringsverksamhet uppdelad på bransch. Jag väljer att endast redovisa underskott av inkomst av näringsverksamhet (resultat) då det råder en hög korrelation mellan dessa underskott och outnyttjat underskott från föregående år (se föregående tabell). Det konstaterats att medan antalet delägare som driver företag inom *Jordbruk, skogsbruk och fiske* står för cirka 45 procent, står underskotten för cirka 55 procent av de totala underskotten i populationen. Cirka 16 procent av delägarna med underskott driver företag inom *Handel och Kultur, nöje och fritid*.

Tabell 2.27 Underskott av inkomst av näringsverksamhet, andelar efter bransch

	Antal	Underskott
Totalt (antal och mnkr)	33 894	4 199
Bransch		
Jordbruk, skogsbruk och fiske	6,5 %	17,3 %
Tillverkning, utvinning och försörjning av el och vatten	7,3 %	5,1 %
Byggverksamhet	4,6 %	3,2 %
Handel	15,9 %	14,7 %
Transport och magasinering	2,1 %	1,9 %
Hotell- och restaurangverksamhet	3,5 %	3,7 %
Informations- och kommunikationsverksamhet	6,4 %	2,9 %
Finans- och försäkringsverksamhet	1,0 %	1,7 %
Fastighetsverksamhet	4,6 %	8,0 %
Verksamhet inom juridik, ekonomi, vetenskap, teknik	10,4 %	7,3 %
Uthyrning, fastighetsservice	3,6 %	2,5 %
Offentlig förvaltning, utbildning, vård och omsorg	9,7 %	5,9 %
Kultur, nöje och fritid	15,5 %	18,4 %
Annan serviceverksamhet	2,5 %	2,0 %
Övriga och okänd	6,2 %	5,3 %

Källa: FRIDA.

2.10.4 Jämförelse mellan inkomster och fastställd SGI

Jämförelse av historiska inkomster med SGI

Varje årgång av FRIDA databasen innehåller information om fastställd SGI vilket ger möjlighet att observera förändringar av SGI mellan olika år. Baserat på dataunderlaget har jag genomfört en historisk överblick av delägare i handels- och kommanditbolag med fastställd

SGI 2018 som fanns med och hade en (historisk) inkomst av näringsverksamhet 2016. Detta ger ett urval på cirka 9 500 delägare. Dessa *historiska* inkomster från 2016 jämförs med fastställd SGI 2018.

Resultaten från den övre panelen av tabell 2.28 visar att justerad inkomst av näringsverksamhet, plus inkomst av anställning för år 2016 har en differens från SGI 2018 som uppgår till cirka 500 miljoner kronor, eller en genomsnittlig differens på cirka 53 000 kronor per delägare.⁶⁷ Denna genomsnittliga skillnad är cirka 66 000 kronor för kvinnor respektive 44 000 kronor för män.

Den totala inkomsten av näringsverksamhet påverkas även av perioder av sjukdom eller föräldraledighet under ett visst år. Därför kompletteras justerad inkomst av näringsverksamhet med sjuk- och föräldrapenning för 2016. Eftersom det i definitionen av den justerade inkomsten bortses från sjukpenning som är hänförlig till näringsverksamheten, räknas denna tillbaka i utbetalningarna. I databasen ingår dessutom information om övriga sjukpenningutbetalningar till delägarna samt utbetalningar av föräldrapenning. Sjuk- och föräldrapenning har vidare uppräknats från 80 till 100 procent för att motsvara inkomst av näringsverksamhet och takbeloppen för SGI.⁶⁸ När hänsyn tas till sjuk- och föräldrapenning för 2016 blir differensen 245 miljoner kronor mellan 2016 års justerade inkomst av näringsverksamhet (inklusive inkomst från anställning) och fastställd SGI 2018.

Fastställandet av SGI påverkas även av bl.a. jämförelseinkomster och SGI-skydd, vilket medför att differenserna kan förväntas bli ännu lägre.

Jämförelse av faktiska inkomster med SGI

Eftersom data över inkomster 2018 finns går det också att jämföra *utfallsinkomster* 2018 med fastställd SGI för 2018, där samma urval individer med historiska inkomster 2016 följs upp (9 500 delägare), för att se hur nära de faktiska inkomsterna ligger de förväntade inkomsterna då SGI fastställdes 2016.

⁶⁷ Justerad inkomst används för att komma så nära Försäkringskassans beräkningsmodell som möjligt.

⁶⁸ Här bör det nämnas att denna uppräkning är generaliserad och att det finns ytterligare skillnader mellan de olika ersättningarna.

Tabell 2.28 redovisar resultaten i den nedre panelen. Då delägarna har ansökt om fastställande av SGI 2018 i samband med sjukdom eller föräldraledighet tar jag även här hänsyn till sjuk- och föräldrapenning från 2018. Differensen mellan justerad inkomst av näringsverksamhet, inklusive inkomst från anställning, för 2018 och fastställd SGI 2018 blir drygt 49 miljoner kronor när hänsyn tas till sjuk- och föräldrapenning. Detta tyder på att SGI väl återspeglar delägarnas ekonomi vid tidpunkten då de begärde att få SGI fastställd.

Tabell 2.28 Differens mellan justerad inkomst av näringsverksamhet plus inkomst av anställning och fastställd SGI 2018

	Antal	Summa, mnkr	Genomsnitt	Median
Historisk inkomst				
Inkomst 2016	9 414	2 483	263 746	315 403
SGI 2018		2 983	316 868	364 000
Differens inkomst		-500	-53 122	-3 251
Män	5 491	-241	-43 914	0
Kvinnor	3 923	-259	-66 012	-20 576
Sjukpenning hänförlig till verksamheten	392	22	55 171	26 539
Övrig sjukpenning	1 137	79	69 672	36 183
Föräldrapenning	4 025	155	38 489	18 859
Differens total		-244		
Faktisk inkomst				
Inkomst 2018	9 414	2 538	269 635	327 958
SGI 2018		2 983	316 868	364 000
Differens inkomst		-445	-47 233	0
Män	5 491	-214	-39 060	0
Kvinnor	3 923	-230	-58 674	-15 677
Sjukpenning hänförlig till verksamheten	836	37	43 910	22 439
Övrig sjukpenning	2 704	152	56 381	30 049
Föräldrapenning	5 635	206	36 611	19 088
Differens total		-49		

Källa: FRIDA.

Tabell 2.29 redovisar motsvarande skillnader mellan inkomst av näringsverksamhet (resultat) och SGI för 2018. Skillnaden för inkomst av näringsverksamhet (resultat) är 543 miljoner kronor respektive 308 miljoner kronor när utbetalningarna för sjuk- och föräldrapenningen tas med i beräkningen.

Tabell 2.29 Differens mellan inkomst av näringsverksamhet (resultat) plus inkomst av anställning och fastställd SGI 2018

	Antal	Summa, mnkr	Genomsnitt	Median
Historisk inkomst				
Inkomst 2016	9 414	2 440	259 230	309 859
SGI 2018		2 983	316 868	364 000
Differens inkomst		-543	-57 638	-3 537
Män	5 491	0	-47 304	0
Kvinnor	3 923	0	-72 103	-24 753
Sjukpenning hänförlig till verksamheten				
Övrig sjukpenning	1 137	79	69 672	36 183
Föräldrapenning	4 025	155	38 489	18 859
Differens total		-308		
Faktisk inkomst				
Inkomst 2018	9 414	2 502	265 728	322 060
SGI 2018		2 983	316 868	364 000
Differens inkomst		-481	-51 140	0
Män	5 491	-228	-41 570	0
Kvinnor	3 923	-253	-64 536	-18 099
Sjukpenning hänförlig till verksamheten				
Övrig sjukpenning	2 704	152	56 381	30 049
Föräldrapenning	5 635	206	36 611	19 088
Differens total		-123		

Källa: FRIDA.

2.10.5 Sammanfattande slutsatser

I detta avsnitt redogörs för en kortfattad analys av delägare i handels- och kommanditbolag, en grupp som uppgår till drygt 100 000 delägare 2018.

Resultaten visar att delägare i handels- och kommanditbolag i många avseenden liknar enskilda näringsidkare beträffande de flesta individ- och företagsspecifika faktorer som observeras i datamaterialet. Skillnader uppstår dock huvudsakligen gällande branschammansättningen där enskilda näringsidkare domineras av jord- och skogsbrukare.

Jag har tittat på fördelningen av inkomster för ett antal alternativ. Inkomsterna är generellt sett relativt jämförbara med dem för enskilda näringsidkare och de alternativ som täcker genomsnitt av högsta inkomster över ett antal år ger högst inkomster.

En relativt liten andel delägare i handels- och kommanditbolag med överskott av näringsverksamhet har utnyttjade underskott från föregående år, vilket gäller även beloppen. Underskott av närings-

verksamhet är däremot högt korrelerad med outnyttjat underskott från föregående år.

Jag observerar att historisk justerad inkomst av näringsverksamhet inklusive inkomst från anställning för 2016 i genomsnitt är omkring 53 000 kronor, eller totalt 500 miljoner kronor, lägre än fastställd SGI 2018 per delägare i handels- och kommanditbolag. När hänsyn tas till företagarnas historik av sjukdom och föräldraledighet 2016 så halveras denna skillnad. En jämförelse av faktiska inkomster och ersättningar 2018 med fastställd SGI 2018 visar på en skillnad på cirka 50 miljoner kronor, vilket medför att prognostiserad SGI och utfallsinkomster ligger relativt nära varandra.

2.11 Överväganden och förslag

2.11.1 Beräkningsunderlaget för sjukpenninggrundande inkomst av näringsverksamhet ska regleras i lag och tillämpningsförfordning

Förslag: Regler för att fastställa beräkningsunderlaget för sjukpenninggrundande inkomst för den som har inkomst av näringsverksamhet ska tas in i socialförsäkringsbalken.

Bedömning: Tillämpningen av de föreslagna ändringarna i socialförsäkringsbalken bör regleras i en förfordning med närmare bestämmelser och förtydligande av hur reglerna om beräkningsunderlaget ska tillämpas.

Jag har noterat att frågan om vilket beräkningsunderlag som ska ligga till grund för egenföretagares sjukpenning inte enkelt låter sig besvaras. Flera olika förslag till beräkningsunderlag har lagts fram av olika utredningar (se avsnitt 2.8.2). I mina överväganden har jag analyserat de förslag som lämnats av tidigare utredningar utifrån flera aspekter. Dels är det viktigt att förslaget medför att beräkningen av sjukpenninggrundande inkomst blir enklare och tydligare jämfört med dagens regler. Direktiven för denna utredning anger också att underlaget i möjligaste mån ska bygga på redan tillgängliga uppgifter för att möjliggöra ett automatiserat förfarande vid fastställandet av

SGI. Vidare behöver underlaget för SGI ta höjd för att företagarens inkomster kan variera kraftigt mellan olika år.

En grundläggande fråga rör huruvida den sjukpenninggrundande inkomsten ska baseras på historiska inkomster eller på en uppskattning av framtida inkomster. Beroende på vilken tidsperiod som systemet är baserat på – historiskt eller framåtblickande – kan olika underlag vara lämpliga att använda. Genom att utgå ifrån ett historiskt inkomstunderlag blir det tydligt vilka inkomster beräkningen av SGI grundar sig på, och det blir enklare att automatisera beräkningen. Samtidigt kan historiska inkomster ge ett annat utfall än en prognos över framtida inkomster, till exempel i fall där företaget är nystartat och företagarens inkomster ökar över tid. I de fall inkomsterna varierar kraftigt över tid kan även nivån på den sjukpenninggrundande inkomsten variera beroende på vilken tidsperiod som beräkningen ska utgå ifrån.

Dagens system för att fastställa SGI för egenföretagare är i grunden baserat på samma principer som för arbetstagare och företagare som bedriver verksamheten i aktiebolag. SGI ska motsvara de inkomster personen skulle ha haft om försäkringsfallet inte inträffat och är alltså enligt nuvarande regler framåtblickande, vilket framgår av avsnitt 2.5.2 och 25 kap. 2 § socialförsäkringsbalken (SFB).

Även om det enligt regelverket är den förväntade inkomsten i näringsverksamheten som SGI ska avse så använder Försäkringskassan också tidigare års beskattade inkomst för att bedöma framtida inkomster. I många fall är tidigare årsinkomster en bra indikator även för framtida inkomster, men detta sätt att fastställa SGI innebär också att Försäkringskassan i praktiken tittar både framåt och bakåt i tiden för att fastställa SGI för egenföretagare. Detta medför att det kan bli otydligt för företagaren vilken ersättning denne kan få från socialförsäkringen.

Dagens praxis för att fastställa SGI innebär att många företagare upplever att processen för att fastställa SGI känns otrygg, svår och godtycklig. Detta har konstaterats i tidigare utredningar, i otaliga enkätundersökningar och i möten med företagare.⁶⁹ Ett återkommande fenomen är också att egenföretagare uppger att de inte sökt stöd de är berättigade till på grund av svårigheter i processen.

⁶⁹ Pressmeddelande 5 juli 2021 och Enkät om frilansande klassiska sångsolisters arbetssituation, Ipsos.

Tidigare utvärderingar har dragit liknande slutsatser. Riksrevisionen har i granskningsrapporten *Fastställande av föräldrapenning för egenföretagare* (RiR 2018:1 s. 44) konstaterat att fastställandet av SGI delvis kan uppfattas som godtyckligt eftersom processen där nivån på inkomsterna från företaget uppskattas för kommande perioder kan ta formen av en förhandling mellan företagaren och Försäkringskassan.

Jag kan konstatera att en av orsakerna till att sjuk- och föräldraförsäkringen uppfattas som otrygg beror på att det är oklart vilka inkomstunderlag som ska användas. Det kan vara svårt för en företagare att göra framtida inkomster troliga. Detta konstaterades redan när SGI infördes 1972, men då löstes problemet med en på förhand fastställd SGI. När processen med på förhand fastställd SGI senare togs bort infördes inte några andra regler för att hantera de problem som företagare kan ha för att göra framtida inkomster troliga.

Riksrevisionen (2018) konstaterar också att den handläggning som Försäkringskassan gör i grunden är ändamålsenlig. Samtidigt lyfts ett antal faktorer fram som gör fastställandet osäkert. Exempelvis konstaterar Riksrevisionen i en regressionsanalys att ersättningen för egna företagare med enskild firma avviker mer från den historiska inkomsten än dito med aktiebolag eller anställning. Riksrevisionen tolkar detta som att fastställande av SGI för egenföretagare med enskild firma är mer komplicerat än för anställda. Utfallet behöver därmed inte innebära att handläggningen är felaktig, utan kan i stället anses återspegla en större osäkerhet i framtida inkomster bland företagare med enskild näringsverksamhet. Samma diskrepans mellan historisk inkomst och fastställd SGI återfinns i denna utrednings beräkningar, vilket återfinns i dataanalysen i avsnitt 2.9.7.

Riksrevisionen ansåg att företagarnas trygghet skulle kunna öka om de kunde få sin SGI fastställd utan ett ersättningsärende. Denna lösning har dock inte visat sig vara en framkomlig väg med dagens lagstiftning, då försäkringsskyddet klargörs först vid ett försäkringsfall. Detta konstaterade också den Parlamentariska socialförsäkringsutredningen (PSFU).⁷⁰

Jag anser inte att en övergång till förprövningar vid fastställande av SGI löser problemen i det nuvarande förfarandet. Förprövningar kan inte göras utan att lagstiftningen förändras så att företagare särskiljs från resten av försäkringskollektivet. Detta skulle bryta systematiken i socialförsäkringsbalken, vilken jag enligt mina direktiv inte

⁷⁰ Mer trygghet och bättre försäkring (SOU 2015:21).

ska förändra. Även om förprövningar skulle gå att införa återstår problemet att hitta ett sätt att hantera framåtblickande inkomstuppgifter som grund för SGI. Enbart någon med perfekt information kan estimeras företags framtida vinster. I brist på sådan information måste SGI bygga på någon form av uppskattning, och detta är i sin tur grunden till den osäkerhet som många egenföretagare känner. Försäkringskassan kan mildra problemet genom en transparent och förutsebar handläggning, men aldrig helt åtgärda det. Därför menar jag att ett nytt system för att fastställa SGI behöver baseras på en rättighet att få SGI fastställd baserat på historiska inkomster. Detta ger också företagarna en ökad tydlighet eftersom tidigare års inkomster är uppgifter som är kända på förhand av företagaren.

En förordning kan enklare ändras och anpassas efter förändrade förhållanden än en lag. Att förändra en lag tar längre tid. Genom att beräkningsgrunden fastställs i socialförsäkringsbalken och inte i en förordning blir grunden mer stabil, vilket ökar förutsebarheten i reglerna för de berörda företagarna. Även det faktum att andra inkomstunderlag såsom pensionsgrundande inkomst och inkomstunderlag för arbetslöshetsersättning är reglerade i lag och inte i en förordning, liksom att reglerna för skydd av SGI regleras i lag, talar för att detsamma bör gälla för beräkningsgrunden för sjukpenninggrundande inkomst. Detta ger en tydlighet och förutsägbarhet och ger en stabil grund för digitalisering och med automatiskt beslutsfattande. Även det förhållande att Försäkringskassan hämtar in uppgifter ur andra myndigheters register talar för lagform.

Lagförslaget

Förslaget föranleder införandet av en ny paragraf i 25 kap. 6 a § socialförsäkringsbalken samt en ny förordning (000:000) med bestämmelser om och förtydligande av hur reglerna om beräkningsunderlaget ska tillämpas.

2.11.2 SGI ska som huvudregel grundas på ett historiskt inkomstunderlag

Förslag: Sjukpenninggrundande inkomst för företagare med inkomst av aktiv näringsverksamhet ska som huvudregel baseras på historiska uppgifter i form av beslut om slutlig skatt.

Frågan om vilket inkomstunderlag som ska användas för egenföretagare är inte ny. Redan i direktiven till Sjukpenningkommittén som tillsattes 1978 slår man fast att reglerna för beräkning av SGI i vissa fall gav egenföretagare bristande kompensation för inkomstförlust. Sedan dess har flera utredningar föreslagit förändringar, men dessa har bara med få undantag lett till lagstiftning.

Som framgår av avsnitt 2.8.2 har inte mindre än 14 olika sätt föreslagits för att fastställa beräkningsunderlaget för SGI av annat förvärvsarbete presenterats av olika utredningar. Sex av förslagen har som gemensam nämnare att den fastställda inkomsten av näringsverksamhet ska ligga till grund för beräkningen av SGI. Ett beräkningsunderlag bestående av andra historiska uppgifter lyfts fram direkt eller indirekt i fyra av utredningarna. Jämförelselön för en anställd med samma yrke lyfts av två utredningar fram som en tänkbar parameter. Två utredningar anger att beräkningsunderlaget ska ta sin utgångspunkt i överskott eller inkomst av aktiv näringsverksamhet. Ytterligare några utredningar föreslår inkomsten vid sjukfallets inträffande eller en inkomst som är baserad på antagande om framtida inkomster. I det fall inkomstunderlaget ska baseras på historiska inkomster lyfts också frågan om en eventuell uppräkningsfaktor för att justera inkomstunderlaget till dagens pris- och inkomstnivå.

I dag räknas den sjukpenninggrundande inkomsten ned med faktorn 0,97 för anställda och egenföretagare. Nedräkningsfaktorn infördes i avvaktan på ett förslag om att historiska inkomstuppgifter presenterades.⁷¹ Regeringen tillsatte i oktober 2021 utredningen Översyn av regelverket för sjukpenninggrundande inkomst för ökad trygghet och förutsebarhet (dir. 2021:90). Utredningen ska bl.a. utreda möjligheten att utnyttja månadsvisa uppgifter på individnivå i arbetsgivardeklarationer dvs. historiska uppgifter. Med anledning av detta väljer jag att inte lägga något förslag om att 0,97 procentsregeln ska

⁷¹ Trygghetssystemen för företagare (SOU 2008:89), s. 201.

avskaffas för egenföretagare. Min bedömning grundar sig på att denna fråga lämpligast behandlas inom nyss nämnda utredning.

Internationellt finns olika exempel på hur motsvarigheten till SGI för företagare fastställs. Lösningarna varierar mellan länderna. I avsnitten 2.3.1 och 2.3.2 beskrivs de norska och danska lösningarna. Jag noterar att dessa jämförbara länder nästan uteslutande använder deklarerade uppgifter, som hämtas från skattedeclarationer eller avgivna årsredovisningar. I det danska systemet är det dock under vissa förutsättningar också möjligt att använda uppgifter för tiden efter den senaste deklARATIONEN, såsom löpande redovisning styrkt av intyg från revisor. Avsnitt 2.3.3 beskriver det finska systemet, som i högre grad bygger på schabloniserade intäkter och därför bär likheter med de svenska reglerna kring uppbyggnadsskede, se avsnitt 2.5.3. I jämförelse med andra länder framstår den svenska framåtblickande ansatsen som unik. Jag drar av detta slutsatsen att ett system som i huvudsak bygger på redan avgivna uppgifter är en modell som fungerar i andra länder. Givet att en sådan modell kan bli mer förutsebar bedömer jag att även de svenska reglerna för att fastställa SGI av annat förvärvsarbete bör kunna bygga på ett historiskt inkomstunderlag. Detta ska dock inte förstås som att utredningen menar att andra grundläggande principer för fastställande av SGI ska tillämpas på egenföretagare, utan i stället att historiska fastställda uppgifter i många fall är det bästa estimatet på framtida förväntade inkomster.

Enligt reglerna i socialförsäkringsbalken ska sjukpenninggrundande inkomst fastställas till den årliga inkomst som en försäkrad kan antas komma att tills vidare få för eget arbete. Inkomsten för tidigare år kan i många fall anses vara en bra indikator även för framtida inkomster. Att SGI fastställs till samma värde som en historiskt fastställd inkomst är därför förenligt med socialförsäkringsbalken, eftersom det kan ses som det bästa estimatet för den framtida inkomsten.

2.11.3 En ny huvudregel för sjukpenninggrundande inkomst av annat förvärvsarbete

Förslag: Beräkningsunderlaget för den sjukpenninggrundande inkomsten av aktiv näringsverksamhet ska som huvudregel beräknas på det högsta av

1. den inkomst från verksamheten som framgår av senaste beslutet om slutlig skatt,
2. som ett genomsnitt av de tre högsta inkomsterna under fem år enligt beslut om slutlig skatt räknat från och med det senaste beslutet slutlig skatt.

I föregående avsnitt gjorde jag bedömningen att SGI för den som har inkomst av näringsverksamhet bör grundas på beslutade inkomststoppgifter för tidigare år eftersom de utgör ett bra estimat för framtida inkomster.

I avsnitt 2.5.3 beskrivs de regler som gäller för nystartade företag. Dessa regler är inte utvärderade och bör först underställas en sådan utvärdering innan reglerna omformuleras, minskas eller utökas. Jag lämnar därför inget förslag i denna del.

Det finns dock flera olika historiska inkomststoppgifter som kan anses ändamålsenliga som grund för beräkningen av SGI. De förmåner i socialförsäkringen som grundar sig på SGI finansieras via inbetalda egenavgifter. Att koppla förmånerna till samma underlag som egenavgifter tas ut på ökar kopplingen mellan förmåner och avgifter, vilket jag bedömer kan öka reglernas legitimitet bland egenföretagare. Egenavgifter tas ut på inkomst av aktiv näringsverksamhet. Att grunda SGI på detta underlag är därför naturligt och har föreslagits i olika former av flera tidigare utredningar. Den enklaste lösningen är därför att det senaste beslutet om slutlig skatt avseende inkomsten av aktiv näringsverksamhet används som underlag för SGI. I det fall företagaren inte har haft sjukpenning eller erhållit några andra socialförsäkringsförmåner under året är inkomst av näringsverksamhet också det belopp som egenavgifter betalas på. I ett företag med växande omsättning och jämn lönsamhet kommer detta därför att ge en SGI som motsvarar den inkomst som socialförsäkringsförmånerna ska ersätta.

I det fall företagarens inkomster varierar kraftigt mellan olika år kan dock en modell som endast utgår ifrån senast fastställda inkomst upplevas ge en felaktig bild av framtida inkomster. Jag har därför kommit fram till att det finns ett behov av en huvudregel med två moment, vilket innebär två alternativa möjligheter att fastställa SGI på historiska beslutade uppgifter och där den högsta inkomsten enligt de två momenten ska användas. I avsnitt 2.9.5 genomförs en dataanalys där fem olika hypotetiska modeller används för att fastställa SGI baserat på beslutade historiska inkomstuppgifter. Modellerna bygger på olika tänkbara underlag som är möjliga att automatisera och bygger på modeller som är framtagna av tidigare utredningar.

En huvudregel där inkomstunderlaget fastställs antingen till det senaste årets beslut om slutlig skatt avseende inkomst av näringsverksamhet enligt 56 kap. 3 § skatteförfarandelagen (2011:1244). Att använd det skattemässiga underlaget är både enkelt och tydligt, vilket direktiven efterfrågar. Huvudregelns andra moment utgår ifrån samma underlag, men sett över en längre tidsperiod.⁷² Samtidigt torde lösningen uppfattas som rättvis då förmånerna tydligt knyts till inbetalda egenavgifter. Jag kan konstatera att samma grundkonstruktion används i lagen om arbetslöshetsförsäkring (1997:238) där underlaget för företagares dagsförtjänst grundas på den inkomst från verksamheten som framgår av senaste beslutet om slutlig skatt, 37 §. Regel innehåller även en möjlighet till genomsnittsberäkning av inkomsten.

Inkomst av näringsverksamhet i förhållande till socialförsäkringsförmåner

Socialförsäkringen syftar till att ge ekonomisk trygghet vid sjukdom, ålderdom och när barnen är små. Området omfattar sjukförsäkringen, pensionerna, föräldraförsäkring och bidrag till föräldrar.

Socialförsäkringen är en rättighetslagstiftning som kan uppfattas som ett kontrakt, där villkoren beslutas av riksdagen. En person som uppfyller villkoren ska få sin ersättning enligt de bestämmelser som finns angivna i lagar och förordningar. Principiellt är flera av socialförsäkringarna, däribland sjukförsäkringen, en inkomstbortfallsförsäkring, där en bärande princip är att ersättningen svarar mot det

⁷² I det datamaterial som utredningen analyserat framgår att cirka 5–10 procent av företagare med inkomst av näringsverksamhet under den senaste fem åren haft inkomst av näringsverksamhet hänförlig till två år.

faktiska inkomstbortfallet i form av utebliven förvärvsinkomst. En viktig del i detta är frågan om försäkringsmässighet, där diskussionen vanligen handlar om avvägningen mellan två försäkringsprinciper. Den ena principen handlar om i vilken grad det ska finnas ett samband mellan premie och ersättningsnivå, den andra om i vilken grad det ska finnas ett samband mellan risk och premie. I socialförsäkringar finns det i allmänhet ett klart samband mellan premie och ersättningsnivå. Försäkringarna finansieras med avgifter som till stor del är proportionella mot inkomsten och ersättningarna är i princip inkomstrelaterade. I socialförsäkringarna är det normalt, jämfört med andra försäkringar, ett måttligt samband mellan risk och premie.

Det är i grunden arbete som skapar rätten till ersättningar i socialförsäkringarna se 2.5.2. Försäkringarna syftar till att ersätta faktiska inkomstförluster. Vid beräkning av bland annat sjukpenning används SGI som ersättningsunderlag. Det är inkomst av eget arbete som utgör grund för SGI. Har individen ingen inkomst saknas i regel förutsättningar att fastställa SGI och denne omfattas då inte av försäkringens skyddsbestämmelser för SGI utgör undantag från denna ordning. Så kallat SGI-skydd innebär att en person i vissa fall får behålla sin SGI trots att han eller hon inte längre har någon inkomst av arbete.

Sjukförsäkringen är arbetsbaserad och ska därför vara försäkringsmässig. En viktig funktion i sjukförsäkringen handlar om riskspridning och solidaritet inom försäkringskollektivet. Jag menar att dessa principer är viktiga för sjukförsäkringens försäkringsmässighet och därför bör inte nivån på SGI kompensera för annat än det faktiska bortfallet av förvärvsinkomsten. Förslagen i detta betänkande går helt i linje med dessa principer, där beräkning av SGI utgår från inkomst av eget arbete.

Inkomst av aktiv näringsverksamhet grundar sig på överskottet i företaget men också på sjukpenning och andra socialförsäkringsförmåner som är hänförliga till näringsverksamheten. Enligt förslaget kommer inte dessa ersättningar att exkluderas från nivån som SGI fastställs till. Detta ska inte förstås som ett avsteg från principen om att SGI utgår från inkomst av eget arbete. Eftersom sjukförsäkringen ersätter inkomstbortfall för framtida inkomster är det dock orimligt att egenföretagare ska få sin SGI sänkt av enstaka sjukdagar på ett sätt som inte sker för arbetstagare. Vidare kan jag konstatera att data inom denna utredning visar att inte mer än en procent av

avgiftsunderlaget för egenavgifter eller SGI utgörs av sjukpenning hänförlig näringsverksamheten.

Enligt dagens praxis gör Försäkringskassan en proportionering av inkomsterna för övriga delar av året i de fall företagaren har haft sjukpenning under en del av året. Detta ger vid handen att förslagen i denna utredning inte bryter mot principer inom sjukförsäkringen. Av förenklings-skäl föreslår jag alltså att även inkomst av näringsverksamhet som utgörs av socialförsäkringsförmåner ingår i inkomstunderlaget, eftersom detta förefaller ge en bra approximation av inkomsten i företaget efter proportionering.

Periodiseringsfond och expansionsfond

Egenavgifterna tas ut på inkomst av näringsverksamhet, dvs. på inkomsten efter avsättningar till olika konton, periodiseringsfond och expansionsfond. Avsättningar till konton och fonder räknas bort vid fastställandet av SGI enligt dagens regler. Det är möjligt att automatisera en beräkning såväl med som utan fondavsättningar. Enligt praxis från Högsta Förvaltningsdomstolen ska SGI fastställas utan att fondavsättningar beaktas. Som skäl för detta anför domstolen bland annat att försäkringens funktion är att ersätta förlorad förvärvsinkomst. Beräkningen av den inkomst som ska ligga till grund för ett framtida försäkringsfall bör därför inriktas på framtida inkomster, och domstolen anser därför att skattemässiga justeringar inte bör beaktas.

Avsättningar till bland annat skogskonto räknas med i SGI enligt dagens regler. När avsättningen återförs beskattas den ofta som en kapitalinkomst genom räntefördelning. I ett sådant fall betalas inga egenavgifter. Om medel som sätts av på skogskonto ingår i underlaget för SGI vid återföringen kommer de endast att räknas med i underlaget i det fall medlen beskattas som inkomst av näringsverksamhet, men inte om räntefördelning sker. Detta stärker kopplingen mellan underlaget för egenavgifter och underlaget för SGI.

Periodiseringsfond och expansionsfond används för att periodisera resultatet i näringsverksamheten och minska variationerna i inkomsterna mellan olika beskattningsår. När de återförs beskattas de som inkomst av näringsverksamhet. I avsnitt 2.9.5 konstaterar jag att variationen i SGI blir högre av att avsättningarna inte beaktas vid

beräkningen av SGI. Om fondavsättningar i stället skulle beaktas skulle variationerna i SGI mellan olika år minska. Genom att basera SGI på inkomsterna efter beaktande av fondavsättningar stärks också kopplingen mellan egenavgifter och förmåner ytterligare.

Avsättningar till periodiseringsfond och expansionsfond balanserar också varandra över tid. En periodiseringsfond ska återföras till beskattning senast det sjätte året efter avsättningen. Även expansionsfonden ska återföras, även om avsättningen inte är begränsad i tid. Om fonderna ska räknas med eller inte är således endast en fråga om vid vilket tillfälle de ska räknas med, men de ger inte ett systematiskt högre eller lägre värde på SGI.

Följande exempel kan illustrera utfallet för ett företag med jämna respektive ojämna intäkter. I båda fallen har företagaren ett överskott i verksamheten före avsättning till periodiseringsfond på 500 i genomsnitt under två år. I det ena fallet är inkomsten lika stor båda åren medan den i det andra fallet är ojämnt fördelad mellan åren. I det senare fallet använder företagaren periodiseringsfond för att jämna ut inkomst av näringsverksamhet mellan de två åren. Som framgår av tabellen medför dagens regler att SGI inte kan jämnas ut på samma sätt som underlaget för egenavgifter. Detta blir däremot möjligt med förslaget.

Tabell 2.30 Exempel

	År 1 (avsättning)		År 2 (återföring)	
	Ingen avsättning	Avsättning till periodiseringsfond	Ingen avsättning	Avsättning till periodiseringsfond
Resultat i företaget	250	350	250	150
Periodiseringsfond		-100		100
Underlag för egenavgifter*	250	250	250	250
SGI dagens regler*	250	350	250	150
SGI förslag huvudregel (mom1)*	250	250	250	250

* Avser underlaget för egenavgifter före avdrag för egenavgifterna själva.

Källa: Egna beräkningar.

Dagens regler då fondavsättningar räknas med vid avsättningen har därmed nackdelen att skattemässiga justeringar kan medföra att företagare får en lägre SGI för ett enskilt år än de önskar. Om skattemässiga justeringar i stället ska räknas med vid återföringen kan det i stället tänkas att SGI kan bli för högt beräknad det år som återför-

ingen sker, eftersom det kan bli enklare att maximera sin SGI under ett enskilt år genom att återföra flera års fondavsättningar. Jag bedömer att detta är en fråga som bör följas efter att reglerna införts, och att de bör utvärderas efter att rimlig tid förflutit efter att de trätt i kraft. Detta är viktigt inte minst för legitimiteten i de föreslagna reglerna.

Hänsyn till företagare med varierande inkomster

Utredningens dataanalys visar att gruppen företagare med inkomst av näringsverksamhet är en synnerligen heterogen grupp och det inte är ovanligt att inkomsterna varierar kraftigt mellan olika år. Utöver att inkomster varierar över tid till följd av konjunktur, branschtillhörighet och olika cykler, så finns det grupper vars inkomst av näringsverksamhet varierar än mer. En grupp värd att nämna är kombinatörer, vars inkomster kommer både från näringsverksamhet och tjänst, vilket nämns ovan i avsnitt 2.5.4.

Denna grupp har nästan definitionsmässigt varierande inkomster av näringsverksamhet. En grupp som under pandemin till följd av spridningen av covid-19 har haft svårt att få en rimlig SGI fastställd är kulturarbetare, som ofta är just kombinatörer. Kulturarbetare går ofta mellan företagande och anställning eller stipendier, vilket gör deras inkomster synnerligen varierande. I normalfallet använder Försäkringskassan i dessa fall de tre senaste årens trend i inkomsten, vilket innebär svårigheter för den som går fram och tillbaka mellan anställning och näringsverksamhet, samt för den som tidvis är företagare och anställd samtidigt.

För att bl.a. hantera dessa situationer föreslår jag en alternativregel. Enligt denna kan SGI beräknas på den inkomst som framgår av senaste beslutet om slutlig skatt kompletterat med underlag avseende tiden därefter. Detta skulle fånga in det förhållandet att SGI av anställning och SGI av annat förvärvsarbete för denna grupp bör beräknas utifrån inkomsterna det år sjukpenning söks.

Fördelar med en automatiserad beräkning

Lösningen med en huvudregel med två moment, som båda kan hanteras automatiskt kommer att ha till följd att företagares SGI som huvudregel kan fastställas i en digital tjänst med automatiserad beräk-

ning. Generellt kan sägas att ur ett automatiseringsperspektiv så torde nuvarande regler omöjliggöra automatisering under överskådlig tid.

Handläggningen av SGI-ärenden för egenföretagare tar i dag lång tid. Det framgår av Försäkringskassans hemsida att från det normalt 30 dagar att handlägga ett SGI-ärende från det att en ansökan kommer in. Just nu anges den genomsnittliga handläggningstiden på Försäkringskassans hemsida vara 30 dagar, se avsnitt 2.7.2. Behöver fler uppgifter hämtas in kan handläggningstiden bli ännu längre. I undersökningar har det också konstaterats att handläggningstiderna har varit betydligt längre än dessa genomsnitt, och att handläggningstiden upplevs vara betydligt längre än vad den de facto är. Kommunikationen mellan Försäkringskassan och företagaren tar också mycket tid eftersom det inte är tydligt för företagaren vilka inkomster som ligger till grund för SGI. Företagaren kan därför behöva lämna kompletterande underlag eller ge synpunkter på Försäkringskassans beräkningar. Denna kommunikation gör att handläggningstiden kan bli lång.

Om det blir tydligare redan från början vilka inkomster som ska räknas med i SGI förenklas kommunikationen mellan företagaren och Försäkringskassan, vilket bör minska behovet av kompletteringar och göra processen mer transparent för företagaren. Detta bör korta handläggningstiden för ärendena. Om handläggningen också kan automatiseras i en del av fallen kommer också detta att bidra till att handläggningstiderna kan bli kortare än med dagens system. En fullt ut automatiserad handläggning förutsätter dock att ansökan är komplett, och bedöms endast vara möjlig att åstadkomma för de företagare som är företagare på heltid.

Ett annat problem med dagens regler är att de inte hanterar de svårigheter som en egenföretagare kan komma i vid sjukdom, då de kräver en relativt stor arbetsinsats i form av att ta fram dokumentation för att göra storleken på en framtida inkomst trolig. Denna uppgift kan dessutom ofta bara utföras av den sjuke företagaren själv. Eftersom inkomstunderlaget enligt huvudregeln utgörs av fastställda inkomstuppgifter löser detta en del av problemet eftersom företagaren som huvudregel kan få sin SGI fastställd på ett historiskt inkomstunderlag. Endast om företagaren använder alternativregeln behöver denne själv ta fram underlag.

Lagförslaget

Förslaget föranleder införandet av en ny paragraf, 6 a § i 25 kap. socialförsäkringsbalken samt en ny förordning (000:000) med bestämmelser om och förtydligande av hur reglerna om beräkningsunderlaget ska tillämpas.

2.11.4 Alternativregel för fastställande av sjukpenninggrundande inkomst

Förslag: Den försäkrade har rätt att som alternativ till huvudregeln begära att beräkningsunderlaget för den sjukpenninggrundande inkomsten ska beräknas utifrån inkomsten av aktiv näringsverksamhet enligt senaste beslutet om slutlig skatt enligt kompletterat med underlag avseende tid därefter.

I föregående avsnitt föreslår jag en huvudregel för fastställande av SGI för företagare med inkomst av näringsverksamhet som utgår ifrån historiska inkomster. I vissa fall kommer dock inte historiska inkomster att ge ett rättvisande utfall. Det bör därför också finnas möjligheter för företagare att begära att SGI i stället ska baseras på en bedömning av den förväntade framtida inkomsten i företaget. Därför föreslår jag också att huvudregelns två moment kompletteras med en alternativregel. Denna alternativregel bedömer jag kan hanteras inom socialförsäkringsbalkens regler om handläggning av ärenden 110 kap.

Min genomgång av data över SGI för 2018 visar att det sannolikt finns en genomsnittlig överskattning av förväntade inkomster vid fastställandet av SGI. Riksrevisionen kom i sin rapport *Fastställande av föräldrapenning för egenföretagare* (RIR 2018:1) till samma slutsats. Riksrevisionen gav som en tänkbar förklaring till detta att även företagares inkomst under uppbyggnadsskedet räknats in och att denna bestod i jämförelselön och inte av företagets resultat. Ytterligare en omständighet är naturligtvis det faktum att Försäkringskassan ibland bedömer att SGI inte bör fastställas på deklarerade uppgifter. Vi vet att företagares inkomster kan variera och vara mycket låga under vissa år. Kombinatorer är en grupp där huvudregeln kan ge ett orimligt utfall. Kvinnor står fortfarande för merparten av

uttaget av föräldraledighet och tillämpningen av huvudregeln kan ibland för dem ge ett oskäligt utfall. Därför finns det ett behov av en alternativregel som täcker de svårigheter som finns att så långt möjligt fastställa SGI för egenföretagare så den motsvarar den inkomstförlust sjukpenningen är tänkt att kompensera. Även ur ett jämställdhetsperspektiv är regeln viktig.

Huvudregeln bör därför kompletteras med en alternativregel som ger den sökande möjligheten att göra troligt att denne har en högre inkomst, antingen under den period som förflutit från senaste deklARATION till i dag eller i den närmaste framtiden.

För att tydliggöra och ta tillvara de förenklingar och den förutsägbarhet jag har att förhålla mig till enligt direktiven föreslår jag att tillämpningen av alternativregeln förutsätter en aktivitet hos den försäkrade. I många fall, som exempelvis vid föräldraledighet, är det endast den försäkrade som har tillgång till uppgiften om föräldraledigheten och mot denna bakgrund är den som bäst kan bedöma om utfallet enligt huvudregeln ger rätt ersättning. Mot bakgrund av att den föreslagna huvudregeln med all sannolikhet förkortar dagens handläggningstider betydligt ser jag inte några hinder mot att upplysningen om möjligheten att åberopa alternativregeln ges i beslut om sjukpenninggrundande inkomst enligt huvudregeln.

Processen för att fastställa det framåtblickande beräkningsunderlag enligt alternativregeln kan likna dagens hantering av SGI-ärenden för egenföretagare hos Försäkringskassan.

Underskott

Underskott ska inte påverka SGI enligt dagens sätt att fastställa underlaget eftersom det ska baseras på framblickande inkomster. Samma ordning är tänkt att gälla vid tillämpningen av alternativregeln. Med det nya förslaget till huvudregel kommer historiska underskott att minska SGI. För att få SGI enligt förslaget måste företagaren kunna göra troligt att verksamheten i framtiden kommer att göra överskott. Det förutsätter att näringsidkaren använder den föreslagna alternativregeln.

Utifrån den framtagna statistiken kan jag konstatera att de outnyttjade underskott från tidigare år som bortses från vid fastställande av SGI är betydande. Beräkningar har också gjorts för företag

med aktiv näringsverksamhet med en omsättning som överstiger 100 000 kronor. Dessa beräkningar ger vid handen just att outnyttjade underskott ofta är kopplade till företag utan omsättning eller med låg omsättning. Dock finns det vissa företagare som bedriver aktiv näringsverksamhet och som bör ha rätt till SGI för näringsverksamhet, trots att de har outnyttjade underskott till följd av stora investeringar. Dessa företagare kommer att kunna få SGI fastställd med hjälp av alternativregeln, förutsatt att de kan visa att verksamheten nu går med överskott. (Att dessa företagare får SGI är dock en del som bör belysas noggrant i en utvärdering av det föreslagna systemet, som jag föreslår i kapitel 6.)

Passiv näringsverksamhet

Näringsverksamhet kan bedrivas som aktiv eller passiv verksamhet, vilket framgår av avsnitt 2.6.1. Näringsverksamheten anses vara aktiv om nedlagd tid i verksamheten motsvarar minst en tredjedel av normal arbetstid, eller om verksamheten i huvudsak baseras på egen arbetskraft. Egenavgifter betalas på inkomst av aktiv näringsverksamhet, medan särskild löneskatt betalas på inkomst av passiv näringsverksamhet. Att sjukpenninggrundande inkomst bygger på samma underlag som egenavgifter betalas på medför också att inkomst av passiv näringsverksamhet inte bör vara underlag för SGI. Det innebär att det finns en logik i att det huvudsakligen är aktiv verksamhet som skulle anses motsvara en inkomst som en anställd skulle kunna lägga till grund för SGI, medan en passiv verksamhet i stället har mera likheter vid kapitalinkomster, som inte är sjukpenninggrundande.

Enligt den föreslagna huvudregelns två moment kommer inkomst av passiv näringsverksamhet inte att utgöra grund för SGI. Om företagaren framöver förväntar sig att verksamhet som varit passiv kommer att vara aktiv kan denne begära att alternativregeln ska tillämpas avseende dessa inkomster. I den mån den passiva näringsinkomsten består av inkomst av arbete har den som driver passiv näringsverksamhet rätt till SGI för dessa inkomster enligt dagens regler. Enligt förslaget har företagaren rätt till SGI givet att företagaren kan visa att verksamheten framöver kan antas komma att vara aktivt bedriven, eller givet att denne kan visa att inkomsten

grundar sig på eget arbete. I denna del medför förslaget därför ingen förändring jämfört med dagens situation.

Lagförslaget

Förslaget föranleder införandet av en ny paragraf, 6 a § i 25 kap. socialförsäkringsbalken samt en ny förordningen (000:000) med bestämmelser om Försäkringskassans handläggning i anledning av tillämpningen av 25 kap. 6 a § socialförsäkringsbalken.

2.11.5 Förhållandet mellan huvudregeln och alternativregeln

Förslag: Försäkringskassan ska vid beslut om sjukpenninggrundande inkomst alltid besluta om den högsta sjukpenninggrundande inkomsten enligt huvudregeln eller alternativregeln.

Det är rimligt att de föreslagna reglerna ska tillämpas på så sätt att det alltid ska vara det högsta av antingen huvudregeln eller alternativregeln som ska ligga till grund för SGI.

Det finns inget som tyder på att förslagen i denna utredning sammantaget leder till lägre SGI, utan snarare föreslås ett system som blir enkelt, förutsägbart och bättre hanterar företagares varierande livssituation.

Förslag: Förslaget föreslås träda i kraft den 1 januari 2024.

Skälen för mitt förslag

Jag föreslår att ändringarna i socialförsäkringsbalken träder i kraft den 1 januari 2024. Det kommer, om mitt förslag digitaliseras och automatiseras att krävas en utveckling och anpassning av IT-system både hos Försäkringskassan och Skatteverket. Till detta kommer behovet av information om de förändringar som föreslås i regelsystemet, liksom utbildning och eventuella organisatoriska anpassningar hos Försäkringskassan.

2.12 Förslag till lag om ändring i socialförsäkringsbalken (2010:110)

2.12.1 Inledning

Jag föreslår att det i socialförsäkringsbalken införs bestämmelser en om beräkningsunderlag av sjukpenninggrundande inkomst för näringsidkare. Liknande förslag har lagts fram av flera utredningar, men har aldrig fått genomslag i regelverk eller praxis. Genom detta blir det tydligt och förutsägbart hur beräkningsunderlaget tas fram. För tillämpningen av de föreslagna ändringarna i socialförsäkringsbalken föreslår jag en ny förordning riktad till Försäkringskassan med närmare bestämmelser och förtydligande av hur reglerna om beräkningsunderlaget ska tillämpas.

2.12.2 Förslag till lag om ändring i socialförsäkringsbalken (2010:110)

Förslag: Det föreslås att en ny paragraf 6 a införs i 25 kap. socialförsäkringsbalken.

Skälen för mitt förslag

För att öka tydligheten och skapa förutsättningar för en automatiserad process med informationsutbyte mellan myndigheter föreslås att regler om beräkningsunderlaget av sjukpenninggrundande inkomst för näringsidkare förs in i socialförsäkringsbalken.

Förslag: Beräkningsunderlaget för den sjukpenninggrundande inkomsten av aktiv näringsverksamhet ska som huvudregel beräknas på det högsta av

1. inkomsten av aktiv näringsverksamhet som framgår av senaste beslutet om slutlig skatt, eller
2. som ett genomsnitt av de tre högsta inkomsterna under fem år enligt beslut om slutlig skatt räknat från och med det senaste beslutet om slutlig skatt.

Den försäkrade har rätt att som alternativ till huvudregeln begära att beräkningsunderlaget för den sjukpenninggrundande inkomsten ska beräknas utifrån inkomsten av aktiv näringsverksamhet enligt senaste beslutet om slutlig skatt enligt kompletterat med underlag avseende tid därefter.

Försäkringskassan ska vid beslut om sjukpenninggrundande inkomst alltid besluta om det högsta av huvudregeln eller alternativregeln.

Skälen för mitt förslag

Den föreslagna huvudregeln bedöms genom sina två moment fånga in merparten av egenföretagarna. Min bedömning är att den föreslagna regeln bättre än nuvarande reglering fångar upp företagare med varierande inkomst då den bygger på historiska uppgifter. Mot bakgrund av att jag förutsätter ett automatiserat förfarande avseende huvudregeln, kan företagaren vid varje given tidpunkt kontrollera vad sjukpenningen och den sjukpenninggrundande inkomsten kommer att vara enligt huvudregeln.

De regelsystem som tillämpas för att räkna fram egenföretagares inkomst av näringsverksamhet återfinns bl.a. i inkomstskattelagen (1999:1229), nedan IL och Skatteförfarandelagen (2011:1244), nedan SFL.

Jag bedömer att det är försäkrade med aktiv näringsverksamhet som i första hand kommer att söka sjukpenning och det är inkomsten av denna verksamhet som kommer att ligga till grund för beräkningen av den sjukpenninggrundande inkomsten. Detta bör framgå av lagtexten. Vad som är aktiv och passiv näringsverksamhet och hur

gränsdragningen mellan dessa görs framgår av 2 kap. 23 § IL och avsnitt 2.6.1.

Beslut om slutlig skatt fattas av Skatteverket med stöd av 56 kap. 2 § SFL. I beslutet ska Skatteverket fastställa underlag för att ta ut skatt och avgift, 56 kap. 3 § SFL. I IL finns bestämmelser i 14 kap. om beräkning av resultatet av näringsverksamhet. Resultatet är före skattemässiga dispositioner som exempelvis avsättning till periodiseringsfond. Inte heller det lagstadgade underskottet berörs i kapitlet. Mot bakgrund av detta gör jag bedömningen att det är inkomsten av näringsverksamhet enligt senaste beslutet om slutlig skatt som ska ligga till grund för beräkning av egenföretagares sjukpenninggrundande inkomst. Liknande reglering finns i 37 § arbetslöshetsförsäkringen (1997:238).⁷³

Det är inte helt ovanligt att en egenföretagare bedriver flera näringsverksamheter. Det samlade överskottet av dessa upp till taket ska denne givetvis få tillgodoräkna sig som beräkningsunderlag. I IL finns en reglering i 14 kap. 12–13 §§ där det bl.a. framgår att all näringsverksamhet som bedrivs av en enskild näringsidkare räknas som en enda näringsverksamhet. För fysiska personer som är delägare i ett eller flera svenska handelsbolag räknas verksamheten i varje handelsbolag som en egen näringsverksamhet. Min bedömning är att genom att knyta beräkningsunderlaget till det underlag som framgår av beslutet om slutlig skatt så tar förslaget höjd för om det är fråga om en eller flera näringsverksamheter.

Som nämnts tidigare är egenföretagare inte en homogen grupp. Jag ser därför behov av att ha en alternativregel till huvudregeln. Alternativregeln utgår precis som huvudregeln från senaste beslutet om slutlig skatt. Men då detta ligger en tid bakåt så ges den försäkrade möjlighet att komplettera för tid därefter med underlag som visar att beräkningsunderlaget är högre än vad senaste beslutet om slutlig skatt utvisar. Framför allt för kombinatorer är denna regel viktig då deras sjukpenninggrundande inkomst av anställning och av annat arbete ska beräknas på samma år.

Alternativregeln ska dock inte gälla automatiskt utan det krävs ett visst mått av aktivitet från den försäkrade. Försäkringskassan får

⁷³ 37 § När underlag för av dagsförtjänst för företagares bestäms ska dagsförtjänsten grundas på den inkomst från verksamheten som framgår av senaste beslutet om slutlig skatt. Om det är mer förmånligt för företagaren, ska dagsförtjänsten grundas på den genomsnittliga inkomsten från verksamheten under de två år som föregår beskattningsåret i senaste beslutet om slutlig skatt.

inte enligt 110 kap. 13 a § SFB att i ärende om sjukpenning avgöra detta till den försäkrades nackdel utan att den försäkrade har under rättats om innehållet i det kommande beslutet och fått en bestämd tid på sig att yttra sig. Således bör i detta sammanhang den försäkrade ges möjlighet att åberopa alternativregeln och inkomma med ytterligare underlag. Min ambition har varit att det jag föreslår ska vara enkelt, tydligt och förutsägbart. Jag har därför stannat vid en lösning där åberopandet av alternativregeln inte knyts till de överväganden som Försäkringskassan måste göra vid omprövning enligt 113 kap. 3 § SFB utan ska snarare ses som en komplettering av ett pågående ärende.

Jag ser ett värde i att det av lagtexten framgår att Försäkringskassan alltid ska besluta om det högsta av huvudregeln eller alternativregeln. Detta ger en legitimitet till förslaget då kopplingen till inbetalda egenavgifter blir tydlig.

Karenstid

Förslag: Jag föreslår att för sjukpenning som svarar mot inkomst av annat förvärvsarbete gäller att sjukpenning inte lämnas under den första dagen i en sjukperiod (karensdagar) om inte karenstid har anmälts enligt 29 § första stycket.

Skälen för mitt förslag

En försäkrad med inkomst av näringsverksamhet har i dag en grundläggande karenstid på sju dagar. Det går också att välja på 1, 14, 30, 60 eller 90 dagar (27 kap. 29–33 a §§ socialförsäkringsbalken). Att införa en grundläggande karenstid om en dag för samtliga företagsformer skulle utgöra en förenkling för den som ska starta företag, eftersom valet av företagsform då inte är beroende av karensregler. Företagare behöver inte vara medvetna om valmöjligheten om en dags karens utan får samma längd på karensen som anställda eller som den som driver verksamheten i aktiebolag vilket ger neutralitet mellan företagsformer.

Förslag: Jag föreslår att en försäkrad som har inkomst av annat förvärvsarbete och som betalar egenavgifter har rätt att anmäla till Försäkringskassan att han eller hon vill ha sjukpenning med en karenstid på 1 dag eller 7, 14, 30, 60 eller 90 dagar. Om den som betalar egenavgift inte gör sådan anmälan lämnas sjukpenning efter de karensdagar som anges i 27 a §.

Skälen för mitt förslag

Som en följdändring anges 7 dagar som valbar karenstid. För tydlighetens skull föreslår jag att det av lagtexten framgår att även grundkarensen en dag är valbar för det fall man valt annan karenstid.

Förslag: Om den som betalar egenavgift gör en sådan anmälan som anges i 29 FB ska sjukpenning som svarar mot inkomst av annat förvärvsarbete inte lämnas för den första dagen eller de 7, 14, 30, 60 eller 90 dagarna av varje sjukperiod, den dag sjukfallet inträffade (karenstid).

Skälen för mitt förslag

Förslaget är en följdändring och reglerar vilken karenstid som gäller.

Förslag: En ändring avseende avgiftsuttaget vid grundkarens föreslås.

Skälen för mitt förslag

Sjukförsäkringsavgiften för grundkarensen fastställs i socialförsäkringsbalken och i förslaget anges att sjukförsäkringsavgiften för grundkarensen höjs från 3,64 procent till 3,76 procent.

Förslag: Bestämmelserna om karenstid och ändring av egenavgift vid grundkarens föreslås träda i kraft den 1 juli 2023 I övrigt föreslås ett ikraftträdande den 1 januari 2024.

Äldre föreskrifter gäller fortfarande i ersättningsfall som påbörjats före lagens ikraftträdande.

Skälen för mitt förslagen

Ikraftträdandet av de föreslagna reglerna avseende att en dag föreslås vara grundkarens föreslås träda i kraft den 1 juli 2023 då förslaget är av relativt enkel karaktär. De som vid denna tidpunkt har sju dagars karens ska erhålla en dags karens. Jag bedömer att några övergångsregler i denna del inte behövs. Äldre föreskrifter ska tillämpas på sjukfall som inträffat före ikraftträdandet.

2.12.3 Utkast till förslag till förordning om beräkningsunderlag av sjukpenninggrundande inkomst av annat förvärsarbete

1§ I denna förordning ges kompletterande föreskrifter till socialförsäkringsbalken.

De uttryck och benämningar som används i förordningen har samma betydelse som i denna balk.

Skälen för mitt förslag

Enligt utredningens direktiv ska de förslag jag lägger överensstamma med systematiken i socialförsäkringsbalken. Jag ser det som värdefullt att upplysa om detta.

2§ I förordningen finns bestämmelser om beräkningsunderlag av sjukpenninggrundande inkomst för näringsidkare med inkomst av näringsverksamhet.

Förordningen är meddelad med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen.

Skälen för mitt förslag

Bestämmelsen ger en upplysning om innehållet i förordningen och på vilken grund den är beslutad och ger den efterfrågade tydligheten.

2.12.4 Definitioner

Förslag: Som inkomst av annat förvärvsarbete ska räknas inkomst av aktiv näringsverksamhet enligt 2 kap. 23 § inkomstskattelagen (1999:1229).

Med beslut om slutlig skatt avses beslut fattade med stöd av 56 kap. 3 § inkomstskattelagen (1999:1229).

Skälen för mitt förslag

Jag bedömer att det är försäkrade med aktiv näringsverksamhet som i första hand kommer att söka sjukpenning. Att det är inkomsten av den aktiva näringsverksamheten som ska ligga till grund för beräkningen av SGI.

Beräkningsunderlag för sjukpenninggrundande inkomst

Förslag: Försäkringskassan ska vid fastställande av sjukpenninggrundande inkomst tillämpa den regel som ger det högsta beräkningsunderlaget enligt 25 kap. 6 a § andra och tredje stycket socialförsäkringsbalken.

Skälen för mitt förslag

I förslaget förtydligas att det är den högsta inkomsten av de två momentet i föreslagna 25. kap. 6 a § socialförsäkringsbalken som beslutet om sjukpenninggrundande inkomst ska innefatta.

5§ Den försäkrade har rätt att som alternativ till huvudregeln begära att beräkningsunderlaget för den sjukpenninggrundande inkomsten ska beräknas utifrån inkomsten av aktiv näringsverksamhet enligt senaste beslutet om slutlig skatt kompletterat med underlag avseende tid därefter.

Skälen för mitt förslag

Genom föreslagen regel ges utrymme för ett alternativt beräkningsunderlag. Om den försäkrade när hen får del av beslutet enligt huvudregeln exempelvis anser att uträkningen är för låg eller att tillämpningen av huvudregeln inte tar höjd för omständigheter som bara företagaren har kännedom om kan hen begära att Försäkringskassan i stället för huvudregeln tillämpar en alternativregel. Förslaget tar höjd för bl.a. de situationer då inkomsten av näringsverksamhet skulle visa sig vara högre än den senaste fastställda inkomsten.

6§ Det åligger den försäkrade att förse Försäkringskassan med underlag avseende tid efter senast fastställda taxering. Underlaget kan bl.a. bestå av inlämnad deklARATION som ännu inte beslutats, en resultatrapport som är färdig eller i det närmaste färdig, revisionsintyg, utdrag ur bokföring, årsredovisning eller annan handling som utvisar beräknad inkomst för framtiden.

Skälen för mitt förslag

Redan i dag hämtar Försäkringskassan in underlag för den försäkrade i syfte att fastställa SGI. I ljuset av att huvudregeln förutskickas kunna bli helt automatiserad bör det framgå att vid återopande av alternativregeln kommer den försäkrade att behöva förse Försäkringskassan både med handlingar och muntliga upplysningar.

Förslag: Jag föreslår ett ikraftträdande den 1 januari 2024. Äldre bestämmelser ska gälla för ersättningsperioder som inträffat före ikraftträdandet.

Skälen för mitt förslag

Ikraftträdandet av förordningen bör ske vid samma tidpunkt som när föreslagna ändringar i socialförsäkringsbalken träder i kraft. Äldre bestämmelser ska gälla för ersättningsperioder som inträffat före ikraftträdandet.

3 Karensregler och användning av sjukförsäkringen

3.1 Inledning

Jag ska enligt direktiven kartlägga bakgrunden till och skälen för de nuvarande skillnaderna i regelverket om karensregler beroende på val av företagsform. Avsnitten Historik och Gällande rätt har jag valt att hämta från delbetänkandet *55 år och karensval* (SOU 2020:65) eftersom det som skrivs där fortfarande är gällande.¹ Vissa justeringar har gjorts för att anpassa avsnitten till det nu aktuella uppdraget.

3.2 Historik

När den allmänna sjukförsäkringen infördes 1955 bestod försäkringen av en grundsjukpenning som omfattade anställda och företagare och en inkomstrelaterad tilläggssjukpenningförsäkring för anställda med inkomst av tjänst. Egenföretagare gavs möjlighet att frivilligt ansluta sig till den inkomstrelaterade tilläggssjukpenningen. Den bedömning som då gjordes för denna förändring var att denna grupp personer hade olika behov av en sjukförsäkring och att deras arbetsförhållanden var annorlunda än för anställda. Därför skulle det vara frivilligt för dem att ansluta sig till den inkomstrelaterade tilläggsförsäkringen.

I den frivilliga försäkringen fanns möjlighet för denna grupp av företagare att välja karenstid, dvs. graden av försäkringsskydd. Den allmänna karenstiden uppgick till 3 dagar (samma som för anställda). Till skillnad mot anställda kunde dock företagaren välja en längre karenstid. De valbara alternativen var utöver grundkarensen 15, 30 eller 90 dagar. Anledningen till förslaget om längre karenstider än grundkarensen angavs vara att en företagare bedömdes kunna vara

¹ Avsnitt 3.2 Nuvarande regler och avsnitt 3.3 Historik.

arbetsoförmögen under en längre tid utan att detta skulle medföra någon mer kännbar ekonomisk påfrestning.² För att få teckna den frivilliga försäkringen fanns två villkor, nämligen att den försäkrade hade god hälsa och inte hade fyllt 55 år. Samma villkor återfanns i den tidigare lagstiftningen SFL.³ Senare kom dessa villkor att också gälla om den försäkrade ville anmäla en kortare karenstid, dvs. ett utökat försäkringsskydd. Motiveringen till åldersgränsen 55 år och hälsovillkoret var att det för en frivillig försäkring var nödvändigt att ”förhindra ett dåligt medlemsurval och för att undvika spekulation från medlemmarnas sida”.⁴ Att systemet behövde ”spärrar” för att begränsa risken för överutnyttjande var ytterligare ett argument som fördes fram. Valet av karenstid påverkade precis som i dag den avgift som egenföretagaren betalade för tilläggsförsäkringen.

De allmänna försäkringarna fördes 1962 samman till en lag om allmän försäkring (1962:381). Lagen kom att omfatta sjuk- och moderkapsförsäkringen, folkpensioneringen och tilläggs-pensioneringen. Det beslutades också att egenföretagare skulle omfattas av tilläggsförsäkringen, som genom detta blev obligatorisk. Motiven till detta var två: Dels att denna grupp av individer skulle ges samma skydd vid sjukdom som anställda. Dels behovet av samordning och enhetliga regler för de allmänna försäkringarna.

Eftersom försäkringen nu blev obligatorisk för egenföretagare gjordes bedömningen att antalet karensdagar kunde reduceras till 30 och 90 dagar utöver grundkarensen 3 dagar. Samma ålders- och hälsovillkor som tidigare skulle gälla som villkor för ändring till en kortare karenstid.

Antalet karensdagar har därefter ändrats vid flera tillfällen. Den senaste större förändringen genomfördes 2010. Bakgrunden var att en utredning⁵ hade föreslagit att möjligheten för egenföretagare att välja karensdag skulle utvidgas till 30, 90, 180 och 365 dagar, att jämföra med de dåvarande alternativ 3 eller 30 dagar. Grundkarensen föreslogs höjas från 1 till 7 dagar. Syfte med förslagen var att ge företagarna större möjlighet att välja nivån på sitt försäkringsskydd, eftersom det i utredningen konstaterats att egenföretagare hade ett lägre utnyttjande av sjukförsäkringen. Att kunna sänka sjukförsäkringsavgiften för företagarna var ytterligare en motivering. Utred-

² Socialförsäkringsutredningen Sjukförsäkring och yrkesskadeförsäkring (SOU 1952:39), s. 187.

³ Lagen den 3 januari 1947 nr 1 om allmän sjukförsäkring i dess under 1952 gällande lydelse.

⁴ Socialförsäkringsutredningen Sjukförsäkring och yrkesskadeförsäkring (SOU 1952:39), s. 189.

⁵ Trygghetssystemen för företagare (SOU 2008:89).

ningens förslag genomfördes med någon ändring. Beslutet att ta bort alternativet en karensdag reviderades dock 2013.⁶ Den 1 januari 2019 infördes karensavdraget och ersatte det som tidigare kallades karensdag för anställda. Av sammanställningen nedan framgår hur karenstiden förändrats mellan åren 1963–2013.

Tabell 3.1 Karensalternativ för egenföretagare respektive anställda*, perioden 1963–2013

Period	Karensalternativ	
	Företagare	Anställda
jan. 1963–dec. 1966	(3), 33 och 93	3
jan. 1967–dec. 1985	(1), 3, 33 och 93	1
jan. 1986–nov. 1987	(1), 3 och 30	1
dec. 1987–mars 1993	(0), 3 och 30	0
april 1993–juni 2010	(1), 3 och 30	1
juli 2010–jan. 2013	(7), 14, 30, 60 och 90	1
2013–	1 (7), 14, 30, 60 och 90	1

* Som anställda räknas även verksamma delägare i aktieföretag.

Anm.: Grundkarensen för egenföretagare anges inom parentes.

Källa: Utredningens sammanställning.

3.3 Gällande rätt

En försäkrad med inkomst av näringsverksamhet har en grundläggande karenstid på 7 dagar. Det går också att välja en karenstid på 1, 14, 30, 60 eller 90 dagar (27 kap. 29–33 a §§ socialförsäkringsbalken, SFB). Det går att ändra val av karenstid genom att anmäla detta till Försäkringskassan och det finns inga begränsningar av hur många gånger en anmälan om ändrad karenstid kan göras eller av vilka karenstider som kan väljas.

Valet av karenstid påverkar den sjukförsäkringsavgift som företagaren betalar inom ramen för egenavgifterna. En längre karenstid medför en lägre avgift, och vice versa. När förslaget om flera olika karenstider lades fram var en av motiveringarna till förslaget att öka valfriheten för egenföretagare genom att ge dem större möjlighet att välja nivå på sitt försäkringsskydd. Att kunna sänka sjukförsäkrings-

⁶ Prop. 2012/13:1.

avgiften för företagarna var ytterligare en motivering till att de olika karensvalen infördes.⁷

Sjukförsäkringsavgiften är avsedd att täcka kostnaden för de dagar som kollektivet egenföretagare totalt sett får ersättning för vid sjukskrivning. Utgångspunkten är därmed att risken för sjukskrivning ska delas inom kollektivet egenföretagare. Försäkringskassan beräknar sjukförsäkringsavgiften för de olika karensvalen baserat på de prognostiserade utgifterna för sjukförsäkringen.

3.4 Jämförelse av karensregler mellan företagsformer

Att kunna välja karenstid är endast möjligt för företagare som har inkomst av näringsverksamhet, bland annat enskilda näringsidkare och delägare i handelsbolag. Verksamma delägare i aktiebolag är anställda i bolaget, och har i likhet med andra anställda inte möjlighet att välja karenstid. För dessa företagare görs i stället ett karensavdrag som motsvarar en dags karenstid.

För en anställd betalar arbetsgivaren sjuklönen under de första 14 dagarna. Företagare som driver verksamheten i bolagsform omfattas även i detta avseende av samma regler som andra anställda, och det är därmed företaget som ska betala sjuklönen under de första 14 dagarna. Det finns dock ett skydd mot höga sjuklönkostnader, som medför att företaget kan få ersättning för delar av sjuklönkostnaderna för såväl sin egen sjuklön som för sjuklön till andra anställda.

För att fullt ut jämföra självrisker mellan olika företagsformer måste även sjuklöneansvaret för företagare som bedriver verksamheten i bolagsform beaktas. Sjuklöneansvaret kan rent formellt inte översättas till en självrisk eftersom aktiebolagets och företagarens ekonomi är separerade. Däremot är det möjligt att många företagare *uppfattar* sjuklöneansvaret som en karenstid eftersom de behöver finansiera sin egen sjuklön de två första sjukskrivningsveckorna. Ju fler anställda som finns i företaget utöver den verksamme företagaren, desto mindre betydelse har ägarens arbetsinsats eller sjuklön för företagets resultat. Sjuklöneansvaret för företagsägaren kan därför antas vara som mest betungande för enmansföretag där endast den verksamme ägaren är anställd.

⁷ Trygghetssystemen för företagare (SOU 2008:89), s. 177.

Om även ersättningen för höga sjuklönekostnader beaktas minskar dock skillnaderna mellan företagare i eget aktiebolag och företagare med inkomst av näringsverksamhet. I kapitel 4 görs beräkningar av effekterna av sjuklöneansvaret, som visar att företaget betalar sjuklön motsvarande ungefär 1,6 dagar med sjuklön i ett aktiebolag där den totala lönekostnaden understiger 3 miljoner kronor. Inklusivt ett karensavdrag motsvarande en sjukdag kan en ägare av ett mindre aktiebolag därför sägas ha 2,6 karensdagar. Ersättningen betalas dock ut med viss fördröjning, och effekten av reglerna förefaller inte vara känd bland företagsarna.

För en företagare med inkomst av näringsverksamhet som inte gjort ett aktivt val av karens eller som valt 7 dagar är karenstiden därmed längre än för en företagare som driver verksamheten i aktiebolagsform, men kortare om även sjuklöneansvaret för de första 14 dagarna betraktas som en form av karens. I jämförelse med anställda har egenföretagare med grundkarensen 7 dagar en längre karenstid. Egenföretagaren kan dock redan i dag välja 1 dags karens och få samma karenstid som en anställd, i utbyte mot en högre sjukförsäkringsavgift.

Nedan ges en kortfattad sammanställning av hur bl.a. reglerna om karens och sjuklön tillämpas beroende på företagsform.

Tabell 3.2 Sammanställning över tillämpningen av vissa regler beroende på företagsform

	Enskild näringsverksamhet	Handels- och kommanditbolag, Europeisk ekonomisk intressegemenskap	Aktiebolag
<i>Juridisk person</i>	Nej	Ja	Ja
<i>Anställda</i>	Ja	Ja	Ja
<i>Karens</i>	1, 7, 14, 30, 60, 90	1, 7, 14, 30, 60, 90	Karensavdrag
<i>Sjuklöneansvar</i>	Ja, om anställda	Ja, om anställda	Ja
<i>SGL beräknas på</i>	Överskott av näringsverksamhet	Överskott av näringsverksamhet, var bolagsman för sig	Uttagen lön

Källa: Tillväxtverket.

Tabell 3.3 visar antalet företagare med inkomst av aktiv näringsverksamhet efter val av karensdagar 2020. Tabellen visar att 7 dagars karens är det vanligaste karensvalet. I denna grupp ingår även de företagare som inte gjort ett aktivt val av karenstid. Bland de som gjort ett aktivt val är det vanligaste alternativet att ha valt 1 dags karens.

Tabell 3.3 Antal företagare med inkomst av aktiv näringsverksamhet 2020 fördelat på kön, ålder och val av karensdag

	≤ 44 år		45–54 år		≥ 55 år		Total
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	
1	4 761	5 488	3 685	4 656	3 470	6 398	28 458
7	11 302	14 761	7 627	12 356	13 357	13 357	90 958
14	407	757	287	489	266	266	2 670
30	215	416	297	657	559	559	3 588
60	24	38	10	38	15	38	163
90	217	421	126	251	195	498	1 707
Total	16 926	21 880	12 032	18 447	17 862	40 397	127 544

Källa: Skatteverket.

Tabell 3.4 visar genomsnittligt avgiftsunderlag efter företagarens val av karens. Tabellen visar att företagare med 1 dags karens i genomsnitt har högst avgiftsunderlag, och att det genomsnittliga avgiftsunderlaget minskar med karenstidens längd. Detta kan bero på att det framför allt är näringsidkare som har en stor del av sina inkomster från det egna företaget, och som därför är beroende av sjukpenning från näringsverksamheten om de har sjukfall, som väljer en dags karens.

Tabell 3.4 Genomsnittligt avgiftsunderlag 2020 per person fördelat på kön, ålder och val av karensdag, kronor

	≤ 44 år		45–54 år		≥ 55 år		Total
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	
1	196 346	243 760	227 502	265 739	190 211	221 554	1 345 113
7	163 297	225 093	194 134	246 120	149 352	188 341	1 166 337
14	173 804	253 165	197 995	240 856	171 573	195 369	1 232 762
30	175 431	223 200	164 753	232 216	141 297	166 584	1 103 481
60	131 037	225 540	166 132	184 778	87 170	132 712	927 370
90	117 547	171 455	108 275	156 265	107 993	153 585	815 120
Total	957 462	1 342 215	1 058 792	1 325 973	847 596	1 058 145	6 590 182

Källa: Skatteverket.

Tabellen visar också att män genomgående har ett högre avgiftsunderlag än kvinnor. Detta beror dels på att män generellt har högre inkomster än kvinnor, dels på att fler kvinnor än män är kombinatorer, och har inkomst av anställning vid sidan av inkomsten från företagandet.

3.5 Effekter av karensregler i sjukförsäkringen

Det är väl belagt i forskningen att självrisker i sjukförsäkringen påverkar i hur stor utsträckning försäkringen nyttjas. Självrisker i sammanhanget kan avse såväl ersättningsnivån (andelen av inkomstbortfallet som ersätts) som karensreglerna (från vilken dag som ersättning börjar betalas ut). De flesta studier analyserar hur förändringar av ersättningsnivån påverkar sjukfrånvaron, och dessa visar att en lägre ersättningsnivå samvarierar med färre sjukdagar, och vice versa. Det finns även några få studier som undersökt hur sannolikheten för sjukfrånvaro beror på karenstiden.

Bland annat visar Johansson och Palme (2005) och Henrekson och Persson (2004) att ersättningsnivån i den svenska sjukförsäkringen påverkar sjukfrånvaron. Johansson och Palme visar att den sänkta ersättningen i sjukförsäkringen efter de första 90 dagarnas sjukskrivning påverkar längden på sjukskrivningarna bland anställda. Henrekson och Persson använder en lång tidsserie (1955–1999) där reglerna för sjukförsäkringen förändras flera gånger, och finner stöd för att en högre ersättningsnivå i sjukförsäkringen medför högre sjuktal. Även internationellt finns liknande resultat.

Vid en minskad karenstid finns två effekter: en direkt effekt i form av att kostnaden för ett sjukfall minskar (för de som ändå hade sjukanmält sig) eftersom ersättning börjar betalas ut tidigare. Det kan också finnas en indirekt effekt i form av att fler sjukanmäler sig om kostnaden minskar. Eftersom näringsidkare kan välja karenstid kan det också förväntas finnas skillnader i sjuklighet mellan de som valt ett högt antal karensdagar och de som valt ett lågt antal dagar. Det kan antas att företagare som tror sig ha en liten risk att bli sjuka väljer ett högt antal karensdagar, medan företagare som förväntar sig fler sjukdagar väljer ett lägre antal karensdagar, dvs. att det kommer att finnas en selektion bland företagare med olika underliggande sjuklighet mellan olika karensval.

3.5.1 Studier av karensreglernas betydelse för företagare

Forskningen om sjukförsäkringen avser främst anställda och inte företagare. Förutsättningarna för företagare att ta del av den allmänna sjukförsäkringen kan skilja sig från de som är anställda på flera sätt. Kontrollfunktionerna i socialförsäkringen är svagare för

företagare, eftersom arbetsgivare och kollegor på arbetsplatsen kan fungera som portvakter i försäkringen för anställda. Samtidigt kan företagare ha en starkare egen motivation att undvika sjukskrivning eftersom frånvaro kan medföra minskade intäkter i företaget både på kort och lång sikt, om frånvaron leder till att kunder förloras. Företagare kan också antas ha ett stort eget engagemang i verksamheten och därför värna mer om den än en anställd. De ekonomiska effekterna kan därför vara större för en företagare som är sjukfrånvarande än för en anställd.

Österlund (2014) använder reformen av karenstiden 2010 (förlängd grundkarenstid från 1 till 7 dagar) för att studera självriskens betydelse i sjukförsäkringen för företagare. Österlund uppskattar storleken på den direkta effekten genom att studera utbetalningar av sjukpenning under den första sjukveckan före regeländringen. Under åren närmast före regeländringen var utvecklingen stabil, och uppgick till ungefär 150 000 sjukpenningdagar årligen. Dessa dagar ersätts inte längre efter reformen, vilket beräknas ha minskat utbetalningarna av sjukpenning med 67 miljoner kronor, i 2010 års priser.

Vidare visar studien att sannolikheten att påbörja ett sjukfall som varar längre än 7 dagar minskade med nästan 20 procent för de företagare som berördes av regeländringen, i jämförelse med de som inte berördes. Även sannolikheten för sjukskrivning i uppemot 15 veckor minskade. Den största och starkaste effekten finns dock för kortare sjukfall om upp till 5 veckor. Resultatet tolkas som att flera av de egenföretagare som före reformen var sjukskrivna 15 veckor eller mindre under ett år inte sjukanmäler sig alls efter reformen, dvs. den indirekta effekten som beskrevs tidigare. Den högre självrisken har höjt tröskeln för sjukanmälan, vilket troligen medfört att kostnaden för att vara sjukfrånvarande blivit för stor för vissa egenföretagare.

Österlund drar därför slutsatsen att självrisken i sjukförsäkringen påverkar företagares benägenhet att sjukanmäla sig på samma sätt som andra studier visat gäller för anställda, och att ersättningens storlek har betydelse för användningen av sjukförsäkringen också för företagare. Om den lägre sannolikheten för sjukskrivning efter reformen (20 procent) översätts till en skattad marginaleffekt i antal ersatta nettodagar, motsvarar detta en minskning med ytterligare 16 000 ersatta dagar under sjukdag 2–7, fördelat på ungefär 1 600 företagare. Denna indirekta effekt motsvarar således ungefär 10 procent av den direkta effekten.

Österlund undersöker också särskilt effekterna bland de företagare som före reformen hade gjort ett aktivt val av karenstid, där valen var en eller tre dagar. Bland de företagare som valt något av dessa alternativ finns inga effekter av reformen. De företagare som hade valt tre karensdagar före reformen var sjukskrivna i större utsträckning än de med en dags karens både före och efter reformen. Österlund tolkar detta som att de med tre karensdagar troligen var en selekterad grupp till följd av att de, till skillnad från de med en karensdag, hade gjort ett aktivt val. Kunskapen om försäkringen kan därför antas ha varit högre bland de företagare som valt tre karensdagar.

Företagare med eget aktiebolag är sjukskrivna i betydligt lägre utsträckning än egenföretagare eller anställda. Om sjuklöneperioden uppfattas som en karenstid bör den ha liknande effekter på sjukskrivningsbeteendet som karenstiden har för egenföretagare. Sjuklöneansvaret kan vara en orsak till att företagare med eget aktiebolag har färre sjukfall än egenföretagare eller andra anställda såväl före som efter reformen. Efter 2010 års reform har skillnaderna i sjukskrivningar mellan egenföretagare och företagare med aktiebolag minskat, vilket stödjer hypotesen att sjuklöneansvaret uppfattas som en karenstid för delägare i aktiebolag.

Även Angelov och Waldenström (2021) berör självrisken betydelse för sjukskrivningar i en studie som handlar om pandemins effekter på den svenska ekonomin under 2020. Författarna använder Skatteverkets data över företagens inbetalningar av mervärdesskatt och arbetsgivaravgifter under 2020 och jämför med inbetalningarna under motsvarande månader 2019. Genom dessa månadsvisa jämförelser, och genom att jämföra inbetalningar i kommuner med hög spridning av covid-19 med inbetalningar i kommuner där smittspridningen var lägre, kan en pandemieffekt skattas på den ekonomiska aktiviteten.

Författarna finner att inbetalningar av mervärdesskatt och arbetsgivaravgifter minskade kraftigt under pandemin, och att minskningen var större i kommuner med hög smittspridning. Detta tolkas som en negativ effekt av pandemin på den lokala ekonomin i dessa kommuner.

Även företagens sjuklönekostnader ökade kraftigt under 2020. På samma sätt som för arbetsgivaravgifter och mervärdesskatt jämförs även sjuklönekostnader månadsvis i kommuner med hög spridning av covid-19 (där sannolikheten att bli sjuk i covid-19 var högre och påverkan på ekonomin också var högre) med utfall i kommuner där

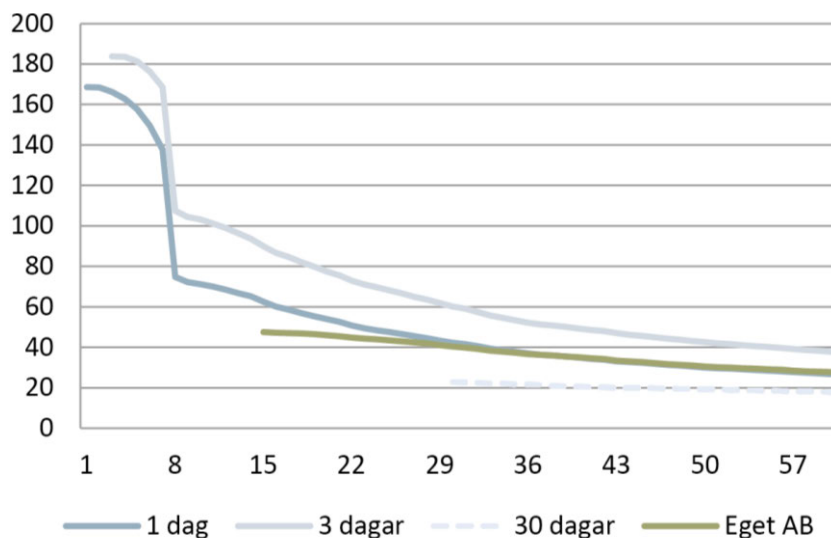
smittspridningen var låg. Ökningen av sjuklönekostnaderna var dock inte koncentrerade till kommuner med hög smittspridning, på samma sätt som minskningen av mervärdesskatten. Detta kan tolkas som att det inte enbart var faktisk smittspridning som ökade användningen av sjukförsäkringen, utan att delar av ökningen sannolikt också beror på att självriskerna i sjukförsäkringen minskade till följd av förändringarna i socialförsäkringen under pandemin (se avsnitt 5.3.4). Delar av ökningen beror sannolikt också på Folkhälsomyndighetens rekommendation att stanna hemma, och därmed sjukskriva sig, vid minsta tecken på smitta. Sjuktalen beror därför sannolikt inte bara på den faktiska smittspridningen av covid-19, utan även på en ökad sjukskrivning vid till exempel förkylningssymptom.

Karensreglerna kan påverka längden på sjukskrivningen

Inspektionen för socialförsäkringen, ISF (2012) undersöker i en rapport hur karenstidens längd påverkar egenföretagares benägenhet att sjukskriva sig. Riskerna för sjukskrivning kan förväntas vara lägre ju längre karenstiden är. I rapporten konstateras dock att det framför allt är skevheten i avgifterna för de olika karensalternativen, och troligtvis bristande kännedomen om sjukförsäkringen, som har gjort att det inte är skillnaden i risktagande som varit vägledande för egenföretagares val av karenstid.

Figur 3.1 är hämtad ur ISF (2012) och visar att ersatt sjukfrånvaro är ungefär lika vanligt förekommande bland egenföretagare som hade en karensdag som bland de som hade 3 dagar, trots att frånvaroperioder som är kortare än 3 dagar inte ingår i redovisningen för de företagare som har 3 karensdagar. I genomsnitt hade båda dessa grupper 170 sjukfall per 1 000 försäkrade och år under perioden 2006–2009.

Figur 3.1 Antal sjukfall per 1 000 försäkrade och år efter sjukfallslängd (dagar), 2006–2009

Källa: Försäkringskassan MiDAS mars 2011, ISF:s bearbetningar.
Anm.: Kombinatörer ingår inte i redovisningen.

Vidare visar figuren att gruppen företagare som hade valt 3 dagars karens är den grupp som i störst utsträckning är sjukfrånvarande. Skillnaderna kvarstår även vid hänsyn tagen till bakomliggande faktorer såsom bransch, ålder med mera. ISF menar att den lägre ersatta sjukfrånvaron bland företagarna med 1 karensdag (som då var grundkarensen) troligtvis beror på att det finns en selektion av personer med sämre kunskap om sjukförsäkringen i gruppen som inte gjort ett aktivt val. Det skulle i sådana fall kunna finnas många med en karensdag som skulle ha valt en längre karensdag om de hade känt till möjligheten. De som inte känner till att man kan välja karensdag torde också ha sämre kännedom regelverket överlag, och om vilka möjligheter de har att vara sjukskrivna.

Av de näringsidkare som har gjort ett aktivt val tenderar dock en längre karensdag att samvariera med en lägre andel sjukfrånvaro. Det är ett väntat resultat mot bakgrund av en förväntad selektion av egenföretagare med låg risk för sjukfrånvaro att välja en längre karensdag.

Figuren visar också att nästan hälften av alla sjukfall avslutas efter exakt en veckas sjukfrånvaro. Kravet på läkarintyg från och med dag 8

är en trolig förklaring till mönstret. Den slutsatsen drogs också av den parlamentariska socialförsäkringsutredningen (SOU 2015:21), som också gjorde jämförelser med korttidsfrånvaro bland anställda. En anledning till att utredningen om trygghetssystemen för företagare (SOU 2008:89) föreslog att grundkarensen skulle höjas till 7 dagar för egenföretagare var just att en så stor del av sjukfallen bland egenföretagare varar precis en vecka.

Österlund (2014) studerar längden på sjukskrivningarna efter 2010 års reform, då grundkarensen höjdes till 7 dagar. Efter reformen ökar den genomsnittliga sjukskrivningstiden bland de som blir sjukskrivna. Effekten beror på att det efter reformen förekommer färre korta sjukfall bland de som söker ersättning, eftersom en stor grupp inte längre kan få ersättning förrän från dag åtta. Samtidigt verkar inte antalet långa sjukfall ha ökat efter 2010. Österlund drar därför slutsatsen att den ökade genomsnittliga sjukskrivningslängden bland egenföretagare efter 2010 troligtvis är en selektionseffekt som beror på att de korta sjukfallen inte längre finns med i statistiken eftersom de inte längre anmäls. Den studie över sjukfallens längd som utredningen gjort på en längre tidsserie visar dock att de längre sjukfallen sedan har ökat, se avsnitt 3.6.2.

Få gör ett aktivt karensval

ISF (2012) studerar också egenföretagarnas karensval i samband med reformen i juli 2010. Regeländringen förändrade förutsättningarna i och med att alla näringsidkare som någon gång varit i kontakt med Försäkringskassan samtidigt behövde göra ett nytt ställningstagande till karenstiden.

Reformen innebar att de näringsidkare som haft 1 och 3 karensdagar och som inte gjorde något aktivt val automatiskt fick 7 dagars karens. Av de näringsidkare som hade 1 eller 3 karensdagar i januari 2010 hade nästan samtliga 7 karensdagar i oktober 2010. Av de näringsidkare som haft 30 karensdagar före regeländringen bytte drygt var tionde egenföretagare alternativ; majoriteten av dem bytte till grundkarensen. Ytterst få valde 14 eller 90 karensdagar, och nästan ingen valde 60 karensdagar.

Olika risk för sjukfall bland företagare och anställda

I rapporten från Inspektionen för socialförsäkringen (ISF 2012) skattas också risken för sjukskrivning längre än 14 dagar för anställda, företagare med eget aktiebolag respektive egenföretagare. Resultaten visar att företagare överlag har en lägre risk för sjukfrånvaro än anställda.

Företagare och anställda skiljer sig dock åt i flera avseenden som kan påverka sjukskrivningsmönstret. Dels är det, relativt sett, vanligare att vara företagare än anställd i vissa branscher, till exempel inom jordbruk, byggverksamhet eller transport. Dels är företagare generellt sett äldre än anställda. Dessa faktorer kan också påverka antalet sjukfall.

ISF gör därför regressionsanalyser som visar att med hänsyn till skillnader i bakomliggande riskfaktorer som ålder, bransch och antal anställda på arbetsplatsen, är risken för sjukfrånvaro något lägre för egenföretagare än för anställda. Resultaten visar också att företagare med eget aktiebolag är sjukskrivna i betydligt lägre utsträckning än anställda och egenföretagare som driver enskild näringsverksamhet, i samtliga branscher. Företagares sjuklöneansvar gentemot sig själva som anställda i företaget under de två första sjukskrivningsveckorna lyfts fram som en möjlig orsak till den lägre nyttjandegraden. De företagare med eget aktiebolag som blir sjukfrånvarande är också i högre grad än övriga grupper sjukskrivna på deltid.

Det kan också tänkas att personer som startar företag har en annan historik av sjukskrivning än anställda, vilket i sin tur kan påverka risken för framtida sjukskrivningar. Andersson och Vejsiu (2019) analyserar vilka individer som väljer att lämna en anställning för att starta företag, och vilka som startar enskild näringsverksamhet respektive aktiebolag. Studien visar att ju högre risk (i form av tidigare sjukskrivning) som en person har för perioder av kortare sjukfrånvaro, desto större är sannolikheten att kvarstå i anställning, oavsett kön och företagsform. Detta är ett tecken på en positiv selektionseffekt, där framför allt friskare individer väljer företagande framför anställning.

När det gäller längre sjukfrånvaro skiljer sig dock resultaten åt mellan olika företagsformer. Att ha en historik av längre sjukfrånvaro är negativt korrelerat med sannolikheten att starta ett aktiebolag. De som startar aktiebolag är därmed i hög utsträckning personer som inte har varit långtidssjuka och inte heller förväntar sig att bli det. En historik av längre sjukfrånvaro är däremot positivt korrelerad med sannolikheten att starta en enskild näringsverksamhet. Det kan tolkas som att det i gruppen som startar enskild näringsverksamhet finns personer som redan i utgångsläget har en svag ställning på arbetsmarknaden, där just historiken som långtidssjukskriven kan vara en av anledningarna till den svagare arbetsmarknadsställningen. Att starta ett eget företag kan då vara nödvändighetsdrivet, och ett sätt att hålla sig kvar, eller komma tillbaka in på arbetsmarknaden efter en längre sjukskrivning.

3.6 Sjukpenning bland egenföretagare 2006–2019

De studier från ISF som refereras i föregående avsnitt analyserar 2010 års reform, då grundkarensen höjdes från 1 till 7 dagar. År 2013 återinfördes möjligheten att välja 1 dags karens, samtidigt som grundkarenstiden fortfarande var 7 dagar. Denna reform finns inte med i de refererade studierna, men kan också antas ha påverkat egenföretagarnas sjukskrivningsmönster. För att belysa även denna reform har jag gjort en egen genomgång av data för perioden 2006–2019.

Analysen baseras på LISA-databasen (Longitudinell Integrationsdatabas för Sjukförsäkrings- och Arbetsmarknadsstudier) som är en mikrodatabas som sammanställs av SCB. Individernas arbetsmarknadsstatus avser situationen i november månad enligt den Registerbaserade arbetsmarknadsstatistiken (RAMS). Företagspopulationen i RAMS består av de företag som har minst en person som är *huvudsakligen* förvärvsarbetande i företaget, och innehåller därmed inte alla företag i Sverige. RAMS skiljer vidare på de som är företagare i eget aktiebolag och de som är egenföretagare (som bedriver aktiv näringsverksamhet i företagsformerna enskild näringsverksamhet eller handelsbolag). Vidare avgränsar jag analysen till företagare som är i

åldern 20–64 år, dels på grund av en metodförändring⁸ av RAMS 2011 som medför att antalet äldre företagare ökade i statistiken, dels för att den stora massan av samhällsekonomiskt intressanta företagare bör finnas inom detta åldersintervall. I analysen särskiljs inte individer med företaget som sin huvudsakliga sysselsättning från kombinatörer, dvs. företagare som kombinerar företagandet med anställning, men med företagandet som huvudsaklig sysselsättning.

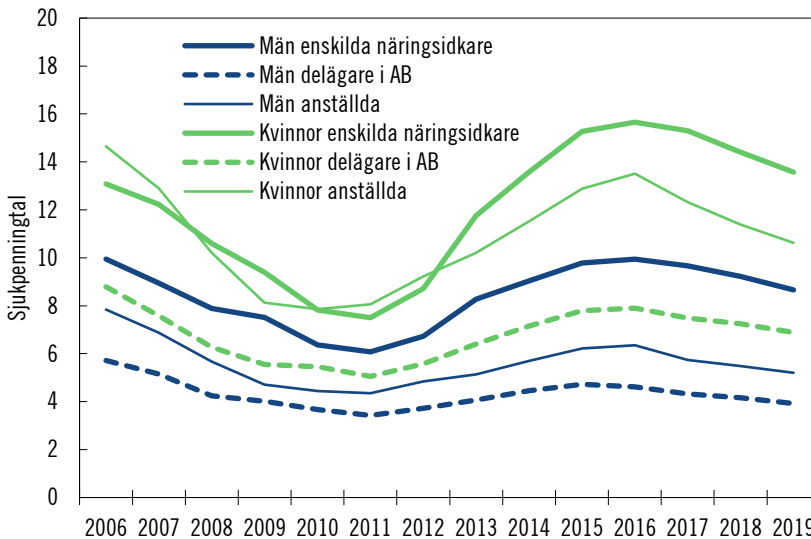
3.6.1 Trender i enskilda näringsidkares sjukpenning

I detta avsnitt studerar jag ett antal trender för enskilda näringsidkare som får sjukpenning från Försäkringskassan, dvs. får sjukpenning efter att karenstiden löpt ut. Figur 3.2 visar utvecklingen av genomsnittligt antal ersatta nettodagar med sjukpenning för perioden 2006–2019, fördelat på kön. Antalet nettodagar är fördelat på antalet förvärvsarbetande företagare som anses vara försäkrade. Se Försäkringskassan (2021) för en beskrivning av populationerna av sjukpenningförsäkrade.

Figuren visar att sjukfrånvaron bland enskilda näringsidkare ökar stadigt sedan 2011, efter att ha fallit under åren dessförinnan. Denna ökning beror sannolikt både på ökad ohälsa och på olika regelförändringar. Figuren visar också att antalet ersatta nettodagar är högre bland kvinnor än bland män under hela perioden samt att skillnaden ökar efter 2011.

⁸ År 2011 förändrades metoden att beräkna antalet sysselsatta personer i RAMS bland de som är 65 år och äldre. Metodförändringen medför att antalet företagare i eget aktiebolag ökar med ungefär 10 000 företag mellan 2010 och 2011, medan antalet egenföretagare ökar med ungefär 30 000 företag. Detta förändrar också proportionerna mellan aktiebolag och egenföretagare i databasen.

Figur 3.2 Genomsnittligt antal nettodagar med sjukpenning bland enskilda näringsidkare (sjukpenningtal), fördelat per kön

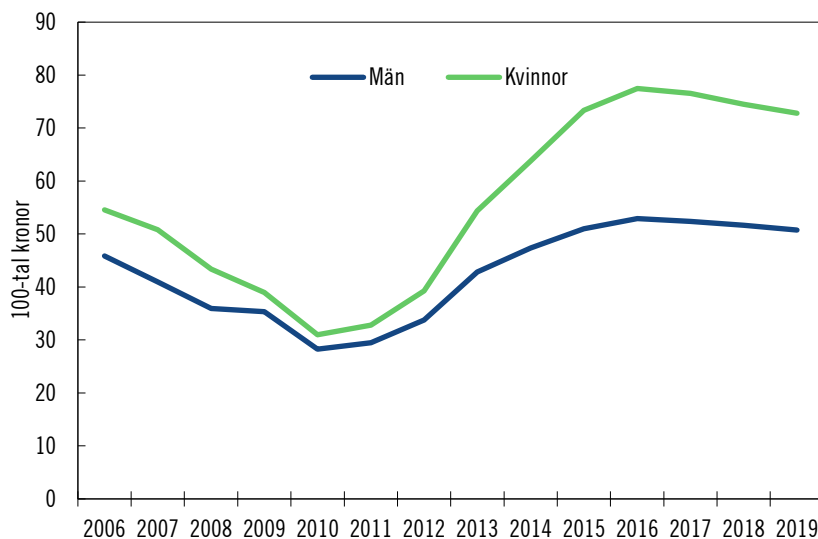
Anm: Nettodagar innebär att dagar med partiell ersättning räknas om till hela dagar.

Källa: LISA; egna beräkningar.

Figuren visar även trenderna i sjukpenningtalet för anställda och delägare i fåmansföretag (aktieföretag). Genomgående har kvinnor högre sjukpenningtal än män och sjuktalen är högst bland enskilda näringsidkare och lägst bland delägare i fåmansföretag. Figuren visar också att det uppstår en tydlig divergens i sjukpenningtalet mellan de olika yrkesställningarna efter 2011.

Figur 3.3 visar att den genomsnittliga utbetalningen av sjukpenning bland enskilda näringsidkare följer ett likande mönster som det genomsnittliga antalet ersatta nettodagar i gruppen, för såväl män som kvinnor.

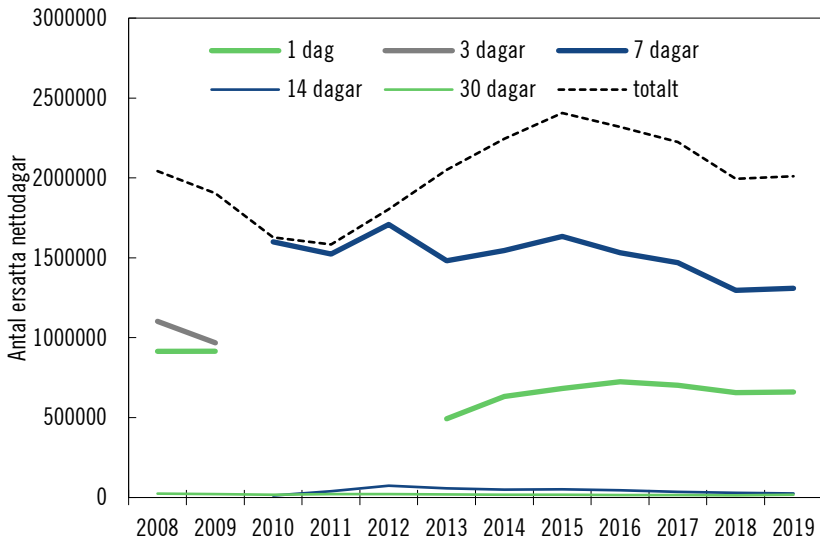
Figur 3.3 Genomsnittlig utbetalning av sjukpenning till enskilda näringsidkare

Källa: LISA; egna beräkningar.

Figur 3.4 visar antalet ersatta nettodagar uppdelade efter egenföretagarens karensval. Före reformen 2010 var andelen enskilda näringsidkare med 1 dags karens respektive 3 dagars karens ungefär lika stora. År 2013 blev det åter möjligt att välja 1 dags karens. Figuren visar att detta tycks ha gett en relativt stor och omedelbar effekt 2013. De företagare som har valt 1 dags karens 2013 står för ungefär en tredjedel av alla sjukpenningdagar det året. Effekten är sedan bestående och förhållandevis oförändrad över tid. Även sjukskrivningar bland företagare med 7 karensdagar är relativt konstant såväl före som efter reformen 2013. De företagare som har valt längre karens har mycket få ersatta nettodagar i genomsnitt.

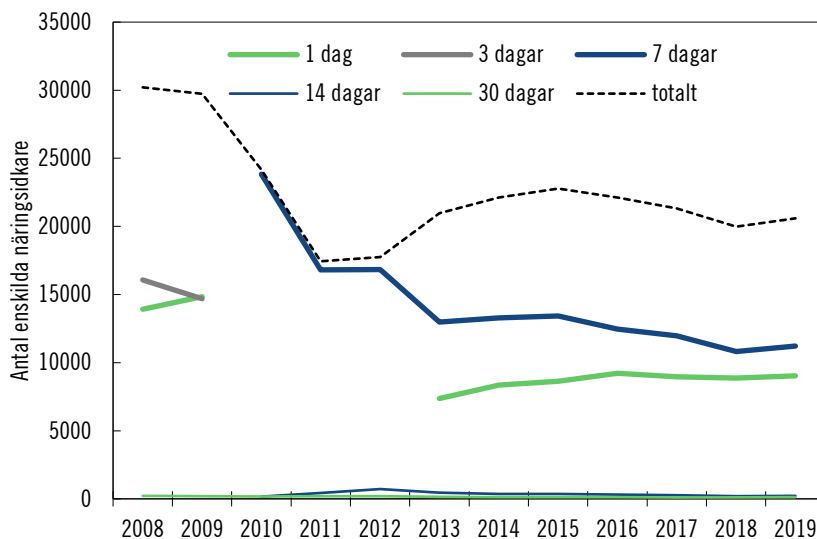
Figur 3.4 Antal ersatta nettodagar med sjukpenning, uppdelat efter karensalternativ, enskilda näringsidkare

Källa: LISA; egna beräkningar.

I figur 3.5 visas motsvarande bild för antalet enskilda näringsidkare med sjukpenning. Diagrammet visar att antalet företagare med 7 dagars karens som får sjukpenning minskar över tid samtidigt som antalet med en dags karens som får sjukpenning ökar. Detta antyder att det är individer som oftare är sjukskrivna som väljer 1 dags karens.

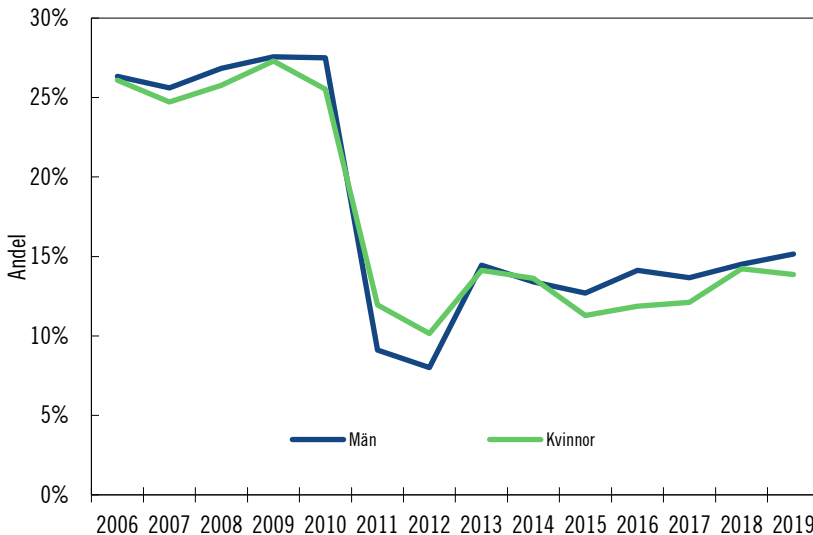
Figur 3.5 Antal enskilda näringsidkare med sjukpenning uppdelat efter karensalternativ

Källa: LISA; egna beräkningar.

Figur 3.6 visar andelen enskilda näringsidkare med sjukskrivningsperioder kortare än 7 dagar. Innan karensvalsreformen 2010 utgjorde dessa korta sjukfall ungefär en fjärdedel av samtliga sjukfall för såväl kvinnor som män. Andelen korta sjukfall minskade kraftigt efter 2010, för att sedan öka något igen i samband med karensvalsreformen 2013. Andelen korta sjukfall därefter är relativt oförändrad, men ligger på en betydligt lägre nivå än under perioden före 2010. I stället har antalet längre sjukskrivningsperioder (över 60 dagar) ökat över tid. Detta resultat skiljer sig från resultatet i ISF (2012), som antyder att antalet långa sjukfall inte ökat. En anledning till att vi finner ett annat resultat än ISF kan vara att vi har en längre tidsperiod, och att en del av de sjukfall som var korta då ISF:s studie gjordes över tid har utvecklats till långa sjukfall.

Figur 3.6 Andel enskilda näringsidkare med antal sjukpenningdagar som understiger 7 dagar

Källa: LISA; egna beräkningar.

Sammantaget visar denna analys att incitamentsstrukturen har betydelse för sjukskrivningarna bland egenföretagare. Figurerna visar att karenstidens längd, dvs. självriskens i sjukförsäkringen, påverkar tröskeln för sjukanmälan, och att det framför allt tycks vara näringsidkare med hög risk för sjukskrivning som valt en dags karens.

3.6.2 Uppföljning av 2013 års reform

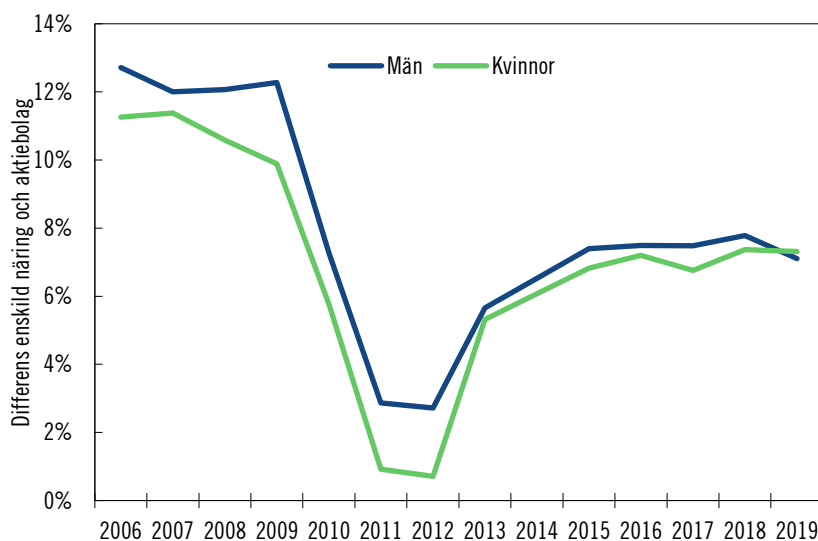
Österlund (2014) har utvärderat 2010 års karensvalsreform.⁹ Förändringen i karensvalen 2013, då en dags karens återinfördes, har dock inte tidigare studerats. För att analysera effekterna av dessa två reformer jämför jag användningen av sjukförsäkringen bland enskilda näringsidkare med användningen bland verksamma delägare i aktieföretag med koncentrerat ägande (fåmansföretag). Karensreglerna för den sistnämnda gruppen påverkades inte av någon av reformerna.

⁹ Artikeln bygger på en rapport från Inspektionen för socialförsäkringen, ISF (2013).

ISF (2012) och Andersson och Vejsiu (2019) visar att det finns underliggande skillnader mellan de som startar och driver aktieföretag och de som driver enskild näringsverksamhet. Det finns dock ingen anledning att tro att dessa skillnader har förändrats under perioden. Delägare i fåmansföretag kan därför användas som en jämförelsegrupp för hur utvecklingen bland enskilda näringsidkare skulle ha kunnat se ut utan reformerna. I detta avsnitt redovisas därför skillnaden mellan dessa grupper med avseende på användningen av sjukförsäkringen, och hur denna skillnad förändras i samband med 2010 och 2013 års reformer.

Figur 3.7 visar differensen mellan det genomsnittliga antalet sjukfall bland enskilda näringsidkare och bland delägare i fåmansföretag för perioden 2006–2019. Figuren visar att enskilda näringsidkare är sjukskrivna i större utsträckning än delägare i aktieföretag (eftersom differensen är större än noll). ISF (2012) framhäver att bland annat bransch, utbildningsnivå, inkomstnivå och familjeförhållanden är faktorer som kan förklara delar av dessa skillnader mellan företagsformer.

Figur 3.7 Differens i genomsnittligt antal sjukfall mellan enskilda näringsidkare och delägare i fåmansföretag

Källa: LISA; egna beräkningar.

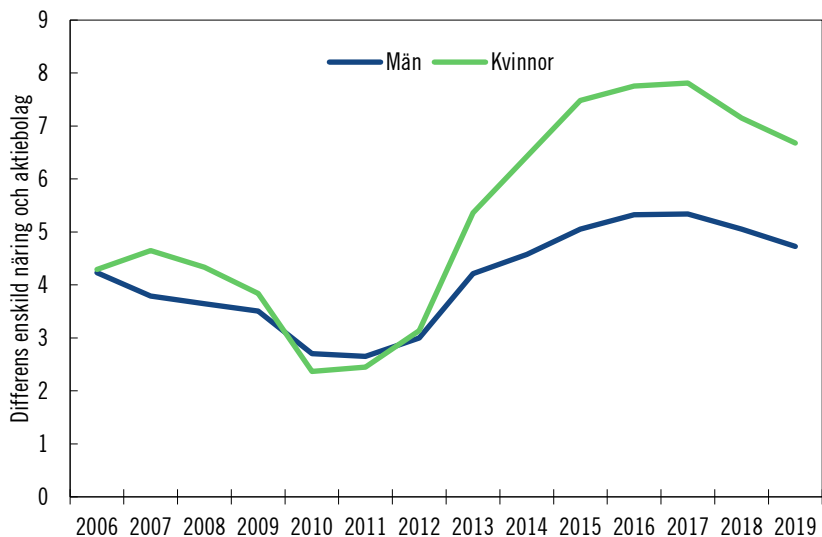
Även hälsan kan skilja sig mellan företagarna i dessa två företagsformer. Andersson och Vejsiu (2019) finner att anställda med en hög sannolikhet att bli långvarigt sjukskrivna kan välja företagsformen enskild näringsverksamhet som ett sätt att hålla sig kvar på arbetsmarknaden. Företagare som väljer att bli delägare i fåmansföretag är i stället i genomsnitt friskare än andra grupper i termer av användandet av sjukförsäkringen. Det kan därför också finnas hälsomässiga faktorer som förklarar de observerade skillnaderna i sjukfall, men det finns inga skäl att tro att hälsoskillnaderna ökat i samband med reformerna.

Vidare går det inte att observera sjukfall som är kortare än 14 dagar bland delägare i fåmansföretag, eftersom de får sjuklön från företaget under de två första veckorna i en sjukperiod. Andra förändringar i sjukförsäkringen kan också ha ägt rum under perioden, även om det är oklart varför dessa skulle ha olika effekter för företagare i olika företagsformer. Även reformerna av skattereglerna för delägare i fåmansföretag, där möjligheterna att ta ut lågbeskattad utdelning ökat under perioden, kan medföra att framgångsrika enskilda näringsidkare i högre grad ombildar verksamheten till aktiebolag.

Figur 3.8 visar differensen mellan det genomsnittliga antalet ersatta nettodagar med sjukpenning (sjukpenningtalet) bland enskilda näringsidkare och delägare i fåmansföretag. Skillnaden i antalet ersatta dagar följer ett liknande mönster som skillnaden i antalet sjukfall mellan dessa företagsgrupper i samband med båda reformerna. Skillnaden i antalet sjukfall per företagare för enskilda näringsidkare och delägare i aktiebolag var dock stabil efter 2013 för båda könen (se figur 3.7).

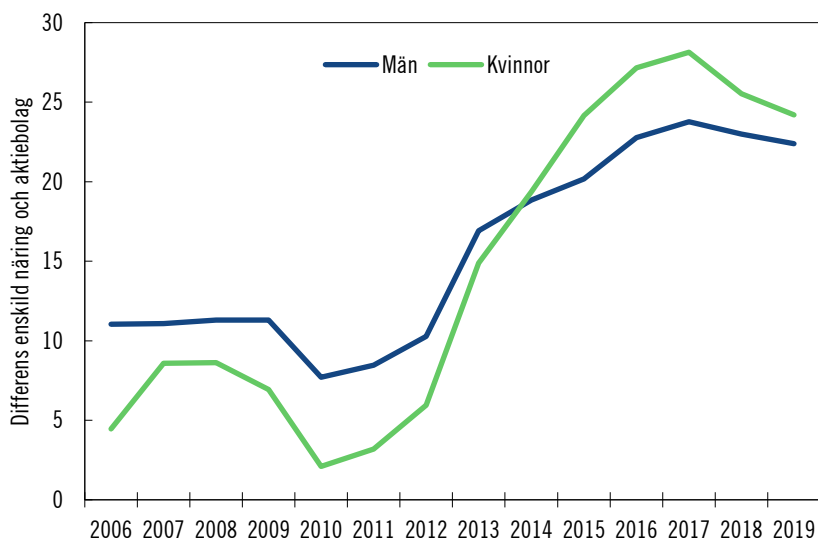
När det gäller antalet ersatta dagar (figur 3.8) observeras i stället en tydlig divergens i skillnaden efter 2013. Detta gäller för både män och kvinnor, men ökningen är betydligt större för kvinnor. Ökningen i differensen fortsätter också under några år efter reformen. Detta mönster tyder på att korta sjukskrivningar har ersatts av långa sjukskrivningar efter reformen 2013, och särskilt bland kvinnor. Figur 3.9, som visar differensen mellan enskilda näringsidkare och delägare i fåmansaktiebolag med avseende på genomsnittlig utbetalning av sjukpenning, ger ytterligare stöd för denna tolkning.

Figur 3.8 Differens i sjukpenningtal mellan enskilda näringsidkare och delägare i fåmansföretag

Källa: LISA, egna beräkningar.

Figur 3.9 Differens i genomsnittlig utbetalning av sjukpenning mellan enskilda näringsidkare och delägare i fåmansföretag, 100-tal kronor

Källa: LISA, egna beräkningar.

3.6.3 Uppskattning av effekterna av 2013 års reform

Eftersom datamaterialet gör det möjligt att följa individer över tid går det att se vilka näringsidkare det är som väljer en dags karens 2013. Denna information kan användas för att uppskatta effekterna av 2013 års reform.

Bland de enskilda näringsidkare som hade 7 dagars karens 2012 fick ungefär 16 800 sjukpenning. Tabell 3.5 visar vilka karenstider dessa företagare hade 2013. Tabellen visar att ungefär 20 procent av företagarna har bytt yrkesställning och att 40 procent inte var sjukskrivna under 2013. Ungefär 1 667 enskilda näringsidkare (10 procent av gruppen) hade valt 1 dags karens 2013 och fått sjukpenning det året. Detta kan betraktas som reformens beteendeeffekt.

Totalt sett har 7 365 enskilda näringsidkare som fått sjukpenning 2013 valt 1 dags karens. De näringsidkare som har bytt från 7 dagars karens till 1 dag mellan 2012 och 2013 utgör därmed knappt 25 procent av hela gruppen näringsidkare med sjukpenning som har en dags karens 2013.

Övriga enskilda näringsidkare med en dags karens 2013 var icke-sjukskrivna enskilda näringsidkare eller anställda 2012. En mindre grupp består av nystartade företag eller delägare i aktieföretag.

Tabell 3.5 Uppföljning av enskilda näringsidkare 2012–2013

Status år 2013	Enskilda näringsidkare med 7 dagars karens år 2012	
	Antal	Andel, %
Bytt status	3 214	19,1
Enskild näringsidkare		
Ingen sjukskrivning	6 570	39,0
1 dags karens	1 667	9,9
7 dagars karens	5 263	31,3
14 dagars karens	26	0,2
30 + dagars karens	94	0,5
Totalt	16 834	100

Källa: LISA; egna beräkningar.

Tabell 3.6 visar antalet enskilda näringsidkare med 1 dags karens 2013 och det utbetalda beloppet sjukpenning som gruppen tog emot. De 7 365 enskilda näringsidkare som valde en dags karens 2013 hade sammantaget ungefär 490 000 ersatta nettodagar med sjukpenning. Det sammanlagda utbetalda beloppet sjukpenning uppgick till ungefär 250 miljoner kronor i 2013 års priser. Merparten av de enskilda näringsidkare som var sjukskrivna och hade valt 1 dags karens 2013 hade sjukfrånvaro som varade mer än 7 dagar. Om vi antar att dessa företagare hade valt 7 dagars karens i avsaknad av endagsalternativet motsvaras den direkta effekten av reformen av utbetalningarna under sjukdag 2–7.

Tabell 3.6 Effekter av 2013 års reform

	Direkt effekt	Beteendeeffekt	Total effekt
Antal enskilda näringsidkare	5 698	1 667	7 365
Totalt antal nettodagar	350 358	142 347	492 705
Totalt utbetalt belopp, miljoner kronor	178	71	249
Antal nettodagar (dag 2–7)	49 330	12 373	61 703
Utbetalt belopp (dag 2–7), miljoner kronor	25	6	31

Källa: LISA; egna beräkningar.

De två nedersta raderna av tabellen visar antalet nettodagar respektive utbetalt belopp under dag 2–7 i sjukskrivningsperioden. Det utbetalda beloppet under den första sjukveckan uppgår till drygt 30 miljoner kronor och utgör cirka 13 procent av det totala beloppet som betalats ut till enskilda näringsidkare som 2013 valde en dags karens.

Den direkta effekten av reformen, dvs. sjukpenningen bland de enskilda näringsidkare som valde en dags karens 2013, består av 5 698 företagare. Beteendeeffekten (1 667 företagare) utgör därmed ungefär en fjärdedel av den totala effekten.

3.6.4 Sammanfattning och slutsatser

I detta delkapitel analyserar jag sambandet mellan karenstid och sjukpenning för enskilda näringsidkare, med fokus på reformen 2013. Jag finner att val av karens har betydelse för sjuktalen. Analysen visar att förändringar av karenstiden påverkar en mängd faktorer, bland annat

antalet sjukfall per företagare, genomsnittligt antal ersatta nettodagar och genomsnittlig utbetald sjukpenning. Analysen visar även vissa skillnader i effekter mellan män och kvinnor, där sjuktalen bland kvinnor relativt sett påverkades mer.

I samband med reformen 2010 då 7 dagars karens infördes minskade antalet enskilda näringsidkare som fick sjukpenning med ungefär 30 procent jämfört med delägare i fåmansaktiebolag (som inte berördes av reformen). I samband med reformen 2013 då 1 dags karens återinfördes ökade skillnaderna mellan enskilda näringsidkare och delägare i aktiebolag med ungefär 20 procent. Effekterna på utbetalningarna av sjukpenning är ungefär 40 procent för båda reformerna.

Studien av reformen 2013 har dock ett antal begränsningar. Det går inte att särskilja direkta effekter i antalet sjukfall från effekter som beror på beteendeförändringar. I analysen går det inte heller att ta hänsyn till individ- och företagsspecifika faktorer, eller andra reformer som skett under samma tidsperiod. Reformen 2010 tidigare har utvärderats, med resultat liknande de som presenteras i detta avsnitt. Även reformen 2013 bör utvärderas på ett mer rigoröst sätt än vad som varit möjligt inom ramen för denna utredning.

3.7 Överväganden och förslag

Förslag: Den grundläggande karensen för en försäkrad med inkomst av näringsverksamhet ska vara 1 dag. Det ska även fortsättningsvis vara möjligt att välja en karenstid på 7, 14, 30, 60 eller 90 dagar.

Sjukförsäkringsavgiften för grundkarensen höjs från 3,64 procent till 3,76 procent.

Bedömning: För att säkerställa att reglerna är ändamålsenliga bör förslaget tillsammans med reformen 2013 utvärderas ett par år efter ikraftträdandet.

Jag har noterat att frågan om karens har varit omdebatterad under de senaste decennierna och att företagarna själva anser att frågan är viktig. Reglerna har förändrats i flera omgångar, se avsnitt 3.2. Det skulle kunna tala för att inte göra ytterligare förändringar i reglerna för karenstid, då varje ytterligare förändring riskerar att skapa för-

virring och administrativa kostnader för den som vill ändra sitt karensval som en följd av förändringen. Samtidigt finns flera andra viktiga värden i den andra vågskålen. Direktiven till denna utredning nämner att skillnaderna mellan att vara anställd och egenföretagare bör minska, samtidigt som de också anför att inga oskäligen skillnader bör finnas mellan olika associationsformer, såsom aktiebolag och enskild näringsverksamhet.

Att införa samma grundläggande karenstid om en dag för samtliga företagsformer skulle utgöra en förenkling för den som ska starta företag, eftersom valet av företagsform då inte är beroende av karensreglerna. En sådan huvudregel som gäller samtliga företagare och anställda skulle också i sig utgöra en förenkling av regelverket. Det kan också anses vara enklare och tydligare för företagarna som driver enskild näringsverksamhet om det är avvikelser från denna huvudregel som är valbart, i stället för att huvudregeln avviker från det som gäller för andra grupper medan 1 dags karenstid är ett valbart alternativ bland flera andra. På så sätt behöver företagarna inte vara medvetna om valmöjligheten för att kunna få samma längd på karensten som en anställd eller den som driver verksamheten i aktiebolag.

Jag har noterat att få egenföretagare gör ett aktivt val av karenstid. Bland de som gör ett aktivt val tenderar ett lägre antal valda karensdagar att samvariera med ett högre nyttjande av sjukförsäkringen. Detta mönster talar för att de som väljer en annan karenstid än 7 dagar gör medvetet val mellan å ena sidan försäkringsskyddet och å andra sidan egenavgifterna. Frågan är då om problemet är att få göra ett aktivt val, eller om problemet är att reglerna styr de som inte gör ett aktivt val mot ett karensalternativ som de inte själva hade valt om de varit insatta i reglernas effekter.

Undersökningar tyder på att valmöjligheten inte är känd av alla företagare. En undersökning som genomförts av Unionen (2021) visar exempelvis att endast 30 procent av egenföretagarna vet hur många karensdagar de har, medan 8 procent svarar att de anser att informationen om karensval är tillräcklig. Även det faktum att få gör ett aktivt val tyder på att reglerna inte är kända bland företagarna.

Företagare har generellt sett en låg kompensationsgrad för egenavgifterna. Detta kan bero på svårigheter att vara frånvarande från företaget, vilket i sin tur medför låg utnyttjandegrad av trygghetsystemen. Även den längre karenstiden i jämförelse med anställda kan utgöra en större tröskel i att använda sjukförsäkringen. I kollekt-

tivet enskilda näringsidkare finns också en överrepresentation av personer med en historik av sjukskrivning, av äldre personer och av personer med lägre inkomster. Dessa är grupper som kan tänkas ha större nytta än andra av den inkomstbortfallsförsäkring som sjukförsäkringen utgör eftersom de kan ha större risk för framtida sjukfall och mindre ekonomiska marginaler än andra.

En av anledningarna till att utredningen om trygghetssystemen för företagare (SOU 2008:89) föreslog att grundkarensen skulle sättas till 7 dagar var det faktum att många sjukfall bland egenföretagare varar precis en vecka. Då karenstiden är densamma som kravet på läkarintyg finns också en ”portvakt” inbyggd i dagens regler. För egenföretagare finns i regel inga kollegor som kan agera portvakt i försäkringen, vilket kan tala för att kravet på läkarintyg är viktigare i förhållande till egenföretagare än i förhållande till anställda. Samtidigt kan egenföretagare antas ha en större egen motivation att undvika sjukfall, eftersom frånvaro kan ha negativa effekter för företaget på både kort och längre sikt. Detta talar för att det inte finns ett större behov av spärregler i form av en längre karenstid för egenföretagare än för anställda. Detta bör dock ingå i den utvärdering av systemet som jag förslår bör göras ett par år efter ikraftträdandet.

För att öka neutraliteten mellan företagare med inkomst av näringsverksamhet och anställda bör därför grundkarensen för egenföretagarna ändras till 1 dag. Mot ett sådant förslag kan invändas att det också höjer sjukförsäkringsavgiften för de företagare som har grundkarens. Det kan också invändas att den som så önskar redan i dag kan välja 1 dags karens. En kortare karenstid kommer troligtvis också att sänka tröskeln för att sjukanmäla sig, och därigenom leda till att fler egenföretagare nyttjar sjukförsäkringen. Detta kan på sikt ytterligare höja avgifterna.

Dagens regler tycks dock leda till att enskilda näringsidkare inte kan nyttja sjukförsäkringen i lika stor utsträckning som anställda. Om karensreglerna är utformade så att egenföretagare i lägre utsträckning än andra kan nyttja sjukförsäkringen fyller försäkringen inte längre sitt syfte som försäkring mot inkomstbortfall vid sjukdom. Att egenföretagares trygghet ökar genom att de ges större möjlighet att nyttja sjukförsäkringen väger därför enligt min mening tyngre än önskan att hålla nere egenavgifterna eller värna sjukförsäkringen genom en större tröskel för egenföretagare än för anställda. För att

säkerställa att reglerna är ändamålsenliga bör reformen, tillsammans med reformen 2013 utvärderas ett par år efter ikraftträdandet.

Sjukförsäkringsavgiften i egenavgiften vid grundkarensen på 7 dagar är lagreglerad, medan sjukförsäkringsavgiften för övriga karensdagsalternativ beräknas och fastställs av Försäkringskassan. För samtliga karensdagsalternativ beräknas avgiften utifrån att inkomsterna ska motsvara kostnaderna för sjukförsäkringen. Om 1 dags karens görs till grundkarens tid påverkar det sjukförsäkringsavgiften på så sätt att avgiften höjs för de som har grundkarensen på 7 dagar och sänks för de som sedan tidigare har valt 1 dags karens, för att motsvara de förväntade utbetalningarna. De som har 7 dagars karens och vill behålla den karens tiden kan dock välja 7 dagars karens och behålla en lägre sjukförsäkringsavgift. I avsnitt 7.7 i konsekvensanalysen beräknas att sjukförsäkringsavgiften för grundkarensen behöver höjas till 3,76 procent för att förväntade inbetalningar och utbetalningar ska balansera varandra.

Förslaget föranleder ändring i 27 kap. 27 a, 29 och 30 §§ SFB samt i 3 kap. 13 § socialavgiftslagen (2000:980). Min bedömning är att det inte behövs några övergångsbestämmelser då det även fortsatt kommer att vara möjligt att välja en annan karens tid än grundkarensen. Samtliga som har sju dagars karens bör därför vid ikraftträdandet få en dags karens, räknat från ikraftträdandedagen. Detta ligger också i linje med vad som uttalades i *Trygghetssystemen för företagare* (prop. 2009/120 s. 97) följande

Regeringen anser att övergångsbestämmelserna om vad som ska gälla för en egenföretagare som före lagens ikraftträdande har valt en karens tid om tre dagar är obehövlig, eftersom det enligt de nya föreslagna bestämmelserna gäller att en grundläggande karens tid om sju dagar införs för dessa försäkrade. Detta innebär att för en egenföretagare som vid lagens ikraftträdande har valt en karens tid om tre dagar gäller den grundläggande karens tiden om sju dagar.

Däremot bedömer jag att det behövs övergångsregler för pågående sjukfall med innebörden att äldre föreskrifter ska tillämpas på sjukfall som pågår vid lagens ikraftträdande.

Inte heller bedöms större anpassningar av IT-system vara nödvändigt. Jag grundar den bedömningen på att det är en enkel ändring som föreslås genom att antal dagar för grundkarens byts från 7 dagar till 1 dag. Vidare finns i dag på Försäkringskassans hemsida en e-tjänst med möjlighet för företagare att snabbt och enkelt ändra

sin karenstid. Samtliga valmöjligheter finns angivna dvs. 1, 7, 14, 30, 60 och 90 dagar. Däremot bör förändringen av grundkarensen föregås av information från Försäkringskassan om förändringen av karenstiden och sjukförsäkringsavgiften till de enskilda näringsidkare som har en karenstid registrerad hos myndigheten.

Med beaktande av sedvanlig remisstid samt tid för beredning av förslaget inom Regeringskansliet bedömer jag att tidigast möjliga datum för ikraftträdande för förändringen av sjukförsäkringsavgiften är den 1 juli 2023.

4 Sjuklön och högkostnadsskydd

4.1 Inledning

Enligt lagen (1991:1047) om sjuklön ansvarar arbetsgivaren för den anställdes sjuklön under de första 14 dagarna i en sjukperiod, bortsett från karensavdraget. I betänkandet *Företagare i de sociala trygghetssystemen* pekade utredningen på behovet av neutralitet mellan olika företagsformer och att omotiverade skillnader borde tas bort (SOU 2019:41, s. 111). Enligt direktiven ska jag kartlägga bakgrunden till och analysera skälen för de nuvarande skillnaderna i regelverken beroende på val av företagsform i fråga om sjuklöneansvar. Jag ska också lämna nödvändiga författningsförslag.

4.2 Avgränsning

Jag tolkar mina direktiv som att det är fråga om att kartlägga bakgrunden och analysera skälen till att en företagare som bedriver sin verksamhet i aktiebolagsform omfattas av reglerna om sjuklöneansvar vid egen sjukdom, liksom skälen varför detta inte gäller när verksamheten bedrivs i andra bolagsformer. I detta sammanhang bör även effekterna av högkostnadsskyddet och försäkringen mot kostnader för ersättning för höga sjuklönekostnader beaktas.

Enligt mina direktiv ska det arbetsrättsliga regelverket och arbetstagarbegreppet inte påverkas av mina förslag. Inte heller det skatterättsliga regelverket ska påverkas om det inte är fråga om följdändringar till förslag inom annan lagstiftning.

4.3 Bakgrund

4.3.1 Lagen om sjuklön (1991:1047)

Regler om arbetstagares rätt till sjuklön och arbetsgivares rätt att under vissa förutsättningar få ersättning för utgivna sjuklönekostnader återfinns i lag (1991:1047) om sjuklön. Lagen trädde i kraft den 1 januari 1992. Lagen innehöll bl.a. bestämmelser om att arbetsgivaren skulle betala ersättning vid sjukdom till de anställda för de första 14 dagarna av en sjukperiod. Den 1 januari 1997 förlängdes perioden till 28 dagar. I samband med att sjuklöneperioden förlängdes uppstod en tvist kring frågan om den högre avtalsreglerade ersättning som betalades dag 15 till 28 i sjukperioder skulle kunna betalas även fortsättningsvis. Både Skiljenämnden för arbetsmarknadsförsäkringar och Arbetsdomstolen fann att rätt till ersättning från avtalsförsäkringen respektive kollektivavtalet inte förelåg under den utsträckta sjuklöneperioden. Detta innebar att den totala ersättningen till en anställd sänktes under den förlängda sjuklöneperioden. Då detta inte var regeringens avsikt, föreslogs en återgång till 14 dagars sjuklön (Regeringens proposition 1997/98:1, utgiftsområde 10, s. 14–15). Från och med den 1 april 1998 blev sjuklöneperioden åter igen 14 dagar.

Frågan om sjuklön har utretts ett flertal gånger och lagen om sjuklön har ändrats ett stort antal gånger. Redan under 1970-talet utreddes frågan och i betänkandet *Beskattade förmåner vid sjukdom och arbetslöshet m.m.* (SOU 1972:60) övervägde utredaren om arbetsgivaren skulle kunna betala sjuklön vid kortare fall, då det visat sig att 65 procent av anställdas sjukfall var avslutade efter sju dagar. I betänkandet *Sjukersättningsfrågor* (SOU 1981:22) skissar kommittén på ett sjuklönesystem med en sjuklöneperiod av 14 dagar, anpassad till faktiskt inkomstbortfall. Sjukpenningkommittén diskuterade i sin skiss till ett sjuklönesystem längden på den period under vilken sjuklön skulle utges (SOU 1981:22). Valet stod huvudsakligen mellan sju och fjorton dagars sjuklöneperiod. Kommittén stannade för att föreslå en period om fjorton dagar. De skäl som fördes fram för detta var i första hand administrativa. Genom att bestämma periodens längd till fjorton dagar kunde man avlasta försäkringskassorna en stor del av deras hantering av de korta sjukfallen. Omkring 80 procent av det totala antalet sjukfall skulle omfattas av sjuklönesystemet. Antalet sjukfall som skulle behöva övergå från hantering hos arbetsgivaren till försäkringskassorna skulle bli begränsat. Detta

skulle i sin tur innebära en betydande administrativ avlastning för försäkringskassorna.

I betänkandet *Några frågor i anslutning till en arbetsgivarperiod inom sjukpenningförsäkringen* (SOU 1991:35) utreds frågorna om sjuklönegaranti, likabehandling och rapportering i samband med en sjuklöneperiod.

Arbetsgivarens ansvar för sjuklön förtydligades i prop. 2011/12:81. Förtydligandet innebar att arbetsgivares sjuklöneansvar inte skulle börja gälla om inte arbetstagaren helt återgått i arbete och utfört arbete under minst en dag sedan arbetsgivaren betalade ut sjuklön för en hel sjuklöneperiod.

Regeringen aviserade i budgetpropositionen för 2014, utgiftsområde 10 (prop. 2013/14:1) att konstruktionen av högkostnadsskyddet mot sjuklönekostnader skulle ses över i syfte att förbättra småföretagens situation. En arbetsgrupp bestående av tjänstemän från Socialdepartementet, Näringsdepartementet och Finansdepartementet lämnade i promemorian *Ny ersättning för höga sjuklönekostnader Ds 2014:15* förslag till en ny ersättning för höga lönekostnader, och att arbetsgivaren i de månatliga arbetsgivardeklarationerna skulle lämna uppgift till Skatteverket om sin bruttokostnad för sjuklön enligt lagen (1991:1047) om sjuklön. Försäkringskassan skulle en gång om året på grundval av dessa uppgifter pröva rätten till och besluta om ersättning för höga sjuklönekostnader. Ersättningen skulle krediteras arbetsgivarens skattekonto. Arbetsgruppen föreslog en ersättningsmodell där ersättning för sjuklönekostnader ersattes med differentierad procentsats av den totala lönekostnaden utifrån olika skiktgränser av arbetsgivarens årliga lönekostnad, se avsnitt 4.5.2.

Vidare ansåg arbetsgruppen att alltför generösa ersättningar minskar arbetsgivarnas incitament att hålla sjukfrånvaron nere. Det ansågs därför rimligt att det fanns ett tak i systemet. Taket föreslogs sättas till 250 000 kronor per år och arbetsgivare. Med denna nivå beräknades samtliga ersättningsberättigade arbetsgivare, förutom de största med lönekostnader överstigande 20 miljoner kronor per år, att bli helt kompenserade för sina sjuklönekostnader över den nivå där ersättningen träder in. Enbart stora arbetsgivare med höga sjuklönekostnader skulle komma att påverkas av ersättningens tak. Arbetsgruppen motiverade takkonstruktionen med att det är viktig för att drivkraften att satsa på förebyggande arbete hos arbetsgivare med hög sjukfrånvaro inte går förlorad. Genom detta upprätthålls de

ekonomiska incitamenten för de stora arbetsgivarna att hålla sjukfrånvaron nere. Detta kan motiveras med att dessa arbetsgivare dels har högst sjukfrånvaro, dels har störst möjlighet att hantera den samma.

Arbetsgruppen menade att det skulle kunna hävdas att även de minsta arbetsgivarna behöver ekonomiska incitament i syfte att hålla sjukfrånvaron nere. Givet den risk och sårbarhet som små arbetsgivare lever med bedömde arbetsgruppen det som rimligt att anta att dessa arbetsgivares incitament till stor del kvarstår trots generös ersättning för sjuklönekostnader. För arbetsgivare medför sjukfrånvaro inte bara sjuklönekostnader utan även produktionsbortfall, risk för sena leveranser, risk för kostsamma kontraktsbrott och kostnader för vikarier samt administration av frånvaron. Dessa indirekta kostnader torde för de små arbetsgivarna vara minst lika besvärliga som sjuklönekostnaderna varför incitamenten att hålla sjukfrånvaron nere rimligen ständigt bör finnas där. Förslaget genomfördes genom prop. 2014/15:1.

4.3.2 Försäkring mot kostnader för sjuklön

När lagen om sjuklön infördes inrättades samtidigt en frivillig försäkring mot kostnader för sjuklön för företag vars sammanlagda lönekostnad för året inte översteg 90 basbelopp. Avgiften för försäkringen har varierat och anpassats efter sjuklöneperiodens längd. Försäkringen ersatte arbetsgivarens kostnader för sjuklön från och med den tredje dagen med sjuklön i sjuklöneperioden. Premien för försäkringen har varierat mellan 0,7 och 2,5 procent av årslönesumman. Anslutningen till försäkringen var som högst i mitten av 1992 med 13 325 anslutna företag. Därefter sjönk intresset för försäkringen stadigt. Huvudorsaken till det låga och minskande intresset för försäkringen bedömdes vara att försäkringen ansågs alltför dyr i förhållande till dess skydd (prop. 1990/91:181 sjuklön m.m.). Samma år infördes den så kallade återfinansieringen, som innebar att arbetsgivaren fick stå för 15 procent av utgifterna för sjukpenning för heltidssjuka längre än 14 dagar. De kompensterades genom sänkta arbetsgivaravgifter.

4.4 Ersättning för vissa kostnader för sjuklön – högkostnadsskydd.

I samband med att sjuklöneperioden förlängdes från 14 till 21 dagar 1993 infördes ett högkostnadsskydd mot kostnader för sjuklön (prop. 2002/03:100, bet. 2002/03:FiU21, rskr. 2002/03:235). Skyddet gällde för arbetsgivare med en årlig lönesumma som uppgick till högst 160 prisbasbelopp.¹ Ersättning gavs i olika intervaller med lägre ersättning för de större företagen. Ersättning erhöles för den del av sjuklönekostnaderna som översteg ett sjuklönetak. Detta tak utgjordes av ett belopp som motsvarade 90 procent av den genomsnittliga sjuklönekvoten för samtliga arbetsgivare, där sjuklönekvoten beräknades som kvoten mellan arbetsgivarens totala lönekostnad och totala sjuklönekostnad. Ersättning lämnades för arbetsgivares sjuklönekostnad som uppkommit från och med dag två till och med dag tjuogoett, samt för arbetsgivaravgifter, allmän löneavgift och särskild löneskatt, till den del avgifterna och skatten var hänförliga till den utbetalda sjuklön som skulle ersättas. Högkostnadsskyddet ansågs emellertid strida mot EU:s statsstödsregler eftersom det inte omfattade alla företag, och skyddet tidsbegränsades därför till att gälla fram till årsskiftet 2004/05.

Det befintliga högkostnadsskyddet mot sjuklönekostnader trädde i kraft den 1 juli 2010. Som skäl för högkostnadsskyddet angavs att det skulle förmå särskilt de små företagen att våga anställa fler personer. Vidare framför regeringen att sjuklöneansvaret utgör ett ekonomiskt risktagande och att små och speciellt nystartade företag är särskilt känsliga för denna risk. Högkostnadsskyddet omfattar samtliga arbetsgivare på arbetsmarknaden, dvs. både privata och offentliga arbetsgivare inklusive bland annat kommuner och regioner. Skyddet innebar att en arbetsgivare kunde få ersättning av Försäkringskassan för sjuklönekostnader som under ett kalenderår översteg två och en halv gånger den genomsnittliga årliga sjuklönekostnaden för samtliga arbetsgivare. Med kostnad för sjuklön avsågs även arbetsgivaravgifter enligt socialavgiftslagen och allmän löneavgift enligt lagen om allmän löneavgift. Ersättningen skulle dock inte täcka sjuklönekostnader för medarbetare som har blivit beviljade särskilt högriskskydd.

¹ Prisbasbeloppet för 1992 uppgick till 33 700 kronor.

4.5 Gällande rätt

4.5.1 Lagen om sjuklön

Bestämmelserna om sjuklön finns i lagen (1991:1047) om sjuklön. Lagen är tvingande till den anställdes förmån men det går att göra vissa undantag från lagen genom kollektivavtal som godkänts på arbetstagsarsidan av en central arbetstagarorganisation, 2 §.

Syftet med införandet av sjuklön var bland annat att öka arbetsgivarens ansvar för de anställdas arbetsmiljö och hälsa och att tillförsäkra de anställda en mer rättvis kompensation för inkomstförluster till följd av sjukdom (prop. 1990/91:181, s. 27–28). Sjuklönesystemet skulle också vara ett effektivare sätt att administrera den korta sjukfrånvaron. Systemet infördes i en tid av djup ekonomisk kris (Edebalk 2010). Socialförsäkringsutskottet uttalade i samband med behandlingen av prop. 1998/99:59 *om vissa ändringar i sjukförsäkringen m.m.* att det fanns anledning för regeringen att snarast återkomma till riksdagen med förslag om att införa en arbetsgivarperiod på 14 dagar (1998/99:SFU9, rskr. 104). Regeringen lade den 1 april 1991 en proposition, 1990/91:181, om två veckors sjuklön.

För rätt till sjuklön krävs att den anställde kvalificerar sig för denna vilket framgår av 3 §. Rätten till sjuklön gäller från och med den första dagen av anställningstiden. Är den avtalade anställningstiden kortare än en månad inträder dock rätten till sjuklön endast om arbetstagaren tillträtt anställningen och efter det varit anställd fjorton kalenderdagar i följd. Om den anställde varit frånvarande utan giltiga skäl räknas inte den dagen. När kvalifikationstiden beräknas ska tidigare anställningar hos samma arbetsgivare räknas med, om tiden mellan anställningarna inte överstiger 14 kalenderdagar. Begreppet kalenderdagar används då även arbetsfria dagar räknas in i fjortondagarsperioden.

Det finns vissa situationer när arbetsgivaren inte är skyldig att betala ut sjuklön till en anställd. Dessa framgår av 4 a–5 §§.

En arbetsgivare är inte skyldig att betala ut sjuklön vid sjukdom

1. om arbetstagaren ådragit sig sjukdomen vid uppsåtligt brott som han har dömts för genom dom som vunnit laga kraft, eller
2. medvetet eller av grov vårdslöshet lämnat oriktig eller vilseledande uppgift angående något förhållande som är av betydelse för rätten till sjuklön,
3. för sådan tid som arbetstagaren omfattas av bestämmelserna i 37 kap. 3 § SFB,
4. om arbetstagaren inte helt har återgått i arbete och utfört arbete under minst en dag hos arbetsgivaren efter det att sjuklön för en hel sjuklöneperiod har betalats ut av arbetsgivaren.

Sjuklönen utgör 80 procent av lön eller andra anställningsförmåner som den anställda går miste om till följd av nedsättningen av arbetsförmågan, 6 §. Karensavdrag ska göras innan sjuklön betalas ut. Sjuklöneperioden räknas från första dagen den anställdes arbetsförmåga är nedsatt och följande tretton kalenderdagar.

4.5.2 Ersättning för höga sjuklönekostnader

Arbetsgivare som har höga sjuklönekostnader har sedan 2015 kunnat få ersättning för delar av kostnaderna. Med anledning av pandemin har det införts särskilda och tillfälliga bestämmelser inom förmånen, se avsnitt 5.3.2 Kunskapsunderlag. Dessa bestämmelser har dels inneburit att arbetsgivarna kunnat få ersättningen utbetald månadsvis, dels att ersättningen betalas ut vid en lägre nivå på sjuklönekostnaderna.

Hur ersättningens storlek beräknas framgår av 17 §. I kostnaderna för sjuklön räknas även de skatter och avgifter² som hänför sig till sjuklönen med. Ersättning för sjuklönekostnaden lämnas med högst 250 000 kronor för överskjutande del av sjuklönekostnaden till den del kostnaden överstiger

- 0,5 procent av den totala lönekostnaden om arbetsgivarens lönekostnad uppgår till högst 3 miljoner kronor årligen,

² Med avgifter och skatt avses avgifter enligt socialavgiftslagen (2000:980) och lagen (1994:1920) om allmän löneavgift samt skatt enligt lagen (1990:659) om särskild löneskatt på vissa förvärvsinkomster.

- 0,9 procent av den totala lönekostnaden om arbetsgivarens lönekostnad överstiger 3 men inte 6 miljoner kronor årligen,
- 1,2 procent av den totala lönekostnaden om arbetsgivarens lönekostnad överstiger 6 men inte 12 miljoner kronor årligen,
- 1,3 procent av den totala lönekostnaden om arbetsgivarens lönekostnad överstiger 12 men inte 20 miljoner kronor årligen, och
- 1,5 procent av den totala lönekostnaden om arbetsgivarens lönekostnad överstiger 20 miljoner kronor årligen.

En arbetsgivare som önskar ersättning för sjuklönekostnader ska i arbetsgivardeklarationen lämna uppgift om utbetald sjuklön under kalenderåret. En följd av att arbetsgivaren rapporterar sina sjuklönekostnader i arbetsgivardeklarationen är att det nu finns vetskap om vad sjuklönekostnaderna faktiskt uppgår till. Försäkringskassan fattar beslut om ersättningen, 17 b §. Försäkringskassan lämnar efter beviljat beslut uppgifter till Skatteverket för kreditering på arbetsgivarens skattekonto, 17 c §.

4.5.3 Allmänt och särskilt högriskskydd

För att undvika att personer med hög sjuklighet skulle få svårigheter att få arbete infördes ett allmänt och särskilt högriskskydd 1992. Bestämmelserna återfinns i 27 kap. 39–44 §§ SFB. Arbetsgivaren får då ersättning för sjuklönekostnader från Försäkringskassan för en anställd som blivit beviljad högriskskydd.

Allmänt och särskilt högriskskydd utgör skydd för anställda som är sjuka ofta under ett år eller för anställda som riskerar att bli sjuka under längre perioder. Allmänt högriskskydd innebär att en anställd som mest kan ha 10 dagar med karensavdrag under en period om 12 månader. En anställd som blir sjuk för elfte gången under en tolv månadersperiod ska få sjuklön redan från första dagen. Det allmänna högriskskyddet kräver inte att någon ansökan görs till Försäkringskassan

En anställd som har en medicinskt väldokumenterad sjukdom som troligen innebär frånvaro från arbetet under minst 10 gånger per år kan ansöka om särskilt högriskskydd. Särskilt högriskskydd innebär att en anställd alltid får sjuklön redan från första dagen i en sjuk-

period. En anställd kan få särskilt högriskskydd om han eller hon måste vara borta från arbetet i minst 28 kalenderdagar i följd vid en eller flera sjukperioder under ett år men inte utan karensavdrag. När en anställd har särskilt högriskskydd så får arbetsgivaren ersättning för hela sjuklönekostnaden från Försäkringskassan. Den försäkrade måste göra en ansökan till Försäkringskassan för att få ta del av det särskilda högriskskyddet, 27 kap. 40 § SFB.

När regeln infördes var sjuklönen 75 procent av den lön och andra anställningsförmåner som den anställde gick miste om till följd av sjukdom under de tre första dagarna och därefter 90 procent. Den som beviljats högriskskydd fick ersättning med 90 procent från första dagen. Reglerna om högriskskydd har anpassats efter andra regeländringar under 1990-talet. När karensdagen infördes 1993 kom högriskskyddet att även omfatta karensdagen. Högriskskyddet ökades 1998 så att även personer med risk för en eller flera längre sjukperioder kan ansöka om högriskskydd. Dessa personer måste dock själva stå för karensavdraget. Karensavdraget infördes den 1 januari 2019 och ersatte det som tidigare kallades karensdag. Syftet med ändringen var att det avdrag som görs när man är sjuk ska vara rättvist och förutsägbart. För arbetstagare med koncentrerad arbetstid kunde reglerna med karensdag göra att en relativt stor del av inkomsten försvann om karensdagen inföll under en dag med ett långt arbetspass på obekvämt arbetstid. Karensavdraget uppgår till 20 procent av en genomsnittlig veckoersättning av sjuklön.

4.5.4 Användningen av ersättning för höga sjuklönekostnader

Ersättningen för höga sjuklönekostnader är utformad på ett sådant sätt att företag med en lägre total lönekostnad kan få en högre ersättning för sjuklönekostnader än större företag. Detta beror på två faktorer: Dels är den totala nedsättningen bestämd till ett fast belopp om 250 000 kronor, dels är tröskeln för att få ersättning större som andel av total lönekostnad i ett större företag. Tabell 4.1 visar ersättning för höga sjuklönekostnader för åren 2010–2014 och antalet företag som beviljats ersättning. Av tabellen framgår att såväl antalet arbetsgivare som fått ersättning som det utbetalda ersättningsbeloppet ökat under perioden.

Tabell 4.1 Antal företag som ansökt, antal som beviljats samt utbetald ersättning för höga sjuklönekostnader, 2010–2014

År	Antal företag som ansökt om ersättning	Antal företag som beviljats ersättning	Utbetald belopp kronor
2010	257	155	31 092 739
2011	411	226	58 445 322
2012	523	337	55 963 606
2013	816	426	59 200 943
2014	860	464	79 416 994

Källa: Försäkringskassan.

Tabell 4.2 visar den utbetalda ersättningen till arbetsgivares skattekonto enligt de nu gällande reglerna under perioden 2015–2019, samt antalet arbetsgivare som tagit emot ersättning. Även denna tabell visar att såväl antalet arbetsgivare som fått ersättning som det utbetalda ersättningsbeloppet ökat under perioden. Tabellen visar också att antalet arbetsgivare som får del av ersättningen enligt de regler som började tillämpas 2015 är betydligt större än antalet som fick ersättning enligt de tidigare reglerna.

Tabell 4.2 Ersättning för höga sjuklönekostnader till arbetsgivare och deras inrapporterade sjuklönekostnader

År	Antal arbetsgivare som beviljats ersättning	Utbetald ersättning, 1000-tal kronor	Antal arbetsgivare som rapporterat sjuklönekostnader	Summa rapporterade sjuklönekostnader 1000-tal kronor
2015	42 260	798 095	101 594	18 543 167
2016	44 592	893 284	104 686	20 184 433
2017	44 921	945 879	106 129	21 614 360
2018	47 472	1 082 168	108 599	23 702 830
2019	48 952	1 110 553	112 008	24 444 106

Källa: Försäkringskassan.

Tabell 4.3 visar hur ersättningen för höga sjuklönekostnader fördelade sig mellan företagen av olika storlek 2019. Tabellen visar att majoriteten av företagen som får ersättning har en total lönesumma under tre miljoner kronor, och att dessa företag också tar emot en stor del av den totala ersättningen för höga sjuklönekostnader. De

större företagen har högre rapporterade sjuklönekostnader än de mindre, men för dessa företag begränsas den utbetalda ersättningen dels av begränsningen till 250 000 kronor per arbetsgivare, dels av att tröskeln för att ta del av nedsättningen är högre. Tabellen visar att utformningen av bestämmelsen om ersättning för höga sjuklönekostnader och den kostnad arbetsgivaren förväntas bära är lägst för de minsta företagen, medan de större företagen förväntas bära en större del av sina sjuklönekostnader.

Tabell 4.3 Ersättning för höga sjuklönekostnader utifrån lönekostnader 2019

Lönekostnader miljoner kronor	Antal arbetsgivare	Utbetald ersättning 1 000-tal kronor	Antal arbetsgivare som rapporterat sjuklönekostnader	Summa rapporterade sjuklönekostnader 1 000-tal kronor
0–3	34 892	421 560	54 099	753 108
≥3–6	7 228	193 167	22 625	752 703
≥6–12	35 88	158 087	15 861	1 130 683
≥12–20	1 505	106 320	7 469	1 036 551
≥20	1 802	23 419	11 954	20 771 062

Källa: Försäkringskassan.

4.6 Olika företagsformer

4.6.1 Enskild näringsverksamhet

Reglerna om beskattning av enskild näringsverksamhet återfinns bl.a. i inkomstskattelagen (1991:1299). Enskild näringsverksamhet är en företagsform där en fysisk person driver och ansvarar för företaget. Det finns inte någon tydlig gräns mellan företaget och den som äger det. En annan benämning på enskild näringsverksamhet är i allmänt språkbruk enskild firma. En enskild näringsidkare är inte en juridisk person och det är den fysiska personens personnummer som används som organisationsnummer för näringsverksamheten. Eftersom den enskilda näringsverksamheten inte är en juridisk person är det den fysiska personen som personligen ansvarar för företagets alla förpliktelser, exempelvis skulder och ingångna avtal. En enskild näringsverksamhet kan ha anställda och företagaren ska då registrera sig som arbetsgivare hos Skatteverket. Registrering för F-skatt och mervärdesskatt ska också göras hos Skatteverket. Ett företag som be-

drivs som enskild näringsverksamhet är skyldigt att utge sjuklön åt anställda. Näringsidkaren själv räknas inte som anställd i sin näringsverksamhet.

4.6.2 Handelsbolag

Reglerna om handelsbolag återfinns i lagen (1980:1102) om handelsbolag och enkla bolag. Ett handelsbolag är ett företag som har två eller flera bolagsmän, alltså delägare. Bolagsmännen kan vara fysiska eller juridiska personer. Handelsbolaget är i sig en juridisk person men bolagsmännen är alltid personligt och solidariskt ansvariga för företagets skulder gentemot utomstående och detta ansvar kan aldrig avtalas bort. Det solidariska ansvaret innebär att var och en av bolagsmännen personligen kan tvingas betala företagets alla skulder. Det är bolagsmännen som bestämmer vem eller vilka som ska ha rätt att företräda bolaget och ingå avtal i bolagets namn. Ett handelsbolag kan ha anställda och är skyldigt att utge sjuklön åt anställda. Fysiska personer som är delägare i ett handelsbolag räknas inte som anställda i bolaget.

4.6.3 Kommanditbolag

Reglerna om kommanditbolag återfinns i lagen (1980:1102) om handelsbolag och enkla bolag (HBL). Ett kommanditbolag är en särskild form av handelsbolag där vissa bolagsmäns ansvar är begränsat till vad de har satsat i bolaget. Dessa bolagsmän kallas kommanditdelägare och dessa är inte behöriga att företräda bolaget (3 kap. 7 § HBL). I kommanditbolaget måste det finnas minst en delägare med obegränsat ansvar, en så kallad komplementär. Ett kommanditbolag är skyldigt att utge sjuklön åt anställda. Delägarna räknas inte som anställda.

4.6.4 Aktiebolag

Reglerna om aktiebolag återfinns i aktiebolagslag (2005:551). Ett registrerat aktiebolag är ett civilrättsligt självständigt rättssubjekt och skattesubjekt som själv ansvar med sina tillgångar för de åtgärder bolaget gör och för sina förpliktelser. Delägarna, alltså aktieägarna, har

inte ett personligt ansvar för företagets skulder men kan under vissa förutsättningar åläggas ett med bolaget gemensamt ansvar för bolagets skatteskulder, det s.k. företrädaransvaret. Det krävs dock att företrädaren för aktiebolaget uppsåtligen eller av grov oaktsamhet inte har betalat skatt eller avgift. Kapitalinsatsen för att starta ett aktiebolag är minst 25 000 kronor i aktiekapital. Aktiebolaget ska ha en styrelse. Det måste finnas minst en styrelseledamot och en styrelse-suppleant i styrelsen. Aktiebolagets årsredovisning samt styrelsens och vd:s förvaltning av aktiebolaget ska granskas av revisor. Företag som har revisor ska lämna in en revisionsberättelse tillsammans med årsredovisningen. Små aktiebolag kan välja att inte ha revisor. Alla aktiebolag ska hålla bolagsstämma varje år. Bolagsstämman beslutar bland annat om årsredovisningen och hur företagets vinst eller förlust ska disponeras. Ett aktiebolag kan ha anställda och är skyldig att utge sjuklön åt anställda. Även verksamma delägare i bolaget är anställda.

4.7 Jämförelse av sjuklöneansvar och karensregler mellan olika företagsformer

I kapitel 3 föreslår jag att den grundläggande karensen för företagare med inkomst av näringsverksamhet ska ändras till en dag. Detta ökar neutraliteten mellan anställda och företagare med inkomst av näringsverksamhet. Även den som driver sitt företag i aktiebolagsform är anställd, och omfattas av samma karensregler som andra anställda. Genom förslaget jämnas karenstiderna därför ut mellan företagare med olika företagsformer och anställda.

För att fullt ut jämföra självrisker mellan olika företagsformer måste dock även sjuklöneansvaret för företagare som driver aktiebolag och ersättningen för sjuklönekostnader beaktas. Sjuklöneansvaret kan rent formellt inte översättas till en självrisk eftersom aktiebolagets och företagarens ekonomi är separerade. Däremot är det möjligt att många företagare *uppfattar* sjuklöneansvaret gentemot sig själva som en karenstid eftersom företaget behöver finansiera ägarens egen sjuklön under de två första 14 sjukdagarna. Även ersättningen för höga sjuklönekostnader påverkar jämförelsen, eftersom företaget kan få ersättning för delar av sjuklönen som betalas ut till företagaren.

Ju fler anställda som finns i företaget utöver den verksamme företagaren, desto mindre betydelse kan ägarens egen arbetsinsats eller

sjuklön antas ha för företagets resultat. Sjuklöneansvaret för företagsägaren kan därför antas vara som mest betungande för enmansföretag där endast den verksamme ägaren är anställd. Dessa företag torde till mycket stor del finnas bland företagen med en total lönesumma som understiger tre miljoner kronor per år. Tröskeln för att få ersättning för höga sjuklönekostnader är också lägst för de allra minsta företagen.

Följande exempel visar effekterna av ersättningen för höga sjuklönekostnader för företag av olika storlek. I en jämförelse mellan en egenföretagare med inkomst av näringsverksamhet och en ensam ägare i ett aktiebolag är det främst ersättningen för de allra minsta företagen som är av intresse.

Tabell 4.4 visar tröskeln för ersättning för höga sjuklönekostnader för företag med olika storlek på de totala lönekostnaderna. Om ett företag som exempel har en total lönekostnad om 500 000 kronor går tröskeln för att få ersättning vid en total sjuklönekostnad om 2 500 kronor ($500\,000 \times 0,5$ procent). Sjuklönen antas i exemplet motsvara 80 procent av lönen som den ersätter. Vid en årsarbetstid om 260 dagar kan tröskeln för ersättning översättas till en karenstid om 1,625 dagar ($0,5$ procent/ 80 procent \times 260 dagar) då företaget betalar sjuklönen. Därefter täcks sjuklönekostnaderna av ersättningen. Till denna implicita karenstid tillkommer ett karensavdrag för den första sjukdagen, då företagaren inte får någon ersättning. Totalt kan en företagare som är anställd i sitt eget aktiebolag därmed sägas ha ungefär 2,6 karensdagar. Tabellen visar också att tröskeln för att få ersättning, och det implicita antalet karensdagar för företagaren, är högre i ett större företag.

Tabell 4.4 Räkneexempel på ersättning för höga sjuklönekostnader vid 6 dagar med sjuklön per anställd och år

Total lönekostnad	500 000	5 000 000	10 000 000	15 000 000	25 000 000
Tröskel för ersättning	2 500	45 000	130 000	195 000	375 000
Sjuklön	9 231	92 308	184 615	276 923	461 538
Ersättning	6 731	47 308	54 615	81 923	86 538
Ersättning/Sjuklön*	73 %	51 %	30 %	30 %	19 %
Implicit antal karensdagar	2,6	3,9	5,2	5,2	5,9

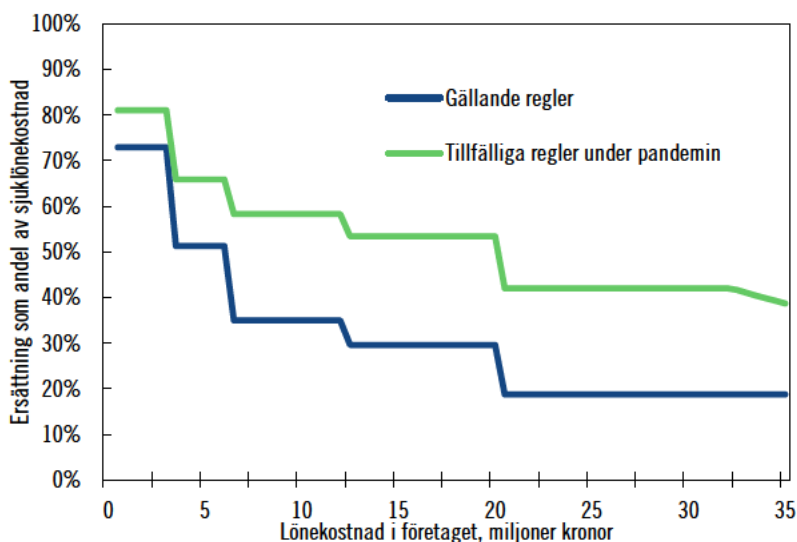
* I beräkningen antas antalet dagar med sjuklön som betalas av företaget uppgå till 6 dagar per anställd och år.

Källa: Egna beräkningar.

Om även effekterna av sjuklöneansvaret beaktas kan en ägare av ett mindre aktiebolag således sägas ha ungefär 2,6 karensdagar. Ersättningen betalas dock ut årsvis i efterskott, och effekterna av reglerna förefaller inte vara väl kända bland företagarna.

Figur 4.1 visar hur stor del av sjuklönekostnaden som ersätts vid olika nivå på den totala lönekostnaden i företaget (motsvarande raden som visar Ersättning/Sjuklön i tabellen ovan). Den mörkblå linjen visar andelen av sjuklönekostnaden som ersätts vid 6 ersatta dagar med sjuklön per anställd och år enligt gällande regler medan ljusgrön linje visar ersättningen vid samma antal sjukdagar enligt de tillfälliga regler som gällt under pandemin.

Figur 4.1 Ersättning som andel av sjuklönekostnad

Källa: Egna beräkningar.

4.8 Överväganden och förslag

Bedömning: Det bör göras en översyn av reglerna om karenstid och sjuklön för egenföretagare och för företagare som är anställda i sitt eget aktiebolag. Syftet med översynen bör vara att utreda hur reglerna kan göras mer neutrala mellan olika företagsformer.

Enligt mina direktiv ska jag inte föreslå en ny reglering av hur sjuklönekostnader beräknas eller utges utan endast analysera skälen för de nuvarande skillnaderna i de olika regelverken i fråga om karenregler och sjuklöneansvar beroende på val av företagsform. Direktiven anger också att omotiverade skillnader ska identifieras samt att jag ska lämna nödvändiga författningsförslag.

Huvudskälen till att införa en skyldighet för arbetsgivare att utge sjuklön för sina anställda var att öka arbetsgivarens ansvar för de anställdas arbetsmiljö och hälsa samt att minska de administrativa kostnaderna för Försäkringskassan. Jag finner att dessa skäl gäller generellt oavsett företagsform.

Vid den genomgång som gjorts av förarbeten till dagens regler har dock inget resonemang förts kring varför en ägare av ett aktiebolag ska stå för kostnaden för sin egen sjuklön under de första fjorton dagarna av en sjukperiod efter avdrag för lämnad ersättning för sjuklönekostnader enligt 17 § lag (1991:1047) om sjuklön. Regleringen förefaller ta sin utgångspunkt i den juridiska konstruktionen runt de olika företagsformerna som reglerar frågor om bland annat rättssubjekt, skattesubjekt och personligt ansvar för skulder och andra åtaganden i företaget.

I specialmotiveringen (prop. 1990/91:180) framgår att rätten till sjuklön tillkommer arbetstagare. Detta begrepp definieras inte i lagen utan får, som i andra sammanhang, läggas fast i rättstillämpningen med utgångspunkt i en civilrättslig begreppsbestämning. Att rätten till sjuklön tillkommer arbetstagare innebär också att exempelvis uppdragstagare och egenföretagare faller utanför lagens tillämpningsområde.

Enligt direktiven ska det arbetsrättsliga regelverket och arbetstagarbegreppet inte påverkas av utredningens förslag. Detta innebär att jag ser mig förhindrad att föreslå att näringsidkare som driver sin verksamhet i aktiebolag inte skulle ses som anställda i aktiebolaget utan likställas med egenföretagare i fråga om utbetalning av sjuklön till sig själv. En sådan förändring skulle annars ha kunnat medföra en neutral behandling av företagare som driver verksamheten i aktiebolag och egenföretagare.

Ett annat sätt att åstadkomma neutralitet i fråga om karenregler och sjuklöneansvar mellan företagsformer skulle kunna vara att laborera med antalet karensdagar för egenföretagare så att dessa alltid hade karensdagar i paritet med en företagare som driver verk-

samheten i aktiebolag, då även företagarens sjuklöneansvar och ersättning för höga sjuklönekostnader beaktas. En sådan reglering skulle dock behöva grundas på antaganden om till exempel lönesumman i aktiebolaget. Det skulle också ta bort möjligheten för egenföretagare att välja antal karensdagar. Detta bedömer jag skulle medföra en försämring för egenföretagarna jämfört med dagens regler. En sådan reglering skulle inte heller medföra en neutralitet i karenregler mellan företagare och anställda, som i normalfallet har ett karensavdrag motsvarande en karensdag.

Ett annat alternativ skulle kunna vara att laborera med nivåer i högkostnadsskyddet för att på så sätt minska sjuklönekostnaderna i de riktigt små aktiebolagen. De tillfälliga förändringarna av högkostnadsskyddet som gällt under pandemin skulle kunna tjäna som förebild för en sådan förändring, både i fråga om sänkta nivåer för att komma i fråga för ersättning och i fråga om att ersättningen betalas ut månadsvis.

Det har dock inte varit möjligt att inom ramen för denna utredning se över alla de aspekter som berör företagares sjuklöneansvar. Jag bedömer att förändringar som rör sjuklöneansvaret är så pass omfattande att det kräver en översyn av reglerna om karenregler och sjuklön, där utgångspunkten bör vara att föreslå regeländringar som ökar neutraliteten i fråga om sjuklöneansvar och karenregler mellan företagare som bedriver verksamheten i olika företagsformer.

En övergång till månadsvisa utbetalningar av ersättningen till arbetsgivare för höga sjuklönekostnader är däremot en förhållandevis enkel åtgärd. Ett fungerande system för månadsvisa utbetalningar finns redan på plats och har under pandemin visat sig fungera väl. Jag bedömer därför att Regeringen som ett snabbspår bör utreda och ge Försäkringskassan förutsättningar att vid utgången av varje kalendermånad kunna besluta om ersättningens storlek för kostnader för sjuklön, se kapitel 5 Kunskapsunderlag.

5 Kunskapsunderlag

Enligt direktiven ska jag analysera frågor kring företagandets utveckling och pågående förändringar och utmaningar för att identifiera behövliga anpassningar i de sociala trygghetssystemen för företagare utifrån en förändrad arbetsmarknad. Jag har valt att göra detta bl.a. utifrån de förändrade förutsättningar som en globaliserad gig- och delningsekonomi medför. I uppdraget ingår också att analysera följder och utmaningar med anledning av covid-19.

I detta kapitel analyseras därför dels hur företagandet utvecklats före och under pandemin, dels hur utvecklingen sett ut för sysselsättning inom gigeconomien och andra flexibla sysselsättningsformer. Kapitlet innehåller också en analys av företagens ekonomiska situation under pandemin och effekterna av de stöd och förändringar i trygghetssystemen som infördes under pandemin.

5.1 Utvecklingen av företagandet i Sverige

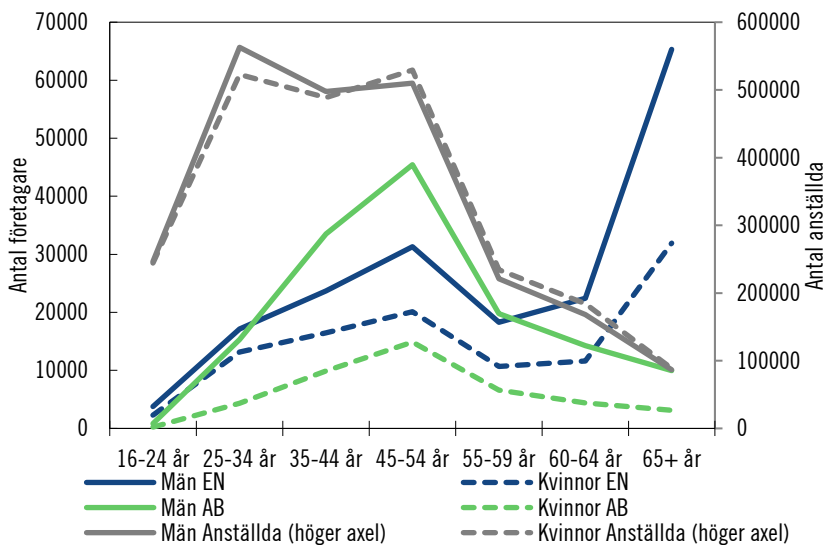
I direktiven konstateras att nya anställnings- och uppdragsformer kan vara positivt för entreprenörskap och innovation, men att riskerna med ett sådant arbetsliv är en ökad ekonomisk osäkerhet och brister i det sociala skyddet. För att få en uppfattning om problemets storlek undersöker vi utvecklingen av företagandet i Sverige, och även utvecklingen av andra former av tillfälliga och flexibla sysselsättningsformer.

I SOU 2019:41 redovisas ett antal rapporter och undersökningar som belyser förändringar på arbetsmarknaden. Kartläggningen visar på en utveckling mot mer flexibla former för utförande av arbete. Utredningen konstaterar också att företagsstrukturen går mot fler egenföretagare utan anställda (soloföretag) och mindre företag.

Den registerbaserade arbetsmarknadsstatistiken (RAMS) redovisar antalet förvärvsarbetande fördelat på huvudsaklig sysselsättning: egenföretagande (i enskild näringsverksamhet eller som delägare i ett handelsbolag), företagande i eget aktiebolag eller anställning. RAMS visar att ungefär 9,3 procent av de förvärvsarbetande under 2019 hade företagande som huvudsaklig sysselsättning, fördelat på 5,7 procent egenföretagare och 3,6 procent företagare i eget aktiebolag. I statistiken särredovisas också de som kombinerar företagande och anställning, s.k. kombinatorer. Att vara kombinator är vanligare bland kvinnor än bland män, medan det är vanligare att vara företagare på heltid bland män än bland kvinnor. Antalet enskilda näringsidkare i RAMS har minskat över tid, samtidigt som antalet delägare i aktiebolag har ökat. Totalt sett har dock andelen personer som har företagande som sin huvudsakliga sysselsättning legat på ungefär samma nivå under den senaste tioårsperioden.

Figur 5.1 visar antalet företagare och anställda efter ålder. Figuren visar att företagare generellt sett är äldre än anställda, och antalet företagare är som högst bland personer i åldern 45–54 år. Bland enskilda näringsidkare finns dock den största gruppen företagare bland personer som är 65 år eller äldre.

Figur 5.1 Antal förvärvsarbetande efter ålder och yrkesställning 2019

Källa: SCB, RAMS 2019.

5.2 Anställningar och uppdrag via en tredje part

Utredningen ska analysera pågående förändringar och utmaningar i en globaliserad gig- och delningsekonomi, för att identifiera behövliga anpassningar i de sociala trygghetssystemen för företagare utifrån en förändrad arbetsmarknad. Det finns inga entydiga definitioner av gigeekonomi, men ofta avses arbete som förmedlas via digitala plattformar. I SOU 2021:55 definieras begreppen *plattformsekonomi*, *gigeekonomi* och *delningsekonomi* som följer:

Begreppet delningsekonomi används avseende den del av plattformsekonomin där det sker någon form av delning (uthyrning, leasing, byte, utlåning) av fysiska tillgångar, medan begreppet gigeekonomi används för den del av plattformsekonomin där tjänster säljs eller byts. Vanligen handlar det om kortare, tydligt avgränsade uppdrag. De som utför uppdragen benämns här och i den fortsatta framställningen som *giggare*. Det finns dock inte några entydiga definitioner inom området, varken inom forskningen eller i den offentliga debatten. Utöver begreppen delningsekonomi, plattformsekonomi och gigeekonomi förekommer bland annat begreppen *kollaborativ ekonomi*, *on demand-ekonomi* och *nyttjandeekonomi* för att beskriva hela eller delar av samma fenomen. För en genomgång av terminologin som används inom området se exempelvis Codagnone m.fl. (2016).

F-skatteutredningen använder i betänkandet *F-skattesystemet – några särskilt utpekade frågor* (SOU 2018:49) begreppet *mellanmans-situationer* för att beskriva situationen där någon skjuts in som avtalspart mellan den fysiska person som utför ett arbete (uppdragstagaren) och den person för vilken arbetet eller uppdraget egentligen utförs (uppdragsgivaren). Denna avtalspart kan, förutom att vara en digital plattform, också vara ett egenanställningsföretag eller ett bemanningsföretag. Dessa situationer har likheter med den uppdragsförmedling som sker via digitala plattformar på så sätt att det även i dessa fall finns en avtalspart mellan utföraren och den person för vilken arbetet utförs. Även i dessa fall har det också konstaterats att det finns oklarheter i förhållande till socialförsäkringssystemet, och jag har därför valt att inkludera även dessa sysselsättningsformer i framställningen.

5.2.1 Gigeekonomin och uppdrag via digitala plattformar

Digitala plattformar som förmedlar kontakter mellan köpare och säljare är en ny typ av affärsmodell som började växa fram efter finanskrisen 2009. De digitala plattformarna möjliggör delning av tillgångar eller förmedling av tjänster i en mycket bredare krets än vad som tidigare varit möjligt. Plattformarna skapar värden genom att ge förutsättningar för förbättrad matchning mellan deltagarnas tillgång till och behov av olika varor och tjänster, och möjliggör därigenom att även mycket små transaktioner (mikrotransaktioner) kan genomföras. Detta kan därmed leda till ett mer systematiskt samutnyttjande av resurser. Plattformsekonomin har också gjort det enklare för individer utan tidigare erfarenhet att träda in på en marknad och bedriva verksamhet.

I SOU 2017:24 klassificeras arbete som förmedlas via digitala plattformar i två kategorier: *lokalt utförda tjänster* respektive *digitala tjänster*:

- De lokala tjänsterna utgörs vanligen av att en utförare åtar sig att på plats utföra ett fysiskt arbete åt en beställare. Det kan till exempel vara fråga om olika slags hushållsnära tjänster eller transporter av personer eller varor.
- Digitala tjänster, som inte är begränsade geografiskt, utan kan utföras var som helst i världen via en dator.

I forskningen delas de digitala uppdragen vanligtvis upp i om det är fråga om kvalificerade eller okvalificerade arbetsuppgifter. Exempel på kvalificerade uppgifter kan vara större uppdrag inom programmering, översättning eller design. Exempel på mindre kvalificerade uppdrag kan vara att mata in eller katalogisera data, sortera bilder eller dela upp belopp på en faktura.

Utvecklingen av gigeekonomin förändrar arbetsmarknaden, framför allt genom att förenkla förmedlingen av kortare uppdrag. Utvecklingen kan bidra till ökad samhällsekonomisk effektivitet, men också ha negativa fördelningseffekter.

Företrädare för plattformarna framhåller ofta flexibiliteten för utförarna, och möjligheten för dem att själva välja sina uppdrag. Mer flexibla kontrakt gör det också lättare för privatpersoner och företag att anlita arbetskraft för kortare uppdrag och med mindre risk än genom att anställa på ett traditionellt sätt. Sänkta trösklar in på

arbetsmarknaden kan särskilt gynna personer med svag förankring, exempelvis unga eller nyanlända. Gig kan innebära en första kontakt med arbetsmarknaden, som i sin tur kan ge kontakter och referenser som kan förbättra möjligheten att få en traditionell anställning.

Utvecklingen mot mer uppdragsbaserade arbeten riskerar också att öka redan befintliga tudelningar av arbetsmarknaden. Om kortare uppdrag blir vanliga och tränger undan traditionella anställningar riskerar gig att utvecklas till en försörjning för redan svagare grupper på arbetsmarknaden. Även andra som är verksamma som företagare eller anställda inom yrken där gig förekommer riskerar sämre villkor på längre sikt, genom en ökad konkurrens från giggare. Det kan leda till pressade priser och en svagare reallöneutveckling. Fördelningseffekterna på längre sikt av utvecklingen inom gigekonomin kan därmed vara mycket negativa.

Den gigeconomiska affärsmodellen kännetecknas av att kontakten mellan köpare och utförare förmedlas via en tredje part. Denna kan, men behöver inte vara, en digital plattform. Den stora tillväxten inom gigeconomien på senare år har dock möjliggjorts av att digitala plattformar växt fram. Vilken roll själva plattformen har i transaktionen varierar mellan olika plattformar. Plattformen kan uppträda som part gentemot såväl beställare som utförare och i den rollen förmedla såväl den aktuella varan eller tjänsten som ersättningen för uppdraget. I en del fall agerar plattformen endast som en marknadsplats där köpare och utförare träffar avtal, medan den i andra fall anställer utföraren och därmed tar på sig samma skyldigheter som en traditionell arbetsgivare. Det finns också varianter där plattformen inte anställer utföraren men ändå har viss kontroll över på vilket sätt tjänsten ska utföras och övervakar och utvärderar utförarens prestation, exempelvis via ratingsystem där köparen betygsätter prestationen eller via program som installeras i utförarens dator. I dessa fall kan det vara mer oklart huruvida utföraren ska anses vara anställd av plattformen eller inte, och bedömningen kan behöva göras utifrån omständigheterna i varje enskilt fall.

Gigeconomins framväxt har gjort det betydligt enklare för individer utan tidigare erfarenhet av företagande att sälja tjänster. Inträdeshindren för att bedriva verksamhet har minskat kraftigt genom att gigeconomien erbjuder ett alternativ till att starta ett eget företag. Det finns också visst forskningsstöd för att aktivitet inom gigecono-

min i viss mån kan ha ersatt eget företagande bland personer som annars hade startat företag av nödvändighet (Burtch m.fl. 2018).

Skatteverket (2016) konstaterar att de som utför uppdrag inom gig- och delningsekonomin har liten erfarenhet att själva betala in skatter och avgifter, och att kontrollen försvåras av att tredjepartsinformation ofta saknas. Det kan vara svårt för den som tar giguppdrag att avgöra vem som ska betala socialavgifter, och bedömningen kan variera beroende på hur kontrakten mellan de tre parterna är utformade på olika plattformar. Det finns en risk att inga socialavgifter betalas och att uppdragstagaren inte heller kommer att omfattas av socialförsäkringssystemen.

Om utföraren har F-skatt eller bedriver verksamheten via ett eget företag omfattas denne av samma regler som andra företagare. Det är dock också vanligt att utföraren är en privatperson utan F-skatt. I ett sådant fall ska utföraren själv betala egenavgifter, alternativt ska köparen betala socialavgifter. Det finns gränsvärden för när skyldigheten att betala socialavgifter träder in. Gränsvärdena syftar till att undvika att privatpersoner ska behöva betala arbetsgivaravgifter för mycket små belopp. Den som tar uppdrag via digitala plattformar kan dock utföra ett stort antal uppdrag åt ett stort antal personer, där varje enskild utbetalning understiger gränsvärdena. Effekten av detta är att stora inkomster kan vara undantagna från skyldigheten att betala arbetsgivaravgifter. De utförare som inte har F-skatt kan ha svårare att ta del av socialförsäkringssystemet än de som har ett eget företag.

I den mån gigekonomin utveckling bidrar till att fler individer utan tidigare erfarenhet som företagare börjar bedriva verksamhet, genom ett eget företag eller i egenskap av privatperson, så blir det än mer angeläget att systemen för socialavgifter och de sociala trygghetssystemen är enkla, tydliga och förutsebara.

Storleken på gigekonomin i Sverige

Forskningen kring gigekonomin är fortfarande under utveckling och det finns ännu inga entydiga definitioner av gig eller uppgifter om gigekonomin omfattning (Forte 2019). Det är därför svårt att dra några generella slutsatser om hur omfattande gigekonomin är i Sverige eller internationellt, i termer av sysselsättning eller omsättning. Det

är därför också svårt att avgöra huruvida gig utgör ny sysselsättning och i vilken mån det har ersatt eller utgör ett komplement till annan sysselsättning.

Huws m fl (2021) analyserar gigeekonomin och andra typer av tillfälliga eller atypiska anställningar utifrån vad som kännetecknar anställningsformerna. Författarna konstaterar att gigeekonomin inte är unik i så motto att uppdragen förmedlas via appar eller digitala marknadsplatser. Den typen av förmedling av uppdrag förekommer också inom den traditionella ekonomin. Traditionella anställningar är inte heller normen i alla branscher, utan inom bl.a. konstnärliga yrken är egenföretagande mycket vanligt. Sådana yrken är också vanliga bland de uppdrag som utförs inom gigeekonomin. Övervakning av anställda via program installerade i utförarens dator förekommer också inom traditionella anställningar. Författarna menar att inga av de aspekter som förekommer inom gigeekonomin är unika för gigeekonomin, vilket gör det svårt även från en teoretisk synvinkel att definiera gigeekonomin eller vilka som är aktiva där.

Det har gjorts ett antal undersökningar om gigeekonomins storlek i Sverige. Undersökningarna definierar gig på olika sätt och det är därför svårt att jämföra resultaten avseende antalet aktiva. Samtliga undersökningar visar dock att de flesta som är aktiva är det i liten utsträckning och att aktiviteten vanligtvis är en bisyssla till en anställning, eget företagande eller studier. En undersökning som gjordes av SOU 2017:26 visar att de flesta som är aktiva inom gigeekonomin endast arbetar en eller ett par timmar i månaden med gig och att ungefär hälften tagit fem eller färre uppdrag under ett år. Samtidigt visar undersökningen att det också finns ett fåtal utförare som tar många uppdrag och får en stor del av sina inkomster från gig.

Eurobarometern (2018) visar att ungefär hälften av de som är aktiva i Sverige har utfört uppdrag en eller ett fåtal gånger, medan en fjärdedel utför uppdrag minst en gång i månaden och en fjärdedel minst en gång i veckan. I en undersökning genomförd av i Huws m.fl. (2017) anger 65 procent av de som är aktiva i Sverige att de utför uppdrag åtminstone varje månad, och hälften av dessa uppger att de utför uppdrag varje vecka.

SOU 2021:55 uppskattar utifrån dessa undersökningar att antalet personer i Sverige som tagit giguppdrag uppgick till någonstans i storleksordningen 260 000–400 000 personer 2020.

Demografin bland de som är aktiva inom gig är dock liknande i samtliga undersökningar och även i forskning kring gig internationellt. Berg (2016) och Schor (2017) visar även att män, personer med högre utbildning och yngre är överrepresenterade bland de som utför uppdrag. Internationellt är det också vanligt att de som utför gig är kvinnor som gör det vid sidan av omsorgsarbete i hemmet. Schor (2017) visar att huvuddelen av de gig som utförs online utförs av ett fåtal individer, och att det är få personer som får sin huvudsakliga inkomst från gig. Författaren menar att detta tyder på att gigekonomin inte nödvändigtvis skapar så många nya jobb.

Gigekonomin ökar dock snabbt i omfattning. EU-kommissionen (2020) räknar exempelvis med en årligt tillväxt på 20 procent under kommande år. *Online labor index* visar en kraftig tillväxt inom gigekonomin globalt (Kässi och Lehdonvirta, 2018; Kässi m fl, 2021). Under inledningen av pandemin 2020 visar indexet en kraftig nedgång i antalet utförda uppdrag, vilket beror på en minskad efterfrågan från de företag som köper tjänster av giggare. Under 2021 visar indexet i stället en kraftig ökning av utbudet av arbetskraft inom gigekonomin globalt, vilket kan vara en följd av att fler söker efter alternativa försörjningsmöjligheter till följd av den ekonomiska nedgången under 2020 och 2021 med anledning av spridningen av covid-19 och de restriktioner som vidtagits i många länder med anledning av pandemin.

Pandemin har sannolikt haft stora effekter på den del av gigekonomin som avser lokalt utförda tjänster i Sverige, och nedgången kan antas följa samma fördelning mellan olika branscher som inom den traditionella ekonomin (se avsnitt 5.3.1). Lokalt utförda tjänster inom gigekonomin består av olika former av hushållsnära tjänster eller av transporter av personer och varor. Tjänster inom kultur eller undervisning kan antas ha minskat kraftigt till följd av restriktionerna, medan andra lokala tjänster såsom hemleveranser av bland annat mat i stället kan antas ha ökat kraftigt.

Möjligheterna att utföra uppdrag online bör inte ha påverkats i samma utsträckning av restriktionerna, men däremot tycks företagens efterfrågan på sådana tjänster ha minskat som en följd av den ekonomiska osäkerheten under pandemins inledning. Under 2021 förefaller det däremot ha skett en stor tillväxt inom gigekonomin globalt sett, med en ökning av både utbudet och efterfrågan på tjänster.

5.2.2 Anställning via egenanställningsföretag

Även anställningar via egenanställningsföretag kännetecknas av att uppdraget förmedlas via en tredje part. Ett egenanställningsföretag fungerar som en sorts bemanningsföretag, med den skillnaden att den anställde själv måste hitta sina uppdragsgivare och fakturera dem. Egenanställningsföretaget anställer personen, fakturerar kunden och betalar ut ersättningen i form av lön till den egenanställda (som har A-skatt). Kunden behöver därför inte göra skatteavdrag och betala arbetsgivaravgifter. Egenanställningsföretaget tar hand om all administration kring uppdragen för den egenanställdes räkning, såsom fakturering, bokföring och redovisning samt inbetalning av skatter och avgifter. Företagen tecknar också försäkringar för de egenanställdas räkning. Företaget tar betalt i form av en andel av de egenanställdas omsättning, vanligen ungefär 6 procent.

Egenanställningsföretagen förenklar för den som inte har ett eget företag att ta på sig uppdrag. De kan agera som en mellanhand mellan giggare och plattformar, eller rikta sig till andra som utför tjänster digitalt, såsom gamers eller influencers.

Egenanställning är vanligt inom olika typer av konsulttjänster, och egenanställda finns inom frilansyrken inom media, kultur och IT. De som använder egenanställningsföretag har vanligen låg omsättning i sin verksamhet och fakturerar få arbetade timmar på årsbasis. I SOU 2021:55 uppskattas att hälften av de egenanställda fakturerar mindre än 10 timmars arbete om året.

Egenanställningsföretag eller egenanställda har inga särskilda bransch- eller yrkeskoder i officiell statistik, och det går därför inte att ta fram statistik över branschen. Egenanställningsföretagen har en branschorganisation, EFBS ekonomisk förening, som i dagsläget har fyra medlemsföretag. Totalt uppskattas det finnas ungefär 30–40 egenanställningsföretag, varav de flesta är mycket små. År 2020 hade företagen ungefär 30 000 egenanställda, varav uppskattningsvis 70 procent fanns i det största företaget. Novus har tidigare tagit fram en branschindikator på uppdrag av EFBS Ekonomisk förening (Novus 2018). Indikatorn visar att branschen har vuxit kraftigt de senaste åren både sett till antalet egenanställda och fakturerade belopp.

Egenanställdas rätt till arbetslöshetsförsäkring har berörts i ett flertal utredningar. Utredningen om trygghetssystemen för företagare anger i sitt betänkande (SOU 2008:89) att det ofta råder

oklarhet inom arbetslöshetsförsäkringen om en uppdragstagare ska betraktas som företagare eller som anställda, och att denna problematik särskilt gällde de som anlitat egenanställningsföretag. Rätten till arbetslöshetsförsäkring för uppdragstagare har också berörts i betänkandet *Uppdragstagare i arbetslöshetsförsäkringen* (SOU 2011:52), som bl.a. lämnade förslag om att arbetslöshetskassan skulle bortse från egenanställningsföretag eller liknande som personen anlitat för att fakturera de egentliga uppdragsgivarna. Även den parlamentariska socialförsäkringsutredningen (SOU 2015:21) berörde frågan.

5.2.3 Anställning via bemanningsföretag

Anställningar via ett bemanningsföretag är en annan typ av anställning där utbytet mellan uppdragsgivaren och arbetstagaren sker via en tredje part. Sedan 1993 är det lagligt att som privat aktör förmedla arbete i Sverige i vinstsyfte. Till skillnad från arbete som förmedlas via digitala plattformar eller egenanställning är uthyrning av arbetstagare via ett bemanningsföretag reglerat i lagstiftning, i lagen (2012:854) om uthyrning av arbetstagare. Även anställningar via bemanningsföretag har varit kontroversiella. Branschen har vuxit kraftigt sedan 1993, och i november 2017 arbetade ungefär 1,8 procent av samtliga förvärvsarbetande i åldern 20–64 år för ett bemanningsföretag.

Den registerbaserade arbetsmarknadsstatistiken (RAMS) visar att de bemanningsanställda 2017 i genomsnitt var ungefär tio år yngre än andra anställda. Män och utrikes födda svagt överrepresenterade, och de utrikes födda som är anställda i ett bemanningsföretag har i genomsnitt en kortare vistelsetid i Sverige än andra förvärvsarbetande utrikes födda. Bemanningsanställda förekommer i yrken i hela lönefördelningen, men i varierande omfattning. De yrken där en stor andel är bemanningsanställda har generellt sett löner långt ned i lönefördelningen. I yrken som montörer, lagerarbetare, kundtjänstpersonal och receptionister var uppemot 10 procent av de förvärvsarbetande 2017 anställda via ett bemanningsföretag.

Antalet bemanningsanställda minskade drastiskt under finanskrisen 2009, för att sedan snabbt öka igen. Branschorganisationen *Kompetensföretagens* årsredovisning för 2020 visar också på en stor nedgång i omsättning och antalet sysselsatta i bemanningsbranschen

under pandemin 2020. Detta tyder på att bemanningsföretagen erbjuder de anlåtande företagen den flexibilitet som brukar anföras som skäl för branschens existens. Det innebär samtidigt också att bemanningsanställningar kan ses som mer osäkra än andra typer av anställningar vid konjunkturella nedgångar och makroekonomiska chocker.

Den allmänna diskussionen om bemanningsanställningar berör ofta arbetsvillkor och löner för de som arbetar i bemanningsföretagen. Dels finns en diskussion som rör bemanningsanställda sjuksköterskor och läkare och att dessa har högre löner än de som är reguljärt anställda. Inom andra sektorer beskrivs samtidigt bemanningsanställningar som mer osäkra och mindre förmånliga än andra anställningar i termer av löner och arbetsvillkor.

Calmfors m fl. (2018) undersöker hur lönerna för bemanningsanställda förhåller sig till lönerna bland andra anställda med samma yrken, och med hänsyn tagen till faktorer som ålder, utbildningsnivå, och län. Analysen visar att bemanningsanställda i genomsnitt har lägre löner än andra anställda. Ett undantag är bemanningsanställda sjuksköterskor, som i stället har högre löner än andra sjuksköterskor. När hänsyn tas till faktorer som utbildningsnivå eller ålder försvinner dock löneskillnaderna för bemanningsanställda i arbetaryrken men inte i tjänstemannayrken. Författarna kan dock inte utsluta att löneskillnaderna i tjänstemannayrken kan bero på andra icke observerbara skillnader i sammansättningen av grupperna som är reguljärt anställda respektive anställda i bemanningsföretag. Löneskillnaderna kan också bero på skillnader i utformningen av kollektivavtalen i bemanningsbranschen. Det finns också stora skillnader i relativlönen för bemanningsanställdas relativt andra anställda mellan olika yrken, vilket kan indikera att bemanningsanställningar används av olika anledningar i olika yrken.

5.2.4 Effekter för trygghetssystemen

Samtliga dessa sysselsättningsformer har ökat kraftigt över tid, men från mycket låga nivåer. Anställningar via bemanningsföretag, egenanställningsföretag eller inom gigeconomien står uppskattningsvis för ungefär två procent av den totala sysselsättningen i Sverige, och anställning i ett bemanningsföretag är den klart vanligaste sysselsättningsformen bland dessa tre. Samtidigt är en traditionell anställning

fortfarande den klart dominerande sysselsättningsformen på den svenska arbetsmarknaden.

Calmfors m.fl. (2018) visar också att andelen av arbetskraften som har olika former av atypiska sysselsättningar, bland annat egenföretagare, bemanningsanställda, egenanställda, giggare, m.fl., totalt sett inte har förändrats särskilt mycket över tid. Samtidigt visar undersökningarna om gigeekonomin och *Kompetensföretagens* årsredovisningar att det är många personer som någon gång tagit uppdrag inom gigeekonomin eller varit anställd i ett bemanningsföretag. Eftersom anställningstiderna ofta är korta är antalet personer som någon gång under ett år tar den typen av uppdrag betydligt högre än antalet helårsarbetskrafter. Det innebär också att antalet personer som kommer i kontakt med den typen av anställningar är betydligt högre än sysselsättningsstatistiken visar. Gigeekonomin och olika former av flexibla anställningar utgör dock fortfarande en mycket liten del av den totala ekonomin i Sverige. Det beror dels på att få är aktiva, dels på att majoriteten av de som är aktiva endast utför ett fåtal uppdrag årligen.

Gigeekonomin som fenomen är dock fortfarande ny och det råder i många fall en osäkerhet kring vad som gäller för uppdragstagarna både skattemässigt och arbetsrättsligt. Osäkerheten i sig kan göra att människor avstår från att ta den typen av uppdrag eller avstår från att anlita utförare via en digital plattform. Det pågår arbete både inom EU och i Sverige med att fastställa vad som gäller för plattformsarbetare arbetsrättsligt. Inom EU pågår arbete med att ta fram ett direktiv om plattformsarbete, där syftet är att fastställa plattformsarbetarnas sociala rättigheter. Arbetsmiljöverket genomför för närvarande ett pilotprojekt i syfte att undersöka hur arbetsmiljölagstiftningen kan tillämpas på egenanställningsföretag och digitala plattformsföretag (dnr A2018/01348/ARM). Uppdraget ska slutredovisas 2022.

Osäkerheten kan också medföra att det blir svårare för de som är aktiva att ta del av socialförsäkringssystemen än för den som är anställd eller driver ett eget företag. Det kan vara svårare att avgöra vem som ska betala socialavgifter, och det finns en risk att inga avgifter betalas. De olika gränsvärden som finns i socialavgiftsreglerna kan också göra att stora inkomster är undantagna från sociala avgifter, eftersom inkomsten från varje uppdragsgivare understiger gränsvärdena.

Det kan också vara svårt att beräkna en sjukpenninggrundande inkomst på inkomster som kan vara mycket oregelbundna. Den ökade efterfrågan på egenanställning kan också förstås som att de egenanställda tycker att det är svårt att betala in skatter och socialavgifter och ta del av trygghetssystemen. De giggare som deltagit i projektet Giglab¹ lyfter fram att de upplever att trygghetssystemen är dåligt anpassade för personer som utför uppdrag som förmedlas via digitala plattformar, och att giggare och andra som varken är anställda eller näringsidkare kan ha svårt att ta del av trygghetssystemen (Fågelstedt m.fl. 2021).

För den som får ersättningen utbetald i form av lön, exempelvis från ett bemanningsföretag, egenanställningsföretag eller ett eget aktiebolag, finns i regel en uppgift om inkomst av anställning. Denna kan ligga till grund för sjukpenninggrundande inkomst. Den som bedriver verksamheten som privatperson har däremot ett stort eget ansvar att själv betala egenavgifter eller säkerställa att köparna lämnar förenklad arbetsgivardeklaration för att kunna ta del av trygghetssystemen. Det förslag om s.k. mikroföretagarkonto som lämnades av Utredningen om förenklade skatteregler för att underlätta och främja egenföretagande (SOU 2021:55) skulle kunna underlätta för den som är aktiv inom gigeekonomin och inte bedriver verksamheten via ett eget företag. Förenklingen kan bli betydande om även det förslaget om höjd omsättningsgräns för mervärdesskatt som remitterats (Fi2021/03225) skulle genomföras. Mikroföretagarkontot innebär i korthet att egenavgifter betalas automatiskt och att inkomsterna ingår i giggarens sjukpenninggrundande inkomst.

¹ Giglab Sverige är ett Vinnovaprojekt som drivs av Jobtech Development/Arbetsförmedlingen, Skatteverket, Stiftelsen Svensk Industridesign, Coompanion och Handelshögskolan i Stockholm. För att kartlägga gigeekonomin i Sverige anordnade projektet en serie digitala workshops med giggare, plattformar, företag, myndigheter och andra aktörer inom gigeekonomin under hösten 2020.

5.3 Företagarnas trygghet under pandemin

5.3.1 Pandemins påverkan på näringslivet

I detta avsnitt analyseras hur pandemin påverkat företag i olika företagsformer och i olika branscher under 2020 genom att jämföra omsättningen under 2020 med omsättningen under 2019. Utifrån detta beräknar vi ett omsättningstapp under pandemin per bransch och juridisk form.

De registerbaserade databaser som vanligtvis används för att analysera företagssektorn har något eller några års eftersläpning, vilket gör att de ännu inte kan användas för att följa upp och utvärdera pandemins effekter. Vi baserar därför analysen på de månatliga uppgifter som företagen lämnar till Skatteverket, och jämför företagens omsättning under 2020 med omsättningen under 2019. Vidare delar vi upp företagen efter bransch och företagsform. Vi tittar närmare på tre företagsgrupper: enskilda näringsidkare, handels- och kommanditbolag och övriga bolag. I den sistnämnda gruppen ingår bland annat aktiebolag, bankaktiebolag, försäkringsaktiebolag, ekonomiska föreningar och enkla bolag.

Tabell 5.1 visar omsättningstappet per bransch och företagsform under 2020 jämfört med 2019. Tabellen visar att hotell- och restaurangbranschen, kultur, nöje och fritid och andra kontaktnära tjänstesektorer är branscher som drabbats särskilt hårt av pandemin, med omfattande omsättningstapp som följd. Tabellen visar att även branscher där företagen säljer sina tjänster till andra företag sett en minskad efterfrågan under pandemin. Detta gäller bland annat verksamheter inom information och kommunikation.

De branscher som drabbades under pandemins tidiga skede var kopplade till privat konsumtion på hemmamarknaden eller till turism och resande. Den minskade omsättningen i dessa branscher kan kopplas till minskad efterfrågan och till de restriktioner som vidtogs för att minska smittspridningen. Störningar i leveranskedjor under pandemins inledning påverkade även exportberoende företag inom tillverkningsindustrin starkt.

Tabell 5.1 Omsättningstapp mellan 2019 och 2020, samtliga branscher

Branschgrupp	Enskilda näringsidkare	Handels- och kommanditbolag	Övriga bolag
Jordbruk, skogsbruk och fiske	-0,8 %	-2,2 %	0,1 %
Tillverkning, utvinning och försörjning av el och vatten	-7,9 %	-8,5 %	-7,5 %
Byggverksamhet	-1,4 %	-0,9 %	-3,8 %
Handel	-0,7 %	6,0 %	-7,9 %
Transport och magasinering	-8,8 %	-26,9 %	-27,5 %
Hotell- och restaurangverksamhet	-31,8 %	-19,4 %	-18,1 %
Informations- och kommunikationsverksamhet	2,5 %	-13,2 %	-9,9 %
Finans- och försäkringsverksamhet	-3,1 %	-15,9 %	-1,5 %
Fastighetsverksamhet	1,1 %	-1,6 %	-2,9 %
Verksamhet inom juridik, ekonomi, vetenskap och teknik	-2,5 %	-1,4 %	-12,2 %
Uthyrning, fastighetservice, resetjänster och andra stödtjänster	-8,3 %	-10,3 %	-10,8 %
Utbildning	-7,5 %	-7,8 %	-9,9 %
Vård och omsorg; sociala tjänster	24,5 %	2,6 %	7,3 %
Kultur, nöje och fritid	-25,9 %	-27,1 %	-13,0 %
Annan serviceverksamhet	-2,0 %	-15,2 %	-12,4 %
Total	-3,8 %	-0,9 %	-7,1 %

Källa: Skatteverket; egna beräkningar.

Skillnader i omsättningstapp mellan företag i olika branscher kan också bero på skillnader i arbetskraftens sammansättning utifrån faktorer som ålder, kön och utbildningsnivå. Även möjligheterna att omallokera arbetskraft mellan företag inom samma bransch eller mellan branscher kan variera mellan individer i olika branscher.

Det finns även skillnader i omsättningstappet mellan företag som bedriver verksamheten i olika företagsformer inom en och samma bransch. Det största tappet i omsättning bland enskilda näringsidkare finns inom hotell- och restaurangverksamhet samt inom branschgruppen kultur, nöje och fritid. Omsättningstappet bland handels- och kommanditbolag följer samma mönster som bland övriga bolag och är som störst inom transport och magasinering och hotell- och restaurangverksamhet. Även inom finans- och försäkringsverksam-

het är omsättningstappet bland handels- och kommanditbolag stort under 2020 jämfört med 2019.

De branschaggregat som redovisas i föregående tabell är mycket breda och innehåller en stor mängd företag. Olika delbranscher inom ett branschaggregat kan ha påverkats mycket olika av pandemin. Tabell 5.2 visar omsättningstapet för ett urval branscher där efterfrågan påverkades relativt sett mer negativt än inom andra branscher. Även om det fortfarande finns skillnader i omsättningstapp mellan delbranscher och företagsformer visar tabellen att pandemins effekter i vissa näringar har varit betydande.

Tabell 5.2 Omsättningstapp mellan 2019 och 2020, utsatta branscher

Branschgrupp	Enskilda näringsidkare	Handels- och kommanditbolag	Övriga bolag
Tillverkningsindustri	-7,0 %	-11,4 %	-7,6 %
Landtransport	-6,9 %	-9,4 %	-12,5 %
Taxiverksamhet	-25,4 %	-36,4 %	-40,1 %
Sjötransport	-21,2 %	-22,6 %	-25,4 %
Lufttransport	-67,4 %	-36,9 %	-18,9 %
Övriga stödtjänster till landtransport	-19,4 %	-31,4 %	-13,9 %
Hotell- och logiverksamhet	-45,7 %	-48,0 %	-17,0 %
Restaurang-, catering- och barverksamhet	-24,5 %	-17,2 %	-18,2 %
Huvudkontor; konsultbyråer	-1,5 %	-0,7 %	-13,0 %
Reklam- och marknadsföringsbyråer	-5,6 %	-20,5 %	-13,2 %
Resebyrå- och researrangörsverksamhet	-63,4 %	-50,9 %	-38,1 %
Arrangemang av kongresser och mässor	-57,1 %	-67,1 %	-42,2 %
Artistisk verksamhet	-26,1 %	-46,2 %	-17,4 %
Stödtjänster till artistisk verksamhet	-58,3 %	-66,3 %	-26,2 %
Nöjes- och temaparksverksamhet	-78,3 %	-100,0 %	-59,9 %
Total	-8,9 %	-15,0 %	-18,0 %

Källa: Skatteverket; egna beräkningar.

5.3.2 Nyttjandet av stödåtgärder

Sedan pandemins inledning har staten beslutat om omfattande ekonomiska stöd till näringslivet i syfte att minska företagens kostnader, stärka likviditeten och förbättra företagens finansieringsmöjligheter. Stöden har varit både allmänna (bland annat i form av tillfälligt

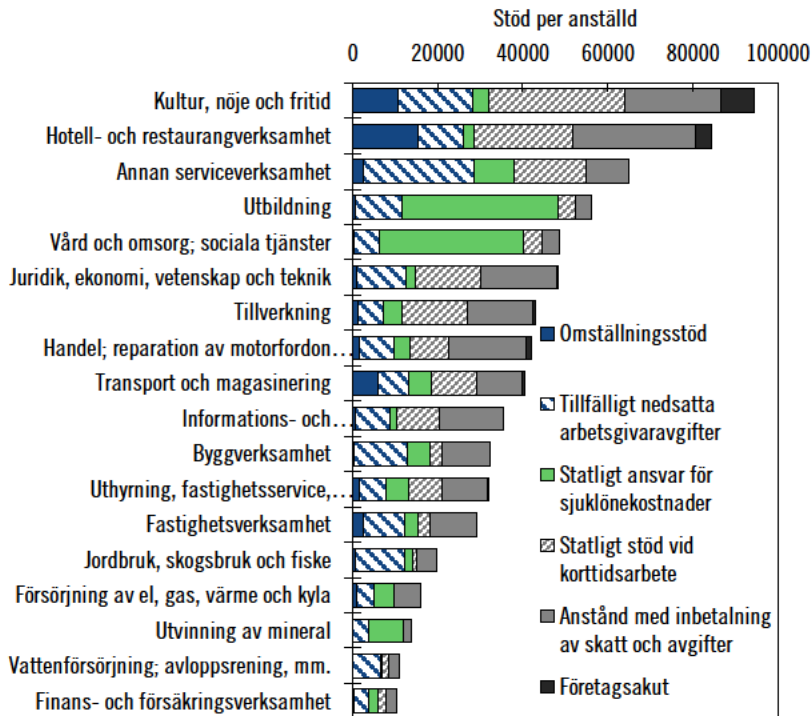
sänkta arbetsgivaravgifter och tillfälliga bestämmelser gällande ersättning för sjuklönekostnader) och riktade till särskilt utsatta branscher. Ett exempel på det senare är omställningsstödet och omsättningsstödet som riktas till företag som har förlorat en stor del av sin omsättning under 2020 och som möjliggör för anställda att gå ner i arbetstid för att företaget inte ska behöva säga upp personal. De flesta av stöden har förlängts och modifierats under 2021. Samtidigt har utbetalningen av stöden minskat över tid, både beroende på det förbättrade ekonomiska läget och på grund av stödets utformning.

Tillväxtanalys har i samarbete med Svenskt Näringsliv genomfört en enkätundersökning för att kartlägga hur pandemin påverkat företag i olika storleksklasser och olika branscher. I enkäten ställs också frågor om vilka stöd som företagen tagit del av och vilken effekt de bedömer att stöden har haft (Tillväxtanalys 2021). Enligt företagens egen bedömning har stöden framför allt påverkat resultatet positivt och minskat behovet av uppsägningar. Stöden har även minskat betalningsproblemen och risken för konkurs och nedläggning, särskilt bland de mindre företagen.

Figur 5.2 visar hur mycket några av de mest betydande stöden har utnyttjats i olika branscher, redovisat som mottaget stöd i genomsnitt per anställd i branschen. De branscher där omsättningstappet varit som störst, såsom kultur, nöje och fritid eller hotell- och restaurang har också fått mest stöd per anställd. I dessa branscher återfinns många mindre företag. Enskilda näringsidkare har dock tagit del av dessa stöd i mindre omfattning än företag som bedrivs i bolagsform.

I november 2020 infördes ett omsättningsstöd för enskilda näringsidkare och handels- och kommanditbolag. Ungefär 30 000 enskilda näringsidkare och knappt 2 000 handels- och kommanditbolag har utnyttjat stödet. Stödbeloppet till enskilda näringsidkare uppgår till ungefär 2,2 miljarder kronor medan stödet till handels- och kommanditbolag uppgår till ungefär 350 miljoner kronor.

Figur 5.2 Statliga stöd i kronor per bransch och anställd

Källa: Egna beräkningar.

Myndigheten för kulturanalys (2021) har gjort en kartläggning av pandemins konsekvenser för kultursektorn och av offentliga insatser riktade till sektorn under perioden mars 2020 till april 2021. Myndigheten konstaterar att konsekvenserna inom kulturområdet varit omfattande och främst har orsakats av inställd verksamhet till följd av de restriktioner som införts för att begränsa smittspridningen och av en allmän oro för smittspridning. De ekonomiska konsekvenserna har varit mer kännbara ju mer beroende av självfinansiering verksamheterna är, och kulturverksamheter i privat och ideell regi har drabbats hårdare än verksamheter i offentlig regi.

Myndigheten för kulturanalys menar också att pandemin har synliggjort strukturella utmaningar inom kulturområdet. Myndigheten menar att det inledningsvis funnits brister i hur regeringens krisåtgärder utformats i relation till förutsättningarna på kulturområdet, där det är vanligt att vara egenföretagare och många ut-

övare har olika former av uppdrag och tillfälliga anställningar. De närings- och arbetsmarknadspolitiska stöden kunde endast delvis täcka kulturområdets behov då de framför allt vände sig till aktörer som uppbär anställning. Vidare bedömer myndigheten att kommunikationen om hur olika krisstöd förhåller sig till varandra inte fullt ut fungerat då kulturskapare inte har känt till att flera av de generella företagsstöden inte har kunnat sökas av den som beviljats krisstöd av kulturområdets myndigheter.

5.3.3 Företagsdynamik under pandemin

Samtidigt som statliga stöd har hjälpt tidigare lönsamma företag under pandemin har stöden också stöttat svagare företag, som skulle ha haft svårigheter att driva sina verksamheter vidare även under mer normala konjunkturedgångar. I många OECD-länder har en avtagande företagsdynamik observerats, i termer av färre nystartade företag och färre nedläggningar och konkurser i jämförelse med utvecklingen under bland annat finanskrisen 2009.

OECD (2021) observerar också att många nya företag som startas efter pandemin är egenföretagare och onlineföretag, särskilt inom detaljhandeln. OECD menar att det under en framtida återhämtningsfas därför är viktigt att fortsätta stödja företag för att minimera konkurser i livskraftiga företag med tillfälliga betalningsproblem så att arbetstillfällen kan skyddas, men samtidigt minska överlevnaden av icke livskraftiga företag. Detta bedöms av OECD som viktiga åtgärder för att bevara marknadseffektiviteten och undvika ohållbara nivåer av offentlig skuldsättning.

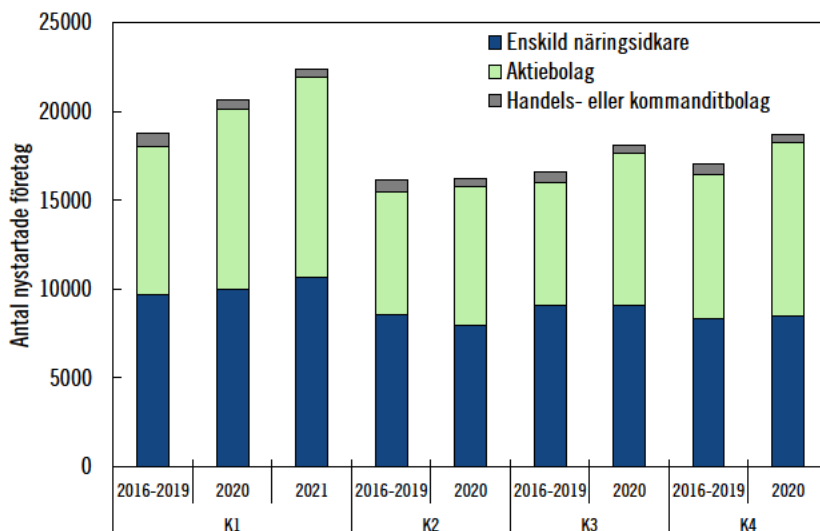
Nyföretagande

Figur 5.3 visar antalet nystartade företag i Sverige under perioden 2016 till och med andra kvartalet 2021, fördelade per kvartal och juridisk form.

Figuren visar att det startade något fler företag varje kvartal under 2020 jämfört med genomsnittet per kvartal för perioden 2016–2019, och att den ökande trenden även höll i sig under första kvartalet 2021. Även i Sverige har det startat ovanligt många företag inom handel under pandemin. Nyföretagandet minskade samtidigt i

sektorer som drabbades hårt av pandemin under 2020, som kultur, nöje och fritid samt konsultverksamheter riktade till företag.

Figur 5.3 Nyföretagande per kvartal 2016–2021

Källa: Tillväxtanalys; egna beräkningar.

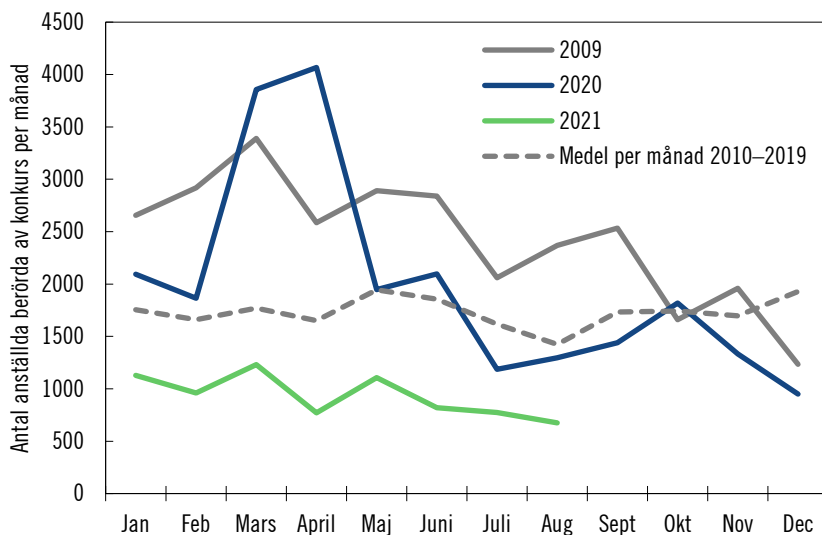
Konkurser

Figur 5.4 visar antalet anställda som berördes av konkurser per månad för perioden 2009–2021. För åren 2010–2019 redovisas det genomsnittliga antalet anställda som berördes per månad.

Figuren visar att många anställda berördes av konkurser under pandemins första månader under 2020, men att antalet berörda från maj 2020 och framåt legat kring genomsnittet för perioden 2010–2019. Till och med augusti 2021 har antalet anställda som berörts av konkurser varit lägre än genomsnittet för perioden 2010–2019 under samtliga månader. Utvecklingen kan jämföras med finanskrisen 2009, då betydligt fler anställda berördes av företagskonkurser och detta gällde under större delen av året.

Nästan samtliga anställda som berörs av konkurser finns i aktiebolag. Även antalet aktiebolag som gick i konkurs var högre än genomsnittet för 2010–2019 under mars och april, för att sedan ligga på ungefär samma nivå som detta genomsnitt.

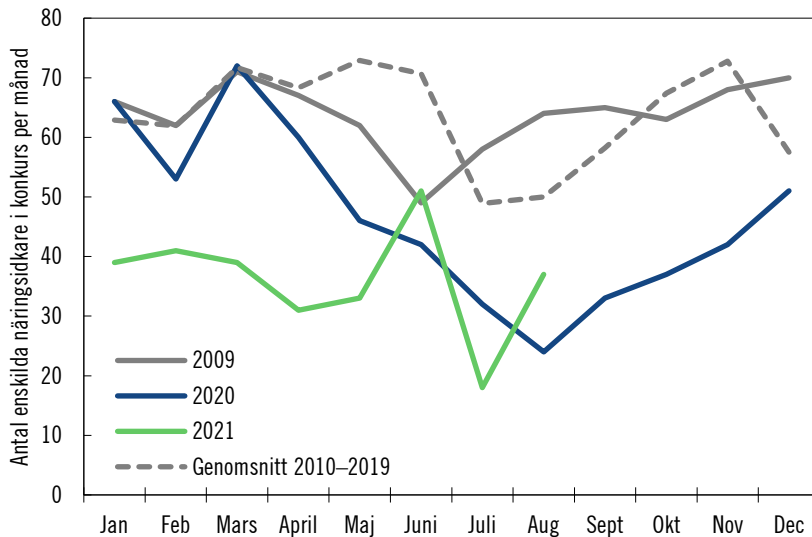
Figur 5.4 Antal anställda berörda av konkurs per månad

Källa: SCB; egna beräkningar.

Enskilda näringsidkare har få anställda, och därför berörs få anställda utöver företagets ägare av en konkurs. Figur 5.5 visar antalet konkurser per månad bland enskilda näringsidkare för perioden 2009–2021. Figuren visar att även antalet konkurser bland enskilda näringsidkare varit lägre pandemin 2020 och 2021 än genomsnittet för perioden 2010–2019.

Figur 5.5 Antal konkurser per månad bland enskilda näringsidkare

Källa: SCB; egna beräkningar.

5.3.4 Nyttjande av socialförsäkringssystemen

Pandemins mångfacetterade utmaningar i de tidiga faserna ledde till en snabb politisk reaktion och åtgärder även inom socialförsäkringen i många OECD-länder. Dessa åtgärder har dels syftat till att ge ekonomiskt stöd till företag och anställda som drabbats av ökad sjukfrånvaro, dels syftat till att minska smittspridningen och belastningen på sjukvården (OECD 2020).

I Sverige har ett antal tillfälliga förändringar i socialförsäkringen införts, bland annat ersättning för arbetsgivares sjuklönekostnader, kompensation för karensavdrag, ersättning till egenföretagare för karensdagar och uppskjutet krav på läkarintyg till dag 15. Åtgärderna har syftat till att minska smittspridningen, minska belastningen på sjukvården, stärka den ekonomiska tryggheten samt lindra konsekvenserna för arbetsgivare. Åtgärderna har också reducerat självriskerna för kortare sjukskrivningar.

Angelov och Waldenström (2021) berör självriskens betydelse för sjukskrivningar i en studie som handlar om pandemins effekter på den svenska ekonomin under 2020. Författarna jämför företagets månadsvisa inbetalningar av mervärdesskatt och arbetsgivaravgifter

under 2020 med motsvarande månader 2019. Genom dessa månadsvisa jämförelser, och genom att jämföra inbetalningar i kommuner med hög smittspridning med inbetalningar i kommuner där smittspridningen var lägre, kan en pandemieffekt skattas på den ekonomiska aktiviteten.

Författarna finner att inbetalningar av mervärdesskatt och arbetsgivaravgifter minskade kraftigt under pandemin, och att minskningen var större i kommuner med hög smittspridning. Detta tolkas som en negativ effekt av pandemin på den lokala ekonomin i dessa kommuner.

Även företagens sjuklönekostnader ökade kraftigt under 2020. På samma sätt som för arbetsgivaravgifter och mervärdesskatt jämförs även sjuklönekostnader månadsvis i kommuner med hög smittspridning (där sannolikheten att bli sjuk i covid-19 var högre och påverkan på ekonomin också var högre) med utfall i kommuner där smittspridningen var låg. Ökningen av sjuklönekostnaderna var dock inte koncentrerade till kommuner med hög smittspridning, på samma sätt som minskningen av mervärdesskatten. Detta kan tolkas som att det inte enbart var faktisk smittspridning som ökade användningen av sjukförsäkringen, utan att delar av ökningen sannolikt också beror på att självriskan i sjukförsäkringen minskade. Delar av ökningen beror sannolikt också på Folkhälsomyndighetens rekommendation att stanna hemma, och därmed sjukskriva sig, vid minsta tecken på smitta. Sjuktalet beror därför sannolikt inte bara på den faktiska smittspridningen av covid-19, utan även på en ökad sjukskrivning vid förkylningssymptom.

Försäkringskassan (2021) har i två delrapporter analyserat hur de försäkrade har nyttjat sjukförsäkringen under pandemins inledande skede.² Försäkringskassan konstaterar att pandemin inledningsvis ledde till en kraftig ökning av antalet startade sjukfall. Under mars och april 2020 startade nästan dubbelt så många sjukfall som under samma månader 2019. Därefter har antalet sjukfall minskat, men sjuktalet har fortsatt ligga på en högre nivå än under 2019. Majoriteten av de sjukfall som har startats på grund av pandemin avslutades emellertid förhållandevis snabbt. Det innebär att den trend med minskad sjukfrånvaro som pågått sedan 2017 endast tillfälligt bromsades av pandemin.

² Fokus i rapporterna är att studera de försäkrades rätt till större ersättningar inom sjukförsäkringen. Analysen omfattar inte mindre ersättningar som ersättning för karensavdrag, ersättning till riskgrupper eller smittbärrapportering. Dessa ersättningar kommer dock att analyseras i kommande rapporter.

I syfte att minska risken för ökad smittspridning vid läkarbesök och minska belastningen på sjukvården slopades kravet på läkarintyg innan dag 21 för personer som ansöker om sjukpenning. Försäkringskassan har under en period avvaktat med att begära läkarintyg till dag 22 i sjukfallet och även avvaktat att begära kompletteringar av läkarintyg från sjukvården. Rapporten konstaterar att antalet personer som har haft sjukpenning i exakt 21 dagar ökat mycket mer än antalet personer som avslutat sina sjukfall tidigare. Ökningen av sjukfall som avslutats efter exakt 21 dagar innebär att genomsnittslängden för sjukskrivning bland personer som varit sjukskrivna i upp till och med 21 dagar ökade från 14 till 17 dagar under pandemins initiala skede jämfört med motsvarande period 2017–2019. Ökningen av den genomsnittliga sjukfallslängden bland korta sjukfall gäller för alla åldersgrupper och både för kvinnor och män.

Den genomsnittliga sjukskrivningslängden bland korta sjukfall ökade mest för enskilda näringsidkare, där ökningen var drygt sex dagar. Stora omsättningstapp och inkomstbortfall i kombination med en särskilt stor sänkning av tröskeln för att ansöka om sjukpenning för denna grupp kan ligga bakom denna beteendeförändring. Det bör också påpekas att effekten av att avvakta med att begära in läkarintyg är svår att separera från effekten av pandemin i sig, som också lett till fler sjukfall i alla korta intervall mellan 1 och 21 dagar.

5.3.5 Sjuknärvaro bland enskilda näringsidkare

Samtidigt som sjukfrånvaron ökat bland enskilda näringsidkare under pandemin kan även en ökning av sjuknärvaron förväntas bland företagare som utvecklat nya produkter, får ökad arbetsbelastning eller upplever en ökad risk för konkurs. Pandemin har försämrat möjligheterna för många företagare att driva sin verksamhet, men har samtidigt också öppnat upp för nya affärsmöjligheter. Företag som befinner sig i utvecklingsprocesser behöver inte nödvändigtvis hålla fast vid den ursprungliga affärsidén, utan söker ständigt nya affärslösningar och försöker utveckla sin verksamhet.

Vinberg m.fl. (2021) studerar faktorer som påverkar sjuknärvaron bland enskilda näringsidkare under pandemin. Studien bygger på en enkätundersökning bland drygt 850 enskilda näringsidkare och visar att ungefär 40 procent av företagarna introducerade nya produkter,

processer och marknadsföringsmetoder under pandemin. Drygt hälften av företagen fick nya kunder, samtidigt som en fjärdedel rapporterade att de förlorade kontrakt och bedömde risken för konkurs som ganska eller mycket sannolik. Analysen visar att flera faktorer som är kopplade till affärsverksamhet, arbetsbörda och familjeförhållanden påverkar företagarnas sjuknärvaro. Även om flera av förklaringsfaktorerna är kopplade till pandemin är det dock svårt att bedöma dess effekter på sannolikheten till sjuknärvaro. Detta beror på att företagen i urvalet inte kan följas upp över tid eller jämföras med grupper som inte påverkas av pandemin.

5.4 Sammanfattande slutsatser

Olika former av tillfälliga anställningsformer och uppdragsformer kan ha ökat på senare år, men de utgör fortfarande en mindre del av den totala sysselsättningen i Sverige. Det kan dock vara svårt för den som har korta anställningar eller tar uppdrag inom gigeekonomin att få del av trygghetssystemen. När det blir vanligare att ha inkomster från flera anställningar, från flera tillfälliga uppdrag eller att kombinera en anställning med tillfälliga uppdrag så ökar behoven av enkla och förutsägbara regler i trygghetssystemen.

Pandemin under 2020 påverkat näringslivet kraftigt. Omfattningen av effekterna varierar dock mellan branscher och företagsformer. För vissa företagsgrupper har konsekvenserna av pandemin varit mycket negativa, samtidigt som andra grupper av företag knappt påverkats alls. Framför allt har kontaktnära tjänstesektorer påverkats starkt mätt i termer av minskad omsättning under 2020. Det finns även stora skillnader i omsättningstapp mellan företag inom samma bransch men med olika juridisk form.

De tillfälliga regler som gällt under pandemin tycks ha inneburit att det blivit enklare för företagare att få tillgång till sjukförsäkringen, vilket medfört att fler fått ersättning vid kortare sjukfrånvaro.

Ett betydande antal stödåtgärder har sjuöatts och förlängts under pandemin, för att rädda jobb och minska konkursrisker. Stödåtgärderna tycks ha dämpat krisens negativa effekter för företagare och hjälpt många i grunden livskraftiga företag att överbrygga krisen. Stöden har också till stor del nått de företag som varit i särskilt stort behov av offentliga insatser, och har därigenom bidragit till att rädda

både jobb och företag. I takt med att ekonomin återhämtar sig kommer ett antal nyckelfrågor, såsom fortsatt smittspridning, efterfrågan och struktururomvandling att vara viktiga för den framtida utvecklingen.

5.5 Överväganden och förslag

Under pandemin har åtskilliga tillfälliga undantag från regelverk gjorts för företagare. Flertalet har förenklat för företagarna och till viss del begränsat skillnaderna i regelverk mellan företagsformer och mellan företagare och anställda. Flera av dem har också riktat in sig på att underlätta för företagare att överbrygga kriser. Jag bedömer att flera av de regler som gällt under pandemin och som visat sig fungera väl bör permanentas.

5.5.1 Månadsvis utbetalning av kostnader för sjuklön

Bedömning: Regeringen bör i den föreslagna översynen av lag (1991:1047) om sjuklön som ett snabbspår utreda och ge Försäkringskassan förutsättningar att vid utgången av varje kalendermånad kunna besluta om ersättningens storlek för kostnader för sjuklön.

Regeringen begärde ett bemyndigande i en extra ändringsbudget för 2020 – Åtgärder med anledning av coronaviruset (prop. 2019/20:132). Bemyndigandet innebar att regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer vid extraordinära händelser i fredstid skulle kunna meddela särskilda föreskrifter om bl.a. undantag från bestämmelserna i socialförsäkringsbalken om sjukpenning och karens samt handläggning av ärenden. Regeringen föreslogs bemyndigas att meddela avvikelser från 17–17 d §§, lagen 1991:1047. Bemyndigandet skulle gälla vid extraordinära händelser i fredstid (prop. 2019/20:132, s. 97 ff.). Som extraordinära händelser angavs som exempel en pågående smittspridning av en samhällsfarlig sjukdom (prop. 2019/20:132, s. 93).

Regeringen utfärdade med stöd av riksdagens bemyndigande den 3 april 2020 förordning (2020:195) om vissa sjukpenningförmåner med anledning av sjukdomen covid-19. Förordningen upphävdes den 1 oktober 2021 (Förordning [2021:721] om upphävande av för-

ordningen [2020:195] om vissa sjukpenningförmåner med anledning av sjukdomen covid-19). I den upphävda förordningens 10 § stadgades att Försäkringskassan skulle besluta om ersättning för kostnader för sjuklön skyndsamt. Denna skyndsamhet har inneburit att Försäkringskassan månadsvis beslutat om ersättning för sjuklönekostnader.

Sjuklönekostnader redovisas i den månatliga arbetsgivardeklarationen till Skatteverket. Ersättningen beräknas och krediteras automatiskt på företagets skattekonto. Det är sedan upp till företagaren när denne vill ta ut ersättningen. Försäkringskassan fattar enligt 17 b § lagen (1991:1047) om sjuklön beslut om ersättning för kostnader för sjuklön enligt nämnda lag 17 § efter kalenderårets utgång. Ersättningens storlek beräknas med ledning av uppgifter från Skatteverket.

En övergång till månadsvisa utbetalningar av ersättningen till arbetsgivare för höga sjuklönekostnader är en förhållandevis enkel åtgärd. Ett fungerande system för månadsvisa utbetalningar finns redan på plats och har under pandemin visat sig fungera väl. Genom månadsvisa utbetalningar stärks företagets likviditet under företagarens sjukfall, samtidigt som det torde bli tydligare för företagarna både att nedsättningen finns och hur den fungerar. Denna begränsade fråga torde kunna utredas som ett snabbspår i den översyn av lag (1991:1047) om sjuklön som jag bedömer behöver göras.

Min bedömning är att de tillfälliga regler för månadsvisa utbetalningar av ersättning för höga sjuklönekostnader som gällt under pandemin bör göras permanenta.

5.5.2 Företagare och a-kassa

Bedömning: Regeringen bör överväga om att de regler som gällt under pandemin avseende vilka åtgärder som får företas i ett företag utan att rätten till a-kassa går förlorad permanentas.

Lagen om arbetslöshetsförsäkring (1997:238) reglerar frågor om när en företagare ska anses vara arbetslös och därmed ha rätt till arbetslöshetsförsäkring och vilka åtgärder som får företas i företaget för att företagaren fortsatt ska anses vara arbetslös. I stort sett har företagaren bara haft rätt att vidta åtgärder som grundar sig i en skyldighet enligt lag eller annan författning. Avvecklingsåtgärder som inte

varit möjliga att vidta påverkar inte heller rätten till arbetslöshetsförsäkring. I förordning (1997:835) om arbetslöshet ges närmare bestämmelser till lagen.

Genom förordning (2021:315) som infördes med anledning av pandemin gavs företagare möjlighet att vidta ytterligare åtgärder än nyss nämnda i företaget utan att detta inverkar på företagarens rätt till arbetslöshetsersättning. Åtgärder som kunde få vidtas var marknadsföringsåtgärder genom exempelvis kund- eller leverantörskontakter. Uppdatering av webbplatser eller sociala medier tilläts under förutsättning att dessa syftade till att verksamheten senare kunde återupptas, 5 e § förordning (1997:835) om arbetslöshetsförsäkring. Paragrafen upphör att gälla den 1 januari 2022.

Reglerna kring vilka åtgärder en företagare kan vidta i företaget utan att gå miste om sin arbetslöshetsersättning upplevs av företagare som onödigt rigida. I den enkät Unionen genomförde i februari 2021 bland medlemmar som är egenföretagare är detta en av de mest frekvent återkommande synpunkterna. Företagarna upplever att dagens system är oproportionerligt och leder till ett dåligt skydd för företagare och kan medföra att företag som endast tillfälligt saknar bärkraft läggs ner.

Min bedömning är att uppräknningen av vilka åtgärder som en företagare kan vidta i sitt företag utan att förlora rätten till arbetslöshetsersättning även fortsättningsvis bör omfatta de regler som gällt under pandemin, förutsatt att syftet med åtgärderna är att senare kunna återuppta verksamheten. Även möjligheten att kunna vilandeförklara sitt företag upprepade gånger bör gälla fortsättningsvis. Genom detta ges företagaren möjlighet att vidmakthålla viss aktivitet i företaget, vilket underlättar en framtida uppstart av verksamheten.

6 Enklare regler och processer i företagens trygghetssystem

6.1 Inledning

Enligt mina direktiv har jag att göra en helhetsöversyn av regler och processer kring företagens trygghetssystem utifrån ett förenklingsperspektiv. Vidare ska jag göra en helhetsöversyn med syfte att identifiera och ta bort omotiverade skillnader mellan företagsformer. Slutligen ska jag lämna författningsförslag men även föreslå åtgärder som gör det enklare och mer förutsägbart för företagare att utnyttja trygghetssystemen vid exempelvis sjukdom och föräldraledighet. Uppdraget är till sin natur mycket brett och med den utredningstid jag haft till mitt förfogande har jag valt att i detta kapitel i huvudsak peka på åtgärder och områden som kan förenkla och skapa ökad trygghet.

Jag lämnar dock två konkreta förslag till ändring i socialförsäkringsbalken (2010:110) och socialavgiftslagen (200:980). Ett av förslagen är att som huvudregel beräkna SGI av annat förvärvsarbete för egenföretagare på historiska uppgifter, se kapitel 2 Sjukpenninggrundande inkomst av näringsverksamhet. Genom detta kommer det bl.a. det blir tydligt och förutsägbart för företagaren vilka inkomster som ligger till grund för SGI.

Det andra förslaget återfinns i kapitel 3 Karensregler och användning av sjukförsäkringen där jag lämnar förslag om att en dags karens ska vara grundkarens för egenföretagare. Förslaget bedöms bidra till att jämna ut skillnader i karenstid mellan egenföretagare och företagare som driver sin verksamhet i aktiebolagsform.

Övervägande om översyn av lagen om sjuklön lämnas i kapitel 4 Sjuklön och högkostnadsskydd. I kapitel 5 Kunskapsunderlag gör jag bedömningen att de tillfälliga regler som möjliggjort att ersättningen för sjuklönekostnader betalas ut månadsvis och de regler av-

seende vilka åtgärder som får företas i ett företag utan att rätten till a-kassa går förlorad görs permanenta.

Avslutningsvis kan jag konstatera att åtskilliga undantag från regelverk gjorts för företagare under pandemin. Flertalet av dessa bedömer jag bör permanentas då de förenklat för företagarna och till viss del begränsat de skillnader i regelverk som finns mellan företagsformer och mellan företagare och anställda.

6.2 Regeringens skrivelse 2021/22:3

Regeringen överlämnade den 21 september 2021 en skrivelse med fem nya mål för förenklingspolitiken, Regeringens skrivelse 2021/22:3 *En förenklingspolitik för stärkt konkurrenskraft, tillväxt och innovationsförmåga*. Två av dessa mål har, såvitt jag bedömer det, direkt bäring på de förslag jag lämnar i detta betänkande. Målen tar sikte på dels förvaltningsmyndigheternas handläggningstider m.m. dels digitalisering med det långsiktiga målet att företagen ska lämna en uppgift en gång och till ett ställe. Målen har formulerats som följer.

- Förvaltningsmyndigheters handläggningstider för ärenden som rör företag ska bli kortare och mer transparenta och den förväntade handläggningstiden ska synliggöras för den sökande i fler ärendekategorier (mål nr 3 i skrivelsen).
- Andelen tjänster för företagets kontakter med det offentliga som är digitala och andelen enskilda ärenden som hanteras digitalt ska öka i syfte att förenkla för företagens uppgiftslämnande och övriga myndighetskontakter – det långsiktiga målet är att företag ska lämna en uppgift en gång till ett ställe (mål nr 4 i skrivelsen).

6.3 Samordnat inkomstunderlag

Bedömning: Beräkningen av inkomstunderlaget i arbetslöshetsförsäkringen och sjukförsäkringen bör samordnas.

I avsnitten 2.5.6 och 2.5.7 redogörs för inkomstunderlagen för pensionsgrundande inkomst och för arbetslöshetsersättning.

Utredningen om en ny arbetslöshetsförsäkring för fler grundad på inkomst¹ bedömde att det vid utredningens avlämnande saknades förutsättningar för att en ny arbetslöshetsförsäkring baserad på inkomster skulle kunna anpassas till de då gällande reglerna i sjukförsäkringen eller till en ny sjukförsäkring som bygger på historiska inkomstuppgifter. Anledningen till utredningens ställningstagande var att ett förslag om historiska uppgifter i sjukförsäkringen inte förelåg.

Regeringen har den 20 oktober 2021 tillsatt en utredning som ska göra en översyn av regelverket för sjukpenninggrundande inkomst för ökad trygghet och förutsebarhet (dir. 2021:90). Kommittédirektiven tar sikte på inkomst av anställning och utredaren ska beakta det förslag om ett nytt inkomstunderlag som normalt baseras på tidigare faktiska inkomster i betänkandet *Mer trygghet och bättre försäkring* (SOU 2015:21). Vidare ska utredaren i syfte att öka den ekonomiska förutsebarheten för den som går mellan sjukförsäkringen och arbetslöshetsförsäkringen överväga om vissa principer kan göras gemensamma för dessa system.

Kommittédirektiven har en tydlig inriktning på att det är historiska uppgifter som ska användas – månadsvisa uppgifter på individnivå i arbetsgivardeklarationen – för att bedöma den sjukpenninggrundande inkomsten för anställda. Detta för att möjliggöra en så hög grad av automatisering som möjligt och minska de felaktiga utbetalningarna.

6.4 Tillgång till arbetsmarknadsutbildningar

Bedömning: Det bör övervägas om Arbetsförmedlingens arbetsmarknadsutbildningar ska vara tillgängliga även för inskrivna personer med företag.

En aspekt jag vill lyfta är tillgången till Arbetsförmedlingens arbetsmarknadsutbildningar. En arbetsmarknadsutbildning är en kort, yrkesinriktad utbildning till yrken där det råder brist på personal. Utbildningen är på heltid och kan sträcka sig från några veckor upp

¹ Ett nytt regelverk för arbetslöshetsförsäkringen (SOU 2020:37), s. 657 ff.

till sex månader. Föreningen KLYS – En samlad röst för Sveriges yrkesverksamma kulturskapare – har uppmärksammat att Arbetsförmedlingens arbetsmarknadsutbildningar inte är öppna för inskrivna personer med eget företag. Detta gäller trots att de inte har arbete och trots att deras verksamhet är vilande dvs. de bedriver ingen verksamhet i företaget och således är arbetslösa och berättigade till arbetslöshetsersättning.² Den låga tröskeln, som exempelvis att man är godkänd för F-skatt och då är utesluten från möjligheten till utbildning, bör ses över. Det är en faktor för trygghet och möjlighet till omställning att snabbt kunna utbilda sig och skaffa en försörjning. Behovet av detta har vi sett inte minst nu under pandemin. Jag anser att inskrivna oavsett verksamhetsform borde få rätt till utbildning. En generösare tillämpning av rätten till arbetsmarknadsutbildning skulle även underlätta för gruppen företagare att snabbare komma in på arbetsmarknaden och få egen försörjning. Detta gäller inte minst kombinatorer.

6.5 Ett hållbart arbetsliv

6.5.1 Friskvård

Bedömning: Reglerna om exempelvis friskvårdsbidrag bör ses över så även egenföretagare ges rätt till avdrag för friskvård m. m.

Enligt mina direktiv ska jag inte föreslå författningsändringar som påverkar det skatterättsliga regelverket om det inte är fråga om följdändringar till förslag i annan lagstiftning. Jag vill ändå lyfta fram och peka på den skillnad vad gäller avdragsrätt för exempelvis friskvårdsbidrag som föreligger mellan en företagare som driver sin verksamhet i aktiebolagsform och genom detta ses som anställd och företagare som driver sin verksamhet i annan företagsform.

Om en arbetsgivare erbjuder sina anställda ett visst angivet belopp som efter eget val får användas för motions- eller friskvårdsaktivitet är det ett friskvårdsbidrag. Friskvårdsbidrag omfattas av reglerna för skattefrihet om det utges med samma belopp och samma villkor och gäller för all personal. Bidraget är en avdragsgill kostnad för arbetsgivaren. Bidraget ska vara av mindre värde. Skatteverket

² Skrivelse till Arbetsförmedlingen 17 juni 2021.

anser att ett bidrag på 5 000 kronor inklusive mervärdeskatt per år och anställd är att anses vara av mindre värde. Högsta Förvaltningsdomstolen (HFD 2019 ref. 33) har ansett att ett friskvårdsavdrag på 6 500 kronor inte är en skattefri förmån.

Som egenföretagare har man rätt till avdrag för kostnader för sin egen rehabilitering eller förebyggande behandling, 16 kap. 24 § inkomstskattelagen (1999:1229). Vad som menas med detta framgår inte exakt med det kan vara fråga om att en läkare bedömer att styrketräning behövs för att klara av arbetet. Besvär från exempelvis nacke, rygg osv som riskerar att sätta ned arbetsförmågan kan troligtvis utgöra en rehabiliterande behandling om man anlitar exempelvis massör, sjukgymnast eller kiropraktor (27 kap. 6 och 7 §§ samt 30 och 31 kap. socialförsäkringsbalken). Fysisk aktivitet kan skrivas ut på recept (FaR) i hälsosyfte av legitimerad personal inom hälso- och sjukvården.

Anställda har möjlighet att få friskvårdsbidrag av arbetsgivaren. Den som driver verksamhet i aktiebolagsform har också möjlighet att göra avdrag för kostnader för friskvård till anställd. För den som har näringsverksamhet, enskild näringsverksamhet och handelsbolag, finns inte någon liknande möjlighet till avdrag för kostnader för friskvård.

Grunden för bidraget, att stärka folkhälsan, får genom detta en underordnad betydelse då nära 800 000 personer som är egenföretagare så att säga står utanför systemet. I denna grupp ingår dock kombinatorer som från tid till annan kan vara anställda och genom sin anställning omfattas av reglerna om friskvård m.m. Införandet av en möjlighet till avdragsrätt för friskvård även för egenföretagare är ett steg mot att ta bort skillnader och skapa likabehandling mellan företagsformer. Dessutom kan friskvård vara en hälsobefrämjande åtgärd som i sin tur kan leda till mindre sjukfrånvaro och genom detta ett minskat uttag av ersättning från sjukförsäkringen.

Min bedömning är att reglerna kring avdragsrätt för exempelvis friskvårdsbidrag bör ses över. Jag lämnar dock, i enlighet med mina direktiv inget förslag i denna del.

6.5.2 Rehabilitering och partiell sjukskrivning

Bedömning: Tillämpning och regelverk avseende företagares partiella sjukskrivning och rehabilitering bör ses över i syfte att underlätta och stödja företagare i rehabiliteringsprocessen.

I utredningen Företagare i de sociala trygghetssystemen (SOU 2019:41, s. 119 ff.) bedömde utredningen att det behövde säkerställas att företagare gavs samma möjligheter till partiell sjukskrivning och rehabiliteringsinsatser som andra försäkrade. Utredningen bedömde att tillämpning och regelverk behövde analyseras.

Jag delar nyss nämnda utrednings bedömning att samarbetsprocesser avseende rehabilitering av företagare i lagstiftningen förutsätter ett arbetsgivaransvar. Det gäller ansvar att ta fram en rehabiliteringsplan med rehabiliteringsåtgärder. Ett ansvar som den sjuke företagaren själv bär. För det fall det saknas en arbetsgivare, exempelvis om den försäkrade är arbetslös, har Försäkringskassan ansvar för rehabiliteringsutredningen.

Min bedömning är att mer behöver göras för att förenkla och förtydliga processen för företagares rehabilitering och möjligheten till partiell sjukskrivning. Det kan vara fråga om stöd i form av kontakter med hälso- och sjukvården, företagshälsovården eller andra aktörer som erbjuder arbetsmiljö- och hälsotjänster. Vikten av digitala verktyg och lättillgänglig information kan inte nog understrykas.

6.6 Information och vägledning

Bedömning: Försäkringskassan, Tillväxtverket och Skatteverket bör få i uppdrag att ta fram anpassade informationsinsatser som kan ge stöd och vägledning när det gäller regler och allmänna villkor i socialförsäkringssystemet som rör företagare.

Ett ständigt återkommande inslag i kontakter med företagare och företagargenerationen är den upplevda bristen på information. Det rör sig om frågor som sjukpenning, pension, föräldraledighet m.m. Vikten av tydlig och lättillgänglig information lyfts fram som en viktig faktor för att öka förutsebarhet och trygghet för företagare.

Detta är också något som lyfts fram i utredningen *Fån kris till kraft Återstart för kulturen* (SOU 2021:77). I dag finns den webbaserade informationen spridd på ett antal myndigheter och företagargorganisationer och blir därigenom fragmentiserad. Informationen behöver ha hög träffsäkerhet, och därför behövs bland annat enkla och precisa länknigar mellan exempelvis myndigheters webbsidor liksom möjlighet till individuellt sparande av information på t.ex. Mina Sidor.

För att komma tillrätta med företagares tillgång till information är min bedömning att bättre samverkan med enskilda företagare, näringsliv och relevanta myndigheter behövs i samband med att informationen tas fram och presenteras på hemsidor. Huvudkällorna till information finns i dag i huvudsak på Försäkringskassans hemsida, verksamt.se samt företagargorganisationers hemsidor. Mycket information finns, men den behöver utvecklas och ge bättre träffsäkerhet vid sökningar. Detta kan ske genom att exempelvis den webbaserade informationen ses över gemensamt av representanter från relevanta myndigheter, företagargorganisationer och enskilda företagare. Det bör också övervägas om att ta fram en webbsida med relevant information om frågor som rör socialförsäkring, men även frågor om rehabilitering, pensioner osv. Försäkringskassan, Tillväxtverket och Skatteverket bör ges ett uppdrag med detta innehåll.

6.7 Statistik

Bedömning: Försäkringskassan bör i sin återrapportering till regeringen redovisa statistik över användningen av olika delar av socialförsäkringen uppdelat på anställda, egenföretagare och anställda i eget aktiebolag.

Jag har noterat att det saknas offentlig statistik över användningen av socialförsäkringen i olika grupper såsom anställda, egenföretagare eller företagare som är anställda i eget aktiebolag. Sådan statistik är nödvändig för att det ska vara möjligt att följa upp i hur stor utsträckning olika grupper använder socialförsäkringen och hur sjuk-talen utvecklas bland företagare och bland anställda.

Försäkringskassan är statistikansvarig myndighet inom socialförsäkringsområdet. För att möjliggöra uppföljning av olika gruppers användning av socialförsäkringen bör Försäkringskassan åläggas att

redovisa statistik över antal sjukfall och utbetald sjukpenning uppdelat på de som har SGI av anställning och de som har SGI av annat förvärvsarbete. Av statistiken bör även framgå hur socialförsäkringen används av de som har inkomst av anställning från ett eget aktiebolag.

Genom en sådan uppdelning av statistiken skapas möjligheter för Regeringen att i budgetpropositionen synliggöra i hur stor utsträckning olika grupper av företagare nyttjar socialförsäkringen. Sådan statistik uppdelad efter yrkeställning, dvs. mellan anställda och företagare i olika företagsformer, ger också ett nödvändigt beslutsunderlag för kommande ställningstaganden och förändringar i trygghetssystemen för företagare. En uppdelning av statistiken efter yrkeställning ger också jämförbarhet med populationen företagare som finns i annan arbetsmarknadsstatistik.

Försäkringskassan bör genomföra uppdraget i dialog med relevanta myndigheter när det gäller datainsamling och tillgängliggörande av data.

7 Konsekvensanalys

7.1 Inledning

Enligt mina direktiv ska jag göra en konsekvensutredning i enlighet med kommittéförordningen (1998:1474) och förordningen (2007:1244) om konsekvensutredning vid regelgivning för de förslag jag lämnar. Av redovisningen ska även framgå hur förslagen påverkar den ekonomiska jämställdheten mellan kvinnor och män. Om förslagen kan förväntas leda till kostnadsökningar för det allmänna ska jag även föreslå hur de ska finansieras.

De två förordningarna behandlar i flera avseenden samma faktorer och konsekvenser för jämställdheten ingår även i de krav som ställs på konsekvensutredningen enligt kommittéförordningen. Jag har därför valt att redovisa de faktorer som tas upp i förordningarna samlat.

Konsekvensanalysen avser två förslag som beskrivs i kapitel 2 och kapitel 3. Förslagen har delvis samma effekter, och effekterna redovisas i dessa fall samlat för de två förslagen. I de fall effekterna skiljer sig åt på något sätt beskrivs respektive förslags effekter under en egen underrubrik.

7.2 Problemet och mitt förslag till lösning

Förslaget avseende sjukpenninggrundande inkomst (SGI)

Den sjukpenninggrundande inkomsten (SGI) utgörs av den försäkrades beräknade framtida inkomst i pengar av eget arbete, antingen som arbetstagare i allmän eller enskild tjänst, dvs. inkomst av anställning, eller på annan grund, dvs. inkomst av annat förvärvsarbete. SGI ska motsvara de inkomster personen skulle ha haft om försäkringsfallet inte inträffat, och är enligt nuvarande regler framåtblickande.

SGI regleras i 25–26 kap. socialförsäkringsbalken, förkortad SFB. SGI ligger till grund för arbetsbaserade förmåner i socialförsäkringen. Dessa förmåner är bland annat sjukpenning, rehabiliteringspenning, föräldrapenning, tillfällig föräldrapenning, graviditetspenning, närståendepenning, smittbärrapenning och dagpenning inom totalförsvaret.

Enligt mina direktiv ska jag föreslå hur reglerna om SGI ska fastställas för företagare med inkomst av näringsverksamhet från enskild firma, från handelsbolag eller från en europeisk ekonomisk intressegruppering. Vidare ska jag utreda om inkomstuppgifter kan hämtas från befintliga underlag i syfte att förenkla hanteringen och skapa förutsättningar för en e-tjänst. I uppdraget ingår också att lämna nödvändiga författningsförslag.

Jag har noterat att många enskilda näringsidkare upplever att dagens regler och praxis för att fastställa SGI känns otrygga, svåra och godtyckliga. Exempelvis är ett återkommande fenomen att företagare uppger att de inte sökt stöd som de är berättigade till på grund av svårigheter i processen. Jag har också kunnat konstatera att en av orsakerna till de osäkerheter företagarna upplever är att de helt enkelt har svårt att göra framtida inkomster troliga. Mot bakgrund av detta ser jag att det finns ett behov av att göra reglerna för SGI för företagare med inkomst av näringsverksamhet, liksom trygghetsystemen generellt för dessa företagare, enklare, tydligare och mer förutsägbara.

I kapitel 2 analyserar jag ett antal olika förslag till beräkningsgrund för SGI som lämnats av tidigare utredningar. Det är viktigt att förslaget medför att beräkningen av SGI blir enklare och tydligare jämfört med dagens regler. Direktiven anger också att underlaget i möjligaste mån ska bygga på redan tillgängliga uppgifter för att möjliggöra ett automatiserat förfarande. Vidare behöver underlaget ta höjd för att företagarens inkomster kan variera kraftigt mellan olika år. I kapitel 2 konstaterar jag att problemen bäst hanteras genom att en ny reglering införs, enligt vilken SGI för företagare med inkomst av näringsverksamhet i normalfallet bör baseras på historiska uppgifter om inkomst av aktiv näringsverksamhet. Att använda ett historiskt underlag ska inte förstås som att jag föreslår att andra principer ska gälla för företagare än för andra försäkrade. Förslaget motiveras i stället av att historiska uppgifter i många fall ger en bra prognos även för framtida inkomster. Historiska uppgifter har också

fördelen att de är kända av företagaren, och därför ger den önskade förutsebarheten.

Jag föreslår därför att inkomstunderlaget för SGI som huvudregel ska baseras på historiska inkomstuppgifter som hämtas ur Skatteverkets register. Genom detta skapas förutsättningar för ett automatiserat förfarande för att fastställa SGI, vilket avsevärt kan förenkla hanteringen för såväl de berörda företagarna som för Försäkringskassan. Mitt förslag är att beräkningsunderlaget för den sjukpenninggrundande inkomsten av aktiv näringsverksamhet som huvudregel ska beräknas på det högsta av

1. den inkomst som framgår av senaste beslutet om slutlig skatt, eller
2. som ett genomsnitt av de tre högsta inkomsterna av de fem senaste årens inkomster enligt det senaste beslutet om slutlig skatt.

Den försäkrade har rätt att som alternativ till huvudregeln begära att beräkningsunderlaget för den sjukpenninggrundande inkomsten ska beräknas utifrån inkomsten av aktiv näringsverksamhet enligt senaste beslutet om slutlig skatt kompletterat med underlag avseende tid därefter. Försäkringskassan ska vid beslut om sjukpenninggrundande inkomst alltid besluta om det högsta av huvudregeln eller alternativregeln.

Jag bedömer att den föreslagna huvudregeln är enkel att förstå och tydligt knyter samman förmåner som bestäms av SGI med inbetalda egenavgifter, som betalas på inkomst av aktiv näringsverksamhet. Moment två i huvudregeln hanterar det faktum att företagares inkomster kan variera kraftigt mellan olika år, men knyter fortfarande förmånerna till inbetalda egenavgifter. Moment ett i huvudregeln är därmed enkel och tydlig, medan moment två ger en möjlighet för företagare med ojämna inkomster att tillgodoräkna sig bra utfall från tidigare år. Denna modell har också ett högt förväntat värde på SGI jämfört med övriga modeller som undersökts (se avsnitt 2.9). Båda dessa moment lämpar sig också väl för att kunna hanteras i en automatiserad ansökningsprocess.

I en del fall ger dock inte historiska inkomster en bra prognos på framtida utfall. Detta kan vara fallet i ett nystartat företag som inledningsvis har låg omsättning, eller i ett företag som gjort stora investeringar. I dessa fall kan framtida inkomster förväntas vara högre än historiska. För att ge företagarna ett rimligt försäkringsskydd även i dessa fall föreslår jag också en alternativregel. Alternativregeln

bygger på samma underlag som huvudregeln, men ger också företagarna möjlighet att få SGI fastställd till ett högre belopp genom att komplettera ansökan med underlag som styrker en högre inkomst från tiden efter det senast beslutet om slutlig skatt. Den regeln har fördelen att företagare med låga historiska inkomster kan få en högre SGI, förutsatt att de kan visa att de i nuläget har högre inkomster.

För att göra regleringen stabil över tid föreslår jag att den genomförs i form av en ändring i socialförsäkringsbalken, som kompletteras med en tillämpningsförfordning. Skälen för detta är att en lag tar längre tid att förändra än en förordning, vilket ökar förutsebarheten i regleringen. Ändringen kompletteras med en förordning riktad till Försäkringskassan, med närmare anvisningar om hur lagen ska tillämpas.

Inledningsvis bör också betonas att förslagen endast innebär en ny metod för att fastställa SGI och inhämta de uppgifter som krävs för detta. Mina förslag medför således inte någon ändring av rätten till sjukpenning eller rätten till att få SGI fastställd, och heller inte någon förändring av nivån på sjukpenningen eller SGI (se avsnittet om statsfinansiella effekter). Även om nivån på socialförsäkringsförmånerna inte bedöms påverkas av förslaget kan förmånsutbetalningarna ändå påverkas indirekt genom att fler företagare kan förväntas ansöka om förmåner då det blir enklare att få SGI fastställd och tydligare för företagaren vilken nivå på SGI denne kan förvänta sig. Därigenom kan företagarnas tillgång till socialförsäkringen ändå förväntas öka genom förslaget.

Förslaget avseende en dags grundkarens i sjukförsäkringen

Jag ska enligt direktiven kartlägga bakgrunden till och skälen för de nuvarande skillnaderna i regelverket om karens beroende på val av företagsform. En försäkrad med inkomst av näringsverksamhet har en grundläggande karenstid på sju dagar. Det går också att välja en karenstid på 1, 14, 30, 60 eller 90 dagar. Valet av karenstid påverkar den sjukförsäkringsavgift som företagaren betalar inom ramen för egenavgifterna. En längre karenstid medför en lägre avgift, och vice versa. Den som inte gör ett aktivt val av karenstid får automatiskt grundkarensen på 7 dagar. I kapitel 3 föreslår jag att grundkarensen ska ändras till 1 dag.

Att kunna välja karenstid är endast möjligt för företagare som har sjukpenning som svarar mot inkomst av annat förvärvsarbete, bland annat från inkomst av näringsverksamhet från enskild näringsverksamhet eller från ett handelsbolag. Den som driver företag i aktiebolagsform är anställd i bolaget, och har i likhet med andra anställda inte möjlighet att välja karenstid. För dessa företagare görs ett karensvdrag som motsvarar en dags karenstid. För företagare som driver verksamheten i bolagsform betalar företaget sjuklön under de första 14 dagarna. Det finns också ett skydd mot höga sjuklönekostnader, som medför att företaget kan få ersättning för delar av sjuklönekostnaderna. I kapitel 4 beräknar jag att en företagare i eget aktiebolag kan sägas ha ungefär 2,6 karensdagar om dessa faktorer beaktas.

I kapitel 3 konstaterar jag att karenstiden företagare med inkomst av näringsverksamhet som inte gjort ett aktivt val har längre karenstid än en anställd, och även längre än en delägare i ett aktiebolag. Egenföretagare kan dock redan i dag välja en dags karenstid. För att kunna få en dags karenstid måste företagaren dock både vara insatt i hur reglerna fungerar och själv göra ett aktivt val.

Jag konstaterar i kapitel 3 att jag gör ett aktivt val, men att det vanligaste alternativet bland dem som gjort ett val är att ha en dags karenstid. Att införa samma grundläggande karenstid om en dag för samtliga företagsformer skulle utgöra en förenkling för den som ska starta företag, eftersom valet av företagsform då inte påverkas av karenstidreglerna. En sådan huvudregel som gäller samtliga företagare och anställda skulle också i sig utgöra en förenkling av regelverket. Det kan också anses vara enklare och tydligare för företagarna som har inkomst av näringsverksamhet om det är avvikelser från denna huvudregel som är valbart, i stället för att huvudregeln avviker från det som gäller för andra grupper medan en dags karenstid är ett valbart alternativ bland flera andra. På så sätt behöver företagarna inte vara medvetna om valmöjligheten för att kunna få samma längd på karenstiden som en anställd eller den som driver verksamheten i aktiebolag. Jag bedömer därför att detta är en lämplig åtgärd för att minska skillnaderna mellan att vara anställd och egenföretagare, som samtidigt också bidrar till att minska oskäligen skillnader i regelverk mellan företagare som bedriver sin verksamhet i olika associationsformer.

I kapitel 3 går jag också igenom forskningen kring självriskens betydelse i sjukförsäkringen, och konstaterar att en kortare karenstid troligtvis kommer att öka nyttjandet, eftersom kostnaden för före-

tagaren av att ha ett sjukfall minskar. Förslaget medför därför också att sjukförsäkringsavgiften för grundkarensen behöver höjas för att motsvara de förväntade ökade utbetalningarna från sjukförsäkringen.

7.3 Alternativa lösningar och effekter utan reglering

Sjukpenninggrundande inkomst (kapitel 2)

Det problem jag ser behov av att åtgärda har påtalats av flera tidigare utredningar. Flera olika förslag till inkomstunderlag har lagts fram av tidigare utredningar (se avsnitt 2.8.2). I mina överväganden har jag analyserat ett flertal av dessa förslag utifrån flera aspekter. Dels är det viktigt att förslaget medför att beräkningen av SGI blir enklare och tydligare jämfört med dagens regler. Direktiven för denna utredning anger också att underlaget i möjligaste mån ska bygga på redan tillgängliga uppgifter för att möjliggöra ett automatiserat förfarande vid fastställandet av SGI. Vidare behöver underlaget för SGI ta höjd för att företagarens inkomster kan variera kraftigt mellan olika år.

SGI är enligt nuvarande regler framåtblickande och ska fastställas till den årliga inkomst som en försäkrad kan antas komma att tills vidare få för eget arbete. En del av de tidigare utredningarna föreslår ett framåtblickande inkomstunderlag. Jag konstaterar dock att detta medför att de framtida inkomsterna kommer att behöva prognosticeras. Detta skapar en osäkerhet som inte är önskvärd och kan dessutom omöjliggöra ett automatiserat förfarande för att fastställa SGI. I avsnitt 2.9 har jag därför prövat olika sätt att fastställa SGI för egenföretagare med utgångspunkt i att inkomstunderlaget ska baseras på historiska uppgifter.

De olika modellerna jag prövat tar sin utgångspunkt i några av de modeller som tidigare utredningar presenterat och som bedöms vara möjliga att automatisera. Jag bedömer att den föreslagna huvudregeln är enkel att förstå och tydligt knyter samman förmåner som bestäms av SGI med inbetalda egenavgifter, som betalas på inkomst av aktiv näringsverksamhet. Olika varianter av en sådan modell har också föreslagits av flera av de tidigare utredningarna.

Moment två i huvudregeln hanterar det faktum att företagarens inkomster kan variera kraftigt mellan olika år, men knyter fortfarande förmånerna till inbetalda egenavgifter. Denna modell har också ett högt förväntat värde på SGI jämfört med övriga modeller

jag beräknat effekterna av. Dessa alternativa modeller använder olika former av genomsnittsinkomster och trendanpassade inkomster för att jämnat ut inkomsterna mellan olika år. Jag bedömer att den föreslagna modellen kommer att medföra att nivån på SGI och nivån på utbetalda socialförsäkringsförmåner är oförändrad relativt dagens regler, och har därför bedömt att den är mest lämplig.

Om ingen förändrad reglering kommer till stånd så kommer dagens regler att fortsatt gälla. Dessa regler upplevs av företagarna vara oförutsebara och otrygga. De medför också en betydligt högre administrativ börda för såväl företagarna som för Försäkringskassan än de föreslagna reglerna, se avsnitt 7.8.1.

En dags karens i sjukförsäkringen (kapitel 3)

I kapitel 3 konstaterar jag att det stora flertalet företagare med inkomst av näringsverksamhet som kan välja antal karensdagar i sjukförsäkringen inte har gjort ett aktivt val. En tänkbar anledning är att dessa inte är medvetna om möjligheten att välja. Det är möjligt att fler skulle göra ett annat val om de kände till valmöjligheten. Ett alternativ till att förändra grundkarensen skulle därför kunna vara att informera tydligare om valmöjligheten. I ett sådant fall skulle endast de som själva valt en kortare karenstid beröras av förslaget, och endast dessa skulle betala en högre sjukförsäkringsavgift. Med den föreslagna lösningen kan dock den som önskar behålla en karenstid på sju dagar själv anmäla detta till Försäkringskassan.

Bland dem som gjort ett aktivt val har majoriteten valt en dags karens i sjukförsäkringen. En dags karens ger också en större neutralitet i självriskerna mellan företagare med inkomst av näringsverksamhet och anställda, samt gentemot företagare som driver verksamheten i aktiebolagsform. Jag bedömer att detta är viktiga aspekter att beakta vid valet av vilken karenstid som ska vara den grundläggande. Eftersom karensreglerna i nuläget skiljer sig åt just för dem som har inkomst av näringsverksamhet krävs det av företagaren att denne är insatt i hur reglerna fungerar och själv gör ett aktivt val för att uppnå neutrala regler gentemot anställda. Jag bedömer att detta innebär en administrativ börda för företagare som vill ha en dags karens.

Eftersom det är få som gjort ett aktivt val har en stor del av företagarna 7 dagars karens i dagsläget, medan antalet företagare med ett annat karensval är betydligt lägre. De flesta som gjort ett aktivt val har valt 1 dags karens. De administrativa kostnaderna totalt sett blir därför med största sannolikhet lägre om grundkarensen ändras till en dag, och de som inte vill ha detta alternativ väljer tillbaka till sju dagars karens, jämfört med om samtliga som har sju dagars karens ska göra ett aktivt val. De administrativa kostnaderna för att anmäla en annan karens är desamma oavsett vilket val företagaren gör, men gruppen som har sju dagars karens är betydligt större än gruppen som har ett annat antal karensdagar, vilket medför en högre total kostnad. Jag bedömer därför att det är mer lämpligt att ändra vilket alternativ som är grundkarensen.

7.4 Förslagets förenlighet med EU-rätten och reglerna om statligt stöd

De EU-rättsliga reglerna som rör socialförsäkringen avgör vilket lands socialförsäkring som ska tillämpas när minst två länder är inblandade. Socialavgifter betalas i det land där man är socialförsäkrad enligt EG-förordningen 883/04 och EEG-förordningen 1408/71.¹ Utifrån att de förslag jag lägger inte förändrar rätten till sjukpenning utan endast förändrar det beräkningsunderlag som ska användas för att fastställa denna och antalet karensdagar som ska vara ickevalsalternativet i försäkringen bedömer jag att mitt förslag är förenligt med EU-rätten.

Såväl de föreslagna ändringarna i beräkningsunderlaget som ändringen av vilket som är ickevalsalternativet för antalet karensdagar gäller generellt för egenföretagare, varför reglerna om statsstöd inte är tillämpliga. Jag bedömer därför att mina förslag är förenliga med de skyldigheter som följer av Sveriges anslutning till Europeiska unionen.

¹ Europaparlamentets och Rådets förordning (EG) nr 883/04 av den 29 april 2004 om samordning av de sociala trygghetssystemen och Rådets förordning (EEG) nr 1408/71 av den 14 juni 1971 om tillämpningen av systemen för social trygghet när anställda, egenföretagare eller deras familjer flyttar inom gemenskapen.

7.5 Beskrivning av vilka som berörs av förslagen

Utredningens förslag berör enskilda näringsidkare och fysiska personer som är delägare i handels- och kommanditbolag. Även näringsidkare som driver verksamheten i form av europeisk ekonomisk intressegruppering, som är en form av handelsbolag med verksamhet i flera europeiska medlemsstater, omfattas av förslagen.

I kapitel 2 finns en utförlig beskrivning av FRIDA-databasen, som jag använt för att beskriva de berörda företagarna och beräkna effekterna av olika alternativa regleringar. FRIDA står för Företagsregister och individdatabas, och är en registerbaserad databas med uppgifter om olika företagsformer som byggts upp av SCB. Grundmaterialet består av Standardiserade räkenskapsutdrag (SRU-data) som tas fram av Skatteverket och utgörs av de deklARATIONER och bilagor som företagen har lämnat som underlag vid beskattningen. Till deklarationsuppgifterna kopplas även viss individinformation om företagarna avseende personliga karaktäristika och inkomster från andra källor än det egna företaget, till exempel löner, pensioner, kapitalinkomster och transfereringar.

I analysen används information för enskilda näringsidkare (NE-bilagan) samt för delägare i handels- och kommanditbolag som är fysiska personer (bilaga N3A). År 2019 fanns inga europeiska ekonomiska intressegrupperingar registrerade hos Bolagsverket och det finns därför inte heller några delägare i sådana bolag i datamaterialet. Antalet bolag kan dock förväntas förbli mycket litet även framöver. Som en jämförelse fanns det 5 europabolag (motsvarigheten till aktiebolag) och 3 europakooperativ (motsvarigheten till ekonomisk förening) registrerade hos Bolagsverket 2019. I analyserna behandlar vi därför endast effekter för enskilda näringsidkare och delägare i handelsbolag.

Förslagen berör också indirekt personer som står i begrepp att starta ett eget företag i någon av de associationsformer som omfattas av förslagen, eller som vågar ta språnget då reglerna blir enklare, tydligare och mer förutsägbara. Exakt hur många nya företagare som kommer att etablera sig är svårt att bedöma, men för resonemangets skull antar jag att det kan komma att handla om en tillväxt på i storleksordningen 5 procent bland enskilda näringsidkare. Därmed skulle således ytterligare cirka 35 000 personer komma att bedriva enskild näringsverksamhet jämfört med i dag.

7.5.1 Enskilda näringsidkare

De som berörs av regleringen är i första hand de personer som bedriver enskild näringsverksamhet. Antalet enskilda näringsidkare uppgick till 733 000 personer 2018. All statistik som redovisas i detta avsnitt hänför sig till inkomståret 2018.

Demografi

Ungefär 40 procent av de enskilda näringsidkarna är kvinnor och 60 procent är män. Knappt 12 procent är födda utomlands, vilket är lägre än den totala andelen av befolkningen som är född utomlands. Knappt 13 procent av näringsidkarna är yngre än 34 år, drygt 26 procent är mellan 35 och 49 år, knappt 33 procent mellan 50 och 64 år och 28 procent är 65 år eller äldre. Fördelningen av näringsidkare skiljer sig kraftigt åt mellan olika branscher. I den största branschgruppen, jord- och skogsbruk, är en stor andel av näringsidkarna män, äldre och födda i Sverige. Kvinnor utgör en större andel av näringsidkarna inom tjänstesektorn och inom kulturella näringar än män. Även personer med utländsk bakgrund utgör en större andel av näringsidkarna inom tjänstesektorn, och framför allt inom hotell- och restaurangbranschen.

När det gäller utbildningsnivå utgör personer med förgymnasial utbildning knappt 41 procent av kollektivet, medan personer med eftergymnasial utbildning utgör knappt 44 procent. Resterande 15 procent har antingen gymnasieutbildning eller så är utbildningsnivån okänd. Detta hänger samman med åldersfördelningen bland näringsidkarna, där en stor del är äldre och utbildningsnivån bland äldre generellt sett är lägre än bland yngre i befolkningen.

Ungefär 3 procent av de enskilda näringsidkarna har anställda. Ungefär 25 000 enskilda näringsidkare hade en eller flera anställda, men ytterst få hade fler än tio anställda i verksamheten. Att ha anställda i verksamheten är betydligt vanligare bland enskilda näringsidkare med hög omsättning, och bland de näringsidkare som hade mer än en miljon i omsättning 2018 hade ungefär 30 procent minst en anställd i verksamheten.

Branschfördelning

Den största näringsgrenen² bland enskilda näringsidkare utgörs av företagare med verksamhet inom *Jordbruk, skogsbruk och fiske*. Dessa utgör totalt sett ungefär 30 procent av företagen och majoriteten av dessa bedriver jord- eller skogsbruk. Verksamheter som bygger på innehav av någon form av näringsfastighet utgör sammanlagt ungefär hälften av företagen. Den andra hälften av företagen utgörs huvudsakligen av mindre tjänsteföretag. Stora grupper inom detta kollektiv är kulturarbetare, personer aktiva inom tillverkning, el och vatten, fastighetsförvaltning, service eller handel.

Geografisk fördelning

Knappt 54 procent av de enskilda näringsidkarna hade företagets säteskommun belägen i någon av kommuntyperna ”täta blandade kommuner” eller ”storstadskommuner” 2018. Uppgift om lokalisering saknas för 17 procent av företagarna. Övriga bor i landsbygdskommuner eller glesa kommuner.³

Att bedriva verksamhet i form av enskild näringsverksamhet är dock relativt sett vanligare i landsbygder än i tätare miljöer. Detta hänger samma med att en stor del av kollektivet enskilda näringsidkare bedriver jord- och skogsbruk, som är näringar som är vanligare på landsbygden.

Kombinatörer

Ungefär 62 procent av de enskilda näringsidkarna var kombinatörer, dvs. de har en inkomst från anställning utöver inkomst från näringsverksamhet.⁴ Dessa utgör 454 655 individer. Bland personer som var

² Uppdelningen bygger på Svensk näringsgrensindelning (SNI2007), som anger vilken som är företagets huvudsakliga verksamhet. Näringsindelningen är oberoende av exempelvis vilken typ av tillgångar som finns i verksamheten.

³ Kommungruppsindelningen utgår ifrån Tillväxtverket (2020), ”Städer och landsbygder: Forskning, fakta och analys”, Rapport 0343. Kommunerna delas upp i grupperna Storstadskommuner, Täta blandade kommuner, Glesa blandade kommuner, Tätortsnära landsbygdskommuner, Glesa landsbygdskommuner och Mycket glesa landsbygdskommuner.

⁴ Även om kombinatörer är en viktig grupp inom företagspopulationen syftar vi inte här att definiera kombinatörer. Det är exempelvis inte möjligt att utifrån registerbaserade data kontrollera om inkomster från olika källor uppbärs parallellt eller sekventiellt under ett beskattningsår. Om en individ exempelvis går från anställning till företagande under året och de olika inkomsterna tjänats in under olika delar av året är individen inte en kombinatör.

64 år eller yngre var ungefär 75 procent kombinatorer, medan andelen kombinatorer bland personer som var 65 år eller äldre var ungefär 25 procent.

En anledning till detta mönster kan vara att andelen personer med löneinkomster är lägre bland personer som 65 år eller äldre. I den gruppen är det i stället vanligare att ha pensionsinkomster. I arbetsmarknadsstatistiken räknas dessa dock som företagare och inte som kombinatorer. Andelen kombinatorer var något lägre, 58 procent, i den stora gruppen med näringsverksamhet *Jordbruk, skogsbruk och fiske*. Att vara kombinator är också vanligare bland kvinnor än bland män.

Omsättning och vinstmarginal

Omsättningen bland enskilda näringsidkare varierar kraftigt.⁵ Bland ungefär 25 procent av företagarna som hade en omsättning större än noll kronor uppgick omsättningen till mindre än 75 000 kronor. För 50 procent av företagarna var omsättningen mindre än 214 000 kronor, medan 75 procent hade en omsättning mindre än 570 000 kronor. Företagen med noll i omsättning utgör ungefär 36 procent av samtliga företag.

För de näringsidkare som hade en positiv omsättning beräknas även vinstmarginalerna. Även vinstmarginalen⁶ varierade kraftigt, från under åtta procent för de 25 procent av näringsidkarna som hade lägst marginal, till 68 procent bland näringsidkarna i den tredje kvartilen.

Inkomst av näringsverksamhet

Inkomst av näringsverksamhet är det skattemässiga resultat i verksamheten, dvs. resultatet efter skattemässiga justeringar av det bokförda resultatet.

Det genomsnittliga resultatet (överskott eller underskott av aktiv och passiv näringsverksamhet) för samtliga enskilda näringsidkare var negativt och uppgick till cirka –10 000 kronor 2018. Drygt 42 pro-

⁵ Försäljning och utfört arbete samt övriga momspliktiga intäkter.

⁶ Vinstmarginal definieras som vinst i relation till omsättning (Omsättning + bil- och bostadsförmåner + ränteintäkter m.m. – kostnad för varor, material och tjänster – övriga externa kostnader – kostnader för anställd personal – av- och nedskrivningar byggnader och markanläggningar – av- och nedskrivningar maskiner, inventarier och immateriella tillgångar). Vinstmarginal är användbar som lönsamhetsmått, men tar inte hänsyn till hur företag finansierar sin verksamhet då finansieringskostnader exkluderas i beräkningen.

cent av de enskilda näringsidkarna redovisade ett positivt resultat på i genomsnitt 132 000 kronor, medan knappt 36 procent redovisade ett negativt resultat på i genomsnitt – 169 000 kronor. Övriga redovisade ett nollresultat.

Det negativa resultatet för hela gruppen drivs i hög grad av de genomsnittligt stora underskotten för gruppen enskilda näringsidkare verksamma inom *Jordbruk, skogsbruk och fiske*. För 2018 redovisade dessa ett genomsnittligt underskott i näringsverksamheten på strax under 100 000 kronor. Detta kan ställas mot enskilda näringsidkare inom branscherna *Byggverksamhet* och *Transport och magasinering* som redovisade ett överskott på drygt 90 000 kronor i genomsnitt. Enskilda näringsidkare inom *Kultur, nöje och fritid* gjorde genomsnittligt ett mindre underskott på cirka 2 000 kronor. Underskotten i den stora gruppen företagare med näringsverksamhet inom *Jordbruk, skogsbruk och fiske* slår också igenom i fördelningen av över- och underskott mellan olika typer av kommuner. Endast enskilda näringsidkare i storstadskommuner gjorde ett positivt sammantaget resultat.

Andra inkomster

Den genomsnittliga inkomsten av anställning för alla enskilda näringsidkare, alltså inklusive de näringsidkare som endast hade inkomst av näringsverksamhet, var 2018 drygt 208 000 kronor.⁷ För individer med överskott i näringsverksamheten var den drygt 133 000 kronor. Bland individer som redovisar nollresultat i verksamheten och därför fick hela sin försörjning helt från andra källor än det egna företaget, var inkomsten av anställning knappt 292 000 kronor

Den genomsnittliga inkomsten av anställning och näringsverksamhet sammantaget uppgick till drygt 197 000 kronor bland samtliga enskilda näringsidkare 2018. Bland näringsidkare som redovisade ett överskott uppgick den totala inkomsten till knappt 265 000 kronor. För näringsidkare med underskott uppgick inkomsten i stället till knappt 82 000 kronor medan den för näringsidkare med nollresultat i verksamheten uppgick till knappt 291 000 kronor.

⁷ I datamaterialet utgörs inkomst av anställning av individens bruttolön, inklusive endagstraktamenten, semesterersättningar och övriga kostnadsersättningar, och andra skattepliktiga förmåner än lön. Även vissa ej skattepliktiga ersättningar och inkomster som inte är pensionsgrundande ingår.

Den genomsnittliga sammanräknade förvärvsinkomsten för alla enskilda näringsidkare uppgick 2018 till cirka 350 000 kronor.⁸ Den sammanräknade förvärvsinkomsten varierar mindre mellan de näringsidkare som redovisar ett överskott och de som redovisar ett underskott i näringsverksamheten.

Genomsnittlig disponibel inkomst är markant lägre bland enskilda näringsidkare än för andra grupper.⁹ Det beror på att det i gruppen enskilda näringsidkare finns en överrepresentation av personer med lägre inkomster.

Ersättningar från socialförsäkringen

Knappt två procent av de enskilda näringsidkarna uppbar sjuk- eller aktivitetsersättning 2018. I genomsnitt mottog dessa drygt 100 000 kronor i ersättning. Knappt åtta procent av näringsidkarna fick sjukpenning utbetald under 2018. Den genomsnittliga utbetalda sjukpenningen uppgick till drygt 50 000 kronor. Variationen mellan olika kategorier av företagare är liten.

Knappt 15 procent av individerna erhöll föräldrapenning 2018. Kvinnliga företagare mottog i genomsnitt 34 000 kronor, medan männen mottog drygt 26 000 kronor. Äldre företagare mottog av naturliga skäl markant lägre belopp. Någon större skillnad mellan företagare i olika branscher finns inte.

Fastställd SGI

Sjukpenninggrundande inkomst (SGI) fastställs när en person ansöker om att få en förmån som beräknas på grundval av SGI eller när det annars behövs för handläggningen av ett försäkringsärende. SGI kan också fastställas om en försäkrad ansöker om det, även om något ärende inte är aktuellt. SGI ligger bl.a. till grund för sjukpenning och föräldrapenning.

⁸ Sammanräknad förvärvsinkomst är summan av inkomst av näringsverksamhet och inkomst av tjänst, där den senare inkluderar lön, förmåner, pension, föräldrapenning, sjuk- och aktivitetsersättning, sjukpenning, arbetsmarknadsstöd, avtalsersättningar plus ett antal mindre inkomst-kategorier och förmåner.

⁹ Disponibel inkomst avser de finansiella medel som en individ har till sitt förfogande för konsumtion och sparande, dvs. inkomst av arbete, kapital och positiva transfereringar, med avdrag för skatt och negativa transfereringar.

Omkring 82 procent av hela gruppen enskilda näringsidkare hade 2018 en av Försäkringskassan fastställd SGI och cirka 38 procent hade en SGI som översteg 300 000 kronor. Andelen skiljde sig inte nämnvärt mellan individer som redovisat positivt respektive negativt resultat, inte heller mellan män och kvinnor, och inte heller på något anmärkningsvärt sätt mellan företagare i olika branscher. Andelen med en fastställd SGI var däremot markant lägre för individer yngre än 34 år (50 procent) och utrikes födda (67 procent) och något högre för personer i åldersspannet 50–64 år (93 procent).

År 2018 hade cirka 73 000 företag en stark skuldbelastning, dvs. de långfristiga skulderna uppgick till 55 procent av tillgångarna eller mer. Cirka 170 000 individer hade en uppåtgående trend för perioden 2016–2018, medan cirka 160 000 individer hade en nedåtgående trend.

7.5.2 Beskrivning av data för delägare i handels- och kommanditbolag

Dataunderlaget består av 100 390 delägare i handels- och kommanditbolag 2018. Av dessa var 60 procent män och 40 procent kvinnor. Knappt 20 procent var födda utomlands.

En majoritet av delägarna, 66 procent, var kombinatorer, dvs. de har en inkomst från anställning utöver inkomst från näringsverksamhet. Nivån på inkomst av näringsverksamhet är jämförbar med nivån bland enskilda näringsidkare.

Delägare i handels- och kommanditbolag finns inom ett stort antal olika branscher. Näringsgrenarna *Handel* samt *Verksamhet inom juridik, ekonomi* är mest frekvent förekommande. Endast 4 procent av delägarna i handels- och kommanditbolag är aktiva inom *Jordbruk, skogsbruk och fiske*.

7.6 Statsfinansiella effekter av förslaget om sjukpenninggrundande inkomst

Beräkningen av statsfinansiella effekter baseras på uppgifter ur databasen FRIDA. Drygt 733 000 personer bedrev enskild näringsverksamhet 2018 medan knappt 100 000 fysiska personer var delägare i handels- och kommanditbolag. Uttaget av olika socialförsäkringsförmåner bland företagarna var i princip i paritet med befolkningen i övrigt 2018.

7.6.1 Effekter bland enskilda näringsidkare

Etablerade företag

I kapitel 2 analyseras skillnader mellan enskilda näringsidkares justerade inkomst av näringsverksamhet, som ligger till grund för beräkningen av SGI, och fastställd SGI. De delar av resultaten som är relevanta för beräkningen av statsfinansiella effekter av förslaget redovisas i tabell 7.1.

År 2018 fanns det cirka 80 000 enskilda näringsidkare med fastställd SGI i FRIDA-databasen som hade en (historisk) inkomst av näringsverksamhet 2016. Dessa individer bedöms kunna komma att använda den föreslagna huvudregeln. Övriga företagare med en fastställd SGI bedöms inte ha tillräckligt mycket uppgifter i Skatteverkets system för att huvudregeln ska kunna tillämpas, och dessa antas därför använda alternativregeln. Alternativregeln innebär att SGI fastställs enligt gällande regler, och för dessa antas därför utfallet bli detsamma som i dag. För SGI bland dessa företagare finns därför inga kostnadsmissiga effekter att redovisa vare sig för företagarna själva eller för statens finanser.

Vid beräkningen av SGI utgår Försäkringskassan från justerad inkomst av näringsverksamhet. Denna beräknas som det fastställda resultatet av näringsverksamheten, justerat för avsättningar och återföringar från konton och fonder samt justerat för outnyttjade underskott från näringsverksamhet som kvarstår från tidigare beskattningsår. Resultaten från dataanalysen visade att de historiska justerade inkomsterna av näringsverksamhet, plus inkomst av anställning, för 2016 har en differens från SGI 2018 som uppgår till cirka 4 miljarder kronor (=24 108 – 20 082). Dessa resultat redovisas i den övre panelen av tabell 7.1. När hänsyn tas till sjuk- och föräldrapenning för år 2016 blir differensen mellan justerad inkomst av näringsverksamhet, inklusive inkomst från anställning, för 2016 och fastställd SGI 2018 cirka 1,8 miljarder kronor.

Tabell 7.1 Differens mellan inkomst av näringsverksamhet plus inkomst av anställning och fastställd SGI 2018 för enskilda näringsidkare

	Antal	Summa, mnkr	Genomsnitt	Median
Justerad inkomst av näringsverksamhet				
Inkomst 2016	77 775	20 082	258 207	298 553
SGI 2018		24 108	309 976	360 000
Sjukpenning hänförlig till verksamheten 2016	4 922	232	47 045	18 176
Övrig sjukpenning 2016	9 215	636	69 049	36 220
Föräldrapenning 2016	34 528	1 342	38 875	19 519
Differens total		-1 816		
Sjukpenning hänförlig till verksamheten 2018	10 216	407	39 827	17 852
Föräldrapenning 2018	46 114	1 643	35 628	18 824
Inkomst av näringsverksamhet				
Inkomst 2018	77 775	19 043	244 852	279 242
SGI 2018		24 108	309 976	360 000
Sjukpenning hänförlig till verksamheten (ingår i resultatet)				
Övrig sjukpenning	9 215	636	69 049	36 220
Föräldrapenning	34 528	1 342	38 875	19 519
Differens total		-3 086		

Källa: FRIDA.

När utbetalningarna av sjuk- och föräldrapenningen tas med i beräkningen uppgår motsvarande skillnad till 3,1 miljarder kronor, givet samma antal enskilda näringsidkare (80 000 individer). Detta resultat redovisas i den nedre panelen av tabell 7.1.

Förslaget kommer dock sannolikt att medföra en ökning av antalet enskilda näringsidkare som kommer att begära att få SGI fastställd. Under antagandet att denna ökning blir drygt 5 procent kommer cirka 85 000, i stället för 80 000, enskilda näringsidkare att begära att få SGI fastställd. Givet att dessa näringsidkares inkomstförhållanden inte skiljer sig från de näringsidkare som redan har en fastställd SGI kan skillnaden mellan inkomst av näringsverksamhet (resultat) och fastställd SGI förväntas uppgå till cirka 3,3 miljarder kronor. Detta medför att förslaget skulle innebära att SGI enligt förslaget skulle bli omkring 1,5 miljarder kronor (=1,8 – 3,3) lägre än enligt dagens regler. Detta indikerar att förslaget ger en positiv statsfinansiell effekt.

Drygt 10 procent av de enskilda näringsidkarna med en fastställd SGI 2018 är i ett uppbyggnadsskede. Dessa har en SGI som fastställs med hjälp av jämförelseinkomster och som ligger på en betydligt högre nivå än vad som skulle vara fallet om den hade fastställts utifrån nivån på inkomst av näringsverksamhet. Jag antar att denna grupp fortsättningsvis kommer att använda den föreslagna alternativregeln, där reglerna om uppbyggnadsskede får tillämpas. Jag bortser därför från denna grupp i beräkningen av statsfinansiella effekter. Detta medför att cirka 75 000 av totalt cirka 85 000 enskilda näringsidkare kan förväntas begära att få sin SGI fastställd enligt huvudregeln.

Dataanalysen i kapitel 2 visade att inkomstunderlag för SGI som baseras på justerade inkomster från det senaste året, trendanpassade inkomster samt genomsnittliga inkomster för de tre senaste åren ligger på en ungefärlig samma nivå. Moment två i den föreslagna huvudregeln, som anger att SGI får beräknas utifrån genomsnittet av de tre högsta inkomsterna för de senaste fem åren beräknas ligga ungefär 20 000 kronor över denna nivå.

Under antagandet att cirka 30 procent av de 75 000 enskilda näringsidkarna kommer att få sin SGI fastställd enligt detta moment av huvudregeln skulle skillnaden på 1,5 miljarder kronor i statsfinansiell effekt minska med knappt 450 miljoner kronor ($0,3 \times 75\,000 \times 20\,000$) och uppgå till cirka 1,05 miljarder kronor.

Jag antar vidare att resterande enskilda näringsidkare väljer att använda huvudregelns första moment enligt det nya förslaget i samma respektive andel som enligt dagens regelverk: 10 procent förväntas använda alternativregeln och 90 procent huvudregeln. Av de som väljer huvudregeln förväntas 30 procent använda huvudregelns andra moment.

Sjukpenninggrundande inkomst används som underlag för bland annat sjukpenning och föräldrapenning. Tabell 7.1 visar att sjukpenning hänförlig till verksamheten plus föräldrapenning för år 2018 uppgick till cirka 2 miljarder kronor (407 + 1 643). Utnyttjandegraden, definierad som utbetalningarna under 2018 som andel av fastställd SGI, motsvarade ungefär 8,5 procent av SGI för samma år ($((407 + 1\,643) / 24\,108)$). Under antagandet att denna utnyttjandegrad förblir oförändrad innebär förslaget därmed en skillnad i SGI som används av näringsidkarna om ungefär 90 miljoner kronor ($1\,050 \times 0,085$) jämfört med dagens regelverk. När denna skillnad räknas upp utifrån att ersättningsgraden för sjuk- och föräldrapen-

ning motsvarar 80 procent av SGI kan utbetalningarna beräknas bli ungefär 70 miljoner kronor lägre än med dagens regelverk. Det bör dock betonas att effekten är mycket osäker.

Nya etableringar

Genom förslagen kommer reglerna för sjukpenninggrundande inkomst för egenföretagare, liksom trygghetssystemen generellt för dessa företagare, att bli enklare, tydligare och mer förutsägbara. Detta kan medföra att ett större antal människor än i dag vågar ta språnget och starta ett eget företag. Det är svårt att säga exakt hur många fler personer som kommer att starta en enskild näringsverksamhet till följd av utredningens förslag. Som nämndes tidigare antar jag dock att det kan komma att handla om en tillväxt på i storleksordningen 5 procent, det vill säga en ökning om cirka 35 000 företagare jämfört med i dag.

Andelen enskilda näringsidkarna som erhöll olika socialförsäkringsförmåner 2018 skiljer sig inte nämnvärt från andelen som erhöll motsvarande förmåner i befolkningen totalt sett samma år. Detta kan förväntas gälla även för de nya företagare som etablerar sig. Om storleken på de utbetalda förmånerna 2018 antas vara representativa även för kommande år skulle förmånsutbetalningarna till personer som driver enskild näringsverksamhet öka med cirka 400 miljoner kronor brutto per år till följd av tillväxten i antalet enskilda näringsidkare. Flera skäl talar dock för att detta inte motsvarar nettoeffekten för statskassan:

En del av de nya företagen kan antas vara tidigare anställda som går över till att bli företagare. Befintliga enskilda näringsidkare består till stor del av kombinatörer, och även de nya näringsidkarna kan det förväntas finnas många som kombinerar företagandet med en annan sysselsättning. Givet att personerna fortsätter att nyttja socialförsäkringen i samma utsträckning som tidigare kommer en del förmåner som tidigare registrerades som utbetalda till anställda att i stället registreras som utbetalda till enskilda näringsidkare. I ett sådant fall är utbetalningarna totalt sett oförändrade.

En del av de nya näringsidkarna kan också tidigare ha varit arbetslösa. I den mån de blir självförsörjande genom övergången till att vara företagare minskar behovet av arbetslöshetsunderstöd i mot-

svarande mån. Nettoeffekten av en sådan övergång kan vara neutral, eller positiv för statskassan om förmånsutbetalningarna är lägre än utbetalningarna av a-kassa annars skulle ha varit.

En del av de nya företagarna kan också antas vara tidigare anställda som inte blir kombinatörer. Dessa startar sina företag utan inkomst av anställning vid sidan av företagandet, och med en låg inkomst av näringsverksamhet under ett uppbyggnadsskede. Dessa företagare kan använda reglerna om uppbyggnadsskede och under en övergångsperiod få sin SGI fastställd till ett högre belopp. För dessa uppstår därför en statsfinansiell kostnad i den mån de använder socialförsäkringen. Under antagandet denna grupp nyetablerade företag utgör cirka 15 procent av de totala nyetableringarna och de använder socialförsäkringen i motsvarande mån som andra egenföretagare så skulle nettokostnaden för statens finanser kunna uppgå till cirka 60 miljoner kronor ($=400 \times 0,15$).

Den sammantagna statsfinansiella effekten kan utifrån detta beräknas till en inkomstökning om 10 miljoner kronor. Effekten är beräknad utifrån att socialförsäkringsförmåner bland befintliga enskilda näringsidkare minskar med ungefär 70 miljoner kronor, samtidigt som förmånsutbetalningar till nya näringsidkare ökar med ungefär 60 miljoner kronor. Effekterna är dock mycket osäkra, men av samma storleksordning. De är dock små sett i relation till de totala utbetalningarna av socialförsäkringsförmåner. Jag bedömer därför att förslaget totalt sett inte kommer att ha några effekter av betydelse för statens finanser.

7.6.2 Delägare i handels- och kommanditbolag

I kapitel 2 analyseras skillnader mellan justerad inkomst av näringsverksamhet, som ligger till grund för beräkningen av SGI, och fastställd SGI även för delägare i handels- och kommanditbolag. De delar av resultaten som är relevanta för beräkningen av statsfinansiella effekter av förslaget redovisas i tabell 7.2.

År 2018 fanns ungefär 9 500 delägare i handels- och kommanditbolag med fastställd SGI som också hade en (historisk) inkomst av näringsverksamhet 2016. Dessa individer bedöms kunna komma att använda den föreslagna huvudregeln. Övriga företagare med en fastställd SGI bedöms inte ha tillräckligt mycket uppgifter i Skattever-

kets system för att huvudregeln ska kunna tillämpas, och dessa antas därför använda alternativregeln. Alternativregeln innebär att SGI fastställs enligt gällande regler, och för dessa antas därför utfallet bli detsamma som i dag. För SGI bland dessa företagare finns därför inga kostnadsmissiga effekter att redovisa vare sig för företagarna själva eller för statens finanser.

Tabell 7.2 Differens mellan inkomst av näringsverksamhet plus inkomst av anställning och fastställd SGI 2018 för delägare i handels- och kommanditbolag

	Antal	Summa, mnkr	Genomsnitt	Median
Justerad inkomst av näringsverksamhet				
Inkomst 2016	9 414	2 483	263 746	315 403
SGI 2018		2 983	316 868	364 000
Sjukpenning hänförlig till verksamheten 2016	392	22	55 171	26 539
Övrig sjukpenning 2016	1 137	79	69 672	36 183
Föräldrapenning 2016	4 025	155	38 489	18 859
Differens total		-244		
Sjukpenning hänförlig till verksamheten 2018	836	37	43 910	22 439
Föräldrapenning 2018	5 635	206	36 611	19 088
Inkomst av näringsverksamhet				
Inkomst 2018	9 414	2 440	259 230	309 859
SGI 2018		2 983	316 868	364 000
Sjukpenning hänförlig till verksamheten (ingår i resultatet)				
Övrig sjukpenning	1 137	79	69 672	36 183
Föräldrapenning	4 025	155	38 489	18 859
Differens total		-308		

Källa: FRIDA.

Resultaten från dataanalysen visade att de historiska justerade inkomsterna av näringsverksamhet, plus inkomst av anställning, för 2016 har en differens från SGI 2018 om cirka 500 miljoner kronor (= 2 483 – 2 983). Detta redovisas i den övre panelen i tabell 7.2. När hänsyn tas till sjuk- och föräldrapenning för 2016 blir differensen mellan justerad inkomst av näringsverksamhet, inklusive inkomst från anställning, för 2016 och fastställd SGI 2018 cirka 244 miljoner kronor.

Motsvarande skillnad för inkomst av näringsverksamhet, givet samma antal delägare (9 500 individer), är 308 miljoner kronor när utbetalningarna för sjuk- och föräldrapenning beaktas. Detta redovisas i den nedre panelen av tabell 7.2.

Förslagen kommer troligtvis också att öka antalet företagare som kommer att begära att få en fastställd SGI vid sjukskrivning eller föräldraledighet. Under antagandet att denna ökning blir omkring 5 procent kommer i stället ungefär 10 000 företagare att begära att få SGI fastställd. Skillnaden mellan inkomst av näringsverksamhet (resultat) och fastställd SGI för denna grupp förväntas uppgå till cirka 330 miljoner kronor. Detta medför att förslaget skulle innebära att inkomstunderlaget skulle bli omkring 86 miljoner kronor (244 – 330) lägre i jämförelse med dagens regelverk. Detta indikerar att den samlade nettoeffekten på statens finanser är positiv.

Drygt 10 procent av delägarna i handels- och kommanditbolag med fastställd SGI 2018 antas driva sin verksamhet i företag som är under uppbyggnadsskede. För dessa än den SGI som fastställs av Försäkringskassan med hjälp av jämförelseinkomster högre än den de skulle kunna få baserat på inkomst av näringsverksamhet. Jag antar att denna grupp kommer att använda alternativregeln, där reglerna om uppbyggnadsskede får tillämpas. Jag bortser därför från denna grupp i beräkningen av statsfinansiella effekter och antar att cirka 9 000 delägare i handels- och kommanditbolag har en etablerad verksamhet och kommer att begära att få sin SGI fastställd enligt huvudregeln bland de 10 000 delägarna.

Dataanalysen i kapitel 2 visade att inkomstunderlag för SGI som baseras på justerade inkomster från det senaste året, trendanpassade inkomster samt genomsnittliga inkomster för de tre senaste åren ligger på en ungefärlig samma nivå. Moment två i den föreslagna huvudregeln, som anger att SGI får beräknas utifrån genomsnittet av de tre högsta inkomsterna för de senaste fem åren beräknas ligga ungefär 20 000 kronor över denna nivå.

Under antagandet att cirka 30 procent av de 10 000 delägarna väljer att använda detta moment av huvudregeln så skulle skillnaden på 86 miljoner kronor minska med cirka 55 miljoner kronor ($0,3 \times 9\,000 \times 20\,000$) och uppgå till cirka 32 miljoner kronor. Jag antar vidare att resterande företagare väljer att använda huvudregelns första moment enligt det nya förslaget i samma respektive andel som enligt dagens regelverk: 10 procent förväntas använda alternativregeln

och 90 procent huvudregeln. Av de som väljer huvudregeln förväntas 30 procent använda huvudregelns andra moment.

Tabell 7.2 visar att sjukpenning hänförlig till verksamheten och föräldrapenning för 2018 uppgick till cirka 243 miljoner kronor (=37 + 206). Detta medför att utnyttjandegraden av försäkringarna uttryckt som andel av fastställd SGI 2018, är omkring 8,1 procent $((37 + 206) / 2\,983)$. Det innebär att Försäkringskassan behöver kompensera för cirka 2,6 miljoner kronor $(26 \times 0,081)$ enligt det nya förslaget jämfört med dagens regelverk, under antagandet att utnyttjandegraden är oförändrad över tid. När denna skillnad omräknas utifrån att ersättningsgraden för sjuk- och föräldrapenning motsvarar 80 procent av SGI blir utbetalningarna ungefär 2,1 miljoner kronor lägre än med dagens regelverk

Beräkningar av effekterna av nyetableringar bland handels- och kommanditbolag medför en motverkande negativ effekt för statens finanser. Den sammantagna statsfinansiella effekten av förslaget för delägare i handels- och kommanditbolag bedöms utifrån detta vara försumbar.

7.6.3 Underrapportering av inkomster

Företagare har större möjligheter att underrapportera sina inkomster jämfört med personer som har inkomst från anställning. Denna underrapportering, som främst beror på att tredjepartsinformation om inkomsterna saknas, uppskattas uppgå till cirka 30 procent i Sverige och de övriga nordiska länderna (Engström och Holmlund, 2009, Kleven m. fl. 2011). Förslaget bör öka incitamenten att rapportera korrekta inkomster eftersom inkomsterna kommer att ligga till grund för SGI.

Redan i utgångsläget finns dock incitament att rapportera korrekta inkomstuppgifter dels genom möjlighet till revision, dels genom att bland annat pensionsgrundande inkomst blir lägre om inkomster underrapporteras. Genom att inkomster också ligger till grund för socialförsäkringsförmåner ökar incitamenten att rapportera korrekta inkomster. I den mån så sker ökar också statens inkomster från inkomstskatt och egenavgifter.

7.6.4 Sammantagna statsfinansiella effekter för förslaget

Sammantaget bedöms mina förslag medföra begränsade nettoeffekter för statskassan. De effekter som beskrivs i detta avsnitt är mycket osäkra eftersom de bygger på ett stort antal antaganden. Vissa effekter tenderar att öka förmånsutbetalningarna, medan andra tenderar att minska dem. Samtliga effekter är dock små sett i relation till de totala utbetalningarna av socialförsäkringsförmåner. Jag bedömer därför att förslaget totalt sett inte kommer att ha några effekter av betydelse för statens finanser och inte heller på den fastställda sjukpenninggrundande inkomsten för företagarna. Ett viktigt skäl till det är att förslagen endast avser nya sätt att fastställa SGI och inhämta de uppgifter som krävs för detta.

Mina förslag innebär inte någon ändring av rätten till sjukpenning eller rätten till att få SGI fastställd, och heller inte någon ändring av nivån på sjukpenningen. Även effekterna på nivån på SGI bedöms vara marginell. Utifrån detta bedömer jag att förslagets påverkan på de berörda företagarnas utnyttjande av socialförsäkringen blir marginell. Förslagets huvudsakliga effekt är därmed att förenkla ansökningsprocessen hos Försäkringskassan.

7.7 Statsfinansiella effekter av förslaget om en dags karens i sjukförsäkringen

I kapitel 2 utvärderar jag effekterna av reformerna av karensreglerna för egenföretagare som genomfördes 2010 och 2013. I kapitlet visar jag att de näringsidkare som bytte från 7 till 1 dags karens 2013 utgjorde knappt 25 procent av hela gruppen näringsidkare med sjukpenning som hade en dags karens 2013. Jag beräknar vidare vilken effekt som bytet av karenstid hade på utbetalningar av sjukpenning under sjukdag 2–7. Detta kan ses som reformens direkta effekt.

I detta avsnitt beräknar jag effekterna på utbetalningar av sjukpenning då samtliga företagare med 7 dagars karens får 1 dags karens. Tabell 7.3 visar antalet enskilda näringsidkare med 7 dagars karens 2019 som kan förväntas få 1 dags karens enligt det nya förslaget. De två nedersta raderna av tabellen visar antalet ersatta nettodagar bland dessa samt utbetalt belopp under sjukdag 2–7 i sjukskrivningsperioden. Det utbetalda beloppet under den första sjukveckan uppgår till knappt 45 miljoner kronor, i 2019 års priser.

Effekten av en ny reform är dock osäker eftersom en del av kostnaden kan antas ha uppkommit redan då det blev möjligt att välja en dags karens (beteendeeffekten som beskrivs i avsnitt 3.5 och 3.6.3), och kostnaden för den effekten bärs redan av de som har en dags karens. Tabellen visar därför effekterna av en ny reform exklusive de effekter vi skattar för reformen 2013 i avsnitt 3.6.3.

Tabell 7.3 Uppskattade effekter av att samtliga med 7 dagars karens byter till en dag, 2018 års priser

	Direkt effekt	Beteendeeffekt	Total effekt
Antal enskilda näringsidkare	10 091	1 121	11 212
Antal nettodagar (dag 2–7)	69 304	7 700	77 005
Utbetalt belopp (dag 2–7), miljoner kronor	39	4	43

Källa: LISA; egna beräkningar.

Om den beräknade effekten skrivs fram till 2023 års priser med utvecklingen av prisbasbeloppet uppgår den förväntade kostnaden till 51 miljoner kronor. Detta är således den förväntade utgiftsökningen till följd av förslaget.

7.7.1 Finansiering

Sjukförsäkringsavgiften i egenavgiften vid grundkarensen på sju dagar är lagreglerad, medan sjukförsäkringsavgiften för övriga alternativ beräknas och fastställs av Försäkringskassan. För samtliga karensdagsalternativ beräknas avgiften utifrån att inkomsterna ska motsvara kostnaderna för sjukförsäkringen. Om 1 dags karens görs till grundkarens-tid påverkar det sjukförsäkringsavgiften på så sätt att avgiften höjs för de som har 7 dagars karens och sänks för de som sedan tidigare har valt 1 dags karens, för att motsvara de förväntade utbetalningarna.

Beräkningar i mikrosimuleringsmodellen FASIT visar att sjukförsäkringsavgiften för grundkarensen behöver höjas med 0,12 procentenheter för att finansiera den förväntade utgiftsökningen. Sjukförsäkringsavgiften höjs då från 3,64 procent till 3,76 procent, medan de totala egenavgifterna vid grundkarens ökar från 28,97 procent till 29,09 procent.

Nettoeffekten av en sådan höjning skiljer sig från bruttoeffekten, eftersom en del av den ökade egenavgiften neutraliseras av den allmänna nedsättningen av egenavgifter som motsvarar 7,5 procent av avgiftsunderlaget upp till ett tak för nedsättningen på 15 000 kronor. Nedsättningen medges givet att avgiftsunderlaget överstiger 40 000 kronor. Nedsättningen görs mot allmän löneavgift, för förmånsgrundande egenavgifter. Enligt dagens regler motsvarar nedsättningen dock endast 7,14 procent av avgiftsunderlaget. Med den höjda sjukförsäkringsavgiften kan nedsättningen i stället göras med 7,26 procent. För den som inte har nått upp till taket för nedsättningen medför förslaget därför ingen avgiftshöjning netto. Nettoeffekten för statens finanser blir en minskning av skatteintäkterna från allmän löneavgift om 9 miljoner kronor.

En ytterligare osäkerhet ligger i att en högre avgift kan påverka valet av karenstid bland de som i dagsläget har valt 7 dagars karens. ISF (2012) antyder dock att skillnaderna i avgifter mellan olika karenstider har mycket begränsad betydelse för valet av karenstid. Detta talar för att få egenföretagare kommer att välja en annan karenstid på grund av höjda egenavgifter om grundkarensen ändras.

En ytterligare osäkerhet i effekten ligger i att det för egenföretagare i regel saknas kollegor som kan agera portvakt i försäkringen, vilket kan tala för att kravet på läkarintyg är viktigare i förhållande till egenföretagare. En kortare karenstid än 7 dagar skulle därför kunna öka risken för missbruk. Samtidigt kan egenföretagare antas ha en större egen motivation att undvika sjukfall, eftersom frånvaro kan ha negativa effekter för företaget. Detta talar för att risken för fusk eller felaktig användning av sjukförsäkringen är begränsad.

Det är väl belagt att självrisker i försäkringar påverkar nyttjandet, och det gäller även sjukförsäkringen, se avsnitt 3.5.1. Österlund (2014) visar att ungefär 1 600 färre företagare sökte sjukpenning till följd av den förlängda karensen 2010. Denna indirekta effekt motsvarar ungefär 10 procent av den direkta effekten. Detta talar för att en del av effekten av att ändra huvudregeln till en dags karens redan har uppkommit i samband med 2013 års reform. Om 1 dags karens blir grundkarens kan det förväntas öka nyttjandet bland de som väljer 1 dags karens. I den mån så sker får utgiftsökningen kompenseras av framtida förändringar av sjukförsäkringsavgiften.

7.8 Administrativa kostnader och effekter för företagen

7.8.1 Företagens administrativa kostnader

Beräkningarna av hur förslagen påverkar företagens administrativa kostnader görs med Tillväxtverkets regelräknare. Uppgifter om tidsåtgång för olika moment är hämtade ur databasen MALIN. Eftersom uppgifterna i MALIN-databasen är gamla (de senaste är från 2012) används endast uppgifterna om tidsåtgång för olika moment.

De arbetsuppgifter som handlar om att ta fram och sammanställa underlag utförs enligt MALIN av ekonomihandläggare. För att uppskatta lönekostnaden för en ekonomihandläggare används medianlönen 2019 ur SCB:s lönestatistik för en ekonomiassistent (som antas motsvara en ekonomihandläggare i MALIN). Månadslönen om 31 000 kronor räknas om till en kostnad per minut, med beaktande av arbetsgivaravgifter (31,42 procent), semesterersättning (12 procent), samt overheadkostnader (25 procent), i enlighet med metodiken i Tillväxtverket (2017). Denna månadslön motsvarar en administrativ kostnad på 5,94 kronor per minut.

Ungefär 130 000 företagare med inkomst av näringsverksamhet har en fastställd SGI hos Försäkringskassan enligt MALIN. Skatteverkets uppgifter visar att ungefär lika många egenföretagare hade en registrerad karenstid 2018. Även enligt FRIDA-databasen var antalet ungefär detsamma 2018. Uppgifterna i MALIN avseende antalet berörda bedöms därför vara representativa även för dagens förhållanden.

Förslaget om SGI (kapitel 2)

Att ta fram de relevanta underlagen för att ansöka om SGI tar enligt MALIN 10 minuter. Jag utgår ifrån att näringsidkare som ansöker om SGI ansöker en gång per år. Försäkringskassan uppger att det är vanligt att företagare behöver komplettera med ytterligare underlag eller lämna synpunkter på Försäkringskassans beräkning av SGI. För att ta höjd för detta antar jag att hälften av näringsidkarna behöver komplettera med fler underlag, och att denna komplettering är ungefär lika administrativt betungande som uppgiftslämnandet vid den ursprungliga ansökan. I beräkningen hanterar jag detta genom att ange en genomsnittlig frekvens för uppgiftslämnande till 1,5 gånger per år.

Enligt förslaget ska Försäkringskassan kunna inhämta inkomstuppgifter från Skatteverket som grund för beräkningen av SGI. Även med dagens regler hämtar Försäkringskassan underlag från Skatteverket ur bland annat näringsbilagor via en elektronisk tjänst. Därefter använder Försäkringskassan uppgifterna för att göra en prognos över framtida inkomster. Dessa underlag lämnas till företagaren, som får lämna synpunkter och eventuellt komplettera med ytterligare underlag. Genom förslaget kommer det att vara tydligare redan från början vilka uppgifter som ligger till grund för SGI. Detta bör förenkla kommunikationen mellan företagaren och Försäkringskassan och minska behovet av att lämna synpunkter på Försäkringskassans underlag eller komplettera ansökan med fler underlag. I beräkningen antas därför att färre näringsidkare än i dag kommer att lämna kompletterande uppgifter genom förslaget.

Utifrån detta kan den administrativa kostnaden för att ansöka om SGI enligt dagens regler uppskattas till 11,6 miljoner kronor, beräknat utifrån att 130 000 egenföretagare lämnar uppgifter i 10 minuter per ansökningstillfälle till en kostnad om 5,94 kronor per minut, vid i genomsnitt 1,5 tillfällen per år ($130\,000 \times 10 \times 5,94 \times 1,5$). Kostnaden per ansökan kan uppskattas till 89 kronor.

Genom förslaget minskar behovet av kompletteringar, vilket medför att färre företagare än i dagens system kommer att behöva komplettera sin ansökan. Hur många färre det rör sig om är svårt att uppskatta. Om inga kompletteringar alls behöver göras uppgår den administrativa kostnaden till 7,7 miljoner kronor, beräknat utifrån att det fortfarande är 130 000 egenföretagare som lämnar uppgifter i 10 minuter per ansökningstillfälle till en kostnad om 5,94 kronor per minut, men endast vid 1 tillfälle per år. Detta ger en maximal besparing av administrativa kostnader relativt dagens regler på 3,9 miljoner kronor ($= 11,6 - 7,7$).

Troligtvis kommer dock ett visst behov av att lämna kompletterande underlag att kvarstå, särskilt bland de som väljer att använda den föreslagna alternativregeln. I beräkningen av statsfinansiella kostnader antas att ungefär 10 procent av de berörda kommer att använda alternativregeln. Om 90 procent använder huvudregeln och inte behöver komplettera ansökan uppgår den administrativa kostnaden av att ansöka om SGI till 8,5 miljoner kronor genom förslaget. Den administrativa besparingen relativt dagens regler uppgår då till 3,1 miljoner kronor ($= 11,6 - 8,5$).

Automatiserade ansökningar

Ungefär 80 procent av de 130 000 näringsidkare som har en fastställd SGI är kombinatorer och ungefär 20 procent är heltidsföretagare. Dessa motsvarar ungefär 104 000 kombinatorer och ungefär 26 000 heltidsföretagare.

Den föreslagna huvudregeln kommer att vara möjliga att automatisera, så att ansökan om SGI skulle kunna göras i en e-tjänst. Automatiseringen förutsätter dock att alla uppgifter kan hämtas maskinellt och att ansökan är fullständig. Detta bedöms kunna vara möjligt att åstadkomma för företagare som endast har SGI som grundar sig på inkomst av näringsverksamhet, dvs. för heltidsföretagare.

För kombinatorer bedöms regeln däremot inte vara möjlig att automatisera fullt ut. Kombinatorer som går mellan företagande och anställning kan ha olika nivå på inkomst av tjänst och inkomst av näringsverksamhet under olika delar av året. För en kombinator kan det därför vara svårare att ange om inkomsterna *vid tillfället för ansökan om en förmån* avser inkomst av näringsverksamhet eller inkomst av anställning, om den avser arbete på hel- eller deltid, eller om någon av inkomsterna avser arbete endast under delar av året. Jag bedömer därför att kombinatorers ansökningar, åtminstone till viss del, kommer att behöva handläggas manuellt hos Försäkringskassan även i fortsättningen. Däremot kommer kommunikationen mellan företagaren och Försäkringskassan att underlättas av att det blir tydligt för företagaren vilka inkomster av näringsverksamhet som ska räknas med, vilket minskar behovet av att lämna kompletterande underlag.

Det går inte att säga exakt hur en eventuell e-tjänst för att ansöka om att få SGI fastställd skulle kunna komma att se ut, men Försäkringskassans andra e-tjänster för att ansöka om förmåner och ange inkomstuppgifter i samband med ansökan kan användas för att uppskatta den administrativa bördan av en ansökan i en e-tjänst.

Försäkringskassans digitala tjänster för att ansöka om förmåner och ange inkomstuppgifter i samband med ansökan används som förebild för den tänkta tjänsten. Totalt behöver fem uppgifter anges avseende arbetsgivare och den försäkrade själv. En uppgift behövs också för att ange huruvida hela eller delar av inkomsten kommer från arbete i ett annat land. Därutöver ska en uppgift avseende inkomst per månad lämnas, samt en uppgift kryssas i för att ange huruvida denna inkomst är årsarbetstidsberäknad eller avser timmar. In-

komstuppgifter bör kunna ersättas av informationsinhämtningen från Skatteverket såvitt avser inkomst av näringsverksamhet. Det är dock vanligt att näringsidkare även har inkomst av anställning vid sidan av näringsinkomsten, och i sådana fall behöver även dessa anges. Jag bedömer därför att upp till åtta uppgifter kan behöva anges i den tänka e-tjänsten.

Samtliga uppgifter bör vara kända av den som gör ansökan eller enkla att ta fram. Inga uppgifter bör behöva beräknas och många bör gå att besvara genom att kryssa i förvalda alternativ. Tidsåtgången för att ange uppgifterna bör därför vara begränsad. Jag antar i det följande att varje uppgift tar 30 sekunder att ange och att total tid för att ansöka om en förmån som grundar sig på SGI uppgår till 4 minuter. Den administrativa kostnaden för att göra en sådan ansökan kan utifrån detta uppskattas till 24 kronor ($=5,94 \times 4$). Detta kan jämföras med en beräknad kostnad om 89 kronor per ansökan enligt dagens regler, givet att hälften av ansökningarna behöver kompletteras ($=5,94 \times 10 \times 1,5$). Den administrativa besparingen per ärende kan därför vara mycket stor om ansökningarna kan automatiseras, men detta bedöms, som tidigare påpekats, bara vara möjligt för den minoritet av näringsidkarna som är företagare på heltid.

Möjlighet att fler ansöker om att få SGI fastställd

I kapitel 2 har jag gjort beräkningar av hur förslaget påverkar fastställd SGI bland företagare med en omsättning över 100 000 kronor och som bedriver aktiv näringsverksamhet. Ungefär 230 000 företagare finns i denna population. Denna grupp av företagare har en mer betydande storlek på sin verksamhet, och för dessa kan sjukpenninggrundande inkomst från näringsverksamheten antas vara av större betydelse än bland andra näringsidkare. En viktig observation är att endast 130 000 företagare med inkomst av näringsverksamhet har en fastställd SGI hos Försäkringskassan, vilket kan tala för att många företagare avstår från att ansöka om SGI. Företagare uppger också i undersökningar att de avstått från att söka om SGI och förmåner som grundar sig på densamma på grund av svårigheter i processen. Det är därför troligt att antalet företagare som söker om SGI skulle öka om ansökningsförfarandet blev enklare, och att det kan

handla om ett stort antal tillkommande företagare som ansöker om att få SGI fastställt.

Förslaget om en dags grundkarens (kapitel 3)

Den som vill undvika en högre sjukförsäkringsavgift kan välja en längre karenstid. Anmälan kan göras digitalt på Mina Sidor hos Försäkringskassan. För att göra en anmälan ska sju uppgifter lämnas vid ett tillfälle, vilket beräknas ta ungefär 4 minuter. Givet en kostnad per minut om 5,94 kronor kan den administrativa kostnaden för att byta karenstid beräknas till 24 kronor.

I dagsläget har 90 958 personer grundkarensen om 7 dagar. 2 670 företagare valt en karenstid på 14 dagar, medan 3 588 företagare har valt 30 dagar. Samtidigt har 28 458 personer valt en dags karens. Utifrån detta uppskattar jag att ungefär 3 000 företagare kan tänkas vilja välja 7 dagars karen bland de som har grundkarensen. Om dessa vill byta från den nya grundkarensen om en dag till sju dagars karens kan den administrativa kostnaden för detta beräknas till 70 800 kronor.

Redan i dag finns dock möjligheten att välja ett annat antal karensdagar, och det vanligaste alternativet är 1 dags karens. De 28 458 personer som valt det alternativet har haft en administrativ kostnad för att byta karenstid om 672 000 kronor. Genom att grundkarensen sätts till det vanligast förekommande alternativet bland de som gjort ett aktivt val bedömer jag att färre företagare kommer att byta karenstid. Detta innebär därför en besparing av administrativa kostnader för företagare av att välja karenstid.

7.8.2 Försäkringskassans administrativa kostnader

Förslaget om SGI (kapitel 2)

Vad gäller Försäkringskassan har myndighetens handläggning av SGI-ärenden beskrivits i avsnitt 2.7. Denna redovisning visar att Försäkringskassans handlägningsprocess för att fastställa SGI för egenföretagare innehåller ett antal steg. I många fall behöver myndigheten också be den försäkrade att komplettera de uppgifter som lämnats in. För egenföretagare och kombinatorer görs handläggningen

manuellt i en stor del av fallen eftersom det kan vara svårt för företagaren att förstå vilka uppgifter som ska lämnas, med följderna att handläggarna måste ställa följdfrågor och begära in kompletterande underlag. I det fall inga ändringar görs i ärendet kan handläggningen av SGI i ungefär 80 procent av fallen göras helt automatiserat och med en nästan obefintlig handläggningstid.

Försäkringskassan anger att myndighetens årliga kostnad för hantering av SGI-ärenden för enskilda firmor, handelsbolag och de som kombinerar något av dessa med en anställning för närvarande uppgår till ungefär 33 miljoner kronor per år. Dessa kostnader utgörs till 95 procent av personalkostnader. Till denna kostnad tillkommer overheadkostnader för exempelvis lokaler. Försäkringskassan uppskattar den genomsnittliga handläggningstiden för att fastställa SGI för företagare med enskild firma till 30 dagar för 2020.

Totalt sett bedöms antalet SGI-ärenden per år uppgå till ungefär 26 500 ärenden avseende heltidsföretagare och 24 900 ärenden avseende kombinatörer. Merparten av ärendena avser näringsverksamhet som bedrivs i form av enskild firma, medan ärenden som rör delägare i handelsbolag utgör en mindre del.

Genom förslaget blir det tydligare för företagaren vilka inkomster som kommer att ligga till grund för SGI, vilket ökar förutsebarheten för företagaren avseende vilka underlag som ska lämnas, hur beräkningen görs och vilken nivå på SGI denne kan förvänta sig. Därigenom underlättas ansökningsprocessen och kommunikationen mellan företagaren och Försäkringskassan, vilket bör minska behovet av att lämna in kompletterande underlag. Detta bör i sin tur också minska handläggningstiden hos Försäkringskassan, såväl avseende de timmar som åtgår för Försäkringskassans handläggning som avseende den kalendariska tid det tar innan beslut i ett ärende kan meddelas. Jag bedömer därför att Försäkringskassans handläggningskostnad för SGI-ärenden kommer att minska genom förslaget.

Försäkringskassan kan dock inledningsvis komma att behöva investera i IT-utveckling och förvaltning av nya system. Försäkringskassan bedömer också att kostnaderna för rådgivning och information kommer att öka något i samband med att de nya reglerna träder i kraft och under en övergångsperiod därefter. Det kan till exempel handla om kostnader för att ta fram information om hur det nya regelverket ska tolkas eller vilka konsekvenser det kan få för företagarna. Förslaget kan också medföra en ökad belastning för För-

säkringskassans informationstjänst, särskilt vid införandet. Försäkringskassan kan också behöva genomföra en utbildningsinsats för handläggare, specialister och chefer samt uppdatera styrande och stödjande dokument, blanketter och mallar.

Automatiserade ansökningar

Om ansökningar om att få SGI fastställd skulle kunna göras i en e-tjänst med automatiserad handläggning kräver detta ytterligare investeringar i IT-utveckling och förvaltning av nya system. Försäkringskassan behöver då bygga upp ett system för att kunna fatta maskinella beslut med hjälp av deklARATIONER som inhämtas från Skatteverket. Försäkringskassan hämtar redan i dag vissa uppgifter från Skatteverket, men förslaget kräver en delvis ny hantering.

Försäkringskassan kan inte beräkna utvecklingskostnaderna för ett sådant system med någon större exakthet eftersom myndigheten ännu inte har kunnat definiera vilka krav som skulle ställas på systemet. När Försäkringskassan tidigare har byggt upp system som både ska kunna kommunicera med andra myndigheters system och kräver förändringar i det interna handläggningssystemet har kostnaderna uppgått till mellan fem och 15 miljoner kronor.

Det är svårt att bedöma vilken den samlade administrativa nettoeffekten blir för Försäkringskassan, i synnerhet med hänsyn till osäkerheten om vilka investeringar som krävs i IT-miljön. Min bedömning är dock att de samlade administrativa kostnaderna för Försäkringskassan troligtvis kommer att minska, åtminstone på längre sikt.

Förslaget om en dags grundkarens (kapitel 3)

Förslaget om ändrad grundkarens i sjukförsäkringen bedöms vara en enkel åtgärd som inte kommer att kräva några större anpassningar av IT-system hos Försäkringskassan. Vidare finns i dag en e-tjänst med möjlighet för företagare att snabbt och enkelt ändra sin karenstid på Försäkringskassans hemsida. Samtliga valmöjligheter finns angivna dvs., 1, 7, 14, 30, 60 eller 90 dagar. Detta system bör kunna användas även efter regelförändringen, utan större anpassningar.

Däremot bör förändringen av grundkarensen föregås av information från Försäkringskassan om vad förändringen av karenstiden och

sjukförsäkringsavgiften innebär och om hur företagare som vill byta karenstid ska gå tillväga. Jag bedömer att det är särskilt viktigt att de företagare med inkomst av näringsverksamhet som har en karenstid registrerad hos myndigheten får kännedom om förändringen.

7.8.3 Behov av informationsinsatser

Den reglering jag föreslår påverkar relativt många enskilda människor och berör dessutom förhållanden som kan vara av väsentlig betydelse för deras levnadsvillkor. Med hänsyn till detta bedömer jag att det vore motiverat med någon form av informationsinsats riktad till den berörda gruppen företagare. Försäkringskassan bör därför ges i uppdrag att utforma och genomföra en sådan informationskampanj. Kampanjen bör ske i god tid innan förslagen träder i kraft.

7.8.4 Konsekvenser för små företags förutsättningar

Enskilda näringsidkare och handelsbolag med fysiska personer som delägare utgörs närmast uteslutande av små företag. I stort sett samtliga saknar anställda i verksamheten. Av samtliga enskilda näringsidkare 2018 hade tre procent någon person anställd, och av dessa var det ytterst få som hade fler än tio anställda. Eftersom så gott som samtliga berörda kan sägas vara små företag bedömer jag inte att några särskilda hänsyn behöver tas till små företags förutsättningar vid utformningen av förslaget. Förslaget är i grunden utformat med de små företagens förutsättningar i åtanke.

Genom mina förslag bedöms de berörda företagarna få en ökad trygghet vid exempelvis sjukdom och föräldraledighet, och därigenom en mer stabil grund för sin verksamhet. Detta beror dels på att reglerna för SGI blir enklare, tydligare och mer förutsägbara, dels på att självriskan i sjukförsäkringen minskar i det fall de genom förslaget får en kortare karenstid i sjukförsäkringen. I dessa avseenden förbättrar förslagen arbetsförutsättningarna för små företag.

Förslagen förändrar däremot inte rätten att få SGI fastställd eller nivån på förmånerna som bestäms av SGI. Anledningen till detta är att den föreslagna huvudregeln förväntas ge ungefär samma nivå på SGI som dagens regler. Den föreslagna alternativregeln ger också företagaren möjlighet att komplettera de historiska underlagen som

huvudregeln baseras på med uppgifter om inkomster efter senast fastställda inkomst av näringsverksamhet. Alternativregeln bedöms ge samma utfall som dagens regler. Försäkringskassan ska vid beslut om sjukpenninggrundande inkomst alltid besluta om det högsta av huvudregeln eller alternativregeln. Genom detta bedömer jag att regleringen säkerställer att företagare inte kommer att få en lägre SGI genom förslaget än vad de skulle ha fått enligt dagens regler. Däremot bör ansökningsprocessen och tiden det tar att få ett beslut om SGI minska, liksom förutsebarheten avseende vilken nivå på SGI företagaren kan förvänta sig.

En sådan stabilare grund för verksamheten reducerar rimligen en del orosmoment som kan finnas i ett litet företag och gör det lättare att fokusera på företagets kärnverksamhet. Därigenom bedöms förslagen också förbättra möjligheterna för de berörda företagen att konkurrera på sina respektive marknader. Förslagen kan därför antas förbättra små företags arbetsförutsättningar, konkurrensförmåga och villkor i övrigt i förhållande till större företags. Samtidigt ska dock sägas att i vilken mån ett litet företag kan konkurrera med andra företag, såväl stora som små, främst beror av andra faktorer än de som behandlats av föreliggande utredning.

7.8.5 Övriga effekter för företagen

Jag bedömer inte att förslagen kommer att medföra någon annan påverkan på företagen utöver den som redan redovisats i detta avsnitt. Mina förslag innebär inte någon ändring av rätten till sjukpenning eller rätten till att få SGI fastställd, och heller inte någon ändring av nivån på förmånerna som grundar sig på SGI (se avsnittet om statsfinansiella effekter, som visar att utbetalningarna av förmåner beräknas vara oförändrad relativt dagens nivå). Utifrån detta bedömer jag att förslagets påverkan på de berörda företagens utnyttjande av socialförsäkringen blir marginell. Förslagets huvudsakliga effekt är därmed att förenkla ansökningsprocessen hos Försäkringskassan. Förslaget underlättar för företagen genom att de ger en ökad tydlighet och förutsebarhet av nivån på SGI.

Förslaget bedöms inte medföra några andra kostnader för företagen eller medföra några behov av förändringar i företagets verksamhet. Jag bedömer dock att det är viktigt att företagen som berörs

får information om vad förändringarna innebär. Jag föreslår därför att Försäkringskassan bör ges i uppdrag att genomföra en informationskampanj i god tid innan förslagen träder i kraft.

7.9 Konsekvenser för jämställdheten mellan kvinnor och män

Könsfördelningen bland de individer som bedriver verksamhet i form av enskild näringsverksamhet eller som delägare i ett handelsbolag är inte jämn. Ungefär 40 procent av de enskilda näringsidkarna 2018 var kvinnor medan 60 procent var män. Könsfördelningen ser liknande ut bland fysiska personer som är delägare i handelsbolag.

Sannolikt finns flera samverkande förklaringar till att könsfördelningen ser ut som den gör. Exempelvis har företagande – oavsett bolagsform – traditionellt varit en mansdominerad domän. Inte minst gäller det för den näringsgren som är klart mest frekvent bland de enskilda näringsidkarna, det vill säga jordbruk, skogsbruk och fiske.

Därtill kan även variationer i synen på risktagande mellan kvinnor och män ha betydelse. Studier har att män är något mer riskbenägna än kvinnor. Rimligen spelar detta även in när det gäller valet att starta ett eget företag, med tanke på att ett grundelement i företagande är just risktagande. Tillväxtverkets undersökning *Entreprenörskapsbarometern* (2016) visar också att kvinnor generellt sett ser större hinder för att bli företagare än män. Kvinnor instämmer till exempel i högre utsträckning än män i påståendet att eget företagande är för osäkert ekonomiskt, tar för mycket tid och engagemang samt innebär mindre trygghet jämfört med en anställning.

I ljuset av ovanstående bedömer jag att utredningens förslag bör bidra till att förbättra jämställdheten mellan kvinnor och män. Jag ser i grunden inget skäl till att individers vilja till företagande borde vara en könsskiljande fråga. Med de könsvariationer som konstaterats vad gäller synen på risktagande kan det dock antas att kvinnor som grupp kommer att ha särskilt stor nytta av den stabilare grund för sjukpenninggrundande inkomst som skapas med mitt förslag till beräkningsgrund. Genom förslaget blir det tydligare vilken nivå på förmanerna företagaren kan få vid exempelvis sjukdom eller föräldraledighet. Kvinnor tar ut en större del av föräldraledigheten än män, och avseende föräldrapenning kan förslaget därför antas gynna kvin-

nor något mer än män. Den stabilare grunden kan dock också öka uttaget av föräldrapenning bland män som är företagare i de aktuella företagsformerna.

Även förslaget om en dags karens bör öka tryggheten vid sjukdom, eftersom självrisken i sjukförsäkringen minskar genom förslaget. De studier av användningen av sjukförsäkringen som jag gör i avsnitt 3.6 visar också att kvinnor använder sjukförsäkringen i högre utsträckning än män.

Min analys av effekterna av reformerna av karensreglerna 2010 och 2013 visar att förändringar av karenstiden påverkar en mängd faktorer, bland annat antalet sjukfall per företagare, genomsnittligt antal ersatta nettodagar och genomsnittlig utbetald sjukpenning, se avsnitt 3.6. Analysen visar även vissa skillnader i effekter mellan män och kvinnor, där kvinnor relativt sett påverkades mer.

En övergång till en dags grundkarens kan också innebära en förbättrad ekonomisk situation för de som har en sämre hälsa, speciellt bland de som drabbas av intäktstapp redan vid korttidsfrånvaro. Om företagarna i högre grad sjukskriver sig vid sjukdom kan det på längre sikt leda till en förbättrad hälsa och arbetsförmåga genom till exempel mindre sjuknärvaro. Samma karenstid oavsett val av företagsform eller anställning kan också underlätta för den som går från anställning till att starta enskild näringsverksamhet. Samtliga dessa faktorer kan öka tryggheten särskilt bland kvinnor, som generellt sett har lägre inkomster och därmed mindre ekonomiska marginaler än män, men också i högre utsträckning än män kombinerar anställning med företagande.

Förslagen kan utifrån detta förväntas öka benägenheten att starta företag i de företagsformer som berörs av förslaget, och kvinnors benägenhet till företagande kan påverkas särskilt mycket. På sikt bör detta bidra till en jämnare könsfördelning än den som i dagsläget finns inom det berörda företagarkollektivet.

7.10 Konsekvenser för sysselsättning och offentlig service i olika delar av landet

Mina förslag bedöms få viss positiv påverkan på sysselsättningen. Som nämndes ovan bedöms en effekt av förslagen bli att ett större antal människor än i dag vågar ta språnget och starta eget företag. Detta

nyföretagande kommer att omfatta såväl människor som i dag har en löneanställning som personer som i dag är arbetslösa. Det förväntade tillskottet av nya företagare i den senare kategorin medför att antalet personer med egen försörjning ökar något jämfört med i dag.

De flesta företag som bedrivs i form av enskild näringsverksamhet som av fysiska personer som är delägare i handelsbolag finns i storstadsregioner och större städer, där också befolkningen är störst. Relativt sett är dock företagande i dessa båda företagsformer mer vanligt förekommande i landsbygdskommuner. De positiva effekter som kan förutses vad gäller sysselsättningen bedöms följa samma mönster som de befintliga verksamheterna. Eventuella skillnader i utfall mellan regioner och kommuntyper kommer dock att avspegla de allmänna variationer som finns på arbetsmarknaden, och inte bero på mina förslag i sig.

Eftersom förslagen berör företag i det privata näringslivet bedömer jag det som mindre sannolikt att förslagen i betänkandet kommer att få någon betydelse för utbudet av offentlig service i olika delar av landet.

7.11 Konsekvenser för möjligheterna att nå de integrationspolitiska målen

Målet för integrationspolitiken i Sverige är att alla ska ha lika rättigheter, skyldigheter och möjligheter. En viktig del i integrationen av utrikes födda är att underlätta etableringen på arbetsmarknaden. Statistik visar att förvärvsfrekvensen i olika grupper med utländsk bakgrund generellt sett är lägre än bland personer med svensk bakgrund.

Utrikesfödda är underrepresenterade när det gäller andelen av befolkningen som bedriver enskild näringsverksamhet. I avsnitt 7.5.1 konstaterar jag att knappt 12 procent av de enskilda näringsidkarna 2018 var födda utomlands, vilket är en lägre andel än i befolkningen totalt sett. Detta beror delvis på att andelen företagare med utländsk bakgrund inom jord och skogsbruk är mycket låg, medan denna bransch utgör en stor del av de enskilda näringsverksamheterna.

Möjligheten att starta eget företag kan vara ett alternativ till anställning för personer som upplever problem att etablera sig på arbetsmarknaden. Det gäller inte minst för utrikes födda. Aldén och Hammarstedt (2017) visar att företagande är vanligt bland utrikes

födda från vissa regioner och i vissa branscher, och att utrikes födda företagare har höga inkomster relativt andra utrikes födda som oftare står utanför arbetsmarknaden. Företagande kan därför vara ett sätt för utrikes födda att etablera sig på arbetsmarknaden och få en högre inkomst.

Jag bedömer att betänkandets förslag om enklare, tydligare och mer förutsägbara regler för att fastställa SGI bör kunna underlätta att starta eget företag. Entreprenörskapsbarometern (2016) visar att utrikes födda generellt sett upplever större hinder än inrikes födda för att starta företag. I viss mån kan förslaget därför sägas underlätta att driva företag mer för utrikes födda än inrikes födda. Utifrån detta bedömer jag att förslagen i viss mån kan bidra till att öka möjligheterna att nå de integrationspolitiska målen.

7.12 Konsekvenser för brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet

Förslaget om SGI (kapitel 2)

Förslaget bedöms få viss påverkan på brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet, eftersom de föreslagna reglerna leder till minskade möjligheter för en enskild att ange felaktiga uppgifter som grund för fastställandet av SGI. Med förslaget kommer beräkningsunderlaget för den sjukpenninggrundande inkomsten av näringsverksamhet i normalfallet att beräknas på basis av tidigare års fastställda inkomst, samtidigt som uppgifterna också kommer att inhämtas av Försäkringskassan genom direktåtkomst till Skatteverkets register. Sammantaget bör dessa förslag minska risken för fusk med SGI och sjukpenning.

Studier indikerar också att det finns en underrapportering av inkomster bland egenföretagare som beror på att tredjepartsinformation för inkomsterna ofta saknas (Engström och Holmlund, 2009, Kleven m. fl. 2011). Utifrån förhållanden i nordiska länder bedöms underrapporteringen uppgå till i storleksordningen 30 procent av inkomsterna. Redan i utgångsläget finns incitament att rapportera korrekta inkomstuppgifter dels genom revision, dels genom att bland annat pensionsgrundande inkomst blir lägre om inkomster underrapporteras. Genom att det blir tydligare vilka inkomster som också kommer att ligga till grund för socialförsäkringsförmåner ökar in-

citamenten att rapportera korrekta inkomster. I den mån så sker ökar också statens inkomster från inkomstskatt och egenavgifter.

Förslaget om en dags grundkarens (kapitel 3)

För egenföretagare finns i regel inga kollegor eller chefer på arbetsplatsen som kan agera portvakt i sjukförsäkringen, vilket kan tala för att kravet på läkarintyg vid sjukfall är viktigare i förhållande till egenföretagare än i förhållande till anställda. Då karenstiden i sjukförsäkringen är sju dagar sammanfaller den med kravet på läkarintyg. I det fall egenföretagare har 7 dagars karens (eller längre) finns därför en portvakt inbyggd i reglerna. En kortare karenstid än 7 dagar skulle däremot kunna öka risken för missbruk.

Samtidigt kan egenföretagare antas ha en större egen motivation att undvika sjukfall, eftersom frånvaro kan ha negativa effekter för företaget på både kort och längre sikt. Detta talar för att det inte finns ett större behov av spärregler i form av en längre karenstid för egenföretagare än för anställda. Å andra sidan är det svårare att kontrollera att egenföretagare inte arbetar samtidigt som de uppbär sjukpenning. Detta problem uppkommer dock inte genom förslaget utan finns redan i dagens regler, eftersom det redan i dag är möjligt för egenföretagare att välja en dags karens.

Att utvärdera huruvida reglerna används på avsett sätt och inte missbrukas bör dock ingå i den utvärdering av systemet som jag förslår bör göras ett par år efter ikraftträdandet.

7.13 Konsekvenser för miljö och klimat

Med dagens system måste Försäkringskassan ofta begära in kompletterande underlag som ofta skickas med post. Genom förslaget kan en automatiserad hantering användas i en del av ärendena. I avsnitt 7.8 uppskattas att ungefär 130 000 egenföretagare ansöker om SGI per år. Många av ansökningarna eller kompletteringarna av ansökningar görs på papper och skickas med post. Ungefär hälften av ansökningarna uppskattas i dag behöva kompletteras med fler underlag, och behovet av att komplettera bedöms komma att minska genom förslaget. Givet att behovet av kompletteringar minskar till 10 procent av ärendena och givet att den kompletterande dokumen-

tationen i varje ärende i genomsnitt uppgår till 5 sidor material som ska skickas med post kan uppemot 260 000 sidor papper sparas per år genom förslaget.

7.14 Övriga konsekvenser

Förslagen i betänkandet berör enskilda näringsidkare och fysiska personer som är delägare i handelsbolag, och bedöms ge dessa en mer stabil grund för beräkningen av sjukpenninggrundande inkomst. I kommittéförordningen och förordningen om konsekvensutredning vid regelgivning finns ytterligare aspekter utöver de som redan belysts, som ska beröras i konsekvensutredningen av förslagen.

Jag bedömer att de förslag jag lämnar inte kommer att ha någon betydelse för den kommunala självstyrelsen. Förslaget har inga direkta effekter för kommunsektorn eller kommunernas ekonomiska förhållanden. Kommunerna bedöms inte heller bedömas indirekt av någon av de effekter som beskrivits tidigare i detta kapitel.

Förslagen bedöms kunna få vissa samhällsekonomiska konsekvenser. Genom att det blir enklare att ansöka om SGI och tydligare vilken nivå på förmånerna företagare kan förvänta sig bör tryggheten öka. Detta kan medföra att fler vågar ta steget till att starta ett eget företag. I den mån så sker kan förslaget få samhällsekonomiska effekter. Fler företag kan öka konkurrensen på marknaden, och därigenom få positiva effekter på produktivitet och sysselsättning. Nyföretagandet kan förväntas öka mer bland kvinnor (se avsnitt 7.9) och bland utrikes födda (se avsnitt 7.11). Förslagets effekter i denna del är dock indirekta och uppkommer i den mån fler människor vågar starta företag då trygghetssystemen för företagare blir tydligare, enklare och mer förutsebara.

I kapitel 2 gör jag bedömningen att de föreslagna reglerna för SGI bör träda i kraft vid ett årsskifte medan förslaget avseende vilket antal dagar som ska vara grundkarens i sjukförsäkringen bedöms kunna träda i kraft vid ett halvårsskifte. Ikraftträdandet är valt utifrån vilken tid som är tidigast möjliga givet de nödvändiga beredningstiderna för lagförslag. Min bedömning är vidare att det inte behöver tas några andra särskilda hänsyn vad gäller tidpunkten för ikraftträdande.

Slutligen kan sägas att förordningen om konsekvensutredning vid regelgivning riktar sig till förvaltningsmyndigheter under regeringen. Frågan om på vilka bemyndiganden som myndighetens beslutanderätt grundar sig avser således myndigheters arbete med föreskrifter och bedöms därför inte vara relevant i detta fall. Däremot ges Försäkringskassan ett bemyndigande i en tillämpningsförordning att besluta om tillämpningen av den föreslagna förändringen i socialförsäkringsbalken avseende beräkning av SGI. Förordningen är meddelad med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen.

8 Författningskommentar

8.1 Förslaget till lag om ändring i socialförsäkringsbalken

25 kap.

6 a §

Beräkningsunderlaget för den sjukpenninggrundande inkomsten av aktiv näringsverksamhet ska som huvudregel beräknas på det högsta av

1. den inkomst från verksamheten som framgår av senaste beslutet om slutlig skatt, eller

2. som ett genomsnitt av de tre högsta inkomsterna under fem år enligt beslut om slutlig skatt räknat från och med det senaste beslutet om slutlig skatt.

Den försäkrade har rätt att som alternativ till huvudregeln begära att beräkningsunderlaget för den sjukpenninggrundande inkomsten ska beräknas utifrån inkomsten av aktiv näringsverksamhet enligt senaste beslutet om slutlig skatt kompletterat med underlag avseende tid därefter.

Försäkringskassan ska vid beslut om sjukpenninggrundande inkomst alltid besluta om det högsta av huvudregeln eller alternativregeln.

Förslaget behandlas i kapitel 2, avsnitt 2.11.

I paragrafen finns bestämmelser om det beräkningsunderlag som Försäkringskassan ska använda för att beräkna sjukpenning för försäkrade med inkomst av aktiv näringsverksamhet.

I första stycket anges att vid beräkning enligt huvudregeln så ska det beräkningsunderlag som ger högst inkomst av aktiv näringsverksamhet användas.

I *första stycket punkt 1* anges att beräkningsunderlaget är det underlag som framgår av Skatteverkets senaste beslut om slutlig skatt.

I *första stycket punkt 2* anger att som beräkningsunderlag kan ett genomsnitt av de tre högsta inkomsterna av de fem senaste årens överskott enligt senaste beslutet om slutlig skatt användas.

I *andra stycket* ges den försäkrade rätt att som alternativ till huvudregeln begära att beräkningsunderlaget för den sjukpenninggrundande inkomsten ska beräknas utifrån inkomsten av aktiv näringsverksamhet enligt senaste beslutet om slutlig skatt kompletterat med underlag avseende tid därefter.

I *tredje stycket* anges att Försäkringskassan ska vid beslut om sjukpenninggrundande inkomst alltid besluta om det högsta av huvudregeln eller alternativregeln.

27 kap.

27 a §

För sjukpenning som svarar mot inkomst av annat förvärvsarbete gäller att sjukpenning inte lämnas under *den första dagen* i en sjukperiod (karensdagar) om inte karenstid har anmälts enligt 29 § första stycket.

Bestämmelser om karenstid i stället för karensdagar finns i 29–31 §§.

Förslaget behandlas i kapitel 3, avsnitt 3.7.

I paragrafen finns bestämmelser om att den grundläggande karensen ska vara 1 dag för de som erhåller sjukpenning som svara mot inkomst av annat förvärvsarbete, dvs. egenföretagare.

29 §

En försäkrad som har inkomst av annat förvärvsarbete och som betalar egenavgifter har rätt att anmäla till Försäkringskassan att han eller hon vill ha sjukpenning med en karenstid på 1 dag eller 7, 14, 30, 60 eller 90 dagar.

Om den som betalar egenavgift inte gör sådan anmälan lämnas sjukpenning efter de karensdagar som anges i 27 a §.

Förslaget behandlas i kapitel 3, avsnitt 3.7.

I paragrafen finns bestämmelser om rätten att välja en karenstid om 1 dag, 7, 14, 30, 60 eller 90 dagar. Som ett förtydligande anges att även grundkarensen 1 dag ska vara valbar.

30 §

Om den som betalar egenavgift gör en sådan anmälan som anges i 29 §, ska sjukpenning som svarar mot inkomst av annat förvärvsarbete inte lämnas för den första dagen eller de första 7, 14, 30, 60, eller 90 dagarna av varje sjukperiod, den dag sjukfallet inträffade inräknad (karenstid).

Förslaget behandlas i kapitel 3, avsnitt 3.7.

I paragrafen finns bestämmelser om när sjukpenning inte lämnas.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023 i fråga om 27 kap. 27 a, 29 och 30 §. I övrigt träder lagen i kraft den 1 januari 2024.

2. Äldre föreskrifter gäller fortfarande i ersättningsärenden som påbörjats före lagens ikraftträdande.

Förslaget behandlas i kapitel 2, avsnitt 2. 12.2.

I *punkt 1* anges att lagen träder i kraft den 1 juli 2023 i fråga om 27 kap. 27 a, 29 och 30 §. I övrigt träder lagen i kraft den 1 januari 2024.

I *punkt 2* anges att äldre föreskrifter fortfarande gäller i ersättningsärenden som påbörjats före lagens ikraftträdande.

8.2 Förslaget till lag om ändring i socialavgiftslagen (2000:980)

3 kap.

13 §

Egenavgifterna är 17,47 procent av avgiftsunderlaget och utgörs av

1. sjukförsäkringsavgift 3,76 %
2. föräldraförsäkringsavgift 2,60 %
3. ålderspensionsavgift 10,21 %
4. efterlevandepensionsavgift 0,60 %
5. arbetsmarknadsavgift 0,10 %
6. arbetsskadeavgift 0,20 %

Förslaget behandlas i kapitel 3 avsnitt 3.7.

I paragrafen finns bestämmelser om uttag av egenavgifter och med vilken procentsats de utgår med på avgiftsunderlaget.

I *punkt 1* anges att sjukförsäkringsavgiften uppgår till 3,76 procent efter omräkning till förslaget att grundkarensen ska vara 1 dag.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Förslaget behandlas i kapitel 3 avsnitt 3.7.

1. *Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023*

I *punkt 1* anges att lagen träder i kraft 1 juli 2023.

Referenser

- Aldén, L. och M. Hammarstedt (2017). Egenföretagande bland utrikes födda – en översikt av utvecklingen under 2000-talet, underlagsrapport 1/2017, Arbetsmarknadsekonomiska rådet, Stockholm.
- Andersson, F. och A. Vejsiu (2019). Vem lämnar en (o)trygg anställning för att bli egenföretagare eller aktiebolagsdelägare? *Ekonomisk debatt*, 47, 18–30.
- Angelov, N. och D. Waldenström (2021). The Impact of COVID-19 on Economic Activity: Evidence from Administrative Tax Registers. IZA Policy Paper No. 179.
- Berg, J. (2016). Income Insecurity in the On-Demand Economy: Findings and Policy Lessons from a Survey of Crowdworkers. *Comparative Labor Law & Policy Journal*, 37(3), 506–543.
- Burtch, G., S. Carnahan och B. Greenwood (2018). Can You Gig It? An Empirical Examination of the Gig Economy and Entrepreneurial Activity. *Management Science*, 64(12), 5497–5520.
- Calmfors, L. S. Ek, A-S. Kolm, T. Pekkarinen och P. Skedinger (2018). *Olika vägar till jobb*. Stockholm: Arbetsmarknadsekonomiska rådet.
- Codagnone, C., F. Biagi och F. Abadie (2016). *The Passions and the Interests: Unpacking the 'Sharing Econom'*. Institute for Prospective Technological Studies, JRC Science for Policy Report EUR 27914 EN. doi:10.2791/474555.
- Engström, P. och B. Holmlund (2009). Tax Evasion and Self-Employment in a High-Tax Country: Evidence from Sweden, *Applied Economics*, 41, 2419–2430.

- Forte (2019). *Arbetsvillkor och arbetsförhållanden inom gigekonomin – en kunskapsöversikt*. Stockholm: Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd.
- Fågelstedt, E., R. Filis och C. Ingram Bogusz (2021). Kartläggning av utmaningar inom gigekonomin i Sverige. Giglab Sverige, mars 2021.
- Försäkringskassan (2021), Sjukfrånvaron högst bland de som saknar gymnasieutbildning och bland utrikes födda som varit länge i Sverige. Korta analyser 2021:1.
- Försäkringskassan (2021). Effekter som covid-19 har på sjukförsäkringen.
- Henrekson, M. och M. Persson. (2004). ”The Effect on Sick Leave of Changes in the Sickness Insurance System”, *Journal of Labour Economics*, 22, 87–113.
- Inspektionen för socialförsäkringen (2012). Sjukfrånvaro och vård av barn bland företagare – En analys av utvecklingen under 2000-talet. Rapport 2012:8. Inspektionen för socialförsäkringen, Stockholm.
- Inspektionen för socialförsäkringen (2013). Sju dagars karenstid i sjukförsäkringen för egenföretagare – en effektutvärdering av reformen juli 2010. Rapport 2013:10. Inspektionen för socialförsäkringen, Stockholm.
- Ipsos (2021), Enkät om frilansande klassiska sångsolisters arbetssituation, pressmeddelande 5 juli 2021.
- Johansson, P. och M. Palme (2005). ”Moral Hazard and Sickness Insurance”. *Journal of Public Economics*, 89, 1879–1890.
- Kompetensföretagens årsrapport för 2020:
https://www.omega.se/app/uploads/sites/5/2021/03/arsrapport_2020_03.pdf.
- Kleven, H. J, M. B. Knudsen, C. T. Kreiner, S. Pedersen och E. Saez (2011). Unable or unwilling to cheat? Evidence from a tax audit experiment in Denmark. *Econometrica*, 79, 651–692.
- Kässi, O. och V. Lehdonvirta (2018). Online labour index: measuring the online gig economy for policy and research. *Technological forecasting and social change*, 137, 241–248.
<https://ilabour.oii.ox.ac.uk/online-labour-index/>.

- Kässi, O., V. Lehdonvirta och S. Fabian (2021). How Many Online Workers are there in the World? A Data-Driven Assessment. (23 mars 2021). <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3810843>.
- Myndigheten för kulturanalys (2021). Ett år med pandemin – Konsekvenser och offentliga insatser inom kulturområdet. Rapport 2021:2.
- Novus (2018) *Branschindikator för egenanställningsföretag 2017*. power point-presentation daterad 2018-04-09. <https://docplayer.se/80043012-Branschindikator-for-egenanstallning-2017.html>.
- OECD (2021). Declining business dynamism: Cross-country evidence, drivers and the role of policy. STI Policy Note.
- OECD (2020). Paid sick leave to protect income, health and jobs through the Covid-19 crisis.
- Riksrevisionen (2018), Fastställande av föräldrapenning för egenföretagare, RiR 2018:1.
- Schor, J. (2017). Does the sharing economy increase inequality within the eighty percent?: findings from a qualitative study of platform providers. *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, 10, 263–279.
- Skatteverket (2016). *Kartläggning och analys av delningsekonomin påverkan på skattesystemet*. Rapport 1 31 129651-16/113.
- Skatteverket (2021). Hur har Covid-19-pandemin påverkat skatteintäkter och arbetsinkomster? Rapport 2021-06-29.
- Statistiska centralbyrån. Företags- och individregister (FRIDA), mikrodata.
- Statistiska centralbyrån. Konkurs- och offentliga ackord.
- Statistiska centralbyrån. Longitudinell integrationsdatabas för sjukförsäkrings- och arbetsmarknadsstudier (LISA).
- Statistiska centralbyrån, Registerbaserad arbetsmarknadsstatistik för 2019 (RAMS).
- Tillväxtanalys. Statistik över nystartade företag 2010–2020. <http://statistikportalen.tillvaxtanalys.se/Pages/ShowReport.aspx?StatisticalAreaID=7&newCompanyReportID=2442>.
- Tillväxtanalys (2021). *Självskattade effekter av företagsstöden under pandemins första år*. PM 2021:11.

- Tillväxtverket (2016). *Entreprenörskapsbarometern 2016*. Stockholm: Tillväxtverket.
- Tillväxtverket (2017). *Ekonomiska effekter av nya regler, så beräknar du företagens kostnader*. Info 0696.
- Tillväxtverket (2020). *Städer och landsbygder: Forskning, fakta och analys*, Rapport 0343.
- Unionen (2021). Var fjärde egenföretagare spår konkurs. Pressmeddelande 2021-05-12.
<https://www.unionen.se/pressmeddelande/3299118>, samt data särskilt framtaget för utredningens räkning.
- Vinberg, S., B. J. Landstad, Å. Tjulin och M. Nordenmark (2021). Sickness Presenteeism Among the Swedish Self-Employed During the Covid-19 Pandemic. *Frontiers in Psychology*, open access <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.723036>.
- Österlund, N. (2014). Effekter av förlängd karenstid i den allmänna sjukförsäkringen för egenföretagare. *Ekonomisk debatt*, 2, 19–29.

Offentligt tryck

- Ds 2014:15, *Ny ersättning för höga sjuklönekostnader*.
- Europeiska kommissionen (2020). Tax fraud and evasion – better cooperation between national tax authorities on exchanging information. Impact assessment accompanying the document ”Proposal for a Council Directive amending Directive 2011/16/EU on administrative cooperation in the field of taxation”, Commission staff working document SWD (2020) 131 final.
- Regeringsbeslut A2018/01348/ARM. *Uppdrag om tillsynsinsats med inriktning på nya sätt att organisera arbete*.
- SOU 1952:39, *Sjukförsäkring och yrkesskadeförsäkring*. Betänkande av Socialförsäkringsutredningen.
- SOU 1972:60, *Beskattade förmåner vid sjukdom och arbetslöshet m.m.* Betänkande av Sjukpenningutredningen.
- SOU 1981:22, *Sjukersättningsfrågor*, betänkande av Sjukpenningkommittén.

- SOU 1983:48, *Egenföretagares sjukpenning m.m.*, slutbetänkande av Sjukpenningkommittén.
- SOU 1991:35, *Några frågor i anslutning till en arbetsgivarperiod inom sjukpenningförsäkringen*. Betänkande av Sjuklönekommittén.
- SOU 1995:149, *Försäkringsskydd vid sjukdom*. Delbetänkande av Sjuk- och arbetsskadekommittén.
- SOU 1996:113, *En allmän och aktiv försäkring vid sjukdom och rehabilitering*. Slutbetänkande av Sjuk- och arbetsskadekommittén.
- SOU 1997:85, *Förmån efter inkomst – Samordnat inkomstbegrepp för bostadsstöden och nya kvalifikationsregler för rätt till sjukpenninggrundande inkomst*. Betänkande av Utredningen för översyn av inkomstbegreppet inom bidrags- och socialförsäkringssystemen (IBIS).
- SOU 2003:50, *Sjukpenninggrundande inkomst – Skydd och anpassning*. Betänkande av Utredningen om skyddstider för sjukpenninggrundande inkomst (SGI-utredningen).
- SOU 2006:86, *Mera försäkring och mera arbete*. Betänkande av Socialförsäkringsutredningen.
- SOU 2008:89, *Trygghetssystemen för företagare*. Betänkande av Utredningen om trygghetssystemen för företagare.
- SOU 2012:47, *Harmoniserat inkomstbegrepp*. Delbetänkande av den parlamentariska socialförsäkringsutredningen.
- SOU 2015:21, *Mer trygghet och bättre försäkring*. Slutbetänkande av den parlamentariska socialförsäkringsutredningen.
- SOU 2017:24, *Ett arbetsliv i förändring – hur påverkas ansvaret för arbetsmiljön?* Betänkande av Utredningen om arbetsmiljöregler för ett modernt arbetsliv.
- SOU 2019:41, *Företagare i de sociala trygghetssystemen*. Betänkande av Utredningen om ett tryggare företagande i ett förändrat arbetsliv – För tillväxt och innovation.
- SOU 2020:37, *Ett nytt regelverk för arbetslöshetsförsäkringen*. Betänkande av Utredningen om en ny arbetslöshetsförsäkring för fler, grundad på inkomster.

- SOU 2020:65, *55 år och karensval*. Betänkande av Utredningen om ett förbättrat trygghetssystem för företagare.
- SOU 2020:50, *Enklare skatteregler för enskilda näringsidkare*. Delbetänkande av Utredningen om förenklade skatteregler för att underlätta och främja egenföretagande.
- SOU 2021:55, *Mikroföretagarkonto – schabloniserad inkomstbeskattning för de minsta företagen*. Slutbetänkande av Utredningen om förenklade skatteregler för att underlätta och främja egenföretagande.
- SOU 2021:77, *Från kris till kraft Återstart för kulturen*. Betänkande av Utredningen återstart för kulturen.

Propositioner

- Kungl. Maj:ts proposition 1953:178 till riksdagen med, *Förslag till lag angående ändring i lagen den 3 januari 1917 (nr 1) om allmän sjukförsäkring*, m. m.; given Stockholms slott den 27 mars 1953.
- Kungl. Maj:ts proposition 1973:46, *Angående utformningen av beskattad sjukpenning m.m.*; given Stockholms slott den 9 mars 1973.
- Prop. 1986/87:69, *Om förbättrad kompensation vid korttidssjukdom och vid tillfällig vård av barn*.
- Prop. 1989/90:110, *Om reformerad inkomst- och företagsbeskattning*.
- Prop. 1990/91:181, *Om sjuklön m.m.*
- Prop. 1993/94:59, *Nya kapitaltäckningsregler m.m.*
- Prop. 1993/94:59, *Vissa sjukförsäkringsfrågor*.
- Prop. 1995/96:209, *Försäkringskydd vid sjukdom m.m.*
- Prop. 1997/98:1, *Budgetproposition för 1998*.
- Prop. 1998/99:59, *Om vissa ändringar i sjukförsäkringen m.m.*
- Prop. 1998/99:119, *Socialförsäkringens personkrets*.
- Prop. 2002/03:100, *2003 års ekonomiska vårproposition*.
- Prop. 2006/07:1, *Budgetproposition för 2007*.
- Prop. 2009/10:120, *Trygghetssystemen för företagen*.
- Prop. 2011/12:81 *Förtydligande av arbetsgivares ansvar för sjuklön*.
- Prop. 2012/13:1, *Budgetproposition för 2013*.

Prop. 2013/14:1, *Budgetproposition för 2014*.

Prop. 2014/15:1, *Budgetproposition för 2015*.

Prop. 2019/20:132, *Extra ändringsbudget för 2020 – Åtgärder med anledning av coronaviruset*.

Undersökningar om gigeconomien

Eurobarometern (2018). *The use of the collaborative economy*. Flash Eurobarometer 467, October 2018. doi:10.2873/312120.

Huws, U., N. Spencer, D. Syrdal och K. Holts (2017). *Work in the European Gig Economy: Research results from the UK, Sweden, Germany, Austria, the Netherlands, Switzerland and Italy*. Bryssel: Foundation for European Progressive Studies.

SOU 2017:24, *Ett arbetsliv i förändring – hur påverkas ansvaret för arbetsmiljön?* Betänkande av Utredningen om arbetsmiljöregler för ett modernt arbetsliv.

SOU 2017:26, *Delningsekonomi på användarnas villkor*. Betänkande av Utredningen om användarna i delningsekonomien.

Statistiska centralbyrån. *Befolkningens IT-användning (BIT) 2019*. https://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START__LE__LE0108__LE0108E/LE0108T19/.

Kommittédirektiv 2020:71

Tydligt, enkelt och förutsägbart – Företagares trygghetssystem

Beslut vid regeringssammanträde den 25 juni 2020

Sammanfattning

En särskild utredare ska lämna förslag på hur företagares trygghetssystem kan bli tydligare, enklare och mer förutsägbart. I utredningen ska jämställdhetsaspekter genomgående belysas och analyseras.

Utredaren ska bland annat

- utreda hur sjukpenninggrundande inkomst ska fastställas för företagare med inkomst av näringsverksamhet från enskild firma, från ett handelsbolag eller från en europeisk ekonomisk intressegruppering,
- utreda om åldersgränsen 55 år är ändamålsenlig som borte gräns för möjligheten att kunna välja karenstid i sjukförsäkringen,
- kartlägga bakgrunden till och analysera skälen för de nuvarande skillnader i de olika regelverken beroende på val av företagsform i fråga om karensregler och sjuklöneansvar,
- göra en helhetsöversyn av regler och processer kring företagares trygghetssystem, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Deluppdraget att utreda om åldersgränsen 55 år är ändamålsenlig som bortre gräns för möjligheten att kunna välja karenstid i sjukförsäkringen, ska redovisas i ett delbetänkande senast den 2 november 2020. Uppdraget i övrigt ska redovisas senast den 15 december 2021.

Behovet av en utredning

För att fler ska vilja starta företag är det angeläget att ytterligare förbättra för företagen och öka förutsägbarheten i företagets trygghetssystem. I betänkandet Företagare i de sociala trygghetssystemen (SOU 2019:41) identifierar utredningen ett antal områden som utredningen bedömer vara centrala för ett fortsatt arbete för att stärka den sociala tryggheten för företagare. Utredningens övergripande bedömning är att mer behöver göras för att förbättra förutsägbarheten i det försäkringsskydd som erbjuds företagare i de allmänna försäkringarna. En grundläggande förutsättning är, enligt utredningen, att regler är tydliga och klara. Den faktiska tillämpningen och bemötandet från myndigheters sida är också viktiga faktorer när det gäller hur företagare upplever sin trygghet. Förståelsen för företagares arbetsförhållanden, liksom för andra grupper som arbetar självständigt, måste öka. Utredningen bedömer dessutom att mer behöver göras för att nå ut till företagare med stöd och information om regler och villkor i de allmänna försäkringarna (SOU 2019:41 s. 111). Även i utredningen Konstnär – oavsett villkor (SOU 2018:23) väcks frågor om utformningen av företagares trygghetssystem då kulturskapare i hög utsträckning är egenföretagare och därför särskilt berörda av dessa frågor.

Utredningen identifierar i betänkandet (SOU 2019:41) följande områden där fortsatta åtgärder och analyser bedöms angelägna.

- Tydligare och enklare regler för sjukpenninggrundande inkomst för företagare med enskild firma.
- Översyn av reglerna för karenstid och sjuklön i syfte att uppnå en större enhetlighet mellan olika företagsformer.
- Analys av regler och tillämpning gällande partiell sjukskrivning och rehabilitering av företagare.
- Stärkt webbaserad information och stöd till företagare samt utvecklade e-tjänster.

- Fortsatt analys av frågor kring företagandets utveckling och pågående förändringar och utmaningar i en globaliserad gig- och delningsekonomi.

Företagares trygghetssystem har varit föremål för utredning och förändringar ett antal gånger. En utförlig redovisning finns i betänkandet (SOU 2019:41 s. 35 ff.). Utredningen menar dock att det fortfarande kvarstår brister, bland annat när det gäller förutsägbarhet i systemet. Regelverket är komplext och i vissa fall svårgenomträngligt och präglas inte av den enkelhet och lättillgänglighet som är önskvärd. Detta innebär enligt utredningen att företagarna får lägga mycket tid på att sätta sig in i regler och att osäkerhet råder när det gäller reglernas tillämpning.

I betänkandet redovisas också ett antal rapporter och undersökningar som belyser företagarnas arbetsliv utifrån förändringar på arbetsmarknaden (SOU 2019:41 s. 105 ff.). Sammanfattningsvis visar kartläggningen på en utveckling mot mer flexibla former för utförande av arbete. Företagsstrukturen går mot egenföretagare utan anställda (soloföretag) och mindre företag. Nya anställnings- och uppdragsformer kan vara positivt för entreprenörskap och innovation. Riskerna med ett sådant arbetsliv är en ökad ekonomisk osäkerhet och brister i det sociala skyddet. En utmaning i detta hänseende är enligt utredningen att skapa tydliga gränser och ansvarsförhållanden mellan olika aktörer för att få fler att våga starta företag.

Uppdraget att göra trygghetssystemen för företagare enklare, tydligare och mer förutsägbara

Trygghetssystemen för företagare behöver utvecklas ytterligare och breddas från att i huvudsak vara uppbyggda kring tillsvidareanställningar till ett flexibelt arbetsliv i ständig förändring. Trygghetssystemen ska präglas av förutsägbarhet och fungera så att fler vill starta företag och att egenföretagare, småföretagare och människor som kliver in och ut ur företag rollen känner samma trygghet som andra. Trygghetssystemen ska bidra till ökad jämställdhet genom enkla och förutsägbara regler så att fler kvinnor startar och driver företag.

Utredarens förslag ska så långt det är möjligt vara neutrala i fråga om val av företagsform och underlätta för människor att gå in och

ut ur rollen som företagare och att kombinera anställning med företagande, vilket är vanligare bland kvinnor. Förslagen ska även främja jämställdhet mellan kvinnor och män. Förslagen ska så långt det är möjligt inte innebära några ökade kostnader för staten. Inriktningen är att företagare ska ha lika god förutsägbarhet som anställda när det gäller ersättning vid sjukdom och föräldraledighet.

Förslag på författningsändringar som lämnas ska så långt som möjligt ansluta till systematiken i socialförsäkringslagstiftningen. I sitt arbete ska utredaren särskilt sträva efter att skapa enkla och tydliga regler. Det arbetsrättsliga regelverket och arbetstagarbegreppet ska inte påverkas av utredarens förslag. Inte heller det skatterättsliga regelverket ska påverkas av utredarens förslag om det inte är fråga om följdändringar till förslag inom annan lagstiftning.

Hur ska sjukpenninggrundande inkomst från näringsverksamhet fastställas?

Den parlamentariska socialförsäkringskommittén lämnade i betänkandet Mer trygghet och bättre försäkring (SOU 2015:21) förslag till ett gemensamt inkomstbegrepp i arbetslöshets- och sjukförsäkringen benämnt ersättningsgrundande inkomst (EGI). Förslaget innebar också att arbetsgivaren skulle redovisa arbetstagarens inkomster elektroniskt. En motsvarande ordning föreslogs inte för företagare.

I betänkandet Företagare i de sociala trygghetssystemen konstaterar utredningen att det i socialförsäkringsbalken saknas närmare bestämmelser om vilka inkomster av näringsverksamhet som ska ligga till grund för beräkningen av sjukpenninggrundande inkomst (SGI), vilket leder till dålig förutsägbarhet i fråga om vilka inkomster som ska ingå i inkomstunderlaget. För fastställande av inkomstunderlaget för andra förmåner för företagare, som till exempel pensionsgrundande inkomst, finns det en lagreglering. Utredningen gör bedömningen att bestämmelser om vilka inkomster av näringsverksamhet som ska ligga till grund för fastställande av en företagares SGI bör införas. Bedömningen gäller företagare som har inkomst från enskild näringsverksamhet, från ett handelsbolag (inklusive utländska motsvarigheter) eller från en europeisk ekonomisk intressegruppering (EEIG) (SOU 2019:41 s. 113).

Utredaren ska därför

- föreslå hur reglerna om sjukpenninggrundande inkomst ska fastställas för företagare med inkomst av näringsverksamhet från enskild firma, från ett handelsbolag eller från en europeisk ekonomisk intressegruppering,
- utreda om inkomstuppgifter kan hämtas från andra befintliga underlag i syfte att förenkla hanteringen och skapa förutsättningar för en e-tjänst, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Är åldersgränsen 55 år ändamålsenlig som bortre gräns för val av karenstid?

Försäkrade med inkomst av annat förvärvsarbete har i dag möjlighet att välja en karenstid på en dag eller 14, 30, 60 eller 90 dagar. Om den försäkrade inte gör något val gäller den grundläggande karenstiden om sju dagar. Den försäkrade ändrar sin karenstid genom att anmäla det till Försäkringskassan. En sådan ändringsanmälan är dock inte möjlig att göra efter det att den försäkrade fyllt 55 år. I betänkandet Företagare i de sociala trygghetssystemen lyfter utredningen fram att åldersgränsen 55 år för att kunna välja karensdag inte ändrats sedan den infördes trots demografiska förändringar med ökad livslängd. Inte heller det förhållande att medelåldern i den aktuella företagsgruppen är relativt hög har lett till någon ändring av regeln (SOU 2019:41 s. 116 ff.). Mot denna bakgrund bör regeln om valfrihet vid val av karenstid ses över.

Utredaren ska därför

- utreda om åldersgränsen 55 år är ändamålsenlig som bortre gräns för att kunna välja karenstid i sjukförsäkringen, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Finns det omotiverade skillnader mellan olika företagsformer i fråga om karensregler och sjuklöneansvar?

Den 1 juli 2010 trädde bestämmelser i kraft som innebar att den grundläggande karenstiden för egenföretagare uppgick till sju dagar i stället för, som tidigare, till en dag. Före den 1 juli 2010 kunde företagen välja mellan tre eller 30 dagars karenstid. Denna karenstid ersattes med de valbara alternativen 14, 30, 60 eller 90 dagar. Sjukförsäkringsavgiften i egenavgifterna sänktes samtidigt med 0,74 procentenheter till 6,04 procent av avgiftsunderlaget. I propositionen Trygghetssystemen för företagare anfördes som motiv för avgiftsändringen bland annat det minskade försäkringsinnehållet (prop. 2009/10:120 s. 69). Genom en förlängning av den grundläggande karenstiden för egenföretagare skulle sjukförsäkringsavgiften sänkas. Från och med den 1 januari 2013 återinfördes möjligheten för företagare med enskild firma eller handelsbolag att bara ha en karensdag i sjukförsäkringen (prop. 2012/13:1).

I betänkandet Företagare i de sociala trygghetssystemen bedöms att det är motiverat att se över grunderna och skälen för att ha olika regler för karens beroende på vilken företagsform som en företagare valt. En arbetsgivare ansvarar, enligt lagen (1991:1047) om sjuklön, för den anställdes sjuklön under de första fjorton dagarna i en sjukperiod (bortsett från karensavdraget). Som konstateras i betänkandet finns det en stor skillnad mellan olika företagsformer i reglerna för bland annat sjuklön. Utredningen pekar på behovet av neutralitet i regelverken mellan olika företagsformer och att omotiverade skillnader bör tas bort (SOU 2019:41 s. 111).

Utredaren ska därför

- kartlägga bakgrunden till och analysera skälen för de nuvarande skillnader i de olika regelverken beroende på val av företagsform i fråga om karensregler och sjuklöneansvar i syfte att identifiera omotiverade skillnader, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Hur ser företagens utveckling och pågående förändringar ut och vilka utmaningar finns i företagets trygghetssystem?

Enligt kommittédirektiven som låg till grund för betänkandet Företagare i de sociala trygghetssystemen skulle utredningen ta fram ett kunskapsunderlag om de socialförsäkringsrättsliga trygghetssystemens inverkan på kvinnors respektive mäns vilja och förutsättningar att starta och driva företag, liksom inverkan på företagens tillväxtvilja (dir. 2018:54). Den kartläggning utredningen gjort visar på att det finns behov av att fördjupa underlag och analys inom flera områden. Utredningen pekar också på vikten av kontinuitet när det gäller att följa dessa frågor (SOU 2019:41 s. 122). En fortsatt analys och sammanställning av ett kunskapsunderlag om framtidens företagande behövs så att underlag finns för att identifiera behövliga anpassningar i de sociala trygghetssystemen för företagare utifrån en förändrad arbetsmarknad. Den svenska ekonomin och företagande står inför stora utmaningar till följd av spridningen av covid-19. Det kommer ta lång tid innan konsekvenserna helt går att överblicka. I arbetet med att ta fram ett kunskapsunderlag om de socialförsäkringsrättsliga trygghetssystemen ska följderna och utmaningar med anledning av covid-19 sammanställas och analyseras.

Utredaren ska därför

- analysera och sammanställa ett kunskapsunderlag kring dels företagandets utveckling och pågående förändringar, dels utmaningar i företagets trygghetssystem.

Hur kan reglerna och processen i företagets trygghetssystem förenklas?

Sveriges företagare ska ha ett förutsägbart trygghetssystem som vid varje given tidpunkt gör att de som kliver in i och ut ur företagarsrollen känner samma trygghet som anställda. Det ställer krav på att regler och processer är enkla, lättillgängliga och lättförståeliga. De administrativa kostnaderna för att följa reglerna ska vara så låga som möjligt. Behovet av minskat regelkrångel och ökad digitalisering liksom ökad samverkan mellan myndigheter i syfte att dela information ska beaktas.

Utredaren ska därför

- göra en helhetsöversyn av regler och processer kring företagens trygghetssystem utifrån ett förenklingsperspektiv,
- göra en helhetsöversyn med syftet att identifiera och ta bort omotiverade skillnader mellan företagsformer, och
- lämna förslag på nödvändiga författningsändringar och åtgärder som gör det enklare och mer förutsägbart för företagare att utnyttja trygghetssystemen vid exempelvis sjukdom och föräldraledighet.

Konsekvensbeskrivningar

Utredaren ska utifrån sina förslag göra en konsekvensutredning i enlighet med kommittéförordningen (1998:1474) och förordningen (2007:1244) om konsekvensutredning vid regelgivning. Av redovisningen ska även framgå hur förslagen påverkar den ekonomiska jämställdheten mellan kvinnor och män.

Om förslagen kan förväntas leda till kostnadsökningar för det allmänna, ska utredaren föreslå hur de ska finansieras.

Kontakter och redovisning av uppdraget

Utredaren ska beakta relevant arbete som pågår inom Regeringskansliet, kommittéväsendet och EU. Under genomförandet av uppdraget ska utredaren, i den utsträckning som bedöms lämplig, ha en dialog med och inhämta upplysningar från Försäkringskassan, Skatteverket, Inspektionen för socialförsäkringar samt andra myndigheter och organisationer som berörs av aktuella frågor.

Den delen av uppdraget som avser att utreda om åldersgränsen 55 år är ändamålsenlig som borte gräns för att kunna välja karenstid i sjukförsäkringen ska redovisas senast den 2 november 2020. Uppdraget i övrigt ska redovisas senast den 15 december 2021.

(Näringsdepartementet)

Andel i handelsbolag Fysisk person och dödsbo

N3A

Blanketten ska lämnas av fysisk person eller dödsbo som är delägare i handelsbolag. Ange belopp i hela kronor.

	Fr.o.m.	T.o.m.
Räkenskapsår	2021-11-10	2021-11-30

Datum när blanketten fylls i

Jag har drivit passiv näringsverksamhet

Delägarrens namn	Personnummer
Handelsbolagets namn (firma)	Organisationsnummer
☐ Bolaget är ett utländskt bolag	

Beräkning av resultat

1. Min andel av bolagets överskott	+		
2. Min andel av bolagets underskott	-		
3. Förmånsvärdet av fri bil	+		
4. Övriga förmåner och uttag av varor och tjänster	+		
5. Övriga justeringar av redovisat resultat			
a. Intäktsposter, t.ex. privata kostnader som bokförts som kostnad i handelsbolaget	+		
b. Kostnadsposter, t.ex. privata intäkter som bokförts som intäkt i handelsbolaget	-		
6. Avyttring av värdepapper och andelar i handelsbolag			
a. Min andel av kapitalvinst som ska tas upp till beskattning	+		
b. Min andel av kapitalförlust som ska dras av	-		
7. Vid överlåtelse av andel i handelsbolag: Vinst som beskattas i näringsverksamhet enligt blankett K15B	+		
8. Outnyttjat underskott från tidigare år som ska påverka anskaffningsutgiften	-		
9. Uppskov med vinst enligt blankett N4	-		
10. Återfört uppskov av vinst enligt blankett N4	+		
11. Inkomst som ska påverka anskaffningsutgiften	Överskott/Underskott (+/-)	=	←
12. Outnyttjat underskott från tidigare år som inte ska påverka anskaffningsutgiften	-		
13. Kostnader för resor mellan bostad och arbetsplats samt andra egna kostnader för bolagets verksamhet	-		
14. Inkomst före räntefördelning	Överskott/Underskott (+/-)	=	←
15. Positiv räntefördelning enligt p.45 dock högst överskott vid p.14. Beloppet förs till INK1 ¹ p.11.1	-		
16. Negativ räntefördelning enligt p.44 Beloppet förs till INK1 ¹ p.11.2	+		
17. Återföring av periodiseringsfond	+		
18. Inkomst före avsättning till periodiseringsfond	Överskott/Underskott (+/-)	=	←
19. Avsättning till periodiseringsfond, dock högst 30 % av överskott vid p.18.	-		
20. Inkomst före avsättning till expansionsfond	Överskott/Underskott (+/-)	=	←
21. Ökning av expansionsfond, dock högst överskott vid p.20 eller positivt kapitalunderlag enligt p.53. Beloppet förs till INK1 ¹ p.12.1	-		
22. Minskning av expansionsfond. Beloppet förs till INK1 ¹ p.12.2	+		
23. Egen pensionsförsäkringspremie i näringsverksamheten. Beloppet förs till INK1 ¹ p.10.6 "Eget"	-		
24. Beräknad särskild löneskatt (24,26 %) på ovanstående pensionsförsäkringspremie	-		
25. Medgivna avdrag för egenavgifter och särskild löneskatt föregående beskattningsår	+		
26. Påförda egenavgifter och särskild löneskatt föregående beskattningsår	-		
27. Avgiftsunderlag för egenavgifter och särskild löneskatt på förvärvsinkomster	Överskott/Underskott (+/-)	=	←
28. Årets beräknade avdrag för egenavgifter och särskild löneskatt på förvärvsinkomster	-		
29. Sjukpenning som hör till denna näringsverksamhet	+		
30. Resultat			
Överskott överförs till INK1 ¹ , p.10.1 eller 10.3	(+)	=	
Underskott	(-)	=	
31a. Allmänt avdrag. Vid konstnärlig eller nystartad näringsverksamhet utnyttjat underskott (för även beloppet till p.14.1 i INK1 ¹).	+		
31b. Underskott som utnyttjats i kapital. Vinst vid avyttring av näringsfastighet/näringsbostadsrätt och underskott i andelshus	+		
32. Kvarvarande underskott. Överförs till INK1 ¹ , p.10.2 eller 10.4.	(-)	=	

¹ Inkomstdeklaration 1.

SKV 2153 31 sv web 01 Samråd enligt SFS 1982:568 har skedd med Näringslivets Regelrådet.

Lämna gärna bilagan via e-tjänsten Inkomstdeklaration 1, www.skatteverket.se

N3AM-1-31-2021P4

Personnummer

Kapitalunderlag för röntefördelning

33. Positiv justerad anskaffningsutgift vid beskattningsårets ingång	+	
34. Negativ justerad anskaffningsutgift vid beskattningsårets ingång	-	
35. Icke varaktiga kapitaltillskott till handelsbolaget under föregående beskattningsår (exklusive tillskott vid bildande av bolaget)	-	
36. Ränteförmånligt lån från handelsbolaget till delägaren under beskattningsåret	-	
37. Ständig övergångspost vid 1995 års taxering	+	
38. Sparat fördelningsbelopp från föregående beskattningsår	+	
39. Kapitalunderlag (+/-)	=	
40. Positivt kapitalunderlag enligt p.39 multiplicerat med 6,00 % (= positivt fördelningsbelopp) ²	=	
41. Negativt kapitalunderlag enligt p.39 multiplicerat med 1,50 % (= negativt fördelningsbelopp) ²	=	
42. Sparat fördelningsbelopp från föregående beskattningsår	+	
Summa fördelningsbelopp		
43. Positivt belopp (+)	=	
44. Negativt belopp (-)	=	
45. Utnyttjat positivt fördelningsbelopp vid p.15	-	
46. Eventuellt kvarvarande positivt röntefördelningsbelopp som sparas till nästa års deklaration (+)	=	

² Fördelningsbelopp ska endast beräknas om kapitalunderlaget överstiger eller understiger (+/-) 50 000 kr och då på hela beloppet. Om räkenskapsåret inte är 12 månader ska fördelningsbeloppet korrigeras i motsvarande grad.

Underskott som påverkar anskaffningsutgiften

54. Underskott vid p.11	-	
55. Negativ röntefördelning enligt p.16, återföring av periodiseringsfond enligt p.17, minskning av expansionsfond enligt p.22 (i nu nämnd ordning) dock högst negativt belopp vid p.54	+	
56. Summan av p.54 och 55	- Underskott	←
57. Om summan av p.12, 13, 23-26, 28 och 29 är positiv förs summan in här, dock högst negativt belopp vid p.56	+	
58. Summan av p.56 och 57	- Underskott	←
59. Utnyttjat underskott vid p.31b, dock högst negativt belopp vid p.58	+	
60. Summan av p.58 och 59	- Underskott	←
61. Utnyttjat underskott vid p.31a, dock högst negativt belopp vid p.60	+	
62. Underskott att dras av nästa år vid p.8	- Underskott	←

Underskott som inte påverkar anskaffningsutgiften

63. Underskott vid p.30	-	
64. Summan av utnyttjade underskott enligt p.59 och 61 ovan	+	
65. Kvarvarande utnyttjade underskott (belopp vid p.31a och b minus utnyttjat belopp vid p.59 och 61)	+	
66. Underskott enligt p.62 ovan	+	
67. Underskott att dras av nästa år vid p.12	- Underskott	←

Kapitalunderlag för expansionsfond

47. Positiv justerad anskaffningsutgift vid beskattningsårets utgång före ändring pga. expansionsfond enligt p.79	+	
48. Negativ justerad anskaffningsutgift vid beskattningsårets utgång före ändring pga. expansionsfond enligt p.79	-	
49. Icke varaktiga kapitaltillskott till handelsbolaget under beskattningsåret (exklusive tillskott vid bildande av bolaget)	-	
50. Ränteförmånligt lån från handelsbolaget till delägaren under beskattningsåret	-	
51. Ständig övergångspost vid 1995 års taxering	+	
52. Minskning av expansionsfond som kvittats mot underskott vid p.55 och som medfört att underskottet anses utnyttjat vid p.76	+	
53. Beskattningsårets kapitalunderlag för expansionsfond (+/-)	=	

SKV 2153 31 sv web 01

N3AM-2-31-2021P4

Personnummer

Beräkning av anskaffningsutgift för handelsbolag

68. Positiv justerad anskaffningsutgift vid beskattningsårets ingång/ ersättning om andelen förvärvats under beskattningsåret	+	
69. Negativ justerad anskaffningsutgift vid beskattningsårets ingång	-	
70. Min skattepliktiga inkomst enligt p.11 (om överskott) m.m.	+	
71. Mina tillskott enligt bilaga INK4DU ³ samt privata intäkter vid p.5b	+	
72. Mina ej bokförda uttag från bolaget avseende under p.3-4 upptagna förmåner	-	
73. Mina övriga uttag enligt bilaga INK4DU ³ samt privata kostnader vid p.5a m.m.	-	
74. Årets avsättning till periodiseringsfond enligt p.19	-	
75. Årets återföring av periodiseringsfond enligt p.17	+	
76. Utnyttjat underskott under p.55, 57 och 61	-	
77. Skattepliktig vinst på fastighet, bostadsrätt m.m.	+	
78. Avdragsgill förlust på fastighet, bostadsrätt m.m.	-	
79. Justerad anskaffningsutgift före expansionsfond	(+/-)	=
80. Ökning av expansionsfond enligt p.21	-	
81. Expansionsfondsskatt att betala, 20,6 % på beloppet vid p.80	+	
82. Minskning av expansionsfond enligt p.22	+	
83. Expansionsfondsskatt att tillgodoföras på minskning av expansionsfond, 20,6 % av beloppet vid p.82	-	
83a. Tillgodoförd expansionsfondsskatt enligt övergångsbestämmelser, 1,4 % av kvarvarande expansionsfond vid beskattningsårets ingång (kvarvarande fond deklARATION 2021).	-	
84. Positiv justerad anskaffningsutgift vid beskattningsårets utgång/ avyttringstidpunkten	(+)	=
85. Negativ justerad anskaffningsutgift vid beskattningsårets utgång/avyttringstidpunkten	(-)	=

Expansionsfond

86. Expansionsfond vid årets ingång	+	
87. Ökning av expansionsfond enligt p.21	+	
88. Minskning av expansionsfond enligt p.22	-	
89. Expansionsfond vid årets utgång	=	

Övriga uppgifter

1. Har du fått ersättning från handelsbolaget för upplåtelse av lokal eller annat utrymme? Om ja, ska överskottet tas upp i INK1 ⁴ p.7.3, om det är fråga om privatbostadsfastighet eller privatbostad. I annat fall lämnas redovisning på blankett NE	Ja
--	----

SKV 2153 31 sv web 01

³ Bilaga "Delägaruppgifter" till Inkomstdeklaration 4.⁴ Inkomstdeklaration 1.

N3AM-3-31-2021P4

Blanketten ska lämnas av fysisk person och dödsbo som bedriver enskild näringsverksamhet.
Information om hur du fyller i blanketten finns i broschyrerna Bokföring, bokslut och deklaration del 1 och 2, SKV 282 och 283. Ange belopp i hela kronor.

Inkomst av näringsverksamhet **NE** Enskilda näringsidkare

	Fr.o.m.	T.o.m.
Räkenskapsår	2018-01-31	2019-01-01

Datum när blanketten fylls i

Namn	Personnummer
<input style="width: 95%;" type="text"/>	<input style="width: 95%;" type="text"/>

Verksamhetens art

Jag har bedrivit passiv näringsverksamhet	Självständig näringsverksamhet bedrivs utanför EES	Jag har inte tillämpat reglerna om förenklat årsbokslut	Personnummer redovisningsansvarig ¹
☐	☐	☐	<input style="width: 95%;" type="text"/>

¹ Den som redovisar samtliga tillgångar och skulder samt intäkter och kostnader i NE-blanketten vid gemensam verksamhet samt vid förenklat uppgiftslämnande för enkelt bolag. Om det är du som är redovisningsansvarig ska du fylla i ditt eget personnummer.

Balansräkning/räkenskapsschema

Anläggningstillgångar

B1	Immateriella anläggningstillgångar	
B2	Byggnader och markanläggningar	
B3	Mark och andra tillgångar som inte får skrivas av	
B4	Maskiner och inventarier	
B5	Övriga anläggningstillgångar	

Eget kapital

B10	Eget kapital (tillgångar - skulder)	
------------	-------------------------------------	--

Obeskattade reserver²

B11	Obeskattade reserver	
------------	----------------------	--

Avsättningar²

B12	Avsättningar	
------------	--------------	--

Omsättningstillgångar

B6	Varulager	
B7	Kundfordringar	
B8	Övriga fordringar	
B9	Kassa och bank	

Skulder

B13	Läneskulder	
B14	Skatteskulder	
B15	Leverantörsskulder	
B16	Övriga skulder	

² Ska inte fyllas i av den som upprättar förenklat årsbokslut.

Resultaträkning/räkenskapsschema

Intäkter

R1	Försäljning och utfört arbete samt övriga momspliktiga intäkter	+	
R2	Momsfria intäkter	+	
R3	Bil- och bostadsförmån m.m.	+	
R4	Räntointäkter m.m.	+	

Kostnader

R5	Varor, material och tjänster	-	
R6	Övriga externa kostnader	-	
R7	Anställd personal	-	
R8	Räntekostnader m.m.	-	

Avskrivningar

R9	Avskrivningar och nedskrivningar byggnader och markanläggningar	-	
R10	Avskrivningar och nedskrivningar maskiner och inventarier och immateriella tillgångar	-	

Arets resultat

R11	Bokfört resultat (förs över till sidan 2 R12)	(+/-)	=
------------	---	-------	---

Upplysningar om årsbokslutet

Uppdragslagare (t.ex. redovisningskonsult) har biträtt vid upprättandet av årsbokslutet	
Ja	Nej

SKV 2161 11 sv web 02

Lämnas gärna bilagan via e-tjänsten Inkomstdeklaration 1, www.skatteverket.se

NEM-1-11-2019P4

Personnummer

Skattemässiga justeringar av bokfört resultat

R12	Bokfört resultat (förs över från R11 sidan 1) (+/-) =		R30	Positiv räntefördelning, dock högst överskott vid R29 (beloppet förs även till p. 11.1 på INK1)	-	
R13	Bokförda kostnader som inte ska dras av	+	R31	Negativ räntefördelning (beloppet förs även till p. 11.2 på INK1)	+	
R14	Bokförda intäkter som inte ska tas upp	-	R32	Aterföring av periodiseringsfond	+	
R15	Intäkter som inte bokförts men som ska tas upp	+	R33	Överskott (+)/Underskott (-) före avsättning till periodiseringsfond	=	
R16	Kostnader som inte bokförts men som ska dras av	-	R34	Avsättning till periodiseringsfond, dock högst 30 % av överskott vid R33	-	
R17	Sammanlagt resultat av verksamheten	=	R35	Överskott (+)/Underskott (-) före ökning av expansionsfond	=	
R18	Gemensam verksamhet - överskott redovisad av annan ^{3a} eller min andel av underskott ^{3b}	-	R36	Ökning av expansionsfond, dock högst överskott vid R35 (beloppet förs även till p. 12.1 på INK1)	-	
R19	Gemensam verksamhet - underskott redovisad av annan ^{3a} eller min andel av överskott ^{3b}	+	R37	Minskning av expansionsfond (beloppet förs även till p. 12.2 på INK1)	+	
		+	R38	Egna pensionspremier eller inbetalning på pensionsparkonto i näringsverksamheten (beloppet förs även till p. 10.6 på INK1)	-	
R20	Min andel som medhjälpande make (+) och andel till medhjälpande make (-)	-	R39	Särskild löneskatt på pensionssparavdrag i R38	-	
R21	Min andel av resultatet från verksamheten/erna	=	R40	Medgivna avdrag för egenavgifter och särskild löneskatt föregående beskattningsår (R43 i föregående års blankett)	+	
R22	Övriga skattemässiga justeringar, kostnader min andel (t.ex. utgifter för resor till och från arbetet)	-	R41	Påförda egenavgifter och särskild löneskatt föregående beskattningsår	-	
R23	Övriga skattemässiga justeringar, intäkter min andel	+	R42	Överskott (+)/Underskott (-) före årets avdrag för egenavgifter och särskild löneskatt	=	
R24	Outnyttjat underskott från föregående beskattningsår (R48 i föregående års blankett)	-	R43	Årets beräknade avdrag för egenavgifter och särskild löneskatt	-	
R25	Skogsavdrag/substansminskningsavdrag enligt blankett N8	-	R44	Sjukpenning som hör till denna näringsverksamhet	+	
R26	Aterföring av värdeminskningsavdrag m.m. vid avyttring av näringsfastighet och s.k. avskattning (skogs- och substansminskningsavdrag redovisas även på N8)	+	R45	Allmänt avdrag. Vid konstnärlig eller mystartad näringsverksamhet utnyttjat underskott (beloppet förs även till p. 14.1 på INK1)	+	
R27	Uttag från skogs-, skogsskade- eller upphovsmannakonto	+	R46	Underskott som utnyttjas i kapital. Vinst vid avyttring av näringsfastighet/näringsbostadsrätt och underskott i andelslhus	+	
R28	Inbetalning till skogs-, skogsskade- eller upphovsmannakonto	-	R47	Överskott (+). Överförs till INK1 sidan 2, p. 10.1 eller 10.3	=	
R29	Överskott (+)/Underskott (-) före räntefördelning	=	R48	Underskott (-). Överförs till INK1 sidan 2, p. 10.2 eller 10.4. Nästa år förs beloppet till R24.	=	

^{3a} Anges av den som vid representantredovisning redovisar hela resultatet i R12.^{3b} Min andel av resultatet kan hämtas från blankett NEA eller vid representantredovisning föras in direkt i NE-blanketten

Övriga uppgifter

1. Har du dragit av kostnader för personbil eller lätt lastbil som är leasad (hyrd) i näringsverksamheten eller som är bokförd som tillgång?	Ja
2. Har du dragit av bilkostnader för egen bil enligt schablon (18,50 kr/mil), ange beloppet	
3. Ränteutgifter enligt kontrolluppgifter för beskattningsåret som dragits av i näringsverksamhet, ange belopp	
4. Vid restvärdesavskrivning: återförda belopp för av- och nedskrivning, försäljning och utrangering	
5. Årets begärda och tidigare års medgivna värdeminskingsavdrag som finns vid beskattningsårets utgång avseende byggnader	
6. Årets begärda och tidigare års medgivna värdeminskingsavdrag som finns vid beskattningsårets utgång avseende markanläggningar	

⁴ Uppgift behöver bara lämnas av den som har redovisat räntefördelning i ruta R30 eller R31, eller som under beskattningsåret har ökat sitt positiva fördelningsbelopp som sparas till nästa beskattningsår.⁵ Uppgift behöver bara lämnas av den som vid beskattningsårets utgång har kvarvarande expansionsfond.

7. Ersättningsfonder vid beskattningsårets utgång	
8. Kapitalunderlag för räntefördelning (positivt) ⁴	
9. Kapitalunderlag för räntefördelning (negativt) ⁴	
10. Positivt fördelningsbelopp som sparas till nästa beskattningsår ⁴	
11. Kapitalunderlag expansionsfond (positivt) ⁵	

NEM-2-11-2019P4

Blanketten är en underbilaga till blankett NE. Den kan lämnas av fysisk person eller dödsbo som har flera verksamheter med skilda bokföringar eller som driver näringsverksamhet med någon annan och har gemensam bokföring. Information om hur du fyller i blanketten finns i broschyrerna Bokföring, bokslut och deklaration del 1 och 2, SKV 282 och 283. Ange belopp i hela kronor.

Inkomst av näringsverksamhet NEA Enskilda näringsidkare

	Fr.o.m.	T.o.m.
Räkenskapsår	2018-01-31	2019-01-01
Datum när blanketten fylls i		Numrering vid flera NEA

Namn	Personnummer

Verksamhetens art

	Personnummer redovisningsansvarig ¹
Självständig näringsverksamhet bedrivs utanför EES	Ja

¹ Vid redovisning av gemensam verksamhet samt vid förenklad uppgiftslämnande för enkelt bolag. Om det är du som är redovisningsansvarig ska du fylla i ditt eget personnummer.

Balansräkning/räkenskapschema

Anläggningstillgångar

B1	Immateriella anläggningstillgångar	
B2	Byggnader och markanläggningar	
B3	Mark och andra tillgångar som inte får skrivas av	
B4	Maskiner och inventarier	
B5	Övriga anläggningstillgångar	

² Ska inte fyllas i av den som upprättar förenklad årsbokslut.

Eget kapital

B10	Eget kapital (tillgångar - skulder)	
------------	-------------------------------------	--

Obeskattade reserver²

B11	Obeskattade reserver	
------------	----------------------	--

Avsättningar²

B12	Avsättningar	
------------	--------------	--

Omsättningstillgångar

B6	Varulager	
B7	Kundfordringar	
B8	Övriga fordringar	
B9	Kassa och bank	

Skulder

B13	Låneskulder	
B14	Skatteskulder	
B15	Leverantörsskulder	
B16	Övriga skulder	

Resultaträkning/räkenskapschema

Intäkter

R1	Försäljning och utfört arbete samt övriga momspliktiga intäkter	+	
R2	Momsfria intäkter	+	
R3	Bil- och bostadsförmån m.m.	+	
R4	Räntointäkter m.m.	+	

Avskrivningar

R9	Avskrivningar och nedskrivningar byggnader och markanläggningar	-	
R10	Avskrivningar och nedskrivningar maskiner och inventarier och immateriella tillgångar	-	

Kostnader

R5	Varor, material och tjänster	-	
R6	Övriga externa kostnader	-	
R7	Anställd personal	-	
R8	Räntekostnader m.m.	-	

Årets resultat

R11	Bokfört resultat (förs över till sidan 2 R12)	(+/-)	=	
------------	---	-------	---	--

SKV 2164 10 sv 00 01

www.skatteverket.se

NEAM-1-10-2019P4

Personnummer

Skattemässiga justeringar av bokfört resultat

R12	Bokfört resultat (förs över från R11 sidan 1)	(+/-)	=	
R13	Bokförda kostnader som inte ska dras av		+	
R14	Bokförda intäkter som inte ska tas upp		-	
R15	Intäkter som inte bokförts men som ska tas upp		+	
R16	Kostnader som inte bokförts men som ska dras av		-	
R17	Sammanlagt resultat av verksamheten		=	
R18	Vid gemensam verksamhet/redovisning. Avgår andel av överskott till medhjälpande make (-). Avgår annans del av överskott (-) och underskott (+). Tillkommer min del av överskott (+) och underskott (-).		-	
			+	
R19	Återföring av värdeminskingsavdrag m.m. vid avyttring av näringsfastighet och s.k. avskattning (skogs- och substansminskingsavdrag redovisas även på N8)		+	
R20	Övriga skattemässiga justeringar, kostnader min andel		-	
R21	Övriga skattemässiga justeringar, intäkter min andel		+	
R22	Överskott (+) förs in på rad R19 på blankett NE		=	
R23	Underskott (-) förs in på rad R18 på blankett NE		=	

SKV 2164 10 sv 00 01

NEAM-2-10-2019P4

En framtida modell för att fastställa SGI

Allan Gustafsson

1 Önskvärda egenskaper

En framtida modell för att fastställa SGI bör ha följande egenskaper. Den bör vara:

- generell
- utformad för att minska fluktuationer i SGI
- möjlig att automatisera fullt ut
- enkel, transparent och förutsägbar
- utformad så att den inte leder till oacceptabla försämringar för någon kategori

Varje punkt diskuteras närmare i det som följer.

1.1 Generell

SGI bör beräknas så att den kan användas för alla försäkringssystem som syftar till att kompensera för det inkomstbortfall som följer av att en individ av personrelaterade skäl inte kan arbeta. I detta ligger att SGI i framtiden bör kunna användas som bas även för arbetsrelaterade försäkringssystem där ersättningen idag beräknas på annat sätt, exempelvis sjuk- och aktivitetsersättning.

Vidare innebär principen att SGI:n ska vara kopplad till arbete, det vill säga att beräkningen av densamma inte ska ta hänsyn till inkomst av kapital eller, i fallet enskild firma, inkomst av passiv näringsverksamhet; dessa typer av inkomst uppbär ju en individ även när denne inte kan arbeta.

Men systemet bör samtidigt utformas så att det skapar förutsättningar att ge alla individer en grundtrygghet i de försäkringssystem som använder SGI som bas.

Vidare bör SGI fastställas på samma sätt för alla SGI-baserade försäkringssystem, exempelvis för sjukpenning och föräldrapenning.

SGI bör även fastställas på samma sätt för alla individer, oberoende av om och, i så fall, i vilken form de bedriver aktiv näringsverksamhet. Detta innebär, bland annat, att man bör undvika en särlösning för individer som bedriver näringsverksamhet i form av enskild firma, speciellt som majoriteten av de senare även har inkomst av anställning.

I de fall det är motiverat att differentiera utbetalningarna från de olika försäkringssystemen regleras detta bättre i varje enskilt försäkringssystem. Detta kan enkelt göras genom att justera hur många procent av SGI:n som försäkringen ersätter. Samma gäller om man vill minska ersättningen efter en viss tid

1.2 Utformad för att minska fluktuationer i SGI över tiden

Systemet för att fastställa SGI bör utformas så att skarpa förändringar av SGI:n över åren undviks. I det nuvarande systemet görs detta främst genom SGI-skydd¹ och genom

¹ SGI är skyddad om den försäkrade avbryter eller inskränker sitt arbete av något skäl som anges i 26 kap. 11–18 a §§ SFB. Det vill säga vid: studier, periodiskt ekonomiskt stöd, arbetsmarknadspolitiska åtgärder m.m.,

specialregler för individer med nystartade enskilda firmor. Nackdelen med nuvarande metoder för att åstadkomma denna stabilitet är de kräver mycket individuell handläggning och att bedömningar inte alltid är likvärdiga.

1.3 Automatiserad

En ny modell för att fastställa SGI bör utformas så att den fullt ut kan automatiseras; det vill säga ingen individuell handläggning ska krävas. För att detta ska vara möjligt måste modellen baseras på historiska, fastställda siffror. Nuvarande ordningar när det gäller nystartade enskilda firmor att söka jämförelser med lönenivåer i motsvarande yrken, framåtblickande bedömningar/gissningar om intjänandenivåer, bedömningar av skuldsättning med mera måste i så fall upphöra.

1.4 Enkel, transparent och förutsägbar

Modellen för att fastställa SGI bör vara så enkel och transparent som möjligt. Den bör därför vara baserad på få variabler och vara så långt det är rimligt ensad med skattelagstiftningens principer för att fastställa en individs inkomst av arbete.

Baseras modellen på skatteredovisningen och automatiseras kan SGI:n beräknas löpande för alla individer och inte bara, som nu, när ett försäkringsärende öppnas eller behöver uppdateras. Det innebär att en individ, t.ex. efter inloggning på sina personliga sidor på Försäkringskassan, ska kunna se vilken SGI som är fastställd och vad som, därför, kommer att betalas ut i exempelvis föräldrapenning.²

1.5 Inte leda till oacceptabla försämringar

Den nya modellen för fastställande av SGI bör utformas så att den inte leder till oacceptabla försämringar – för hela kollektivet eller för specifika grupper – i förhållande till nuvarande modell.

2 Föreslagen grundmodell

En ny modell för att fastställa SGI föreslås baseras på värdejusterad, fastställd inkomst av tjänst och inkomst av aktiv näringsverksamhet för ett urval av år tillbaka i tiden med tak och golv för SGI n satta på lämpliga nivåer.

3 Justerbara parametrar i modellen

Inom ramen för den föreslagna grundmodellen finns det möjligheter att variera ett antal parametrar för att uppnå ett utfall som kommer så nära som möjligt de önskvärda egenskaperna.

graviditet, föräldraledighet, pliktjänstgöring samt annan militär utbildning och tjänstgöring, sjukpenning och rehabiliteringsersättning, m.m., kortare avbrott i förvärsarbete, avtalat korttidsarbete (26 kap. 18 a § SFB).

² Redovisningen av automatiskt fastställd SGI skulle kunna kompletteras med en räknedur för att prognosticera en framtida preliminär SGI där individen/användaren får ange vad han/hon bedömer att framtida inkomster av arbete och aktiv näringsverksamhet kommer att bli.

3.1 Inkomstbegrepp

3.1.1 Inkomst av tjänst

Inkomst av tjänst definieras för skatteändamål som summan av: 1.1 Lön, förmåner, sjukpenning m.m., 1.2 Kostnadsersättningar, 1.3 Allmän pension och tjänstepension m.m., 1.4 privat pension och livränta, 1.5 Andra inkomster som inte är pensionsgrundande, 1.6 Inkomster, t.ex. hobby, som du själv ska betala egenavgifter för, 1.7 Inkomst från bilaga K10, K10A och K13.³

Av dessa komponenter påverkas inte pensioner och livränta av om en individ av personrelaterade skäl inte kan arbeta; de betalas ut ändå. Om man inte arbetar har man rimligen heller inte några kostnader som ska ersättas. Vidare får man anta att om man inte kan arbeta kan man ej heller ha intäkter av hobbyverksamhet. Punkten 1.7 utgör kapitalinkomster som, enligt skattelagstiftningen, ska beskattas som tjänst då de har sin upprinnelse i individens arbete.

I nuvarande system för beräkning av SGI inkluderas endast kontanta inkomster, dvs. förmåner utesluts. Detta saknar logik, då även förmåner utgör en ersättning för arbete, om än i annan form.

Att inkludera sjukpenning är logiskt något mer problematiskt då det skulle innebära en ”cirkulär referens”; sjukpenning skulle påverka sjukpenning via SGI. I praktiken torde det dock inte bli särskilt störande om man för beräkningen av SGI utesluter är då inkomsten är låg på grund av exempelvis sjukdom, föräldraledighet eller studier; se nästa punkt. Att inkludera den underlättar också den automatiska beräkningen då uppgiften kan hämtas direkt från skatteredovisningen.

För beräkning av SGI är det därför, när det gäller inkomst av tjänst, logiskt och rimligt att inkludera:

- Lön, förmåner, sjukpenning m.m.
- Andra inkomster som inte är pensionsgrundande
- Inkomster, t.ex. hobby, som du själv ska betala egenavgifter för
- Inkomst redovisad i bilagorna K10, K10A och K13

3.1.2 Inkomst av näringsverksamhet

Av samma skäl som för inkomst av tjänst bör definitionen av ”inkomst av näringsverksamhet” för SGI-beräkning kopplas tydligt till arbete, arbete som en individ vid sjukdom, föräldraledighet, eller på grund av någon annan situation som de SGI-baserade försäkringssystemen avser att kompensera för, inte kan utföra. Det innebär att inkomst av passiv näringsverksamhet bör uteslutas. För en automatiserad beräkning är detta lätt att hantera eftersom ”Inkomst av näringsverksamhet – enskilda näringsidkare” i deklarationen klassificeras som antingen aktiv eller passiv. I den nuvarande modellen för fastställande av SGI görs ingen distinktion mellan passiv och aktiv näringsverksamhet vilket rimmar dåligt med syftet med de olika SGI-kopplade försäkringssystemen.

När det gäller inkomst av näringsverksamhet görs vidare, i den nuvarande modellen, en justering av det beskattningsbara resultatet på ett sätt som framgår av nedanstående tabell. Tabellen visar, genom plus- och minustecknen, riktningen av effekterna av dess justeringar i förhållande till det ojusterade resultatet.

³ Skatteblanketten INK1:s numrering och benämningar.

Tabell 1 Effekter av justeringar av beskattningsbart resultat

Justeringspost	Effekt
Outnyttjat underskott från föregående beskattningsår	+
Uttag från skogs-, skogsskade- eller upphovsmannakonto	+
Inbetalning till skogs-, skogsskade- eller upphovsmannakonto	-
Återföring av periodiseringsfond	-
Avsättning till periodiseringsfond, dock högst 30 % av överskott vid R33	+
Ökning av expansionsfond dock högst överskott vid R35	+
Minskning av expansionsfond	-
Medgivna avdrag för egenavgifter och särskild löneskatt föregående beskattningsår	-
Påförda egenavgifter och särskild löneskatt enligt slutskattebesked	+
Sjukpenning som hör till denna näringsverksamhet	-
Summa	+

Nettoeffekten på av dessa justeringar av resultatet är positivt. Det vill säga det ”resultat” av näringsverksamhet som Försäkringskassan idag utgår från i sin beräkning av SGI är högre än det beskattningsbara resultatet. Den största effekten har tillbakaläggandet av ”outnyttjat underskott från föregående beskattningsår”.

Önskemålet om enkelhet och transparens talar för att, i den nya modellen för SGI-beräkning, utgå från det beskattningsbara resultatet för aktiv näringsverksamhet, det vill säga inklusive de justeringar som i det nuvarande SGI-systemet tas bort. Det som möjligen kan skava är att dessa inkluderar ”sjukpenning hänförlig till denna verksamhet”. Men av samma skäl som anfördes för motsvarande post i inkomst av tjänst torde det inte innebära något större reellt problem att inkludera denna justering.

Att utgå från beskattningsbart resultat efter de skattemässiga justeringarna av bokfört resultat har den fördelen att detta resultat fluktuerar mindre än det bokförda resultatet. Det fluktuerar också mindre än det ”resultat” som den nuvarande modellen utgår från. Flera av de tunga justeringsposterna har ju till syfte och effekt att sprida ut resultatet över åren. Att utgå från över åren utjämnade resultat är en fördel då det skulle göra SGI mer stabilt över åren och därmed mer förutsägbart.

Det enda problem som en övergång, från nuvarande definition av ”resultat” för SGI-beräkningen till en baserad på beskattningsbart resultat skulle generera är att det skulle leda till en genomsnittligt lägre SGI. Det skulle gå på tvärs mot önskemålet att förändringen inte ska leda till en försämring jämfört med nuläget. En teoretiskt tänkbar lösning skulle vara att inte inkludera den stora justeringen för ”outnyttjat underskott från föregående beskattningsår”. Rent beräkningsmässigt skulle detta vara enkelt. Men resultat skulle istället bli en kraftigt höjd genomsnittlig SGI och därmed ökade statsfinansiella utgifter. Ett bättre alternativ är att, acceptera att SGI n blir lägre och istället, i de SGI-baserade försäkringssystemen, justera upp ersättningsgraden, det vill säga hur många procent av SGI n som försäkringen ersätter.

3.2 Referensår

För att åstadkomma den önskvärda stabiliteten över åren – den som idag kommer av SGI-skyddet och specialreglerna för nystartade företag – bör SGI på något lämpligt sätt baseras på uppgifter från flera beskattningsår tillbaka i tiden. En mängd olika varianter är tänkbara, exempelvis:

- Genomsnittet för de senaste fyra åren
- Trenden över de senaste tre åren
- Maximum av de senaste två åren
- Genomsnittet för två av de senaste tre åren
- Genomsnittet av de tre högsta av de senaste fem åren.

Mycket talar för att man väljer en modell där man inte tar med alla de senaste åren för att på detta sätt undvika effekterna på SGI av de temporära inkomstbortfall som följer av studier, föräldraledighet, sjukdom eller övergång från anställning till egen verksamhet. Det vill säga att de tre sista av ovanstående exemplen, eller någon annan liknande variant, är att föredra framför varianter där samtliga i närtid liggande år utgör grund för beräkningen.

3.3 Justering för jämförbarhet över åren

För alla varianter måste redovisade inkomster av tjänst och näringsverksamhet för de olika åren göras jämförbara. Det kan göras genom uppräkningsindex med KPI, eller med något annat index såsom justeringen av PBB eller lönekostnadsindex.

3.4 Golv och tak

I uppräkningsindex av önskvärda egenskaper hos ett nytt system för fastställande av SGI ingår att det bör garantera en lägsta nivå för vad som betalas ut i de olika SGI-kopplade systemen. I föräldraförsäkringen görs detta genom att i lag fastlägga två sifferställda golvnivåer för föräldrapenningen: grundnivå och lägsta nivå på 250 respektive 180 kronor per dag. På årsbasis⁴ motsvarar 250 kr/dag 91 250 kronor eller cirka 1,9 x prisbasbeloppet för 2021.

Några motsvarande golvnivåer finns inte för sjukpenningen. Istället är kravet för att SGI överhuvudtaget ska fastställas att inkomsten överstiger 24 procent av prisbasbeloppet. Detta innebär att om inkomsten är lägre än detta utgår ingen sjukpenning.

Givet det önskvärda i en modell som skapar ett skyddsnät för alla individer, även för dem som av olika anledningar inte ”fångas upp” av den stabiliserande effekt som en modell beräknad på basis av inkomster från ett urval av år tillbaka i tiden genererar, borde en ny SGI-modell inkludera ett golv. Detta golv bör gälla för alla SGI-baserade system och skulle eliminera behovet av särskilda golvnivåer för, exempelvis, föräldrapenningen. Det skulle dessutom ha fördelen att lägstanivåerna (golvet) skulle justeras automatiskt med uppräkningsindex av prisbasbeloppet.

Ett tänkbart golv som ungefär skulle motsvara grundnivån i föräldraförsäkringen är två prisbasbelopp. Garantibeloppet för sjukersättning och aktivitetsersättning, å andra sidan, varierar från 2,23 PBB för personer under 21 år till 2,53 PBB för personer över 30 år. Detta skulle kunna motivera att lägga ett generellt golv på en högre nivå, exempelvis 2,5 PBB.

Av fördelningsskäl sätter nuvarande modell tak för SGI n och därmed ersättningen från de SGI-baserade försäkringssystemen. Det finns ingen anledning att ifrågasätta detta. Däremot

⁴ Grundbeloppet betalas ut under maximalt 390 dagar. Därefter sjunker ersättningen till 180 kr/dag.

kan man ifrågasätta varför SGI-taken ska vara olika för sjukpenningen och föräldrapenningen: 8 x PBB respektive 10 x PBB. Inte orimligt vore att ensa taket till, exempelvis, 9 x PBB.

Statens offentliga utredningar 2021

Kronologisk förteckning

1. Säker och kostnadseffektiv it-drift – rättsliga förutsättningar för utkontraktering. I.
2. Krav på kunskaper i svenska och samhällskunskap för svenskt medborgarskap. Ju.
3. Skolbibliotek för bildning och utbildning. U.
4. Informationsöverföring inom vård och omsorg. S.
5. Ett förbättrat system för arbetskraftsinvandring. Ju.
6. God och nära vård. Rätt stöd till psykisk hälsa. S.
7. Förstärkt skydd för väljarna vid röstmottagningen. Ju.
8. När behovet får styra – ett tandvårdssystem för en mer jämlik tandhälsa. Vol. 1 & Vol. 2, bilagor + Sammanfattning (häfte). S.
9. Vem kan man lita på? Enkel och ändamålsenlig användning av betrodda tjänster i den offentliga förvaltningen. I.
10. Radiologiska skador – skadestånd, säkerheter, skadereglering. M.
11. Bättre möjligheter för elever att nå kunskapskraven – aktivt stöd- och elevhälsoarbete samt stärkt utbildning för elever med intellektuell funktionsnedsättning. U.
12. Andra chans för krisande företag – En ny lag om företagsrekonstruktion. Ju.
13. En teknikneutral grundlagsbestämmelse för regeringsbeslut. Ju.
14. Boende på (o)lika villkor – merkostnader i bostad med särskild service för vuxna enligt LSS. S.
15. Föreningsfrihet och terroristorganisationer. Ju.
16. En väl fungerande ordning för val och beslutsfattande i kommuner och regioner. Fi.
17. Ett moderniserat konsumentskydd. Fi.
18. Bolags rörlighet över gränserna. Volym 1 & 2. Ju.
19. En stärkt försörjningsberedskap för hälso- och sjukvården. Del 1 och 2. S.
20. Ecris-TCN – ett mer effektivt utbyte av brottmålsdomar mot tredjelandsmedborgare. Ju.
21. En klimatanpassad miljöbalk för samtiden och framtiden. M.
22. Hårdare regler för nya nikotinprodukter. S.
23. Stärkt planering för en hållbar utveckling. Fi.
24. Äga avfall – en del av den cirkulära ekonomin. M.
25. Struktur för ökad motståndskraft. Ju.
26. Använd det som fungerar. M.
27. Ett förbud mot rasistiska organisationer. Ju.
28. Immunitet för utställningsföremål. Ku.
29. Ökade möjligheter att förhindra illegal handel via post. I.
30. Kampen om tiden – mer tid till lärande. U.
31. Kontroller på väg. I.
32. Papper, poddar och ... Pliktmateriallagstiftning för ett tryggt källmaterial. U.
33. En tioårig grundskola. Införandet av en ny årskurs 1 i grundskolan, grundsärskolan, specialsolan och sameskolan. U.
34. Börja med barnen! En sammanhållen god och nära vård för barn och unga. S.
35. En stärkt rättsprocess och en ökad lagföring. Ju.

36. Gode män och förvaltare – en översyn. Ju.
37. Stärkt rätt till personlig assistans. Ökad rättssäkerhet för barn, fler grundläggande behov och tryggare sjukvårdande insatser. S.
38. En ny lag om ordningsvakter m.m. Ju.
39. Ombuds tillgång till vård- och omsorgsuppgifter och förenklad behörighetskontroll inom vården. S.
40. Mervärdesskatt vid inhyrd personal för vård och social omsorg. Fi.
41. VAB för vårdåtgärder i skolan. S.
42. Stärkta åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism. Fi.
43. Ett förstärkt skydd mot sexuella kränkningar. Ju.
44. Tillgänglighetsdirektivet. S.
45. En EU-anpassad djurläkemedelslagstiftning. Del 1 och 2. N.
46. Snabbare lagföring – ett snabbförfarande i brottmål. Ju.
47. Ett nytt regelverk för bygglov. Del 1 och 2. Fi.
48. I en värld som ställer om. Sverige utan fossila drivmedel 2040. M.
49. Kommuner mot brott. Ju.
50. Fri hyressättning vid nyproduktion. Ju.
51. Skydd av arter – vårt gemensamma ansvar. Vol. 1 och 2. M.
52. Vilja välja vård och omsorg. En hållbar kompetensförsörjning inom vård och omsorg om äldre. S.
53. En rättssäker vindkraftsprövning. M.
54. Ändrade regler i medborgarskapslagen. Ju.
55. Mikroföretagarkonto – schabloniserad inkomstbeskattning för de minsta företagen. Fi.
56. Nya regler om utländska föräldraskap och adoption i vissa fall. Ju.
57. Om folkbokföring, samordningsnummer och identitetsnummer. Fi.
58. Läge och kvalitet i hyressättningen. Ju.
59. Vägen till tillgänglighet – långsiktig, strategisk och i samverkan. S.
60. Förenklingar för mikroföretag och modernisering av bokföringslagen. N.
61. Utvisning på grund av brott – ett skärpt regelverk. Ju.
62. Användning av e-legitimation i tjänsten i den offentliga förvaltningen. I.
63. Sveriges säkerhet – behov av starkare skydd för nätverks- och informationssystem. Fö.
64. Ersättning till brottsoffer. Ju.
65. Stärkt fokus på framtidens forskningsinfrastruktur. U.
66. Rätt mottagare. Demokrativillkor och integritet. Ku.
67. Vägen mot fossiloberoende jordbruk. N.
68. Skärpta straff för brott i kriminella nätverk. Ju.
69. En sjukförsäkring med prevention, rehabilitering och trygghet. Volym 1 och 2. S.
70. Läromedelsutredningen – böckernas betydelse och elevernas tillgång till kunskap. U.
71. Riksintressen i hälso- och sjukvården – stärkt statlig styrning för hållbar vårdinfrastruktur. S.
72. Högskoleprovets organisation och styrning. U.
73. Regler för statliga elvägar. I.
74. Ett modernt belöningssystem, de allmänna flaggdagarna och redovisningen av anslaget till hovet. Ju.
75. En god kommunal hushållning. + Digital bilagedel för bilaga 3–6. Fi.
76. EU:s förordning om terrorisminnehåll på internet – frågan om behörig myndighet. Ju.
77. Från kris till kraft. Återstart för kulturen. Ku.
78. Börja med barnen! Följ upp hälsa och dela information för en god och nära vård. S.
79. En uppföljning av skriftlighetskravet vid telefonförsäljning. Fi.

80. Reglering av privata sjukvårdsförsäkringar – ökad kunskap och kontroll. S
81. En säker tillgång till dricksvatten av god kvalitet. N.
82. Säkerhetsprövning av totalförsvarspiktiga. Fö.
83. Belastningsregisterkontroll och avskiljande av studenter. U.
84. Granskning av Rättsmedicinalverkets metod för medicinsk åldersbedömning i asylprocessen. Ju.
85. Vägar till ett tryggare samhälle. Vol. 1 och 2. Ju.
86. ILO:s konvention om våld och trakasserier i arbetslivet. A.
87. Granskning av utländska direktinvesteringar. Ju.
88. Ett förbättrat system mot arbetskraftsexploatering m.m. Ju.
89. Sverige under pandemin. Volym 1 Smittspridning och smittskydd. Volym 2 Sjukvård och folkhälsa. S.
90. En översyn av den straffrättsliga regleringen om preskription. Ju.
91. En ny rymdlag. U.
92. Åtgärder i gränsnära områden. Ju.
93. Från delar till helhet. En reform för samordnade, behovsanpassade och personalcentrerade insatser till personer med samsjuklighet. S.
- 94 Ett utökat skydd mot diskriminering. A.
95. En möjlighet till småskalig gårdsförsäljning av alkoholdrycker. S.
96. Säkerhet och tillgänglighet vid val. Ju.
97. Säker och kostnadseffektiv it-drift – förslag till varaktiga former för samordnad statlig it-drift. I.
98. Ett förbättrat trygghetssystem för företagare – enklare och mer förutsägbart. N.

Statens offentliga utredningar 2021

Systematisk förteckning

Arbetsmarknadsdepartementet

- ILO:s konvention om våld och trakasserier i arbetslivet. [86]
- Ett utökat skydd mot diskriminering. [94]

Finansdepartementet

- En väl fungerande ordning för val och beslutsfattande i kommuner och regioner. [16]
- Ett moderniserat konsumentskydd. [17]
- Stärkt planering för en hållbar utveckling. [23]
- Mervärdesskatt vid inhyrd personal för vård och social omsorg. [40]
- Stärkta åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism. [42]
- Ett nytt regelverk för bygglov. Del 1 och 2. [47]
- Mikroföretagarkonto
 - schabloniserad inkomstbeskattning för de minsta företagen. [55]
- Om folkbokföring, samordningsnummer och identitetsnummer. [57]
- En god kommunal hushållning.
 - + Digital bilagedel för bilaga 3–6. [75]
- En uppföljning av skriftlighetskravet vid telefonförsäljning. [79]

Försvarsdepartementet

- Sveriges säkerhet
 - behov av starkare skydd för nätverks- och informationssystem. [63]
- Säkerhetsprövning
 - av totalförsvarspflichtiga. [82]

Infrastrukturdepartementet

- Säker och kostnadseffektiv it-drift
 - rättsliga förutsättningar för utkontraktering. [1]

- Vem kan man lita på? Enkel och ändamålsenlig användning av betrodda tjänster i den offentliga förvaltningen. [9]

- Ökade möjligheter att förhindra illegal handel via post. [29]

- Kontroller på väg. [31]

- Användning av e-legitimation i tjänsten i den offentliga förvaltningen. [62]

- Regler för statliga elvägar. [73]

- Säker och kostnadseffektiv it-drift
 - förslag till varaktiga former för samordnad statlig it-drift. [97]

Justitiedepartementet

- Krav på kunskaper i svenska och samhällskunskap för svenskt medborgarskap. [2]
- Ett förbättrat system för arbetskraftsinvandring. [5]
- Förstärkt skydd för väljarna vid röst-mottagningen. [7]
- Andra chans för krisande företag
 - En ny lag om företagsrekonstruktion. [12]
- En teknikneutral grundlagsbestämmelse för regeringsbeslut. [13]
- Föreningsfrihet och terroristorganisationer. [15]
- Bolags rörlighet över gränserna.
 - Volym 1 & 2. [18]
- Ecris-TCN – ett mer effektivt utbyte av brottmålsdomar mot tredjelandsmedborgare. [20]
- Struktur för ökad motståndskraft. [25]
- Ett förbud mot rasistiska organisationer. [27]
- En stärkt rättsprocess och en ökad lagföring. [35]
- Gode män och förvaltare – en översyn. [36]
- En ny lag om ordningsvakter m.m. [38]

Ett förstärkt skydd mot sexuella kränkningar. [43]

Snabbare lagföring
– ett snabbförfarande i brottmål. [46]

Kommuner mot brott. [49]

Fri hyressättning vid nyproduktion. [50]

Ändrade regler i medborgarskapslagen. [54]

Nya regler om utländska föräldraskap och adoption i vissa fall. [56]

Läge och kvalitet i hyressättningen. [58]

Utvisning på grund av brott – ett skärpt regelverk. [61]

Ersättning till brottsoffer. [64]

Skärpta straff för brott i kriminella nätverk. [68]

Ett modernt belöningsssystem,
de allmänna flaggdagarna och redovisningen av anslaget till hovet. [74]

EU:s förordning om terrorisminnehåll på internet – frågan om behörig myndighet. [76]

Granskning av Rättsmedicinalverkets metod för medicinsk åldersbedömning i asylprocessen. [84]

Vägar till ett tryggare samhälle.
Vol. 1 och 2. [85]

Granskning av utländska direktinvesteringar. [87]

Ett förbättrat system mot arbetskraftsexploatering m.m. [88]

En översyn av den straffrättsliga regleringen om preskription. [90]

Åtgärder i gränsnära områden. [92]

Säkerhet och tillgänglighet vid val. [96]

Kulturdepartementet

Immunitet för utställningsföremål. [28]

Rätt mottagare. Demokrativillkor och integritet. [66]

Från kris till kraft. Återstart för kulturen. [77]

Miljödepartementet

Radiologiska skador – skadestånd, säkerheter, skadereglering. [10]

En klimatanpassad miljöbalk för samtiden och framtiden. [21]

Äga avfall
– en del av den cirkulära ekonomin. [24]

Använd det som fungerar. [26]

I en värld som ställer om.
Sverige utan fossila drivmedel 2040. [48]

Skydd av arter – vårt gemensamma ansvar.
Vol. 1 och 2. [51]

En rättssäker vindkraftsprövning. [53]

Näringsdepartementet

En EU-anpassad djurläkemedelslagstiftning. Del 1 och 2. [45]

Förenklingar för mikroföretag och modernisering av bokföringslagen. [60]

Vägen mot fossiloberoende jordbruk. [67]

En säker tillgång till dricksvatten av god kvalitet. [81]

Ett förbättrat trygghetssystem för företagare – enklare och mer förutsägbart. [98]

Socialdepartementet

Informationsöverföring inom vård och omsorg. [4]

God och nära vård. Rätt stöd till psykisk hälsa. [6]

När behovet får styra
– ett tandvårdssystem för en mer jämlik tandhälsa. Vol. 1 & Vol. 2, bilagor + Sammanfattning (häfte). [8]

Boende på (o)lika villkor – merkostnader i bostad med särskild service för vuxna enligt LSS. [14]

En starkt försörjningsberedskap för hälso- och sjukvården. Del 1 och 2. [19]

Hårdare regler för nya nikotinprodukter. [22]

Börja med barnen! En sammanhållen god och nära vård för barn och unga. [34]

Starkt rätt till personlig assistans.
Ökad rättssäkerhet för barn, fler grundläggande behov och tryggare sjukvårdande insatser. [37]

Ombuds tillgång till vård- och omsorgsuppgifter och förenklad behörighetskontroll inom vården. [39]

- VAB för vårdåtgärder i skolan. [41]
- Tillgänglighetsdirektivet. [44]
- Vilja välja vård och omsorg.
En hållbar kompetensförsörjning inom vård och omsorg om äldre. [52]
- Vägen till ökad tillgänglighet – långsiktig, strategisk och i samverkan. [59]
- En sjukförsäkring med prevention, rehabilitering och trygghet.
Volym 1 och 2. [69]
- Rikssintressen i hälso- och sjukvården – stärkt statlig styrning för hållbar vårdinfrastruktur. [71]
- Börja med barnen!
Följ upp hälsa och dela information för en god och nära vård. [78]
- Reglering av privata sjukvårdsförsäkringar – ökad kunskap och kontroll. [80]
- Sverige under pandemin. Volym 1 Smittspridning och smittskydd Volym 2 Sjukvård och folkhälsa. [89]
- Från delar till helhet. En reform för samordnade, behovsanpassade och personcentrerade insatser till personer med samsjuklighet. [93]
- En möjlighet till småskalig gårdsförsäljning av alkoholdrycker. [95]
- Läromedelsutredningen – böckernas betydelse och elevernas tillgång till kunskap. [70]
- Högskoleprovets organisation och styrning. [72]
- Belastningsregisterkontroll och avskiljande av studenter. [83]
- En ny rymdlag. [91]

Utbildningsdepartementet

- Skolbibliotek för bildning och utbildning. [3]
- Bättre möjligheter för elever att nå kunskapskraven – aktivt stöd- och elevhälsoarbete samt stärkt utbildning för elever med intellektuell funktionsnedsättning. [11]
- Kampen om tiden – mer tid till lärande. [30]
- Papper, poddar och ...
Pliktmateriallagstiftning för ett tryggt källmaterial. [32]
- En tioårig grundskola. Införandet av en ny årskurs 1 i grundskolan, grundsärskolan, specialskolan och sameskolan. [33]
- Stärkt fokus på framtidens forskningsinfrastruktur. [65]